

B2-páholly

Ülök az Ortophéd Klinikán, várok a soromra. Tízre adtak időpontot, fél egy van, még jó időt is futhatok, ha háromig bejutok. Végso soron minden a maga (magyar) rendje és trendje szerint működik. Azért találták ki a kórházak az időpontokat, hogy ne tartsák be. Szeretném én megnézni azt az embert (Huzella Péteren kívül, akinek a bátorsága ilyen ügyekben is halált megvető...!), aki vizsgálat előtt felemeli a szavát, hogy már három órával túllépték az ő menetrendjét. Ez is magyar jellem és vonás: gyáván meghunyászkodni, hogy utána, amikor már túl vagyunk a vizsgálaton, a folyosón káromkodjunk egy jót, vagy elküldjük az anyjába az egész magyar egészségügyet. De nem is erről akartam beszélni.

Ülök az Ortophéd Klinikán, várok, hogy a sorom előtt beengedettek után, a legvégén, a dolgok és jelenségek legalján, én is behatolhassak a rendelőbe a hétvégi ócskapiacnak is beillő várószobai nyüzsből. A helyzet az, hogy mióta egyre többen tartják kötelezőnek biztosítaniuk arról, hogy jól nézek ki, nem öregszen, egészen biztos vagyok abban, hogy elért az öregség, és a 'jól nézel ki' a 'nem vagy még hulla teljesen' szinonimája is, ahogy a 'te nem öregszel' a 'vén kápo, még egész jól tartod magad a korodhoz képest' fordulaté. És még mindig nem ott vagyok, amiért ezt az írást most eleresztem.

Ülök az Ortophéd Klinikán, várom, hogy egyszer szólít az Úr hangja, akit jelen esetben egy vézna ápolónő – vagy adminisztrátorka – testesít meg, és az orvos színe elé járulhatok. A helyzet az, hogy tavasz óta baj van a bal térdemmel. (Már a jobbal is, de még a balt se tudtam kijárni a magyar egészségügyben...) Egy reggel arra ébredtem, hogy nem tudok ráállni a bal lábamra. Akkor, egy villanásnyira, eszembe jutott, hogy én mindig bal lábbal kelek fel, így van az ágyam elrendezve, csoda-e hát, hogy tekintetem leginkább egy dúvadéval vetekedik, derűs állapotaimban. De csak villanás volt, sokkal jobban lekötött a térdem állapota. Elvánszorogtam Békéscsabáig, közelebb nem tudtam botot hirtelenében, ahol a színházban megkaptam azt a sétatálcának beillő SZTK-s botot, amellyel Lear király botorkált a Shakespeare-előadásunkban. Amikor aztán a hátamat kezdték csapkodni barátaim és jóakaróim, s szinte kivétel nélkül állították, hogy milyen jól áll nekem a botom (áll a bot, jól áll még a botod – mondták a bátrabbak némi otrombasággal), tudtam, hogy el vagyok veszve. Attól kezdve mentem a bal térdem után, tavaszra nyár jött, nyárra itt az ősz, a negyedik helyen vagyok a térdemmel, készült CT, készült röntgen, orvosok tapogatták, forgatták, feszegették, mondták, hogy kopás, mondták, hogy koromhoz illően nyomorodik el a térdem, mondtak mindent, még leg-hihetőbb a köszvény-roham volt, ami érte a lábamat, mivel a köszvény-gyógyszerek hatására a húgysavam süllyedni kezdett, én meg emelkedni a lábamon. De elkalandoztam, és már nem is jutok vissza oda, ahonnan elindulni volt szándékom: a sporthoz. A sportról akartam írni, mely nemesít, lelkesít, erősít, bátorít, -ít, -ít, -ít stb. Meg hogy én milyen kiváló kézilabda-beállós voltam, meg milyen remek csatár kispályás fociban.

A helyzet az, hogy a térdemből egy darabka csont letörtött a sok sportolástól, egy ín pedig elszakadva lenni látszik – és meg is operálnak januárban az Ortophéd Klinikán. Derült ki, miután bejutottam. Hogy rúgtak-e, beletérdeltek-e, gödörbe léptem-e a bivalybasznádi foci pályán, arról már nem szól a fáma. Régi sportsérülései vannak, mondja a doktor. Valószínűleg. Ha más huncutságot nem csinált. Nem csináltam. Fia-tal voltam és fékezhetetlen. Most fizetek érte. De legalább jól nézek ki fizetés közben. Még nem jutottam el a jól tartom magamat állapotig. Hála a sportnak!

Zalán Tibor

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XVIII. évfolyam 7. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány kiadványa. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers), **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (életrajz), **Borbély András** (kisebbségek), **Elek Szilvia** (zene), **Hlavacska András** (műbírálat), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (történelem), **Toot-Holló Tamás** (próza), **Vincze Ferenc** (dokumentum), **Wehner Tibor** (művészet).
Napút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Csáji László Koppány**, **Doncsev Toso**, **Gráfi Imre**, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radnóti Zsuzsa**, **Rakovszky Zsuzsa**, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).
Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.
Telefón: (30) 5111-3762 • E-mail: szonygy@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu
A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Előter

Temesi Ferenc: Testészet 3

Radnóti Miklós: Téli vasárnap 4

Hegyi Botos Attila: Azt mondják,
az ellentmondással kezdődik 5

Fénykör

Hegyi Zoltán Imre 7; Ircsik Vilmos 11;

Jeszenszky Géza 14; Lukáts János 17;

Nyakas Szilárd 19; Pósa Zoltán 21;

Tamási Orosz János 24; Villányi László 28

Elmer István: Győzelem délután 31

Király Farkas: Ha elfogy a fény 35

Lukáts János: Kolomposi olimpia 40

Légrádi Gergely: Soha, semmit 43

Petz György: Utók; Szöcske; Labda 44

Kukorelly Endre: Sport 47

Babics Imre: Vízágy 48

Horváth Ferenc három verse 49

Radnai István: Ép testben? 51

Szakolczay Lajos: Győzelem vagy vereség? 55

Ködöbőcz Gábor: Fények és árnyak 58

Ballai Attila: Kenyér helyett is (futball)cirkusz 61

Fodor Miklós: A foci előbb játék, aztán sport 64

Görög Dániel: Miért a foci

a legjobb sport a világon? 68

Ablak

Németh István Péter: Esterházy-házi f. 74

Mustra

Borsi Kálmán Béla: Kis futballtörténeti
családnév-etimológia 78

Bakonyi Péter: Képek egy expedíció
és egy extrém sport mindennapjaiból. 81

Novák Valentin: Túrdofranc 93

Saitos Lajos: Gerezek 95

Kelemen Lajos: Mint C. W. a szettlabdáért;

A hegymászó; Az edző 96

P. Papp Zoltán: Szalalom-futam; Szumó-birkózás 98

Ádám Tamás: Megint nekifut 100

Káplán Géza: Kyudo; Rétegek meséje;

Az íjászat erotikája 101

Tárlat

Wehner Tibor: Gyenge vélekedések,
kemény ítéletek103
Varga Benedek rajzai és Perneckzy Géza
akvarelljei színes melléklet

Handó Péter: Sakkveszély105
Wehner Tibor: Sakk-futamok108
Végh Alpár Sándor: Hányfélék a sakkgurák 111
Bella István: Sakkmesze, dalocskával113
Gráfik Imre: A „játékok játéka”: a GOMBFOCI® 114

Téka

Takács Ferenc: József Attila és a testkultúra 123

Hetedhét

Marin Sorescu: Sakk139
Ileana Malancioiu: Játék
(Szlafkay Attila fordításai)140
Ödön von Horváth: Regatta; Start és cél
(Erdélyi Z. János fordításai)141

Szótár

Balázs Géza: Turizmusok142

Újpest

Berda József: Vasárnapi öröm144
Nem túske, gerenda (Gergely Gábor
Virányi Zsolt mikrofonja előtt)145
Horváth Ferenc: Hajrá, lilák!
Az emlékezés szonettje152
Fericsán Kálmán: Lila eredmények154
Farkas Ágnes: A tettes ismeretlen.....158

Napút-díj.57, 161

E számunk szerzői.160

Illusztrációk

Harasztý István festménye110
Zsankó László festménye112
Varga Benedek rajzai.30, 60, 100

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 107.

Luís Quintais:Azagaia, Árvore, Sombra
(Az Országos Idegennyelvű Könyvtár
11. műfordítás-pályázatának anyaga)

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XVIII. évfolyam 7. szám

**A gombfocitól
az Everestig – sport**

PERNECZKY GÉZA
AKVARELLJE

– Perneckzy Gézának köszön-
jük, hogy rendelkezésünkre bo-
csátotta a Kölnben 2011-ben
megjelent EXTREME PRIVAT THE
PICTURES FROM RIEHL című al-
bumának néhány akvarelljét.

– Varga Benedek pályakezdő
periódusának kiemelten fontos
együttese az a 2007-es, vízi-
labdázókat, vízipóló-jeleneteket
felillantó sorozat-mű, amely a
művész diplomamunkája volt a
képzőművészeti egyetemen, és
amelyet méltán jutalmaztak dip-
loma-díjjal. (W. T.)

Temesi Ferenc

Testészet

Hommage à Karinthy

Van egy csatorna a köztévén, amelyet szinte mindennap nézek, a többi sport-csatorna mellett, és ez az M4 Sport. Délután, vagy ha jobb napom van, este – mikor már belefáradtam a mások által rótt betűk ösvényein való kóborlásba, és a számítógép monitorjának látszólag szűz havában baktatok, és hagyok csapássá összeálló nyomokat – már kevésbé vágyom újabb és újabb betűnyalábra.

Mindegy, mi, csak mozogjon, mondta egy barátom. Nekem ez kevés. Mozoghatnak filmfigurák is a házimoziiban. Megesik, hogy a világhálóról kiválasztható vagy a nem is tudom, hány csatorna ontotta film helyett is inkább választok sportot. Az ÉLŐ sportközvetítést. Ez lett a mániám. Hogy most történik, amit látok, valós időben. Lehet női kézilabda-mérkőzés, amely keményebb, mint egy férfi jégchokimeccs. Mindegy, hanyadosztályú, én nézem. Egy élő sportközvetítésben több a megtisztulás, mint sok rossz filmben. Színház ez is, csak itt ritkábban szólalnak meg a szereplők.

Az ember győzni akaró állat. Győzz, ha tudsz, veszíts, ha muszáj, de sose add fel. Nem veszítettünk, csak kifutottunk az időből. Ez a helyes hozzáállás. Hinned kell magadban, akkor is, amikor senki más nem hisz benned. Ezt teszi a győztes. Jack Dempsey, a bokszozó mondta volt, a múlt század húszas éveiben: Bajnok az, aki föláll, amikor nem tud. Nem vagy vesztes, míg tovább próbálkozol. „Több mint kilencezer dobást elhibáztam életemben. Vagy háromszáz meccset elveszítettem. Huszonhatszor hibáztam, amikor rám bízták a meccset eldöntő dobást. Újra és újra, életemben kudarcot vallottam. És ezért tudtam diadalmaskodni.” Michael „Air” Jordan véleménye ez, ma már kosárlabda-legenda ő is. A gyöngét mindenki szánja, az irigységet ki kell érdemelned, mondta Arnold Schwarzi, mielőtt színész lett volna.

Az idők hajnala óta, ha az ember dobhat, üthet vagy rúghat valamit, paszszolhatja, cselezhet vagy löhet vele, meg is akarja tenni. Azt mondani annak a nem túl sok embernek, aki ma meccsre jár, és azért fizet, hogy megnézzé, huszonkét ember miként kerget egy börgolyót, olyasvalami, mintha a koncertre járóknak azt mondanánk, a hegedű csak száraz fa és húrok, a színházba járóknak meg azt, hogy a Hamlet meg csak tinta és papír. A foci a nép operája – érted, nem érted, így van.

ZÁRÓJEL. Ebben a hibrid, felemás módszerekkel vívott aszimmetrikus háborúban – ami most zajlik – gyakran még frontvonalak sincsenek. A pálya mégis az a hely, ahol látjuk, ha valaki sunyi módon betart a másiknak, könyökkel torkon vágja, víz alá nyomja vagy hátulról felrúgja. A játékosok nevük és számuk alapján azonosíthatók. Mindkét fél azonos létszámmal vesz részt az összecsapásban, és meghatározott szabályok szerint játszanak. Nem a semmiből bukkannak elő civil ruhás játékosok símaszkban, kezükben géppisztollyal,

derekukon kézigránáttal vagy robbanószerkezettel. Aki mégis durván szabálytalankodik a pályán, azt kiállítják a játékból. ZÁRÓJELBE ZÁRVA.

A sportsiker a legjobb hangulatkeltő, hatásosabb minden hírverésnél. Egy gól többet ér több tízezer plakátnál. Még a himnusz is másként hangzik, ha egy magyar sportoló áll a dobogó legfelső fokán. A reklámot persze itt sem úszhatjuk meg a pályák mentén vagy a közvetítések szüneteiben, de utóbbi esetben legalább levehetjük a hangot. Én ilyenkor egy villám-sakkpartit játszom a földgolyó valamely másik helyén élő, másik amatőrrel az okostelefonon. A telefonom már nagyon okos. Nekem csak a magamhoz való eszem van meg. Én elsősorban olyan sportágak közvetítéseit nézem, melyeket én is űztem boldogult úrfikoromban: kézilabda, kosárlabda, foci, úszás, vízilabda, kajak. Az atlétika azért is a kedvencem, mert nem a bírók döntenek. Mérhetőek az eredmények.

Radnóti Miklós Téli vasárnap

Arany késként villan a napnak fénye a fák közt
és füstölve siklik az úton a friss nyomokon
s távol nagyokat hasogat a kemény levegőből,
síkos arany domb őrzi ott örömét!

Ó, most síkos a lomha gond is, fütttyentve kicsúszik
melegéből és csönd s a havon vékony repedés
jelzi tünése nyomát, míg nyugodt dobogással
takarítgat utána a szív.

Nézd! asszonyod arany kontya s két sije
külön megcsillan a lejtőn s eltűnik lobogón;
lenn hó pora bújtatja s egy enyhe kanyar.

Ó, fend hóhoz a léced! csisszen az s kinyitja előttd
az erdőt és mögötted újra kezettfog a szél
s az utat szegő fák sora tanakodva nézi tünésed!

(Este)

Jó fáradság pirul és szerelem az asszonyok arcán
s a ház falánál odakinn, csöpögőn sorakoznak
a ködben a lécek. Ezüst esti világ ez! fölötte
az égen sötét koszorúba gyűlik a holnap hó.

Hegyi Botos Attila

Azt mondják, az ellentmondással kezdődik

Azt mondják, az ellentmondással kezdődik. A megértés is.

Nem tudom, ez számomra maga is érzelmileg ellentmondásos. Ahogy a sport.

Keresem a megfelelő szavakat, a jóérzésű, nem ellentmondásos választ. Ha nem lelem, inkább kérdéseket teszek fel magamnak, tisztázni próbálok. Csak a tisztaság, a tisztás érdekel. Míg nem tisztázom, magammal beszélem meg.

Így vagy úgy: többnyire hallgatok.

Mit is mondhatna a testről, ki a hangsúlyt a szellemre helyezi? Nagyvonalúan egyet: teljesség, egészség. Hogy végül is nincs kettő, csak egy.

Persze ennyivel ellegyinteni szélhámós tapintatlanság lenne. S nem mellékes segítség, hogy szellemeskedés ide-oda, itt, Európában mindenkinek a fejében ugyanaz a testideál. Az antik testé.

Istennek hála, nem panaszkodhatom. Eddig fizikumomra mindig számíthattam, a legkilátástalanabb pillanatokban is. Derék szekér. Ha kell, ma ugyanúgy leír egy hátraszaltót, helyére húz egy kidőlt fát, s páráktól ittasan sprintel fel a hegynék. Vagy épp a hegy gyomrába. S közben még örül is, ahogy egy szeleburdi, mozgástól megrészegült csikó.

Örül, hogy él.

Helyénvaló mozgáskoordinációk, értelmi fejlődés, matek. A részegítő sebeség, mi fölött úgy lebeg önfeledten, mozdulatlan a szellem, mint egy egyszerre szakrális, egyszerre érzéki anyai ringató. A kép kedvéért szétszedtem, noha valójában ez is egy. Hogy szokásom mondani: motorikus meditáció.

Az asztrofizikusok szerint, a fénysebesség felé közeledve térré lassul az idő. Jól hangzik. De nem, még így sem tudom, mi az a sport. Látószögek persze akadnak. Külön-külön értelmezési halmazok, rendszerükön belül persze azok is kielégítőek. Amíg nem piszkáljuk meg a rendszert. Amíg más rendszerekkel nem próbáljuk relációba hozni. A hidakkal mindig sok a gond. Ahogy a rendszerekkel. Ahogy egymással. Mennyi feltételezettség!

Szó mi szó, sok megközelítéssel találkozhatunk. A ma divatos sporttörténeti megközelítéstől többnyire kilel a hideg. A „sport” szó etimológiájából adódótól. Márminthogy az emberek mindig szerettek kikapcsolódni, mulatni, szórakozni. Letenni a munka nyűgét.

Nem tudom. Nagypám például szeretett dolgozni, noha erősen viselnie kellett a sors csapásait. Meglehet, neki ez volt a sport. Mert sportolni ugyan nem láttam. De két, máson önkényeskedő csendőrt derékszíjuknál megragadva úgy koccintott össze, hogy eszméletüket veszítették. Az egész ember cirka 150 centi volt. Vajon hány efféle Kinizsi-emberről nem emlékezik meg a nagy, dicső történelem?

A szórakozással, pláne a szórakoztatóiparral amúgy se vagyok kibékülve. Mintha elsikkadna a lényeg. Maga az ünnep, ami összeköti a mozgó testet az

istenek, az áramlatok, füvek, darvak, fények táncával. A kozmikus muzsikával. Persze időben visszafelé untalan a kultuszba jutunk.

Errefelé meg a kényszermunka utáni kikapcsolódásba. Aligha a mienk. Működtetünk, kikapcsoltatunk. Szórakoztattatunk, szétszórattatunk. Amerre (meg)vezetnek. Dobnak. És tovább. Mert olyan (is) az ember. Kocog a semmi-be, kurrens uniformisban, magára zárt fején fülhallgatóval. De legalább kocog: mozog a test. Ha sokszor nem is a legoptimálisabban. Mennyi groteszk, sokszor hasznavehetetlen, narcisztikus izom! S mennyi ételhamisság.

Nos, efféle lenne egy rosszízű válasz, az abszolút nem kielégítő. Egy empátia híján való, részvétlen, érzéketlen igazság.

Ami fél. Igazság.

Hasonlóra juthatnánk a versennyel (agon, athlon). Mennyire rühelltem mindig is! Kívülről a sportközvetítések hangtölcsér-hangszínét. Az elektronikus szemfényvesztést.

Belülről a cidrizést, lámpalázat. A győzelmet, s a vereséget is. Ha veszített, ha nyert. Mindig ott volt a másik. Mert ez így egész. Ha vesztettem, ha nyertem (szertornában, futásban, cselgáncsban stb.).

Értenei véltem persze a versenyek egyre fentebb pompázó gyümölcseit. Látható eredményességét. Városállamok, polgárok küzdelmeit. Azért Hermodóroszt nehezemre esett megbocsátanom az epheszosziaknak.

Summa féligaz ez is így.

Merthogy – ha nem is magam miatt – de követtem a 2016-os foci EB-t s az olimpiát. Úgy izgultam, mint a fittyfene. Mintha az életemről lenne szó. Mintha egy sokat hányattatott főhősről végre kiderülne. Kiderülne a napfényes igazság. Hogy a libapásztorlány valójában királylány.

Hogy milyen megejtő, gyönyörű, kerek ez az egész történet. Akár a labda, s a gyepen kergetőző lányok, fiúk.

Istenem, te, én: csupa ellentmondás. Értenei szeretnéd? Ne szedd szét – hozd táncba, ünnepelj! „Az ember mindig egész.”

A sport meg én. A sport hozzám, én róla. Eseteim. E szavakkal invitáltunk s fogadták el sarkallásunkat nyolcan, hogy ilyen s olyan formában kifejtsék válaszaikat. Köszönjük megosztott gondolataikat – olvasóink nevében is.

Hegyi Zoltán Imre

Ott állok úgy kétszázadmagammal az I. Balaton Mountainbike Maraton rajtszalagja mögött, tömeges rajt lesz, ahogy a hegyikerékpáros versenyeken általában. A magammal hozott müzliszeletek jó részét befaltam a rajtra várva, a hátizsák ismerősöknél, biztonságban, a kulacs tele van (vízzel, nem szeretem a langyos izotóniás italt), a lábam a pedálon; mit tagadjam, izgulok. Életem első éles versenyhelyzete: rajtszám van a kerékpáromon, chipes időmérővel; előttem a pályabiztosítókkal felügyelt, kijelölt pálya, 90 százalékbán terep; 25 kilométer, rövidtáv – az 50 kilométeres középtávhoz nem éreztem eléggé felkészültnek magam. A második harmadba soroltam be – az elejével esélyem sincs tartani a tempót, és nincs annál deprimálóbb, mint a melletted nagy tömegben elhúzó mezőny.

Eldördül a startpisztoly. Komótosan az útra kígyózik a kerékpáros tömeg – Balatonfüred szelíden meredek utcáin indulunk meg fölfelé. Az eleje mindig egy hosszú fölfelé. A terepre.

Sokan vélik úgy, zabolátlan gesztus kivinni a kerékpárt az aszfaltról. Tépní görgeteges ösvényen, mászni kitett, lehetetlen szögű, csúszós lejtőket, a két keréken megélhető szenvedélyt (főleg a versenyzés szenvedélyét) összeházasítani az erdőben, terepen túrázás élményével. Gary Fisher, Charlie Kelly, Tom Richey és még néhányan a hetvenes évek elején nem így gondolkodtak. Tapasztalhatták, hogy az országútra álmódott gépek a terepen túlságosan hamar megadják magukat. Újragondolták hát a szerkezetet, a méreteket, kisebb átmérőjű, de ütéstűrőbb kerekek fölé álmodtak egy alakjával más kihívásokat segítő vázformát; ők alkalmaztak először bowdeneket a fékerőátvitelhez, felrakták a váltást a vázról a kormányra, a gépezet, amellyel a többiek közt fújtatva kapaszkodom az egyre kíméletlenebb emelkedőn, az általuk megálmodott, legyártott egykori bicajok unokája – a kilencvenes évek végéről. Azóta nagyot lépett e szakágban is a világ, a körülöttem guruló gépekhez képest az enyém, a maga merev első villás, csillapítás nélküli szerkezetével, a nyolc áttétellel hátul szó szerint retrónak számít – de nem panaszkodom: bár ez az első alkalom, hogy versenyzek, igazából magam is amolyan retró fazonnak számítok, illik hozzám ez a gép.

Az első alkalom, amikor terepre épült gépet láthattam, Sanyi barátom nevéhez fűződik. Még a nyolcvanas években, a szocializmus zárt kisvilágában ő egyfajta elvetélt Gary Fisherként abból gazdálkodott, amije volt – egy Csepel Túrát erősített meg őrült módon, hogy csapathassa terepen. Egymással szembe fordított első villával, dupla felső csővel, erősített hátsó papuccsal – soha nem felejttem el, ahogy a műhelye falához csapkodta a kész vázat. „Ennek ezt

bírnia kell, inkább itt törjön el, mint az erdőn"... és bírta is. Cserébe dögnehéz volt, hosszabb a kelleténél, és valahogy olyan esetlen. Sanyi imádta... de nem csodáltam, hogy kereste és meg is találta a lehetőséget, hogy vegyen magának egy Scottot. Az első mountain bike, amit meghajthattam, egy korai Scott volt. Az első pillanattól szerelem. Most épp szét akar szakadni a tüdőm, ezen a véget nem érni akaró emelkedőn, a versenyen, ahová önként jöttem, én, vén barom. Tudom, nem ez lesz a mai napon az utolsó alkalom, hogy ez így az eszembe jut (ezt akartam... én, vén barom...). Miközben tizenegy-tizenkét éves srácok húznak épp el mellettem, és nem tudom tartani velük a lépést. Barátom, versenytársam (simán lenyom) és szervizmesterem: Pisti (aki épp a feleségét, gyermekei anyját kíséri valahol leghátul) figyelmeztetett erre – ezekkel a srácokkal ne akarjak majd versenyezni. Ők a jövő bajnokai... bármilyen bosszantó, nem vagyok velük pariban.

Végre felérünk a nyitó kapaszkodó végére. A mezőny alaposan szétszakadt, kialakul az a csoport körülöttem, biciklistákból, akikkel valójában versenyezni fogok. Kemény talajú erdészeti úton nyomjuk, enyhe, hosszú lejtőn... ahol az ösvények elágaznak, példaszerűen ki van jelölve, fel van szalagozva a pálya, az első sokelágazásos, bonyolult helyen biztosítók terelnek a helyes irányba. Ma művészet lesz letévednie bárkinek a kijelölt útvonalról – nincs ez mindig így, pedig egy nem tervezett kitérőn simán elúszhat bárki versenye... Szerencsére nem volt mostanában túl sok eső – a földút kijártságán látszik: nagyon durván dagonyázhatnánk itt egy nedvesebb időszakban.

Érdekes, hogy az első felnőtt-kerékpárom mégse monti volt, hanem egy camping. Nagyon beleszerettem; a városba, a lámpától lámpáig tartó őrzületre tervezték az áttételét, rövid kifutású, keresztutcák szaggatta helyeken, mint például az Izabella utca, tudtam tartani vele a forgalom ritmusát. Mentem vele, mint a golyó... Balatonbogláron törtem el, ahogy a nyeregből kiállva tekertem fel rajta a boglári kilátóhoz – az egykori összecusukhatóságot kiváltó hegesztés adta meg magát a vázon. Gyalog vittem a nyaralóig, egyik kezemben az eleje, a másikban a hátulja – meg akartam volna menteni, de csúful tört, nem lehetett újrahegeszteni. A párom gyűjtött némi pénzt – és megvette, névnapi ajándéku, életem első saját mountain bike-ját.

Nem azon a kerékpáron gurulok most és itt, a versenyen, hosszú lejtők és beillesztett, rövid kapaszkodók változatosságában, egy fehér meridás, sárga mezes, gerincvédős srác, és az egyik 12 éves ifjú titán nyomában közvetlenül... Baleset áldozata lett az a gépezet is. Bőven több, mint húsz éve gurulok a fővárosban két keréken, szerencsére egy kezemen meg tudom számolni, hány baleset ért – de mindegyik sokba került a maga módján. Hozzám idomult, szeretett gépekbe kerültek. Kicsit a ló és lovasa viszonya ez is – miközben a kerékpár magához csiszol: megtanulod, mikor melyik áttételből milyen körülményvilágban lépj a másikba, hogyan, mennyire dönthető, milyen kanyarívet szeret; közben alkatrészenként építed újjá, más mintázatú gumikkal, más rendszerű fékekkel, nyereggel, stucnival (a kormányt tartó elem) próbálsz teljesen magadévá tenni, hogy egyfajta időleges egységet képezzetek az utakon. Mondhatnám úgy is: a kerékpáros ember valójában kentauralkat – akkor érzi jól magát, ha az úton a kerékpárjával szinte egybeforr. Ha elfogadsz egy tanácsot: mielőtt erdőbe mennél kerékpározni, először érezd meg ezt az egységet.

Mögöttem egy kegyetlenül drága, márkás, pár éves paripa nyergében egy fickó fújtat. A lejtőkön rám előz, a kapaszkodókon visszaszedem. Mondani szokás: a versenyt az emelkedőn nyered meg s a lejtőn veszíted el. Mind a kettő a határaidról szól, de teljesen másként. Minden emelkedő tovább szaggatja a mezőnyt – így hagytuk el azt a szép, formás vádlíjú lányt az imént –, itt az erő, a tüdőkapacitás, a kitartás válogat. A bölcs fizikum – amelyik képes a határan beosztani önmagát. A lejtő is a határokról szól, de a bátorság tükrében. Menyire engeded neki a gépet: hogyan találsz meg az ideális nyomvonalat lefelé, ahol a kerék szeret menni; mekkora lendületet veszel: hagyod-e futni és közben pihensz, avagy rátekersz szakadásig. A lejtőn könnyű túlvállalni magad, esés lehet a vége, adott esetben csúf esés – nem véletlenül dekkol a pálya mellett mentő, ügyeletes orvos: ha túl merész vagy túl fiatal vagy, a lejtő akár meg is ölhet. Idővel teljesen külön szakág lett a lejtőn lefelé száguldásból, teljesen más karakterű gépekkel: ez a downhill, a DH. Szerintem sok tekintetben inkább a síversenyek lesiklás-szakágaival rokon sport – gyilkos sport, legalább annyira a bátorságról szól, mint a testbe kódolható technikákról és reflexekről.

Szűkület jön, avaros, csúszós, szűk ösvény, meredeken lefelé. Inkább leugrok, és tolom (engedem lefelé inkább) a kerékpárt – ezen a rövid, de annál technikásabb szakaszon. Ennyire nem tudok biciklizni, ez itt az elemelkedő és jó helyre érkező kerek játék. Mondhatnám: nincs még szemem hozzá, hogy a megfelelő helyen emeljem a kereket – hiszen ez dönti el, hova és mikor érkezik –, de tudom, ezt a képességet már nem valószínű, hogy megszerzem. Korábban kellett volna – és nem szégyen leszállni, ha nem tudod megoldani az előtted kibontakozó kihívást. Megint elhúznak mellettem hárman – vagy visszanyerem őket a következő meredélyen, vagy nem... Valójában egy versenyen számomra ezek a legizgalmasabb helyek, ezek a szűk, egynyomú vadösvények, főleg ha köves, görgeteges, vagy saras, avar takarta, csúszós... ha a neheze tovább nehezedik. Nem tartom kizártnak, hogy versenyen kívül nekiszaladtam volna – de itt és most csak feltartottam volna vele a többieket. „Pálya!”, kiabálja mögöttem a gyorsabb, és neked ilyenkor illik utat adni. És itt bizony gurulva nemigen van hol.

Újabb könnyebb szakasz szélén egyszer csak látom: az egyik, a verseny elején látott gyermekkorú titán áll a gépe mellett, egy idősebb versenyző csajjal. „Nincs javítókészleted?”, süvölti felém a lány – nemet integet. Tényleg nincs nálam defektjavító készlet, leszedő a gumihoz... mindent benne felejtettem a hátizsákban, eszem ágában sem volt elrakni... Komoly hiba, többé nem követtem el – fogadkozom magamban, és tényleg, a szűkület tüskés talaja szedte áldozatok mellett suhanok el, a további szakaszon hárman is vadul javítanak, belsőt cserélnek, ragasztanak az út mentén. Az egyik akár én is lehetnék... úgy látszik, van, amit nem old meg a verseny előtt kerékbe fűjt gumitartalmú tömítőfolyadék...

Ez az első versenyem, de túrákon már igen komoly kilométerszámmal tekerem össze – sőt, egy időben az életpályám is úgy képzeltem el, könyvekkel megrakott egykerekű kerékpáros utánfutót vontatva. Naponta nemritkán száz kilométert összetekerve a városban, verőfényben, esőben, sárban, hóban. Soha nem felejttem el, amikor egyszer sűrű hóesésben gyűrtem hazafelé a közvilágítás utat foltozó fényei között, a Mogyoródi úton. Az utánfutó tetején, a kabátomon, a kesztyűmön vastagon megült a hó – és egyszer csak látom, amint egy

komplett turistacsoport fényképez, ahogy az autók keréknyomában küzdök az egyensúlyomért. Mindannyian szeretjük a figyelem efféle fókuszát – az aznapit szívesen kihagytam volna... Persze változott ez is, manapság a városban egyre több teherbiciklit látni, vázba épített rakfelülettel vagy zárható dobozzal... az én nyomvonalat remekül követő, dönthető utánfutóm nem vonzza már úgy a tekintetet, mint amikor az egészet elkezdtem. Van Budapesten egy fiatal, fejlődő vállalkozás, a Kantaa: nagyon komoly terheket mozgatnak a városon át, teherbiciklivel, utánfutóval – s a legnagyobb kerékpáros futárszolgálatok is tartanak teherbiciklit. A súlyok mozgatásával megszerzett izomzat most jól jön, újabb enyhe, de hosszú kapaszkodóba fogunk...

Most már jöhetne a frissítópont, mert elfogyott a vizem. A vízzel gazdálkodás ennek az egész versenyzésnek a kulcsa lehet – aki nem veszi komolyan, besavasodó izmokkal, a pálya szélén hevertető görcsökkel fizet. Konkrétan akár az egész lábat érintő görcssel, biciklivel együtt eldőlvé, hiszen a leszálláshoz sincs ilyenkor alkalom. Vén vagyok, és e tekintetben tényleg amatőr – ha inni akarok, megállok, terepen nem merek menet közben a kulacsért nyúlni. Nem szeretem a mozdulatot, meg azt se, ahogy ilyenkor óhatatlanul lazul a kulacstartó... enyhe, de görgeteges lefelé jön a kanyar után, itt nagyon keményen rátekerhettek a srácok, az ösvény mentén kirázódott kulacsok hevernek. Felveszek egyet, víz van benne, remek! Ahogy elnézem, lesz mit takarítaniuk a rendezőknek a verseny után. Miközben iszom, a márkahuszar megint elvágtat mellettem, immár harmadszor, a lejtőn sokkal nagyobb laufokat vesz. Hiányzik a gépemről az az első teleszkóp... nem rázná úgy szét az ereszkedés a csuklóm, a csillapítás a kerék futására is jó hatással van – de szeretem azt a pontosságot, ahogy a merev villával a kerék oda fut, ahova rakom. Hiányzik a klipszes pedál... hogy nagy sebességnél ne rázódjak le róla, hogy emelni tudjam a madarat – de az összes hirtelen lelassuláskor az eldőlést kockáztatnám vele, mint ahogy aszfalton ezt szépen be is bizonyítottam már magamnak.

Rohadtul alattomosan jelölték ki ezt a pályát! A hosszú lejtő végén, a nyeregéből kiállva megcsinált lendület-tripek végére beláthatatlan kanyarból bomló, hirtelen, gusztustalan meredekesek kerültek. Lehet visszaváltani, a lehető legkönnyebb fokozatig... avagy leszállni. A srác, akivel immár harmadszor változtatjuk a helyezést, előttem túlságosan nagy sebességgel érkezett a kanyarba, megtorpanásig fékez, váltani nincs érkezése. „Csak ezek a kurva kapaszkodók ne volnának”, szakad ki belőle – nekem sincs módom teljesen leváltani az elejét, középtányéron a lánc, lesz, ami lesz, kiállva, izomból nyomom ki a minimálisan szükséges tempót. Megy ez... Érzem, hogy meglesz. Visszapillantok a tetejéről, a srác a biciklije mellett áll, el se kezdte tolni felfelé – pszichológiai hadviselés ez a javából, pedig nem annak szántam, a szükség vitt rá; de azt hiszem, végre tényleg sikerült leszakítani. A versenyt hegymenetben nyered meg és völgymenetben veszíted el...

Végre! Az itatópont. Iszom. Aztán még egy kicsit iszom. De nem időzök többet, megyek tovább... ez a rövid pár korty most nem került helyezésbe.

Viszonylag könnyű helyen ér be a középtáv első néhány helyezettje. „Pálya!” Az bizony! Ezek a srácok kétszer annyit mentek; gyorsabban, mint ahogy én. A kijelölt útvonaluk eleje és vége megegyezik a miénkkel – értelemszerűen adok utat, az egyetlen részen, amelyik enyhén saras. Balról egy komoly dagonya hú-

zódik a bozótosban – ez a disznók kedvenc helye a környéken. A profik ijesztő tempókülönbséggel veretnek el mellettem, mintha se én, se a sár nem volna a világon – azt hiszem, az ő fogalmaik szerint ez nem is sár. Gyönyörűen viszik a gépet... próbálok a nyomukban maradni, legalább egy keveset. Így tanulhatsz a legtöbbet: ha egy profi nyomvonalát követed, ha hagyod a testednek, hogy ellesse a mozdulatokat, ahogy az összes kihívást egy számodra ki se rajzolódó határon megcsinálja előtted. Persze lemaradok... de ez a pár perc felejthetetlen élmény. Nyertem általuk pár helyezést, meglett a meridás srác a sárga mezben...

Frissen irtott, aljnövényzetes szűkület, a kivágott bokrok töve pirosra festve. Elöttem kiáltva jelzik, kézzel mutatják, hol fekszenek a kerékgyilkos tuskók. Átvesszem én is a feladatot. Ezen a szakaszon nincs előzés – és figyelmeztetjük egymást a keréknyom-széles ösvény mentén elszórt veszélyforrásokra. Közel lehet a vége, meredeken szakít lefelé a sűrűben az út, észnél kell lenni, szinte a reflextávolságig sem látható be – s íme, itt is van Füred első pár háza, kifutunk az aszfaltra. Ismerős kanyarokkal irány a piactér, a befutó. Valaki nagyon törekszik mögöttem, kénytelen vagyok hajrázni, nekiengedem, amennyire csak merem, sőt a kanyarokból kihajló íven rá is tekerek. Ott a cél! Bemondják a nevem... közvetlenül mögöttem a szép vádljú lány liheg, akivel az elején meccseltünk. Gratulálunk egymásnak. Hiszen versenyeztünk, a célig.

Hiszen versenyeztem. Korosztályomban 68-ból a 44. helyen beérve, abszolút helyezést tekintve a 142. helyen a rövidtáv 207 indulójából. Van hova fejlődni – akkor is, ha elsősorban nem a meridás sráccal, az ifjoncokkal vagy a vagyont érő, naprakész gép nyergében ülő úrral versenyeztem, hanem saját magammal. A saját félelmeimmel, a saját merészségemmel. A pályán, ötven felé, balesetek ütött-kopottságaitól nehezült testtel. Boldogan állok a pálya szélén, várom Pisti barátom és a feleségét. Úgy állok ott, mintha megnyertem volna valamit. Elmondhatatlanul jó érzés...

Ircsik Vilmos

A sporthoz való és a sporttal való viszonyom ma már olyannak tűnik, mint egy régi-régi szerelem. Sok jót ígért, keveset váltott be, és fáj visszagondolni rá.

Mióta az eszemet tudom, jelen volt az életemben, és jelen van még mindig. Talán túlzottan is jelen. Abban a világban, ahol felnőttem, a köznapok nyűgeivel szemben a sport varázsa nyitotta meg az első távlatokat egy másfajta emberi létezés felé.

A londoni 6:3, amelyet kilencévesen a városlódi iskola harmadik osztályában hangszórón keresztül hallgattam végig. Otthon akkor még rádiónk se volt.

Később az osztálybajnokságok, amelyeket az iskolaigazgató szervezett a felső tagozatosok számára, nevelői célzattal és a falusi futballcsapat utánpótlásának folyamatos fenntartására.

Az asztalitenisz, vagyis a pingpong, a Balatonalmádiban megnyert járási úttörőbajnokság, amely életem első sikerével, rövid távú halhatatlansággal ajándékozott meg, hiszen ötvenéves osztálytalálkozónkon társaim még mindig emlékeztek rá.

A megyei másodosztályú futballcsapat, amelybe a *jobbhalf*, hivatalos nevén a jobbfezetet posztján gimnazistaként bejátszottam magam. Még ma is beleborzongok a katartikus érzésbe, amikor a nagyokkal kifuthattam a hepehupás pálya közepére, és a közönség felé fordulva háromszor elkiáltottuk: Éljen, éljen, éljen! A fejjáték volt az erősségem. Magas voltam, volt ritmusérzésem kellő időben elrugaszkodni a zöld gyepről, felemelkedni a kék ég felé, kiszámítani a sárga labda röppályáját, és olyan ütemben találkozni vele, hogy a hatás-ellenhatás törvényének megfelelően, ágyúgolyóként vágódjon a választott irányba.

Ilyen kezdetek után, kikerülve a nagyvilágba, természetesen sportkarrierről álmodoztam. Ám az egyetemen hamarosan szembe kellett néznem a tényekkel és a képességeimmel. És ezt a szembesülést, az önismeret parancsát a sportnak köszönhetem. Ez a parancs addig alighanem hiányzott belőlem, vagy legalábbis nem foglalkoztatott. Az Eötvös-kollégium nem hivatalos pingpong-ranglistáján már csak a középmezőnybe kerülhettem, többen is megverték, így például Spiró György, akinek sokkal lazább és gyorsabb csuklója volt, mint nekem. A futballtudásomból viszont még futotta annyira, hogy eljutottam a Móricz Zsigmond körtér szélén lévő BEAC-pályára, amelyet azóta felfalt a sétálóutca és a bevásárlóközpont. Rövid idő után azonban kiderült, hogy nemcsak az NB III-as csapatba, de még a tartalékba sem férek be. Mert nem voltam elég gyors, nem voltam elég robbanékony.

Persze bölcsészként akkoriban már az irodalommal is megmérgeződtem, egyre gyakrabban kezdtek megjelenni vagy az egyetemi, kollégiumi rendezvényeken szóban elhangzani műfordításaim, és olykor saját verseim. Amikor aztán egy idő után gyarapodó önismeretem birtokában összevettem műfordításaimat saját verseimmel, könnyű szívvel lemondtam költői ambícióimról. Saját magyarázata szerint Márai Sándor azért nem lett vérbeli költő, mert lírájából hiányzott a sűrű-robbanékony feszítőerő, amely nélkül pedig nincs költészet. Nálam is ez lehetett a gond, és ennek tudatosulásában, mivel Márait akkor még nem ismertem – pontosabban szólva, felkent professzorok mindent megtettek, hogy ne ismerjük –, a fociban szerzett tapasztalataim segítettek. Vagyis rájöttem, hogy a robbanékonyság nemcsak a futballpályán hiányzik belőlem. Ettől kezdve a lassúbb tempójú próza felé fordultam. Költői vénámból azért futotta annyira, hogy ma már komoly versfordítói életmű van mögöttem – költői háttér nélkül.

Bár sportolói terveim szép lassan dugába dőltek, és egyre inkább az irodalommal kacérkodtam, a sportnak magának korántsem fordítottam hátat, sőt kenyérkereső foglalkozásul a sportújságírást képzeltem el magamnak. Azzal a kényszerű kompromisszummal és önáltatással, hogy aki tudja, az műveli, aki nem tudja, az ír róla. Ezúttal az önismerettel már nem volt olyan nagy baj, írni tudtam, sportbeli tájékozottságban, merem mondani, műveltségben pedig bárkivel felvehettem a versenyt. Így aztán, amikor 1968 nyarán két segítőkész egyetemi ismerősöm szólt, hogy a Népsportnál sporthoz értő fiatal diplomásokat keresnek, azonnal jelentkeztem Tabák Endre főszerkesztőnél, aki barátságosan fogadott, és a labdajátékok rovat gondjaira bízott. Kaptam újságíró-igazolványt, amellyel ingyen járhattam minden rendezvényre, riportot készítettem, többek között Bánhidi Zoltánnal a sportnyelvről, Móra Ferenc fiával, Móra Gáborral sporttörténeti érdekességekről, tudósítottam az újdonsült

gerelyhajító olimpiai bajnok, Németh Angéla élménybeszámolójáról az ELTE-n, sporthumoreszkeket írtam – de semmi nem jelent meg belőlük. Noha tudtam írni, noha kívülről fújtam a csapat-összeállításokat, rangsorokat, rekordokat, rekordereket – a kíméletlen kenyérharcban egy ilyen nagyokos észkombáján írásai rendre alulmaradtak az aktuális eseményekről szóló tudósításokkal, szenzációkkal szemben, amelyeknek kiszimatolására, nyomon követésére alkalmatlannak bizonyultam. Ráadásul 1969 elején Tabák Endrét nyugdíjazták, utódja, egy faragatlan KISZ-apparatcsik pedig nem tartott igényt rám. Hiába, az önismeret, az önmegismerés kútja mélységesen mély, és én akkor még nem jutottam el a legfenekére.

Nietzsche szerint az ókorban a görög azért lett olyan nagy nép, mert válságaiból mindig fiziológiai szükségletei révén lábalt ki. És ezek között a fiziológiai szükségletek között természetesen ott volt a testkultúra is, négyévenként a háborúk felett is diadalmaskodó olimpiai játékokkal. Igen, ott volt, méghozzá egy szinten a görög drámával, a görög lírával és a görög filozófiával. A sport tehát szerves része az egy és oszthatatlan hellén kulturális örökségnek, amelyből Európa vétetett. A sportot az izomagyúak pótcselekvésének tartó, fanyalgó, nyamvadt entellektüelek sok egyéb mellett erről sem hajlandók tudomást venni. Persze mai formájában a sport valóban messze került a Nietzsche megfogalmazta szerepétől, de nem messzebb, mint például a tudomány vagy a művészet, amelyeket már régóta szintén kizárólag a pénz irányít. A tenisz, a labdarúgás, az autóversenyzés, a golf és más menő sportágak sztárjainak jövedelmét, mentalitását, a körjük teremtődő hamis mítoszokat ismerve, a sport ma sokkal inkább a globális válságok elmélyítését, mint a belőlük való kilábalást, sokkal inkább az ellentmondások növekedését, mint csökkentését szolgálja.

Ettől azonban az önmegvalósulásán munkálkodó embernek nem kell kétségbeesnie! A mindenkori válságaiból való kilábaláshoz, a testi-lelki harmónia fenntartásához még mindig nyugodt és ép lélekkel választhatja a sportot. Mens sana in corpore sano. Én magam például, sikertelen versenyzői pályafutásom hozadékaként, immár csaknem húsz éve napi rendszerességgel nyolc kilométert kocogok. Igaz, egyre lassabban, ám egyre kitartóbban! És kocogás közben gondolataimat érlelve néha eszembe jut, hogy a sport ma is olyan hozzám, mint egy régi-régi szerelem. Sok jót ígér, keveset vált be, és egyre jobban fáj. De azért még mindig jó vele. A festői kerékpárúton, ahol mindenféle anyagi juttatások nélkül rovom a kilométereket, amatőrként is igazi sztárnak számítok, és ma már a legváratlanabb helyeken, a legváratlanabb helyzetekben ismernek fel és köszönnek rám ebbéli tevékenységem alapján. Ismerősök éppúgy, mint ismeretlenek.

Jeszenszky Géza

Már az ókoriak óta tudjuk, hogy „ép testben ép lélek”, de hogyan lesz a test ép, hogyan őrizhető meg az egészség, és így hogyan lesz jobb állapotban a lélek, hogyan lesz több derű az életünkben? Erre is Hellász adta meg a választ: a testgyakorlás, mai szóval a sport révén.

1941-ben, már a háború alatt születtem. Budapest ostroma idején, a pincében töltött hetek alatt súlyosan megbetegedtem, de hála az Apám által megszerzett penicillinnek, túléltem. Az iskolai tornaóráktól azonban az orvosok eltiltottak. A Budai-hegyeket mégis, egészen kiskoromtól fogva jártam, Apámmal. Amikor ötödik osztályos koromban Aczél László személyében egy remek sportember lett az osztályfőnökünk, aki még novemberben is kivitt bennünket a Vérmezőre, hogy ott tornázzunk, fussunk és ugorjunk, én nem akartam ebből kimaradni, „saját felelősségemre” megszüntem „testnevelés alól felmentett”-nek lenni. Beleszerettem az atlétikába, de Aczél tanár úr kedvezményes („olajos”) jegyet szerzett számunkra a Műjégpályára is. Tizenegy évesen kaptam meg nagybátyámtól az 1930-as években készült sílécét, amelynek a szélén fémszegély, „kantni” is volt. Barátaim falécein ez hiányzott... Első lesiklásom a Horváth-kertben volt (ma is emlékszem az élményre), kanyarodni pedig a Tabánban tanultam. Néha összejött annyi pénzünk, hogy a fogassal felmenjünk a Szabadság-hegyre, és onnan léccel siklottunk le a Farkastorokba, a farkasréti villamoshoz. Nyaranta szüleimmel jártam evezni a Dunára – milyen izgalmas volt a kielboattal először átmenni a szentendrei-szigeti oldalra. Én kormányoztam, de hamarosan már az evezőket is kezeltem a gurulóülésről. És hogy jobban ússzunk, 13 évesen két osztálytársammal felvételt nyertem a Csatornázási Művek úszószakosztályába. Nem voltam kifejezetten ügyes a sportban, de szívós, erősségem volt a hosszútávfutás. És talán a legfontosabb: ott volt nekünk a mindennapos testnevelés: fejelés a Horváth-kertben, futball a Tabánban, télen persze ugyanott a sízés, amikor volt hó – és akkoriban legalább két hónapig volt a Nap-hegy oldalában, legfeljebb időnként jeges.

Nemzedékemben szinte mindenki sportolt, sokan sportegyesületben is. Rengeteg munkahelyi sportegyesület és szakosztály volt, nem élsportolókat kerestek, hanem minden fiatalból edzett – és engedelmes – katonát akart nevelni a Rákosi-kor. „Munkára, harcra kész” – ez volt az MHK-mozgalom, de rossz célja ellenére sok élményt nyújtott, és egészségesebbé tett minden résztvevőt. Persze akkor nem volt tv, számítógép, internet, utazás, viszont volt időnk rengeteget olvasni és sportolni. Mindez jól megfért a tanulással. Az órákon figyeltem, napi két óránál inkább kevesebb, mint több időt fordítottam az otthoni felkészülésre, a tananyagot gyorsan elolvastam, olvasmányaim alapján irodalomból, történelemből, földrajzból többet tudtam, mint ami a tankönyvben volt. És azt is tudtam a család révén, az Apámmal esténként a zavarással nem törődve hallgatott nyugati rádióadásokból, hogy mennyi hazugsággal tömik a fejünket a rádióban, az újságokban és az iskolában is.

A Toldy-gimnázium nemcsak kiváló és igényes tanáiról volt nevezetes, de a sportban elért sikerekről is. Az I. emeleten voltak kiállítva azok a díjak, érmeik, kupák, melyeket – emlékeim szerint – elsősorban vívásban és sízésben

szerezték elődeink. Igyekeztünk nem elmaradni tőlük, de a háború előtthöz képest kevesebb volt a diákverseny, inkább egyénileg sportoltunk. Az osztálykirándulások nem buszozásból és étkezésből álltak, Antall József osztályfőnökünk, régi cserkészhez méltóan, komoly gyalogtúrákkal párosította Pécs, Eger, Tihany megismerését. Nyaranta pedig, ha sikerült is egy-két hét balatoni nyaralás a szülőkkel, majdnem minden diák dolgozott is egy hónapot, általában fizikai munkát, ez is megedzett bennünket. Én az egyik nyáron a XIII. kerületi házkezelőség alkalmazottjaként kerítésekert festettem. És mivel érettségi után „ellenforradalmár” osztályom el volt tiltva a továbbtanulástól, két éven át magam is a munkásosztály tagja lettem, segédmunkás beosztásban.

A forradalom leverése utáni nehéz, keserű években a barátok és a lányok mellett a sport volt a kikapcsolódás, a felüdülés eszköze. Most már önállóan mentünk túrákra a hegyekre és a vizekre. A külföld még elérhetetlen volt, de vitorláztam a Beruházási Bank szakosztályában Tihanyrévben, és feledhetetlen, 24 évesen balesetben meghalt kebelbaráttal, Márton Péterrel elkezdtem sízni járni a Börzsönyi Nagy-Hideg-hegyre. Azt hiszem, ennek köszönhetem a legtöbbet állóképességben. Királyrétig járt egy kisvasút, onnan közel három órát és 600 méter szintkülönbséget kellett felkapaszkodnunk, hátunkon hátizsákkal, benne az élelemmel, vállunkon a sílécekkel. Az elmúlt ötven évben hányszor tettem meg ezt az utat! Barátokkal, egyetemi diáktársakkal, lányismerősökkel, feleséggel, gyermekeinkkel, az ugyancsak feledhetetlen Széchenyi Géza által rendezett amatőr síversenyek résztvevőivel, újabban pedig a hatvanas-hetvenes éveiket taposó szenvedélyes síbarátokkal.

Azt hiszem, jó döntés volt, hogy a szabad természetben űzhető sportok mellett köteleztem el végleg magam, és – Istennek hála – ezeket 75 évesen sem kell abbahagynom. Ahogy a határok megnyíltak, sok olyan vágyam teljesült, amelyekről 25 éven át legfeljebb álmodoztam. Sátoros, gyalogtúrás, windsurfös túrák az Adrián, Svájcban, Skóciában – és a Tátrában meg Erdélyben. Megmásztam az egykor Magyarország, ma Szlovákia legmagasabb csúcsát, a Gerlachfalvit, de a Hoverlát is, amely ma Ukrajna teteje. Az erdélyi Hargitát elneveztem a magyar Himalájának, a Madarasi-csúcsra, a magyarok által lakott hegyvidékek legmagasabb pontjára szerintem minden magyarnak el kellene jutnia. Szép emlék, amikor angol diplomata barátaink reánk hagytak egy kétszemélyes vitorlás dingit, és feleségemmel „szelek szárnyán” röptünk a Balatonon. Azután azt is megértük, hogy az Adrián vitorlással keressük föl nászutunk színhelyét, Korčula szigetét. Élmény volt kenuval járni a magyarországi Felső-Tiszát, fürdeni a homokpadokon, de a Duna, az verhetetlen! Egy szigetkerülés, sátorozás a (Szentendrei)-szigetcsúcson. Leevezés a nemzetközi Duna-túrával Esztergomtól Mohácsig. Ahogy eltűntek a római-parti csónakházak és a kielek, vásároltunk egy felfújható kajakot, és a kilencvenes években ezzel megkezdtük a vadvízi kajakozásokat. Felfedeztük a Tisza vadon rohanó kárpátaljai szakaszát, Rahótól Husztig és Tiszaújlakig. Erdélyben az Aranyost, és az Oltot a Tusnádi-szorosban. Azután jöttek az Egyesült Államokban a komoly, III–IV. fokozatú vadvizek, és a velük vetekedő Tara folyó Montenegróban. Vendégtanárként, majd nagykövetségként szítem, családommal együtt a Sziklás-hegységben, a Lake Tahoe-t övező háromezresek és a nevéhez illő Mammoth hegységben, Colorado állam legendás terepein mint Vail vagy As-

pen. Három téli olimpián köszönhettem a magyar versenyzőket és próbáltam ki egy-két napra a sípályákat. De a csodálatos pályarendszerek elsősorban arra ösztönöztek, hogy terjesszem a sí és a többi sportág szeretetét az ifjúság körében, így lettem síoktató, így érvelek ma is a hazai sílehetőségek javítása, felvonók építése mellett, és hogy mesterséges hóval garantáljuk itthon is a tél kihasználását, ami egészségünk és erőnlétünk megőrzésének legbiztosabb eszköze. Norvégiai nagykövetként erősödött szeretetem a sífutás, a sítúrázás iránt, ami még egészségesebb, és jóval kevesebbe kerül, mint az alpesi sízés. Ezt kellene népszerűsíteni és géppel előkészített síutakkal előmozdítani itthon.

A Sors jóvoltából rengeteg sport-élményben volt részem. A sportnak azonban sokkal többet köszönhetek, mint élményeket szép, sok esetben fantasztikus tájakon. Jó társaságot, barátságokat is hozott, emberismeretet. De a sport nyújtotta fizikai és lelki edzettség nélkül az élet nehézségeit sokkal nehezebben viseltem volna el, esetleg feladtam volna egyes küzdelmeket. A szellemi munka, az ülő életmód káros fizikai következményeit csak a sportolással lehet ellensúlyozni. (Ilyen értelemben a sporttal rokon és hasonló hatású az akár kedvtelésből folytatott fizikai munka, a kerti tevékenységek, a fűkaszálás, ásás, házépítés.) A hétköznapiak sokat dolgoztam, sokszor napi 12 órában tanítottam, kutatómunkát végeztem, írtam – de a hétvégeken igyekeztem sportolni, a szabad levegőn tartózkodni. A politikai munka még időigényesebb volt, a kikapcsolódásra kevesebb időt hagyott. A protokollból fakadó étel- és ital-fogyasztás is könnyen az egészségre megy, az elhízással járó betegségekhez vezet – az ellenszer megint csak a fizikai erőfelfejtés, a sport. A külügyminiszter kora reggeltől olvas, tárgyal, szembesül súlyos ügyekkel, komoly felelősséggel járó döntéseket hoz, utazik nagy távolságokra, itt a korábban megszerzett állóképesség jelentett felbecsülhetetlen segítséget. A futás volt a leghatékonyabb módja a kondíció megőrzésének. A washingtoni magyar nagykövetség (és benne a nagykövetségi lakás) egy nagy közpark szélén található. Minden reggel 20-25 percet futottam az erdős, dombos terepen, utána reggeliztem, és jött a késő estig tartó munka. Hétvégeken feleségemmel együtt remek biciklitúrákat tettünk, de eveztünk is a Potomac-on.

Főként egyes vezető nyugati politikusokról halljuk, hogy mit sportolnak. Az amerikaiaknál a golf vezet, de az nem túl megerőltető. Bill Clinton rendszeresen futott, Putyin számos sportágat úz, nálunk a vadászat mellett a vezetők inkább csak nézik meccseket. A politikusok és a diplomaták közötti jó viszonyt is gyakran a sport segíti elő. Gyakran teniszmeccsek oldják a feszültségeket, de hallottunk már pingpong-diplomáciáról is. A külügyminisztériumok országjárásokra szokták vinni a nagyköveket, én két alkalommal rendeztem síversenyt a Budapesten akkreditált diplomaták számára a Börzsönyi Nagy-Hideg-hegyen.

A magam részéről a sportot elsősorban nem élményszerzésnek szeretném látni, hanem az egészséges életmód terjesztőjének és a jellem nevelőjének. Engem az olimpiai gondolatban nem az érmek és a rekordok ragadtak meg, hanem Coubertin üzenete: „Nem a győzelem a fontos, hanem a részvétel.” Szememben egy világbajnoki aranyéremnél többet ér egy fair play díj. A doping, még inkább a „bunda” viszont ellentétes a sport céljával és szellemével. A csapatsportok összefogásra ösztönöznek, a közösség élményét hozzák. Örülök élsportolóink sikereinek, de elsősorban azt remélem ezektől, hogy a

sportolásra ösztönzik a fiatalokat. Jó érzés drukkolni a versenyzőknek, de sokkal jobb versenyezni. Külföldön rengeteg az amatőr sportoló, az amatőr sportverseny, köztük a seniorok versenyei. Látjuk, hogy a mozgásukban sérült vagy fogyatékkal élő emberek mire képesek, mit jelent számukra a sport. Szeretünk büszkélkedni nagy sportsikereinkkel, de sportoló nemzet vagyunk? Sajnos egyre kevésbé. Márpedig a gazdasági versenyben, a tudás-versenyben is az tud jobban helytállni, akinek van akaratereje, aki megtanulta, hogy a nehézségeket ésszel és erővel lehet leküzdeni, és aki tudja, hogy a versenytársak nem ellenségek, hogy együttműködéssel többre lehet menni, mint önzéssel. A sajnálatos módon fogyatkozni látszó morál iskolája a sport.

Lukáts János

A sportok közül a szurkolás áll hozzám a legközelebb – így írtam ezt valahol. Vagyis a sportokat és a sportolást jobbra kívülállóként szemlélem (magyarul: a tévében nézem). A sportolás számomra a test és lélek harmonikus együttmozgatása, a játék és a szórakozás emlékéző formája. A versenysportokkal pedig soha nem kerestük egymás kegyeit. A versengés, az ellenfél keresése és mindenáron való legyőzése idegen és ellenszenves érzés számomra.

A sportot mint életcél, a versenysportot olyan öncélúságnak érzem, amely már régen nem a játékról és nem a harmóniáról szól, hanem a pénz- és a hírnévvadászatról, a média-népszerűség hajszolásáról. És mint az ókori gladiátorokat, napjaink élsportolóit is a végletekig kicsavarják, aztán eldobják. Karrierjük alig tart egy évtizednél tovább, ez idő alatt kell magukat pénzben, összeköttetésben megszédni – bármi áron. Ezt az életformát sugalljuk, sulykoljuk gyermekeink elé célként, példaképként?

Kedvelt futballcsapatomnak (mert azért van ilyen!) az 1960-as évtizedben volt összeállítását máig tudom, a tavalyit nem, az már az idén sem érvényes. A személyes kötődés játékos, csapat és néző (szurkoló) között régen megszűnt. Aki tavaly „nálunk” játszott, az idén más kontinens más csapatában szerepel, a játékosok akár évente változtatnak csapatot, állampolgárságot. Nemzetközi pénznyelő és pénztermő automaták élő tárgyai ők, a szórakoztatáson kívül kevés kötődéssel a városhoz, ahol éppen a szerződött évüket töltik. Rasszizmus? – ugyan, inkább a nemzetközi sportpiac rablólhalaira kellene felhívni a nézők figyelmét.

A néző persze büszke a versenyzőre, aki győz vagy becsülettel helytáll a versenyben. Azt a fajta nemzeti eufóriát azonban, amely napjainkban, honunkban sportolóinkkal kapcsolatban ismét elharapódzóban van, nem érzem magaménak. A nemzeti zászlóba csavart mezítlábas, gatyás sportoló (országszerte a falakon) inkább ellenszenvet kelt bennem. Különösen, ha mindehhez a Himnusz idején ismerőseinek küldi integetését és csábmosolyát.

Mit teszek én magam sport címen? Szeretek úszni, hetenként egy alkalommal, ilyenkor az egy kilométer körüli teljesítmény jóleső elpilledést eredményez. A Balatont – ennek ellenére – négyszer úsztam át (ötvenöt éves korom

után), és talán még egy ötödikre is van bennem elszántság, bár tudom, egy versenysportolónak ez egy délelőtti edzésadag. Én évek óta használom fel írásaimban az ekkor szerzett élményeket.

Hét éve új „feladatot” tűztem magam elé, a magyar kisvárosokat (közülük mintegy harmincat) jártam végig, fedeztem fel szépségüket magamnak, és osztottam meg élményeimet olvasóimmal. Ez alkalmanként négy-öt órányi trappolást-talpalást jelent, mindannyiszor alaposan elfáradtam és megizzadtam (vagy megáztam). Minden le- és felmenő családtaggal megjártam a Bükk és a Börzsöny völgyeit-bérceit, sátorral, éjjeli csillagvadászattal. Külföldi városlátogatásaim során a legritkábban veszek villamosjegyet, gyalogló lábamat estére alig éreztem Párizsban, Berlinben, Madridban. Ezeket figyelemre méltó teljesítménynek érzem, nem tudom, hogy a sportot hajszolók is részesei lesznek-e az effajta élménynek.

Igen, írtam sportnovellákat is, de nem úgy, hogy azok sportpropaganda cílokra bevethetőek volnának. A *Megrongált rangadó* focinovella olyan mérkőzésről szól, amelyet két kutatóintézet „kocacsapata” vív egymás ellen éveken át, aztán egyszer az egyik profikat vonultat fel... Nem lesz több mérkőzés.

Az *Egy illat emléke* címűben a pingpong mint az udvarlás és szerelmi vallo-más sajátos eszköze játszik szerepet. A *Kedvcsináló kecskesajt* novellában két barát sakkozik a Balaton-parton fekete olajbogyókkal és fehér sajtdarabokkal, a játék kínosan hasonlít az életükhöz. A *magányos úszkáló álmodozásai* a Balaton-átúszás élményét idézi fel, meg az úszó lelki többletét, amellyel kilép a tóból. De talán lesz még kedvem további sportnovellákhoz is!

Persze találkoztam sportolókkal. Ritkán, kevéssel, de nem akárkikkel! Egy novellapályázaton a siker és kudarc szerepe volt a megadott téma, nem is elsősorban a sportban. Ez 2000-ben, az athéni olimpia évében volt. A verseny fődíját a tiszteletbeli zsűrielnök, a kalapácsvető-bajnok nyújtotta át, én pedig elmondtam a mondókát, amelyet világcsúcsa után a magyar közbeszéd költött róla: „Szemünk, szájunk elámula, ménkű nagyot dobtál, Gyula!” Ő erre megölelt, fölemelt, én pedig nagyon büszke voltam. Néhány év múlva Gyula meghalt.

Az egyik könyvhéten, a Vörösmarty téren dedikálta könyvét az öttusabajnok, beszélgetett az asztaltársakkal, kezét az asztalon nyugtatta. Lefényképeztem a kezét, amellyel lőtt, úszott és futott, lovat szorított és vívott. És aranyat hozott haza, mindannyiunk örömére.

A HÉV-megállóban többször láttam késő délelőttökön a nagy centercsatárt (ahogy még mi neveztük ezt a posztot), mindketten vártunk a járműre, én mindig úgy helyezkedtem, hátha megszólít; nem szólított meg, de végignézett rajtam. Én sem mertem megszólítani, sem ismeretlen ismerősként köszönni neki. Ma már ő is azon a másik pályán mutatja be nagyszerű cseleit. Pedig csak két évvel volt nálam idősebb.

Nyakas Szilárd

Tiszalök alatt rohantam neki a folyónak. A homokkal terített sekély partszakaszt vettem célba. Anyám az utolsó pillanatban kapott el a nekem már nyakig érő vízben. Három és fél évesen az embergyerek nem érzi a veszélyt. Úszni akartam, lebegni, mint a faágak a folyó felszínén. Anyám nagyon megijedt. A férje orosz fogságban, egyetlen gyermeke a tiszai strand vizének sodrában. Megrázott, mint Krisztus a vargát. Később megtudtam, hogy apám is küzdött az árral.

A *Dnyeperen*, hídverés közben. A táboruk épkezláb hadifoglyaival verettek az oroszok pontonhidat a folyóra. Ezerkilencszáznegyvenhét nyarán – első futó és vizes sportemlékem idején – már kint volt a vízből, életben maradt társaival hazafelé készülődött a hároméves fogságból.

Miskolcra ezerkilencszáznegyvenkilencben került családunk, ahol a görömbölytapolcai strandon magamtól tanultam meg úszni. Az állomással szemben laktuk egy kétlakásos, földszintes ház egyik felét. A másikat – minő szerencse – egy magyar olimpikon kapta. „Apró bácsi” – csak így szólítottuk Apró Józsefet, aki a 3000 méteres akadályfutás magyar bajnokaként kvalifikálta magát a helsinki olimpiára. Ott aztán előfutamából harmadikként került a döntőbe. Mi, az egész nap fejelgető, focizó, a „másik udvarban” fára mászó gyerekek félistenként csodáltuk, amikor reggeli és esti futóedzése után, átizzadt melegítőben hazatért feleségéhez és kisfiához, Lalihoz.

Az olimpia idején állandóan a rádió csüggtünk, s hallgattuk a labdarúgó-, az öttusacsapat, az úszó lányok, vívóink, a birkózók, a kalapácsvető páros, Csermák József és Németh Imre győzelmeit közvetítő Szepesi Györgyöt – s Apró bácsiért izgultunk. Kilencedik lett. Az egyik akadálnál szöges cipővel ráléptek a lábára. Még így is csak jó két másodperccel lett rosszabb az ideje, mint az általa tartott magyar csúcs.

Tízévesen, 1954 nyarán, Budapesten a Sportuszodában kezdtem róni a távokat. Akkor már Budán laktunk, s apám levitt a Margitszigetre, a Budapesti Honvéd Úszószakosztályába. Itt páromat ritkítottam. Szó szerint, mert ilyen korú gyerekekkel akkor nem foglalkoztak. Először a 33 m-es fedettben kellett bizonyítanom, hogy nem fulladok bele. Tavasszal aztán kiparancsoltak a nagy medencébe, az ötvenméteresbe, s néha már a felnőttekkel foglalkozó edző is rám-rám nézett. Magányosan róttam a gyorsúszó-hosszakat, ám egyszer kihívott a partra, s megkérdezte, a hátúszáshoz lenne-e kedvem. Hálás voltam neki, hogy egyáltalán figyelt rám, s azonnal igent mondtam. Attól fogva, bár továbbra is magányosan „gályáztam”, de fél szemét már rajtam tartotta, s szakmai tanácsokkal javította technikámat. Lelkesedésem határtalan volt. Ezt csak fokozta az edzést záró élmény, amikor az általam használt pályán vízbe csobbant egy újabb félisten, az akkor már több világcsúcsot tartó Tumpek György, az 1954-es torinói Európa-bajnokság 200 méteres pillangó-számának kontinensbajnoka.

A BVSC-ben korombeli gyerekekkel is foglalkoztak. Átigazoltam, ám Budáról a zuglói BVSC-uszodáig s vissza napi közel kétórás villamosozást jelentett. Megérte. A hasonló korú kiskamaszokkal minden könnyebben ment. Ötvenöt nyarat például társaimmal végig az uszodában töltöttük. Az edzéseket megelőzően s követően fociztunk, fejtünk. A stukkolást gyakoroltuk. Végtelen

energiánkat látva, háziversenyeket szerveztek részünkre. A legutolsón a négy úszásnemből a mellet kivéve mindet megnyertem. Egy új Tumpenek meg a gyorsúszó Nyékinek Imrének képzeltem magam.

Ötvenhat október 23-án már nem engedtek el otthonról edzésre. Iskolába se.

Az év végén sulit váltottam. Az általánost befejezve – 1958-ban – a Toldy Ferenc Gimnázium tanulója lettem, ahol az akkor 55 éves legendás testnevelő tanár, Sykó Dezső keze alá kerültem. Ki is volt ő? Álljon itt egy hiteles történet!

Sykó Dezső Tanár Úr miniszteri felelősségre vonására még a harmincas évek közepén került sor. Helyszín a Toldy Főreál épülete. Ide robog fekete kocsiján az akkori belügyminiszter, vitéz leveledi Kozma Miklós, aki korábban egy évtizeden át volt a Magyar Távirati Iroda és a Magyar Rádió elnökgazgatója. Friss miniszterként siet fel az első emeletre az igazgatóhoz. Bemutatkozik, és kéri, hogy a szünetben hűják össze a tanári kart.

A teljesen megzavarodott igazgató sürgősen intézkedik, és az összegyűlt kollégáknak bemutatja a belügyminisztert. A Toldy Főreál tanári kara elé lépve Kozma Miklós egyetlen kérdést tesz fel:

– Ki az a Sykó Dezső?

A néhány másodpercnyi néma csöndet katonás kilépés töri meg:

– Én vagyok az, kegyelmes uram!

Vitéz leveledi Kozma Miklós, végigmérve a fiatal tanárt, megkérdi:

– Ön az a pedagógus, aki a minap rakoncátlankodás okán a fiamat testi fenyítésben részesítve pofon ütötte?

– Igen, én vagyok, így tettem.

A Toldy Főreál tanári kara lélegzet-visszafojtva lesi, mi következik.

A belügyminiszter úr őkegyelmessége a gimnázium testnevelő tanára elé lép, keményen a szemébe néz, és kezét nyújtja:

„Szervusz, kérlek! – majd a buzgó kézrázás alatt még hozzáfűzi: – Az a büdös kölyök benned végre emberére akadt, mert mi otthon nem bírunk vele.” Azzal – a hagyomány szerint – sarkon fordult, lerobogott a lépcsőn és elhajtatott.

Másodikra az osztályunkból ketten is vízilabdázni kezdtek. P. István a BVSC ifi kapuját védte, Sz. András – legizmosabb osztálytársunk – az „Óhajó” néven emlegetett Óbudai Hajógyár ifjúsági csapatát erősítette. Egy év késéssel én is belevetettem magam a vízilabdázásba. Ezúttal nem kívántam átutazni a várost, így a hozzánk közeli „Csaszi”-ban (ma Császár-Komjádi Uszoda) edző csapatot, az „Óhajó”-t választottam. Ennek az OB II-es csapatnak volt edzője egy újabb legenda, a sziklakemény „Spéci-bá”, azaz Szittyá Károly, a helsinki olimpián győztes magyar csapat tagja, mellesleg az 1948-as londoni olimpia ezüstérmese. Szittyá Spéci az OB I-es Spartacus vezető edzője is volt egy személyben. Kihasználva ezt a perszonáluniót, az „Óhajó”-t faiskolaként működtette, innen emelve át a tehetséges fiatalokat az OB I-be. A vele s az ellenfelekkel vívott csaták, kalandok sorát társaimmal még ma is emlegetjük.

Milyen a sors? Néhány évvel ezelőtt a sport ismét összehozott egy jó fél évszázada nem látott vízilabdás társammal. Ő két évvel idősebb lévén, akkor az Ifi I-et erősítette, ahová én az Ifi II-ből csak egy-két alkalommal tudtam bekerülni. Az egykori csapattársal, prof. Sz. Bélával már harmadik éve teniszezünk együtt. Szinglit játszunk, mert annak van sportértéke. Itt nincs mese, mint a párosban. Itt minden labda után futni kell. Lassan három éve, a hetvenedik születésnapo-

mon is ütöttünk. Megkértem, ezúttal mobiljával mozgóképen örökítse meg azt a pillanatot, mikor a hálón átugorva cserélek térfelet. Gondoltam, a felvételt online elküldöm – jókívánságok kíséretében – néhány kortársamnak, barátomnak. Szerinte az első ollózásom felvétele nem volt éles, ugorjak még egyszer! Megtettem. Most a képkivágás hibáztat. Menjek újra. Ugrottam. Harmadszor elnézést kért, de ferdén tartotta a mobilt. Visszamentem, s teniszütővel a kezemben harmadszor is áthágtam a hálón. Ezúttal nem hagytam szó nélkül. Hozzáhajoltam, a szemébe néztem, és csak ennyit mondtam: – Szívatsz, ugye?! Elnevette magát. – Na, akkor így 70 évesen, és ebben az életben utoljára, negyedszerre is átugrom, grátisz! Megtettem. Azóta is ütök, de nem ugrálok.

Pósa Zoltán

Nyápic kisfiú voltam, úgyszólván afféle Taigetosz-bébi. Atletikussá soha nem fejlődtem, s ma, hatvannyolc évesen sem vagyok kigyúrt izompacsirta. Bár a debreceni Sas utca 4. szám alatti házban, a mai Sas patika fölött jöttem e világra 1948. szeptember 6-án, otthon, bába segédletével, felnevelő, dajkáló örök kis hazaként azonban ma is a Piac utca 3., Hatvan utca 2. szám alatti sarokházra emlékezem. A Piac utca, a debreceni főutca akkor a megszálló Vörös Hadsereg nevét viselte, de a nyakas, kálomista debrecenieknek nem járt rá a szája soha. Piac utcának hívtuk akkor is. Az oroszok lebombázták a Piac utca 1. szám alatti sarokházat, amivel nekünk, gyerekeknek grundot teremtettek. Éppen a város legjellegzetesebb, emblematisztikus pontján laktunk 1949 februárjától 1973 februárjáig, szemben a sárga, emberfejú, dupla toronypárral, a Nagytemplom tornyával. Ezen az udvaron sokat álmodoztam esténként, hátton fekvé. És ez volt a maratoni foci grand guignoljainknak, fejelős csatáinknak kedvelt helyszíne is. Ma már egy bank és egy áruház fedi a nagyudvar teremtetett épület-foghíját.

Mint sokat betegeskedő, irodalommal korán megfertőzött ember, első kis fűzfapoémáim elkövetésétől kezdve – kisebb-nagyobb szünetekkel, amikor orvos, mozdonyvezető, kovács, asztalos vagy focista akartam lenni – eldöntöttem, hogy én vagy töltőtollkoptató szegény legény leszek, vagy semmi. Akár jól tanultam, akár viszonylag gyöngébben, nem melengették szívemet különösebben a tanulmányi sikerek, nem keserítettek a kudarok. Csak két dolognak örültem: amikor a fogalmazásaimat és a versezeteimet dicsérték, illetve amikor a tanulást befejezve öcsémmele lementünk az udvarra, s négy-öt órán át rúgtuk a labdát a haverokkal. Volt az életemnek több olyan korszaka, ötödikes kortól középiskolás időszakom közepéig (aztán az egyetem első három-négy esztendejében), amikor Dombrowszky Ádám öcsémmele együtt voltunk maratoni grundfoci-parádék hősei. Ma is emlékszem kevéske sportsikeremre. A debreceni Fazekas-gimnázium házi bajnokságán, az első E és a D osztály összevont csapatának tagjaként hatalmas szólót levágva ragasztottam be az angol tagozatosok csapatának vinklijébe a döntő gólt. Ezért akkor tornatanárunk, Rentka Laci bácsi év végén dicséretes jelest írt be az indexembe. Másodgimnazistaként a másik tornatanárunk, áldott emlékezetű Kovács Gyuri bácsi fölvetetett a városi sportiskolába. Úgy vélte, született hosszútávfutó volnék. Kitartóan, erőmet

ügyesen tartalékolva ügettem, a hajrá volt a gyöngém. Gyuri bácsi szerint ezt a hiányosságot sok-sok gyakorlással el lehetne tüntetni. Az egyetlen, városi szintű hivatalos versenyemen csak kissé kétes értékű bronzérmét tudtam szerezni a kettőezres távon. Elindultunk húszan, célba értünk mindössze hárman. A célba érők közül viszont én voltam az utolsó, s igen gyöngé időeredménnyel. Vakok között te vagy a félszemű király – ugrattak osztálytársaim. Ekkor megszólalt egy belső hang: ne legyél te az atléták közt a legjobb író, az írók közt a legjobb atléta.

Fájó szívvel otthagytam a sportiskolát, a szüleim nagy örömére, kik féltek, hogy a versenyszerű sport a tanulás rovására megy. Kovács Gyuri bácsi díjazta, hogy őszintén elmondtam neki, miért nem lehetek én sportoló. Sok sikert kívánt nekem az életben, amikor fölvetek 1967-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemre. Ott újra felbukkant a sport. Négy féléven át kötelező volt a testnevelés az egyetemen, Istennek hála, ma egyre több helyen vezetik be újra ezt a gyakorlatot. Ahogy mostanság, akkor is sokan lázadtak ellene. Éppen mi, bohém író- és költőjelöltek éreztük át az ép testben ép lélek alapigazságát, és imádtunk focizni heti két órán át. S előjött a grundfocista maratoni csaták hozadéka: az egyetemista átlaghoz képest jobban bírtam az iramot. Megmaradt a labdaérzésem, persze tipikus grundbajnoki hibákkal. Eglábas voltam, és igen gyakran pontatlanul lőttem kapura. A tét nélküli buli-meccseken minden remekül ment. Ám amikor kiváló tornatanáraink, Csende, Máthé és Bácsi tanárurak beválogattak a hivatalos tanár-diák mérkőzések diákcsoportjába, mindannyiszor átlagosan szerepeltem. Sőt, legutoljára nagyot hibáztam: egy nagy szóló végén kihagytam egy százszázalékos helyzetet, amivel szépíthettünk volna. Igen csak kiporoltak bennünket tanáraink. Könnyű volt nekik, köztük játszott a jeles finnugor nyelvész és profi szintű focista, Nyirkos István, alias Sityi bácsi. Sajnos, már nincs az élők sorában. Ekkor írta le az egyetemi újságban korán elhunyt Dankó István barátunk, minden idők legnagyobb egyetemi újságírója, hogy „a Pósa-Dombrowszky költő testvérpárból a kisebbik jobban focizott, de az idősebb rímfaragó szereplését követték árgusabb női szemek”.

Aztán az eleinte nehezen elért írói-költői sikerek, a keserű kudarcok, a politikai balhék, a családalapítás háttérbe szorították a sportot. Bár a feleségem, múzsám, Barna Márta is kiváló amatőr kosaras volt, s egészen jól focizott, évekig nem voltunk pályán.

A bűvópatak azért előbújt néha. Új, kisebb hazánk, Balatonföldvár Keleti strandfürdőjén egy-egy alkalmi meccsen egy darabig bizonyítottuk, hogy nem felejtettünk el mindent. Mielőtt letettük volna végleg a labdát, a berlini fal lebontása előtt másfél évvel meglátogattuk nagy egyetemi cimborámat, Kulcsár Szabó Ernő irodalomtörténész professzort Bayreuthban, ahol négy éven át vendégprofesszorkodott. Gyönyörű, meleg nyár volt. Esténként elmentünk az egyetemvároska foci- és kosárpályájára, s játszottunk olykor magyar-német, máskor az ott állomásozó amerikai csapatok fiaival magyar-amerikai meccset. Mulatságos epizód volt, hogy amikor először kosaraztunk az amerikaiakkal, kétségbe ejtettük őket. Szegények, már viszonylag jól beszéltek németül, nekünk viszont egy szavunkat sem értették. Azt hitték, mindent elfelejtettek. Csak akkor könnyebbültek meg, amikor kiderült, hogy magyarul ordítoztunk. Ekkor Barna Márti még mindig igen jól kosarazott, mindenki vele akart lenni. Én ak-

kor már csak a bolondozásban vittem a prímet. Játék közben kommentáltam a meccseinket Szepesi György modorában. Mondanom sem kell, a közvetítés sokkal jobban ment, mint a kosarazás. Az amerikaiak nagy mulatságára elneveztem magam a „harlemi fiú”-nak.

Talán e visszaemlékezésből egyértelmű, hogy valóban bűvópatakként kísérted eddigi életemet a sport, és a sportok sportja, a foci. A sportszeretet előjött a magyar labdarúgó-válogatott EB-sikerének ünneplése közben is. Nem volt olyan meccs, amelyet ne ordítoztunk volna végig Barna Mártival és Pósa Mátéval. Örültünk, és várjuk, hogy a világbajnokságon is jól szerepeljünk. Reménykedünk a magyarországi olimpiában. A sport nagyszerű dolog. Megtanít bennünket arra, hogy nekünk, Kárpát-medencei magyaroknak a sikereink és balsikereink is közösek, s összetartják azt, ami mindig is összetartozott. Summa summárum: úgy érzem, hogy a hosszútávfutásban és a maratoni focizásokban váltam kitartóvá, képessé nagyregények megírására. Mi több, a versíró ritmusérzékének kialakulását is elősegítette a labdaérzék és a maratoni futás ütemessége.

A debreceni nagytemplom előtt

Ablakom előtt
 Sárgába öltözött
 Dupla fejű torony
 Emberarcú templom
 Istenképpé formált
 Lényekhez hasonló
 Megváltó saruját
 Nappal megoldozó
 Alatta ébredtem
 S ameddig lehetett
 Előtte fociztunk
 Hajnaltól estelig
 A hatalmas grundon
 Éber álmú régmúlt
 Tovatűnt gyerekkor
 Oda-vissza térő
 Emlékmás életünk
 Újra ismétlődik
 Soha nem lesz vége
 Mert amint véget ér
 Mindig újra kezdjük
 Fölrepülsz az égre
 Visszatérsz a Földre
 Éltesd elejére

Debrecen, 2010. szeptember 12.

Tamási Orosz János

Ezt, sajnos, amit a mellékelt képen láthatnak, ma már nem tudom megcsinálni. Sovány vigasz, hogy bizonyos sebési intelmek miatt nem is lenne ajánlatos, s még ennél is szomorúbb: néha, álmomban, épp a sikeres műtét óta, újra ebben a pózban állok, vagy futok valami hepehupás, göröngyös grundon a labda után. Azért merem ekképpen szóba hozni, mert az én korosztályom általános vonása ez, így gondolom: a sport szerves részévé, lételemévé vált gyerekkorunknak. Mondanám, hogy minden mást háttérbe szorítván, de hát ezen kívül olyan „minden más” nem is nagyon volt. Nem ragozom, mindenki tudja, akár bevallja, akár nem, akár emlékszik, akár nem. Délelőtt, ha szerencsénk volt a tanárainkkal, ráhúztunk a tornaórákra, délután vagy edzés, vagy grund, vagy mindkettő, összezsúsztatva, este, hétvégén néha egy kis gombfoci is belefért. Az utóbbit, de úgy tudom, szólnak itt erről nálam szakavatottabbak, tessék komolyan venni. A gombfoci – szent örület. Volt. Igen, kabátgombokat lopunk hozzá, igen, a régi hypósüveg sárga műanyag kupakját öntöttük fel viasszal, az lett, nagy viták árán, a kapus, a pálya szélén kézre állt a lénia, mint biliárdasztal peremén a kréta, merthogy a vonalzóval kellett kimérni, precízen, a sorfal távolságát. Nem ám arasszal avagy tenyérrel, hát persze, hagytuk volna örökké megoldatlannak a vékony ujj – vastag ujj sarkalatos problémáját? Naná, hogy nem.

És hogy – reszelt kabátgomb? És hogy – palackzáró kupak álljon a kapuban? Hát ez a valódi csapatfelkészítés, ki-ki a maga játékosainak kovácsa, ha nem mindjárt Sebes Gusztávja. Így működött ez, én, kérem, saját magammal is gombfociztam, tíz csapatom volt, többhetes, teljes idényeket játszottam, szigorúan vezettem a tabellát, ha valaki nem hiszi, jelzem, még most is megvan a főkönyv, s itt-ott a játékosokból is valamennyi kallódik a fiókokban. Rajtuk, már azért erősen lekopva, Zagallo, Garincha, Zámbo, s hát persze Flóri. De arról már csak én tudom, hogy ki volt, mert a képet többször cseréltem – volt, hogy a sráccal játszva, nekem, igazságos sorsolás útján természetesen, nem a Fradival kellett kiállnom; na de abban semmi sem akadályozott, hogy a legjobban, legprecízebben reszelt centergombon Flóri arcképét Benére cseréljem. Ha úgy hozta a sors.

Lazák itt a mondatok, de nem csupán anekdotázni támadt kedvem; bár, bevallom, a fenti képet nézve azért eltűnődtem: vajon ki is volt az a lány, akinek kedvéért itt – illetve ott, akkor – olyan önfeledten lazának próbálok látszani.

Mert hát azt se hagyjuk elvarratlan; bizony, azok a strandi gyűrűk, a korlátnak használt udvari porolók és egyebek ezt a célt szolgálták; mi, ha játszani akarunk, mentünk a grundra, ha fickósodni támadt kedvünk, hát akkor meg nem a konditermek felé araszoltunk, gyúrni. A sport, térjek már rá a komolyabb mondatokra, valóban kitöltötte életünket. Legtöbbünkét, s immár elvarranék egy talán jogos észrevételt, bizony, a labda, hiszen aköré tudott összegyűlni a csapat. Azon belül, persze, kosaraztunk, pólóztunk, de engem más történet olyan nagyon nem tudott lázba hozni. Persze eljutottam a bokszteremig, mint minden tíz-egynéhány éves srác a Papp Laci-korszakban, gyakorolgattam is két-három hétig, tanulgattam a lépéseket, eltáncolásokat, egyeneseket, horgokat, háritásokat, míg el nem jött az első összezsapás két iskola csapatai között. Ott már, ugye, komolyan kellett venni; na de ennyire, lamentáltam magamban a meccs után, amelyről mondjuk el: nem tartott olyan hosszú ideig. Én annyit tudok elmondani mentségemre, hogy a kesztyűk összeérintése után megpróbáltam mindent bemutatni, amit addig megtanultam. Üde mozgásomban később határozottan felismerni véltem az addig általam nem látott Cassius Clay fürgé tánclépéseit, kezeimet a megfelelő szűrőtávolságban tartottam, lazán, de ütésre készen, könyök hajlításban, a jobb egy kicsit tompább szögben, az arc előtti két kesztyűm távolsága épp megfelelő, hárítható az ellenfél ütése, de ugyanakkor csalogatja is, hogy megpróbálja – hát megtette. Szinte leeresztett kézzel szemlélt engem néhány másodpercig, majd kissé közelebb lépett; na, azóta tudom, mit tesz a vak a pohárral vagy a zárlatos hajszárító a villanyórával. Azóta az én személyes ambícióimat a test test elleni küzdősportokban kissé sötétebbnek láttam s látom; minden párhuzamában, minden perspektívájában.

Hepehupás, göröngyös, játszóterekből elcsatolt területeken, vagy épp épülő lakótelepekre merészkedve; amúgy valami isteni volt a dombos, harminc-negyven centis gazzal fedett „pályán” kiosztani egy-egy „kötényt”; most csak úgy felrémlik előttem, milyen buzgón „tanítottuk” egy ilyen dühöngőn a játékra Kú Lajost, aki persze hagyta, bolond lett volna pont ott, épp csak pár nap pihenőt töltve szüleinél, a bokáját kockáztatni; de azért jó érzés volt kiskapuba csúsztatni mellette – fejjel! – a lasztit, és sokáig azt mesélgetni magunknak: úgy pattant le a vállunkról, ahogy pár évvel később, Belgiumba. De igaza volt.

Szándékosan átkötés volt ez a hasonlat, kicsit komolyabbra váltanék: sok, irgalmatlanul sok még a teendő a magyar tömegsport és élsport területein, a kapcsolódások szintjén. Mert minden, amit eddig meséltem, egy valahai mentalitásról szólt; az idő oly módon történt eltöltése sok-sok évig tartó barátságokat, együtt lógásokat, sráckori összetartozásokat eredményezett, közben utcák, városok, iskolák, megyék, országrészek bajnokságainak grádicsain kapaszkodtunk, nem felfelé, nem a siker felé, hanem valamiféle büszkeség elérhető irányába. Mert nem mondogattuk, nem tanígtattuk s tanígtatták, hanem éreztük, hogy kell egy csapat. Éreztük, mert – volt. Benne voltunk, együtt voltunk, közösen tettünk valamit közös sikerekért; kell egy csapat, amelyre ha mások büszkéek, az nem rossz, de ennél sokkal jobb, hogy egy csapat részei vagyunk. És valamiért kétéves korunktól fogva tudtuk, hogy körülvész bennünket egy csapat, belenőttünk a korosztályos „grund-válogatottba”, s haladtunk tovább, együtt; nem kellett egy csapat, mert volt, és szinte mindent elveszített ez a nemzedék azzal, hogy ez a csapat – széthullott. Már nincs. És hosszú út

lesz, amíg újra lesz, talán nem is lesz, talán már örökké bejárhatatlanok maradnak azok az ösvények.

Látom én, épülnek a stadionok. Pártoló szimpátiával néztem ezt a folyamatot, úgy is írtam róla egy-két cikket, de még az elején. Mert ma már soknak gondolom. A forrás előteremtésének módja sem annyira szimpatikus; csak úgy, félig-meddig zárójelben említem, hogy többszörös bukást, vállalkozói „bedőlést” jelentett nekem kiadóként, egyéb szervezőként részt venni a magyar kultúra „piacain” az elmúlt egy-két évtizedben; bizony, számos alkalommal került szóba itt is az a lehetőség: legyen leírható az adóalapból a kultúra műhelyeinek támogatása. Nem lett így, de ne is itt időzzünk, legyen szó róla más tematikákban; maradjunk a stadionoknál. Kell-e azokból ilyen sok, ha – amúgy nagyon helyesen – a kis létszámú élvonal-bajnokságok rendszerére törekedünk? Mert ez utóbbi hozhat valóban, bár eltarthat a folyamat bő évtizedig is akár, valóban változást az élvonal játékosainak nemcsak mentalitásában, de edzettségi állapotában, játékontelligenciájában, általában: a nemzetközi élvonalhoz való minden illúziótól mentes megmérettetésében. Azoktól az illúzióktól mentesen például, melyek a foci-EB sikerében motiválták játékosainkat; a legtöbb közülük egy jó egyéni szerződésajánlat reményében hajtott, és ki is pukkadtak, mint a lufi, amikor kiderült: azon a szinten, amiről álmodoztak, két-három-négy jó meccs – édeskevés. És tudom, tudnunk kell, az élvonal utánpótlásának biztosításához is megfelelő létesítmény-háló szükséges, én mégis húznék, húztam volna egy-egy cezúrát: példaként mondom, hogy olyik kisebb városkában csak akkor járulnék hozzá stadionépítéshez, ha ott és környékén már több éve tartó, rendszeres korosztályos bajnokságok, iskolai válogatók, de a felnőtt szinten is, a „megye-kettőig” bezárólag, a sportért szerveződő, sportszerű közösségek megmérettetése, összecsapása zajlana. Mindenki tudja, mi ennek az ellenkezője – bővebben, itt és most, nem fejteném ki, de annyit emeljünk ki: a jelenlegi szint sem játékosként, sem szurkolóként nem készíti fel senkit egy stadion kívánt légkörére. S hát ellép itt a focitól, kérdezzük meg: a sport egyéb területeivel vajon minden rendben lenne? Nyitottak-e, tudnak-e vonzást gyakorolni a tenispályák, ha vannak, az uszodák, ha vannak, a vívótermek, ha vannak, a jégpályák, ha vannak, a tornatermek, ha vannak, de, és itt ismét ugrom egy nagyot a kérdéssel, működik-e még annyi kuglipálya a sörkertekben, mint rég; mert ahol én küzdöttem a golyóval, hogy ne csak elgurítsam pár méterre, de legalább felemeljem, történt ez a fenti képnél is sokkal régebben, nos, ott már sok éve nem kugliznak. Akik akkor olyan jókedvűen, mindig derűvel szemlélték igyekezetemet, már csak a mécses lángjánál pillantanak rám, öcséiknek, s az ő gyermekeiknek, pedig ma már inkább „a gugli a barátja”.

Nem csapongok, mondom itt is, szövöm mondataim egy utolsó történet felé kanyarodóra: apósom két és fél évtizede ment el közülünk, késő tavasztól kora őszig tűnődhetett még élete emlékei fölött, és tette is, komótosan, de kíméletlenül szelektálva iratai, papírjai között. Sok mindent összetépett, néhány darabot viszont, értékesnek vélvén, gondosan betett egy dobozba. Sok héttel távozása után nyitottuk fel, és, bizony, szívszorító volt. Az első papírok, legfelül, a család keresztény származását bizonyító dokumentumok voltak. Kéznel kell lenniük, üzente ezzel nekünk, 1992-ben. Alattuk pedig, mint már nem bizonyíték, hanem mint emlék, mint varázslat, egy meccsjegy. Belépő a Stadionba,

1954-ben, a hat-három visszavágójára, tudják, amikor az angolok „egy hétre jöttek, hét-eggyel mentek”. Legfelül, a becses emlékek, varázslatok emlékeztetőjeként ott hevert a dobozban, s tudom, az első percekben, megrendültségünk enyhítésére, még rossz tréfák is eszünkbe jutottak. Hogy szegény, ha előszedi Puskás Öcsi bácsi visszatérő meccsére, amikor az öregfiúk meccsén három gólt is lőtt, ő ezzel a jeggyel ott ülhetett volna a díszpáholyban. Hisz ezzel invitáltak mindenkit, a plakátok, hirdetések szerint: jelentkezzen, akinek megvan az a régi meccsjegy. Néztam a kis darab papírt, és tudtam: neki is volt egy csapat. Bár őt a motor érdekelte, repülőgépet vezetett, crossozott, de ki nem hagyunk volna egy meccset sem, bár már a tévé előtt ülve. Mert már akkor sem vágyott azokba a stadionokba, amelyek lelátóin sok évvel korábban a régi barátoknak, a pilótatársnak, Zakinak szurkolt. Igen, annak a Zakariásnak. Ott ült, akkor, boldogan, de azt gondoltam, nem külön ajándéknak, megismételhetetlen pillanatnak gondolva azt az órát. Ott ült, s nem tudom, pár sorral vagy pár szektorral odébb, de ott szurkolt apám is; tudom, bár nem tőle. Talán csak nem került szóba, de ott ült s állt, egy régi film pár kockája szerint, a VHS elveszett, elkallódott, de annyiszor lepörgettem, kikockáztam, hogy tudom, ott állt, s tombolva örült, talán a harmadiknak. Ő volt. Kell egy ilyen kötődés, kell egy nagy, hatalmas csapat, akik elviszik a stadionba az oxigént, a levegőt, az életet.

Akkor, csak akkor fognak olyan stadionok létesülni, melyekbe nem egy jó, zsíros szerződés reményében vágyódnak a sportolók. – – – Hát így vagyok én a

sporttal, így a stadionokkal. Mosztanában, hogy jót is mondjak: ritkán, de sakkozni szoktam. Nagyon ritkán. Egy pici lánnyal, az édesapja még apám hátán ülve lovacsázott, a kislánya már francia állampolgárként született. Ha őt nézem, megérte kisserződnie – nem nagyon talált itt olyan „stadionra”, amelyről eddig írtam. Talán elég érthetően. És talán ez már, s még nem is annyira, egy másik történet.

Villányi László

Néhány hete kaptam egy fotót, 1963 telén készült a Nádor téren, környékbeli lányokkal és fiúkkal állunk a jégen. Természetesen kurbli korcsolya van a lábunkon, akkor más még szóba sem jöhetett. Bizonyára hokiztunk is a nádasban, a magunk faragta bottal. 1964-ben, a tokiói olimpia idején a rádiót hallgattuk, örömmünkben az ágyon ugráltunk nővéremmel, amikor Dömötör belőtte a gólt, s olimpiai bajnok lett a vízilabdacsapat. A szomszédban lelkesen néztük a közvetítéseket, atlétikát, síugrást, műlesiklást, vagyis mindent, csak sport legyen, a hokisok közül Fircov nevére emlékszem, szorítottunk Almássy Zsuzsának, Gyarmati Andreának, Hesz Mihálynak, Wichmann Tamásnak, ironizáltunk a Protapopov házaspár szépeltő korcsolyázása közben. Az utcánkban lakott Isti, aki igazi kerékpárversenyző volt, így hát neki élőben szurkoltunk, és mi is szerveztünk háztömb körüli versenyeket. Az egyik alkalommal túl nagy sebességgel vettem be a kanyart, hosszan csúsztam a porban, lenyúztam karomat, lábamat. Akkor még 3/4-es biciklim volt, később kaptam a piros, Budapest márkáját, azt hajtom azóta is, idén lett ötvenéves. Az iskolában beválogattak a kézilabdacsapatba, s ott végül a kapuban kötöttem ki. Nyertünk városi bajnokságot, a megyein pedig harmadikak lettünk. Egyszer lány osztálytársaim kórusban skandálták a nevemet, hogy erőt adjanak, mert azon a meccsen bizony nem ment a védés. Felnőttként is fontosak voltak az olimpiák, az Európa- és világbajnokságok, megszerettem a teniszt, csodáltam Borg játékát. Unokaöcsém, Vincze László, a család nagy-nagy büszkeségére, világbajnoki ezüstérmes kajakozó lett.

Az első rólam készült fényképen a Rába partján rúgom a labdát. A másfél évemhez képest meglehetősen klasszikus mozdulattal. Önfeledten fociztam évtizedekig, imádtam játszani. Ötévesen teljes önbizalommal álltam be a nagyok közé, szemtelenül cseleztem és szereltem, bátorítóan veregettek hátba. Számomra akkor tavaszodott ki, amikor felvehettem kék rövidnadrágomat, szaladhattam a Nádor térre. A kék szín nem véletlen, ugyanis a DAC¹ színe volt a kék-fehér, s én nekik, a nádorvárosi csapatnak szurkoltam, olykor bőrig ázva. Ünnepeltem én is, amikor bajnokok lettek az NB III.-ban, pár évre rá pedig az NB I. B-ben remekeltek. Nagy Tomi volt a kedvenc játékosom, szabadrúgásnál pontosan tudtam, a kapu melyik sarkába csavarja a labdát. Szerencsés Ferkó is DAC-drukker volt, vele gyakorta mentünk el a Zöldfa utcába a postás elé, hogy minél előbb olvashassuk a Népsortot. A Lomb utcában Csidei Öcsi volt a legtechnikásabb, bármeddig eldekázott volna, de epilepsziás rohamai miatt nem játszhatott velünk. Egy délután tanúja voltam, ahogy rángatózva a porba zuhant. Értetlenül álltam a hír hallatán, amikor kamaszkorában a vonat elé vetette magát. Jó ideig a Lomb utcában csak Virághalmiéknak volt tévéjük, náluk láttam játszani, nyilván az osztrák csatornán, a Barcelonát, s gólt fejelni Kocsist.

A focinak többek között az a varázsa, hogy bárkinek lehet egy-egy olyan pillanata, amit nyugodtan bemutathatnának a sportcsatornák. Egyszer a leve-

¹ Hivatalos nevén MÁV DAC. A vasutascapatokkal később is rokonszenveztem, mert nagyapám vasutas volt Csáktornyán, Varasdon, Szentgotthárdon, majd Győrött.

gőből vettem le úgy a labdát, hogy ragadt a lábamhoz, egy másik alkalommal pedig kapunak háttal, sarokkal lőttem gólt. Az Álmos utcában rendszeresen játszottunk kiskapura, s volt, amikor a hatos meccsen mind a hat gólt én lőttem, pedig a végén már hátraküldtek védőnek. A középiskolában Lángi Tamással volt egy jól begyakorolt trükkünk,² megfelelő erővel s pontosan oda dobta be a labdát, hogy én lendületből érkezve a kapuba fejelhessem. A katonaság elején Debrecenben voltam kiképzésen, s akkor lett tekintélyem, amikor a felpályáról átemeltem a labdát a kapuson. Itt történt a legkomolyabb sérülésem is. Kapásból akartam lőni, de rátartottak a lábamra, ami ugyan nem tört el, de hetekig sántikáltam, s hosszú évekig fáj a lábfejem.

Amint járni kezdtek a fiaim, gurult előttük a labda. A dunaszentpáli pályán három barátom volt az ellenfél kettőnkkel szemben, és sikerült úgy cseleznem, hogy minden gólunkat az ötéves Dani fiam lője, persze a győztest is. Gergő fiam már korán kitűnt ügyességével, s amikor az ETO korosztályos csapataiban játszott, néhány szülővel rendszeresen szurkoltunk az idegenbeli meccseken is, így átéltük a legszebb diadalt, amikor Budapest bajnokságot nyertek. Mondanom sem kell, fölöttébb szerettem a fiaimmal focizni, gólpasszt adni nekik. A dunaszentpáli időszak legendássá vált, az egykori gyerekek vagy apukák ma is megállítanak az utcán, felidéznek a hajdani küzdelmeket. A szigligeti pályán is élvezet volt játszani, Módos Péter a profik eleganciájával nézett elismerően a három Villányira.

Gyerekként láttam játszani az ETO első bajnokcsapatát, figyelhettem, miként tornázza ki Grosics Palotai szabadrúgását, tanúja lehettem a Fiorentina vagy a Milan elleni kupameccseknek. A Népstadionban a franciák elleni győzelem alkalmával szurkolhattam a válogatottnak, ha jól emlékszem, 2:1 volt a végeredmény. Felnőttként átéltem a ragyogó Verebes-korszakot, élvezve a szellemes játékot, a ragyogó gólokat. Az évek, évtizedek alatt láttam Albert, Göröcs, Bene, Varga, Zámbo, Törőcsik cseleit, Pelé világbajnoki megmozdulásait, s most van szerencsém ámulni Messi cselsorozatain. Az Európa- és világbajnokságok már összemosódnak, de persze nem felejthető a brazilok elleni 3:1, a Rossi-féle olasz csapat, vagy a Milan a három hollanddal, Maldinivel, legutóbb pedig a Leicester rokonszenves diadala.

A fiaim ma is szenvedélyesen játszanak, Dani kispályán, egykori Eötvös-kollégistaként például az ottani kupán, Gergő pedig a Monor csapatában, immár csapatkapitányként. Így hát a Monor meccsein hallhatom a szurkolói bekiabálások gyöngyszemeit: „Annyi eszed van, mint egy marék lepkének!”; „Papucsban is gyorsabban fut öreganyám!” Meggyőződéseim, hogy a foci költészet is, egy-egy támadás felépítése, az improvizatív összjáték, némelyik gól ugyanazt az élményt nyújtja, mint a jó vers olvasása. Intuíció kell ahhoz, hogy a csatár

² Egy másik, jól bevált trükköm: fejem a hosszú sarok felé lendült, de homlokommal csak annyira értem a feldobott labdához, hogy az a rövid sarokba perdüljön. Ez a fejelés nevű játéknál történt, nem is tudom, létezik-e még. Fűvön, homokban, derékig érő vízben műveltük, kettő a kettő, vagy három a három ellen. Egyszer a sógorommal végigvertük az egész uszodát. Ruganyosság, sok-sok futás, lelemény kellett hozzá, például a stukkoláshoz, amikor az ellenfél által könnyelműen elindított labdát csukafejessel az ő kapujukba irányította homlokunk.

ráleljen az egyetlen, kivételes gólt eredményező mozdulatra, akár a zeneszerző egy motívumra, a festő egy színre, a költő valamely nyelvi leleményre.

Néhány évvel ezelőtt azt álmodtam, hogy a Barcelona öltözőjében készülök, de nem találok a zoknimat, s eltűnt a csukám³ is. Visszatérő álmomban erőtellenül lézengek a pályán, gurul felém a labda, de képtelen vagyok mozdítani a lábam. A gyaloglás és a biciklizés maradt vigasznak. Járom Győr utcáit, vagy éppen a Bakony, a Lővérek, a pannonhalmi arborétum ösvényeit. Tekerek a Rába, a Marcal vagy a Mosoni-Duna töltésén, egyre távolibb hidakhoz érve. Gyerekkorom óta semmit sem változott a suhanás szabadsága.

³ Valójában sohasem volt csukám, csak tornacipőben vagy mezítláb fociztam.

VARGA BENEDEK
VÍZIPÓLÓ IX.

Elmer István

Győzelem délután

Elérni, csak ezt elérni még! – rugaszkodott el, meztelen lábát fogta a homok, mintha annak teljes súlyát kellene magával röpítenie. Pedig csak fáradt volt. Izzadt testén nedves homokszigetek, a labda röpült a bal oldali sarok felé – a kapu szélét mindkét oldalon nyárfák jelölték ki, csak még ezt elérni; ha befejelek, vége, tizenegy-tizenegy az állás, tizenkettőig tart a mérkőzés. Úszott a levegőben. Törzse megnyúlt, hogy odaérjen. Ha ezt sikerül kitornásznia, űk következnek, s akkor talán...

De most még a nyúlánk fürdőnadrágos test. És a találkozás. Csak annyit érzett, nem is a kezével ütötte ki a labdát, hanem homlokáról pattant vissza. S ha leesik, onnan fejelfelhetnek. Csak essen le, essen le végre, mielőtt az ellenfél játékosá beleérhetne.

Végigzuhan a homokon, már nem volt ereje föl pattanni, ha az ellenfél stukkol – így mondták, stukk-fejes –, nincs, aki védje. S a labda belepotytyant a négy fiú lába nyomán feltúrt homokbuckák között az egyik mélyedésbe. Talán két méterre az ellenfél kapujától, vagy annyira sem.

Arányi ekkor tápászkodott fel. Csapattársa pontosan megjelölte a helyet, ahol a labda földet ért. Az ellenfél csapatában az egyik fiú továbbra is a kaput őrizte, a másik ráállt Arányi társára. Egész nyáron együtt fejezt ezzel a fiúval, kialakult a taktikájuk. Nem kellett semmit mondani, csak biccentés a fejjel, a csapattárs jobb szélre helyezkedett, nyomában a védővel, majd amikor Arányi félmagasan feldobta a labdát, s az már vissza-

hullott, a csapattárs hirtelen átrohant Arányi és a kapu között a bal oldalra, magával rántva a védőt. A kapus óhatatlanul a rohanó alakok ritmusára mozdult, s Arányi ebben a pillanatban ellenkező irányú mozgással erősen megfejezte a labdát. Még annyit bírt, hogy lássa, a kapufa mellett továbbröpi a fejes, gól!

Térdre rogyott, vége. Tizenkettőtizenegy. Győztek. űk, a tizenhét éves fiúk a testnevelési főiskolások ellen. Főlnézett, előbb a társára, aztán a két főiskolás fiúra. „Győztünk” – és nagyon erősnek érezte magát.

Azt mondják, ez a Duna legszebb magyarországi szakasza; szemközt a hegyek, nem messze a kanyar, a víz fölé lógó sziklaheggyel, szemközt két heggyerinc fut össze, s köztük, mintha csak azokból nőne ki, templomtorony emelkedik, műemlék templom, nem messze a festőművész egykori háza, múzeum, benne az eredeti bútorok, képek, s a műteremben minden úgy maradt, ahogy a festő utolsó mozdulatával odahelyezte.

Győztek – a nagyfiúk ellen!

A téfeseek – így nevezték a főiskolásokat – vízi táborba érkeztek. Arányi elnézte izmos, kisportolt alakjukat. Ezek bármire képesek a testükkel, gondolta. Lacival ellenfélre vártak a vízparton. Ismertek mindenkit a strandon, hátha megjelenik valaki: na jó, nyomjunk le egy meccset, de visszavágó nincs! S mindig akadt partner: itt is, ott is ketten.

Most ácsorogtak, bámulták a nagyfiúkat, erős fiúkat, ügyes fiúkat, hogyan mérhetnék hozzájuk az ő

mozgásukat? A téefesek nagy röhögve zuhantak a vízbe, ha akarták, máskor kiegyenesedtek a versenykajakban, mint akik mindenre képesek, csak el kell határozniuk magukat.

„Mi az, srácok? Fejelni akartok?” – Arányi a homlokán pattogtatta a labdát. A hangra lekapta a fejéről, megilletődött, hogy a két nagyfiú megszólította őket.

„Ha van ellenfél. De most nincs senki a parton.”

„Mutasd a labdát” – és a téefes fiú rendkívül ruganyos, könnyed mozdulattal már el is kapta a levegőben, s kipróbálta bikanyaka fölött.

„Jól van, ha akartok, játszhatunk egyet” – de mintha azt mondta volna: kisöcsik, van néhány percünk, azalatt lezavarjuk a meccset.

Beálltak a négy nyárfa közé, a homokmezőbe.

„Meddig megyünk?”

„Tizenkettőig” – válaszolta Arányi.

„Rendben.”

„Ki kezdi?”

„Kezdjétek ti!” – és a kapuban álló téefes fiú hanyag eleganciával, bika-nyakával odapördítette a labdát. Csapattársa máris rohant, helyezkedett, térdmagasságig, derékig szállt föl a homok. Arányi arra számított, mindjárt kikapnak.

Hatnál eggyel vezettek. A téefesek magabiztosnak mutatkoztak. „Ezt nyilván bemelegítésnek szánták, most majd rákezdenek.” De Arányi észrevette, egyre jobban lihegnek. A homok odafogta az erős, izmos lábakat. Kiismerte a taktikájukat. Neki pedig volt egy különlegessége. Megbillentette a fejét, de nem a homlokával biccentette el a labdát, hanem félig kifordulva, fejének füle mögötti részével, s a fordulással külön erőt adott bele. Ettől kiismerhetetlenné vált a labda iránya. Ha pedig közel került az

ellenfél kapujához, homlokával hirtelen rábólintott a labdára. Anélkül, hogy földobta volna.

Győztek. A fáradtságtól feszült a combizma. Legjobb lenne végigheveredni a küzdőtér homokján, és úgy maradni. De nem lehet. Most adja meg magát? Fölkelt. Ne lássák rajta az erőtlenséget.

Arányi belebukott a vízbe. Parányi csobbanás, eltűnt a teste, a víz surrogott homokszemcsés testén, sokáig maradt a víz alatt, hogy végre lehűljön, s csak messze, már egészen kint, a bójáknál bukkant föl a feje. Szerette ezt az érzést: nem tudta, hol végződik a teste, s hol kezdődik a víz. Összefolyt benne a világ, a természet, a szemközti hegyek, a nyárfák vetődő árnyéka, ez volt a Duna, itt élt ő, itt érezte otthon magát, ahol csak ő számított, és elképzelte, hogy minden lehet. Most különösen, miután legyőzték a téefes fiúkat.

Itt nincs semmi titkolózás, minden pontos és egyértelmű, az életnek és valamennyi vágnak határa van, s ez a határ olyan egyszerű: a nyárfák, a szemközti hegyek, a folyó, a kavics, a part menti söntésben a fagyaltospultot hűtő ócska aggregátor zörgése, és reggeltől estig, amikor fölkel a nap és ameddig még tart a világosság, minden alkalommal ott volt, mintha csak rá bízta volna a part őrzését. Addig létezik a folyó, ameddig őt látja. S neki kell fönntartania ezt az öröknek hitt hitet, mert ha semmi más, a part megmarad, és nem csalja meg.

A nyárnak nem volt ideje. A nyár a végtelenbe nyúlt. A nyár megérkezik, s ott marad a maga bódító hőségével, egyértelmű fényével, amikor pontosak az árnyékok és késeiek az esték, nincs vége egyiknek sem, ez már az örök-kévalóság.

Hosszan leúszott, egészen messzire. Úgy kellett visszagyalogolnia. A fák árnyéka már a folyó fölé tenyerelt.

Mit néznek? – bámulta a parton a férfiakat. Az öreg Szűcs, térd alá érő kék nadrágjában, amely a pocakjától indult, szeme előtt távcső, odébb Laci apja Németországból, ötvenhatos disszidens, Mercivel érkezett, frankó sátrát hozott a fiának és klassz cucokot, aztán Szegedi, az orvos, Tatar, a mindenki által ismert tanár.

Mit néznek? – Szűcs levette szeme elől a távcsövet, odanyújtotta Szegedinek, az orvos belekukkantott, majd visszaadta: nem érti. Mások szabad szemmel kémlelték a túlpartot.

Megállt mellettük, „üdvözlöm, Jenő bácsi”, „tiszteletem, Kálmán bácsi”, „ó, tanár úr”, de most semmi válasz: „szevasz, fiú” – csak a hallgatás, a víz, s a vízen túl valami...

Az országút közvetlenül a folyópartot követte. Néha eltűnt a bokrok és a fák között, majd újra előbukkant. Zebegény után fölfutott a partoldalra, az országhatár felé.

Most már ő is észrevette. Katonai dzsip robogott végig az úton, tekintetével követte, amíg el nem tűnt a dömösi kanyarban. Néhány perc múlva azonban visszatért, megint az a sűrűn villogó kék szín, s ami különös volt – és Arányi ebben a pillanatban döbbsen rá –, egyetlen más jármű sem közlekedett. Egyetlen más jármű, egyetlen ember sem.

Meghalt a túlpart? Arányi a férfiak tekintetében felismerte az izgatott várakozást – nem igaz, félelem volt az, egyre inkább félelem –, néha megjelent egyiknek vagy másiknak a felesége: „gyere be, még észrevesznek”, de azok maradtak, s csak nézték, lesték, bámulták a túlpartot, mintha egész tekintetük, egész figyelmük és testük oda volna szögezve.

Máskor kedélyesen beszélgettek, odébb fölépítették a máglyát, ötméteres lángja csavarodik ilyenkor, augusztus 20-án ezzel a tűzzel búcsúztatják a parton a nyarat. A kihűlt homok felett ilyenkor fölerősödött a tücskök hangja a sötétben – minél erősebb a tücsökzene, annál inkább jelzi augusztus végét, mintha csak szerethető, kissé fájdalmas szenvedéllyel eresztené el a természet a nyarat. Senki nem törődött a máglyával. A nyaralótelep minden házából a vizet figyelték, s a vízen túl...

Ahogy szürkült, erősödött a villogás. Most már nemcsak kék, hanem piros fénnel. És sehol egy ember odatúl. Az országút üres, csak a katonai jármű cirkált le és föl.

A csönd nem akart megszakadni; a csönd, ez a dermedt világ! Némasságba bukkant a folyó, a hullámok elhallgattak, szélcsend, estére a nyárfák levele se rezdült.

Arányi fázott. Nem a testében, hanem valahol belül, nagyon mélyen. „Mi lesz velem?”

Honnan bújt elő ez a kérdés? A távolabb állók alakját fölette a szürkület, „történjen már valami”, üvöltötte volna, s amit annyira szeretett, a másik part látványát, a folyót, a kavicsos partot, most mindent utált; nyirkossá és gusztustalanná vált, a gyerekkora óta beleégett látvány egyszeriben idegen. „Mi lesz itt? Augusztus huszadika. Vége a nyárnak. De micsoda vég!”

A vad robaj egyszerre szakadt föl a dömösi kanyarban, a Szent Mihály-hegy alatt. Megremegett a föld, nemcsak a túlpart, hanem a folyó is, s a remegés átért erre az oldalra. Csikorgás, a fémek fájdalmas testtánca. Föltűnt az első, aztán még egy, utána megint... Kivilágítás nélkül, sötétben csúsztak előre a láncaltapok.

„Tankok!”

Tatár tanár úr felesége érkezett, egészen halkán súgott valamit férje fülébe. A tanár úr erre futólépésben elindult a nyaralójuk felé, aztán megállt, visszafordult, mitévő legyen, fuldoklott, „Babi, siess haza, vigyázz a gyerekekre, én is megyek nemsokára”. „Gyere, ne maradj, az istenért, könyörgöm, gyere”, az asszony elindult. Laci apja az asszony után sietett, néhány szó, majd izgatottan: „Lacikám, mindjárt jövök, várj meg itt.”

Tatár tanár Szűcs Jenőhöz és Szegedi doktorhoz fordult: „Most mondta be a Szabad Európa Rádió, Csehszlovákiát megszállják az oroszok, és mi is részt veszünk benne.”

És csak mentek, egyre csak mentek azok a sötét dögök. Nemcsak a zebegényi part, hanem a folyó, a folyón túl minden, az egész világ zúgott. Arányi mindörökre megtanulta ezen az éjszakán, milyen a harckocsik hangja, s milyen az, amikor nem akar véget érni a szörnyű felvonulás.

Laci apja visszarohant. Magához szorította a fiát. Még nem is dicsérte

meg, milyen jól játszott délután. „Lacikám, összezsomagoltam, mennem kell, lehet, hogy letartóztatnak... kijussak, mielőtt még lezárják a határt... Vigyázz magadra, kisfiam. És ne feledd el apádat. Majd írok.” Bedobta táskáját a klassz Mercibe, de az autó hirtelen felbőgő Daimler-Benzzé változott, kapaszkodott a határ felé, és Laci ott maradt, disszidens apját a sötétség, hangját a láncaltapok csikorgása ölte meg.

Arányi átkozottul egyedül érezte magát. Leszállt a harmat, lassan mindenki eltűnt a partól, senki nem gyújtott fényt, nem kapcsolta föl a zseblámpát, belemenekült a sötétségbe.

A tücskök hangja, amit annyira szeretett, az augusztus végi könnyű megadásra szóló hangjuk! Most elnyomta őket a rettenetes csörömpölés. Arányi vállára telepedett a pára, leült a vizes fűbe, nem érdekelte, hogy átázik a nadrágja, egyszeriben megöregedett benne az idő, keserves nyál gyűlt a szájában, kiköpte, s már nem emlékezett arra, milyen is volt a győzelem délután.

Király Farkas

Ha elfogy a fény

Helló, mondta valaki. Ambrus körbenézett, de hasztalan, mert a tűz néhány méteres fénykörén belül nem látott senkit. *Heló*. Ambrus elővette az elemlámpát, és körbevilágította a környéket. Biztos a cucctól van, vigyorodott el. Hahó, itt vagyok! A hang irányába nézett. Ezúttal egy félméteres meztelen csigát látott himbálózni az egyik tűz melletti nagy kövön.

– Hee-lóó.

Hát ez fura, állapította meg Ambrus. Nos, beszéljessünk.

– Szervusz, csiga. Mi járatban?

– Unatkozom. És te? Miért nem vagy a többiekkel?

Ez egy okos csiga.

– Hosszú mese.

– Nem sietek sehova – mondta a csúszómászó. Majd ismét: – Nem sietek. Ambrus felemelte a szemöldökét:

– Elsőre is értettem.

– Vicc volt, te. Nem sietek, csiga vagyok – érted?

– Hát akkor helyezd magad kényelembe – javasolta a csigának.

Az állat felkuporodott – vagy mit csinált –: a hátsó harmadát a középső alá húzta, a felső harmadát pedig függőlegesbe hozta. Ambrus kuncogott.

– Mi van, ember? – kérdezte a csiga.

– Olyan vagy, mint egy pöttyös, narancssárga szar.

– Te meg olyan, mint akinek a szemét kivették a csápjáiból és a végbélnyílása fölé ragasztották, hehe – pörkölt vissza a csúszómászó.

– Ezt inkább hagyjuk. Vodkát kérsz? – kedveskedett Ambrus.

– Nem, de majd a gandzsa füstjét fújd rám, az jó lesz.

– Nem fogom, mert ez volt a vége.

– Kampónak még van.

A csiga ismeri Kampót. Ez jó. Ezek szerint nem őrltem meg.

– Honnan tudod?

– Nézd csak meg a zsákja felső zsebében – biztatta a csiga.

– Á, nem szoktuk lenyúlni egymás anyagját.

– Mondd majd, hogy nekem kellett.

– Egy félméteres, narancsszínű meztelen csigának.

– Pontosan.

Szád sincs, mégis vigyorogsz, mi? Igaz, beszélni is tudsz...

– Hát jó – döntött Ambrus, és kotorászni kezdett a zsákban.

*

Paradicsomot vett a lánynak, egy hatalmas, érettpiros paradicsomot. Csak mert mást nem volt hajlandó elfogadni. A lány azt majszolgatta egy ideje, lassan, nagyon lassan, mint aki élete utolsó paradicsomát forgatja a kezében, és ezért minél jobban el szeretné odázni az utolsó falást. Együtt melletten haladtak

a völgyön felfelé, a többiektől húsz-harminc lépéssel lemaradva, mivel a lány kevésbé bírta a tempót, vagy csak úgy tett, talán épp azért, hogy Ambrussal beszélgethessen. Különlegesnek találta az idegen lányt: érdekesen beszélt a világ dolgairól, sok mindenről ugyanazt gondolta, mint Ambrus, és humora is volt, meglehetősen csípős ráadásul. Göndör, fekete haja és zöld szeme csodásan harmonizált az időnként hosszasan ajkához emelt piros gyümölcscsel – minden faláskor Ambrus felé fordult és a szemébe nézett. A nap teljes erőből sütött, meleg volt, ám az utóbbi hetek esőzéseitől ismét megjelent a víz a többnyire száraz patakmederben – a vízfolyáson sokszor kellett átkelni, mivel a szurdokban nem volt helye rendesen kitaposott ösvénynek. Ilyenkor Ambrus természetesen a kezét nyújtotta fogódzónak, amit a lány el is kapott, s már a patak vízből kiálló kövein történt első átegyensúlyozás után egy pillanattal hosszabb ideig fogta Ambrus kezét, mint amennyi szükséges lett volna. Kis bestia, el akar varázsolni – villant át ilyenkor Ambruson, de semmi ellenállást nem mutatott, sőt kifejezetten élvezte a helyzetet. Az első pihenőnél, az egyik mellékpatak vájta kanyon bejáratánál aztán elfogyott a paradicsom – a vízesésnél tartott második pihenőig Ambrus abban gyönyörködhetett, hogy az immár mindkét kezét szabadon használó lány milyen találóan gesztikulál beszéd közben: mintha egy időben kétszer mondta volna ugyanazt.

A barlang, tulajdonképpen úti céljuk, szintén azt mutatta: bőséges volt az égi áldás – a száján kiömlő víz hozama nagyobb volt, mint máskor, ezt Ambrus és a másik két vezető egy egymásra vetett pillantással nyugtázta. Ám a látogatás nem volt veszélyben, mert, ahogyan a Kapitány mondta, *ebben a barlangban csak hason fekve lehet vízbe fulladni*, a víz legfeljebb térdig érhet a járatban. *Azért van így* – magyarázta Ambrus a lánynak –, *mert a járat alja, ahol nem sima, ott kisebb medencék sorozata, amelyek nagyjából térdig érő vizet tudnak megtartani. Ha több a víz, gyorsabban folyik, jobban sodor, csak ennyi történhet. A hajaddal pedig nem ártana valamit csinálni, túlságosan szabadon van, ami tényleg nagyon szép, viszont beakadhat meg felgyűlhat...*

A három vezető ellenőrizte a hét látogató ruházatát, kiosztotta a karbidlámpákat és bemutatta azok használatát. A Kapitány tartott egy rövid eligazítást arról, hogy mit szabad odabent tenni, mit nem szabad, illetve hogy mi a szigorúan tilos, majd mindenkit elküldött, hogy végezze el a szükségét az erdőben, mivel odabent erre nem lesz lehetősége, mert tilos, és a legtöbb helyen lehetetlen is. Majd libasorban elindultak a hegy gyomrába. Ambrus zárta a sort, mint mindig, *így engem kap el a nyehőce*, mondta. A lánynak fogalma sem volt arról, mi az a nyehőce. Sem arról, hogy mi a különbség a sztalagmit és a sztalaktit között, miért gyullad meg a víztől a karbid, és melyek a kalcit allotróp módosulatai – Ambrusnak viszont annál inkább, úgyhogy csak magyarázott meg mutogatott meg mesélt, és válaszolt a lány minden kérdésére, amiből márpedig sok volt, s mintha akkor is kérdezett volna, amikor nem volt szükséges, csak hogy hallgathassa Ambrust, hogy nyugtázza le a fiú...

Már kifelé igyekeztek a barlangból, mikor Ambrus előrefurakodott a Kapitányhoz, és susmogott vele valamit. *Egészen jól bírod*, mondta a lánynak, aki félrenézve elmosolyodott. *Igyekszem*. Mutatnék neked valamit, ha kíváncsi vagy. *Mit mutatnál nekem?* A barlang legszebb részét, ahova csak keveseket viszünk el. A lány kissé oldalra billentette a fejét: *Szívesen megnézném*. Le-

váltak a többiekéről. Hamarosan szörnyen szűk kúszodán préselték keresztül magukat, majd két overallszaggató, ráspolyszerű szikla között nyomakodtak – utána pedig majd’ egy órán keresztül legeltették a szemüket mindazon a csodán, amit a véletlen megalkotott abban az egyetlen teremben. Ambrus magyarázott, a lány egy szót sem szólt. Csak amikor már kifele lépdelték, mondta: *Ez a Paradicsom egy darabja. Az, hagyta rá Ambrus, mégpedig egy hasztalan darabja.*

– Húha. Nem kellett volna ezt tenned – szólt Ambrus a hirtelen beállt sötétben, már a kis vízesés aljában, a vízben álldogálva.

– Én csak azt csináltam, amit te.

– Hát igen. Csakhogy az én lámpámban karbidot kell cserélni, a tiédben nem. Előveszem az elemlámpám.

Ambrus egy darabig matatott a zsákjában, majd abbahagyta a motozást. A lány néhány másodperc után megkérdezte:

– Nem találod?

– Nem.

– És most mi lesz?

– Gondolkodom.

– Nem tudod összerakni sötétben?

– Dehogynem, egyszerű ez. Csak az öngyújtómat a Kapitány elkérte. Nálad van?

– Dehogy. Ez azt jelenti, hogy...?

– Hogy nincs semmiféle világításunk.

– Ez gáz.

– Ez igen.

A lány egy időre elhallgatott. Ambrus azt gondolta, hogy bizonyára az ajkát harapdálja.

– Nincs ilyen helyzetre valami protokoll? – kérdezte.

– Nincs. Illetve van: ha nem megyünk ki, úgy két óra múlva utánunk jönnek.

– Két óra? Az rengeteg.

– Itt az.

A lány a felismerés és a döbbenet pillanatai utáni első percekben a hányingerével küzdött. Ilyen sötétben még soha nem volt. Ez nem olyan sötét, hogy az orrod hegyéig sem látni. Megértette, milyen a vaksötét. Amikor mintha a fejedben oltanák le a villanyt. A halál beállta utáni pillanat lehet ilyen. Rádöb-bent, hogy a világtól a látásunk választ el. Mert azzal, hogy időben észleljük a veszélyt, a tárgyakat, a társainkat – távolságot is tartunk tőlük. De ha a látást kiiktatjuk, mintha ránk szűkülne az univerzum. Roppant egyedüllét ez.

– Most mi lesz? – kérdezte a lány.

– Még nem tudom.

– Kihűlünk?

– Ha összebújunk, akkor lassabban.

– Hipotermiások leszünk.

– Inkább csak jól felfázunk.

– Miattad fogok meghalni! – emelte meg a hangját.

– Nem fogsz.

– De igen! Azért, mert annyira figyelmetlen vagy, hogy egy kibaszott tartalék lámpát nem hozol magaddal! – üvöltötte, s valószínűleg csapkodott is, hacsak nem denevérsuhogást hallott Ambrus.

– Ha igen, akkor azért fogsz meghalni, mert azt tetted, amire senki sem kért, mert kinyitottad a lámpát csak úgy, mert azt gondoltad, hogy jó lesz...

– Egy amatőr balfasz vagy, és kész.

– Hát vagyok annyira profi, hogy kivigyelek innen – mondta Ambrus. A háttára vette a zsákját, és szólt: – Nyújtsd a kezed a hangom irányába.

– Nem nyújtok én neked semmit, ne álmodozz.

– Én elindulok kifelé. Akár egyedül is. Fogd meg a zsákom, s gyere utánam. Azt tedd, amit mondok, és csakis azt.

A lány kivárt. Ambrus felidézte, milyen volt a paradicsomot harapdálva. Aztán hallotta a hangot:

– Rendben.

A lány keze remegett. Ahogy a teste is. A düh, a tehetetlenség, a félelem és a hideg koktélja bárkit kimerít.

– Ne félj – bátorította Ambrus. Miközben tudta: ez lesz életük legnehezebb háromszáz métere.

Teljesen kiszolgáltatottnak érezte magát. A tudata egészen tanácstalan volt, bármilyen kapaszkodó híján. Korábban sokszor ücsörgött teljes sötétben barlangok mélyén – keresett egy zugot, ahova nem szivárgott be a patakcsobogás zaja, s ahol nem röpködtek denevérek, kioltotta a lámpáját, és ült vagy feküdt, addig, amikor már nem létezett fent és lent, a gravitáció már nem hatott az érzékszerveire, és úgy érezhette magát, mint aki az anyaméhben vagy a világűrben lebeg süketen és vakon. Szerette azt az érzést – ez viszont más volt. Tudta, hogy az ujjáival, a pórusaival, a fülével kell látnia. Azon a részen a járatnak már nem voltak igazi mászástechnikát igénylő részei, és szerencsére mellékjáratok sem – sosem örült azelőtt annak, ha egy barlang leginkább egy üres csőre hasonlított, de ott, akkor nagyon is kellemes volt tudni, hogy nem tévedhet el. Gondolatban végigjárta a hátralevő szakaszt. Kinyújtott karokkal szinte mindenhol átéri a járat szélességét. *Indulunk*, szólt, és kézzel-lábbal tapogatózva elindult a szárközépig érő vízben. A legtöbb medencébe arasznnyi vastag fatörzseket fektetett valaki, hogy szárazon át lehessen jutni. Most bójákként működtek, valamint kapaszkodóként. Alig haladtak tíz métert, Ambrus megbotlott és a vízbe esett, magával rántva a lányt is, aki hisztizett egy sort, de a visítások után egy nagyobb morgással és némi légbe csapkodással elintézte az ügyet. *Menjünk*, mondta Ambrusnak, *vigyél ki innen. Kiviszlek*. Mentek tovább a vízben, mint valami négy lábú és -kezü, kétfejű-kétszívű nemes vad valamely ősi nép elfelejtett meséjében.

Fogalma sem volt, mennyi ideje arasznak, amikor azt tapasztalta, hogy a jobb és a bal oldali falak egyszerre összeérnek. Mivel még mindig a vízben állt, tudta, hogy elérkeztek ahhoz a ponthoz, ahol be kell feküdni a vízbe és át kell csúszni a háromarasznnyi magas résen. Megfelelő világítással ez nem kihívás, de így... Nem számít: ha ezen túljutnak, kitágul a tér, megszűnnek a bokaficamító és csonttörő akadályok, és az egyik falhoz tapadva viszonylag gyorsan eljutnak oda, ahova már beszűrődik némi fény.

– Nagyon figyelj, kérlek. Ez lesz a kihívás. Emlékszel arra a helyre, ahol befele jövet először lettél csuromvizet?

– A kő alatt?

– Pontosan. Most ugyanezt csináljuk kifelé. Én megyek előre. Háton fekszem a vízbe. Átcsúszok a kő alatt annyira, hogy a fejem ki tudjam emelni a vízből. Amint levegőhöz jutok, kiáltok, hallani fogod. A lábam a lyukban hagyom. Vegyél majd egy nagy levegőt, bukj a vízbe és kapd el a lábam, én meg majd kihúzlak. Csak hogy ne kezdj el fölöslegesen forgolódni a vízben.

Sikerült. Ők ketten voltak csak ott, meg az, amit Istennek szokás nevezni. Meg néhány eltévedt foton, amelyek a kiutat sejtették...

– A nagy ijedségre persze ráíttunk. Nem bírta a vodkát. A tábortűz mellett hozzám bújt. Minden jól alakult. Aztán egyszer csak felpattant, és azt mondta, hogy bejelenténivalója van, de nem akármilyen, hanem nagyon fontos, és ezért felmászik a tűzhely melletti szikla tetejére. Könnyű volt feljutni, a túlsó oldala nem volt meredek, mindenki biztatta. Hamarosan fel is jutott. Úgy öt méter magas lehet az a kő. A tűz fényében jól látszott, amint boldog arccal kitárja karját, rám néz, és belekezd: *Azt akarom világgá kiáltani, hogy én ma... s ezzel a sziklából letört egy nagyobb darab, pont az, amelyiken ő állt. Nem szenvedett, a nyaka tört el. S együttal bennem is valami...*

Hallgatott egy sort, majd folytatta:

– Szóval azóta csak úgy kimegyek ide-oda a többiekkel, jó levegő meg mozgás, megiszunk valamit, szívunk egy kicsit, de a felszínen maradok, amíg a többiek lent vannak, gombászatok, főzök valamit, esetleg írok egy-két dalt.

A csigát nyomaszthatta a történet, mert gyorsan témát váltott:

– Milyen hangszered van?

– Nem kell, fejben csinálom. Mi az a lyuk a fejedben? – keskenyítette el a szemhéját Ambrus.

– Nekem nincs fejem.

– Persze hogy nincs. Mi az a lyuk?

– Kopoltyú.

– Aha. És miért csak az egyik oldalon van?

A csiga lemondóan meglóbálta szemeit, majd közölte: – Mennem kell – s azzal elhúzott.

– Ááá, szóval a csiga ötlete volt. Halljátok, a csiga mondta... Az a narancs-sárga, tényleg? És mekkora volt, mint a farkam? Mint a karoom? Húha! Volt egy lyuk a fején, azt mondod? Hú! Nem, nem a haverom, Ambrus, nem barát-kozik csigákkal, nem. És tudod, kinek a mijét szívjad máskor...

(A szöveg Szentmártoni Jánostól származó jelöletlen részleteket tartalmaz.)

Lukáts János

Kolomposi olimpia

A kolomposi réten mindig van valami látnivaló! Persze főként az olajütőben. De amíg a felnőtt nép megadóan vár a sorára, a serdületlenebbek üvöltöznek és kergetik egymást unalmukban. Az olajütő gazdája azt gondolta, ideje volna játszóteret kialakítani, a környezethez illőt. Fafaragókat hívott a faluból, hogy ültessék tele a rétet játékokkal – makrancos, nagyobb kölyköknek valókkal. Hamarosan lett a réten labdaelnyelő, lökd meg a kecskét, toronyból-pincébe golyópálya és hasonlók, az ifjúság magáénak érezte a kolomposi olajütő új játékrétjét.

Legnagyobb sikere azért a sünhúzó pályának volt. Két deszkasín feküdt párhuzamosan, a deszka egyik végén torony, benne orsó, madzaggal. A sín másik végén, valójában a madzag végén egy-egy sün. Szépen faragott két jószág volt, talán nagyobbak, mint a földön járó sünök. A faragók hegyesre fűrészelték a sün tuskéit, orrocskáját apró gombalakra formázták, a szeme tréfásan csillogott. Tarka színekben tündökölt a két iker disznócska, a madzagot az orrukhoz kötötték. A versenyzők az orsók mellé álltak, vagy inkább guggoltak, és csavarni kezdték a madzagot, ami által a sünök közeledtek a toronyhoz. Akinek a sünje előbb ütötte orrát a toronyba, az győzött. A gyerekek sorba álltak a sünhúzáshoz, de még olajat üttető atyáik is megmosolyogták.

Szerda délelőtt váratlanul kerregés-berregés töltötte meg a kolomposi rétet, helikopter jelezte kalimpáló karjaival, hogy éppen itt kíván földre szállni – ilyen eset Kolomposon még nem esett. A helikopterből szürke-elegáns ficsúr ugrott a földre, két bulldogképű testőre pedig az egyetlen betanult magyar szót kiáltozta szerte a réten: – Olaj, olaj! – A kolomposiak mutatták a gerendák között nyikorgó kereket meg a bádofgazekat: – Ott az olaj! – és a légi jövevényekre mosolyogtak.

A testőrök fenyegetőztek, a ficsúr megvetően elfordult, és öklét a zsebébe süllyesztette. A helikopter indulni készült. És akkor a ficsúr váratlanul a sünhúzó sínparra mutatott: – Hát ez micsoda? – kérdezte a kézmozdulat. Mintha azt mondta volna: – Olaj helyett ez a hitvány kis izé...

– Akarsz velem játszani? – kérdezte Dörgő Dani, Kolompos rátermett kölyke. A ficsúr biccentett, majd tétovázva odaguggolt az orsóhoz. A testőrök kővé meredtek.

– Egyszer megmutatom, figyelj! – és Dani csavarta a madzagot, búvólte a disznócskát, szemét pedig a szürke-elegáns versenytáron tartotta. Dani tekert, Dani győzött. A ficsúr csóválta a fejét, aztán a zsebére csapott. – Ezt megveszem! – és intett a testőrnek, hogy fizesse ki a sünöket. De az olajosgazda kezével tiltakozást mutatott, Dani pedig beleboksolt a ficsúrba: – Mit képzelsz, az én sünjeimet?! – A ficsúr farkas-mosolyra váltott, aztán a kalimpáló helikopterbe pattant és elrepült. Nem messzire...

Egy óra múlva az olajütő réten toporgott a kolomposi polgármester, parolázott az olajosgazdával, és megsimogatta a Dani fiú túskeháját. – Nagy lehe-

tőség ez, mester uram, a falunak is, meg maguknak is, megéri. – Az olajütők ellenkeztek, a polgármester elbizonytalanodott.

– Én megtanítom nekik – vonta meg a vállát Dani –, valami aprópénzért. – Az olajosok vasvilla-szemekkel néztek Danira, a polgármester most már parolázott Kolompos rátermett kölykével is.

Sünhúzó Szakosztály alakult Kolomposon, a polgármester átengedte nekik a hajdani bikaistállót, már úgysem volt bika Kolomposon. A következő olajütés-kor rebesgették, hogy Megyei Szövetség is alakult, és formálódik a Dunántúli Sünök Védegylete. Dörgő Daninak felkínálták a tiszteletbeli elnökséget, de a felkérést az ördögösiek megóvták, mert Dani – úgymond – még kiskorú, azaz csumfli. Dani, Kolompos rátermett kölyke elment és megnyerte a Dunántúl Bajnokságot, aztán átbaktatott a szomszédos Ördögösre, és lesöpörte az ördögösi sünhúzókat.

A rá következő szerda délelőtt megint ott kalimpált a helikopter a kolomposi olajütőnél. A ficsúr fekete-vörös melegítőben ugrott ki a gépből, testőrei tuskemintás atlétában. – Dániel, miénk a jövő! – és vállát veregette a fiúnak, miközben azt gondolta: ennek a taknyosnak a hátán karriert csinállok. Dani ezúttal is mellbe boksztolta a melegítő s ficsúrt, és szúrósan a szemébe nézett: – Én Dani vagyok, te mezes, és az is maradok! – A ficsúr most a testőröket „küldte a ringbe”, az egyiknek az ujját becsomózta az orsó, a másiknak a sünje pedig kiborult a sínből. – De mafla vagy, gorilla! – dohogott Dani, a testőr elsapadt és a fogát csikorgatta.

A Sokadik Magyarhoni Sporttanács a sünhúzást a *figyelemre méltó sportágak* közé emelte, élére albizottságot nevezett ki. Aztán hamarosan áttették a *kiemelten figyelemre méltó versenysportok* közé, ekkor jelent meg (díszkiadásban, selyemkötésben) egy nagy komolyságú sporttörténeti szakiromány, amely *A sünhúzó sport mint az ősi görög lélek kisugárzása* címet viselte. A kolomposi polgármester tiszteletpéldányt kapott belőle, amelyet ő a tanévzárón átnyújtott Dörgő Daninak, Kolompos rátermett kölykének. Dani a könyvvél délután lement a Pimpók-patak partjára, a könyv lapjaiból papírhajókat hajtogatott, és vízre bocsátotta a nagy komolyságú szakirományt.

A Sokadik Sporttanács kidolgozta a sünhúzás módszertani követelményeit, megindította az edzőképzést, és óvintézkedéseket tett a doppingveszély elkerülésére. A sünhúzó sport ezzel átlépte az ország határát. A következő szerdán a polgármester díszes borítékot kapott, az aranybetűs cím így szólt: – HEDGEHOG – IGEL – JEZS –, a polgármester fekete filctollat ragadott, odaírta a magazin közepére: – SÜN –, és visszaküldte a feladónak. A ficsúrnak, aki akkor már az International Olimpiai Felfejlesztő Committee tagja volt. A ficsúr a címet – fogcsikorgatva – korrigáltatta, a sünhúzást pedig az olimpiai versenyszámok közé iktatták. Kolomposon pezsgőt bontottak, aznap ingyenolajat kaptak a rászorulóknak, Dani pedig vett magának egy Sport szeletet.

A kolomposi olajütő rétet átkeresztelték Olimpiai Parkká, a Pimpók-patak partjáig futósávot mértek ki, nyolc új sünhúzópályát faragtak – mahagónifából és eredeti török selyemzsinórból –, a leendő versenyzők számára pedig a Kiserdő és a horgásztég között *felkészülési rejtekhelyet* alakítottak ki.

Mister Fytchoor – most már így íratta a nevét – Daninak ösztöndíjat biztosított az old-new-east-westi hadiakadémián, de megjegyezte, arrafelé több

sümfajta is él, nagyobbak, erősebbek és kreatívabbak, mint a kolomposi sünök, azokkal lehet tarolni. Dani visszaüzent (kockás füzetből kitépett lapra, ceruzával írva), hogy az ő szíve a kolomposi sünökért dobog, és a térképen nem is találta meg Old-New-East-Westet. És fogott a Pimpók-parton egy fiatal süfit, a kertben szabadon szaladgálhatott a kis tüskés, és Dani esténként neki sóhajtott a sportélet viszontagságait.

A következő szerdán a polgármester remegő kézzel bontotta ki a merített papíron küldött levelet. A Sokadik Magyarhoni Sporttanács nagy büszkeséggel közölte, Kolompost felvették a budapesti olimpiai pályázat kihelyezett helyszínei közé, a sünhúzás viadalain kívül a vitorlásversenyeket (a Pimpók-patakon) és a kötélhúzás selejtezőit fogják itt megrendezni (ez utóbbit az olajútó réten). De hiszen mi nem is pályáztunk, töprengett a polgármester, és elképzelte, hogy a kolomposiak (meg az idesereglett kanadai, argentin és kalmük vendégek) hogy fognak rohangálni a patakpart és a *Sün-drom* között. – Igen, ez lesz a neve! – határozta el.

Az egyik szerdán – mikor máskor! – ismét leszállt a helikopter Kolomposon. A ficsúr megragadta Dani két vállát, és a szemébe nézett: – Most elrepülünk, messze! Győzni fogunk, bajnokom! – szólt többes számban. Aztán elmondta, hogy Old-New-ba repülnek, Dani pedig tesztelheti a hivatalos versenysünöket. Dörgő néni sűrű orrszipogás közepette egy szem gyermekének az útra vajás zsemlét és szederszörpöt készített. A ficsúr megígérte, hogy három napon belül megint Kolomposon lesznek, Dörgő néni egy szavát se hitte. Felröppentek a rétről, a polgármester irigykedett, az anya zokogott. Egy helikopter, két repülő átszállással, és máris East-Westben voltak. A hadiakadémián külön kampuszt kaptak az új sportágak versenyzői. Mind idősebbek voltak Daninál, szőkék vagy feketék, villogó fogúak és talpig vidámak. És mind amerikaiul beszéltek, egymáshoz is, Danihoz is. Dani csumfli volt, kese hajú, szófukar, és ő magyarul hallgatott. Aztán: – És a sünistálló? – kérdezte.

– What? – ordított rá mosolyogva az egyik szőke óriás. – What is szjun?

– *Sün* az, te hólyag! – mordult rá Dani Kolomposról.

– Surprise... meglepetés – hehegett a ficsúr, és Danit maga előtt tuszkolta az „istálló” felé. A helyiség air-conditioned volt, benne műhomály és félerős szaxofonszó. Az ajtóban Dani lába a földbe gyökerezett. Az istállóban sünök helyett dinoszauruszok sorakoztak, szemük villogott, foguk villogott, tarajuk az égnek meredt. – Felejtsd el a sünt, európai ócskaság, itt most dinók versenyeznek – és a ficsúr szeme lázban égett. Dani háta mögött ott röhögtek az East-West önjelölt bajnokai. Dani szó nélkül szétlökdöste őket, és kifordult az istállóból. Indult a hadiakadémia kapuja felé.

– Hová? – tárta szét karját a ficsúr.

– Haza. Ha visz, repülök, ha nem visz, gyalog megyek – és rántott egyet Dani a vállán. A szőke dinóhajtók mutogatták egymásnak, hogy ez a csumfli kis euró... izé.

A helikopter szerdán alkonyattájt szállt le Kolomposon. Dani szó nélkül ugrott ki belőle, a ficsúr ki se szállt, egy perc múlva elcsitult a zaj az olajútó réten. Dani szó nélkül indult haza, édesanyját megölelte, aztán megkereste házi jószágággá lett sünöcskét, és kivitte a Pimpók-patak partjára. – Jobb itt neked – szólt, és megsimogatta a sün hátát. A sün lelapította a tüskéit, nehogy megszúrják Dani tenyerét.

Légrádi Gergely

Soha, semmit

Jó napot.
Ide üljek?
Köszönöm, csak vizet.
Hatéves voltam, amikor levittek az edzőterembe.
Olimpiai bajnok, természetesen.
Eleinte heti kétszer, aztán négyszer.
Kilencéves koromban lettem legigazolt versenyző.
Akkor még a nevelőegyesületben.
Négy évvel később kerültem fel Pestre.
Igen, szépen jöttek az eredmények.
Válogatott csak később lettem.
Mert sokat edzettem.
Soha nem szedtem semmit.
Mondtam, mert többet edzettem, mint mások.
És talán, mert jobban akartam.
A szüleim is mindig figyelmeztettek, ne nyúljak tiltott szerekhez.
Más se szedett semmit a csapatban.
Láttam volna.
Nem is hallottam ilyenről az egyesületben.
Csak pletykák voltak.
Hogy mások teljesítményfokozókat használnak.
Nem tudom. Máshol.
Én mindig tiszta voltam.
Hiába faggatnak, nem tudok többet mondani.
Fájdalomcsillapítót igen. De az nem dopping.
Mert kurvára fájt. Azért.
A meccsek közben is. Meg utána.
Igen, erre kellett.

Aztán volt úgy, hogy akkor is kaptam, ha nem fájt.
Nem kértem. Ők adták.
Azért, hogy ha jön a fájdalom, akkor ne érezzem.
Lelassítottak. Rosszabb lett a reakcióidőm.
Igen, ezért kaptam a gyorsítót.
Nem tudom pontosan. Ők így mondták, a gyorsító.
Én csak azt tudom, hogy jobb lettem tőle.
Először csak a felkészüléskor.
Később már az egész szezonban.
Évekig.
A végén még adtak valamit. Azt mondták, a mellékhatások miatt kell.
Nem kérdeztem, mi az. Csak beszedtem.
Bíztam bennük. A többi működött.
A verseny előtt három héttel.
Abban az időszakban csak vitamint és ilyesmit.
Igen, a vérből ellenőrizték.
Akkor kihagytam a versenyt.
Ezek voltak. Más nem.
Injekció? Soha.
Mondom, mást nem szedtem.
Hányszor kell még elmondanom?
Erről őket kérdezzék, ne engem.
Ez volt az életem.
A hét minden napján ezt csináltam. Értik?
Maguk szerint a többiek nem ugyanezt tették?
Mert ez így volt fair.
Nem, nem akarom visszahallgatni.
Most már elmehetek?

Petz György

Ütők

– Ne is kérdezze, milyen van – mondja mosolyogva a nőnek a férfi –, szőrös. A nőn némi bosszankodás látszik.

– Már megint...

Aztán helyesbítőleg hozzáteszi:

– Ki nem állhatom a szemcséseket.

Végül mégiscsak jól elverte a vigyorgó férfit. Az szegény mindent megpróbált, amit csak tudott. Labdái visszaháramlottak a nő rafinált pörgetéseivel, nyeséseivel, tekeréseivel, de az tudta mindezeket háritani, aztán üres labdáival zavarba hozta a mindegyre fonákjával hiába próbálkozó férfit. A végén még ő vigasztalta a búslakodó játékost.

– Nagyon megizzasztott, igen kellemetlen volt.

– Ugye? – reménykedett a vesztes. – Csak nemrég kezdtem versenyszerűen játszani.

– És miért nem normál szofttal csinálja?

– Mert azt mondták, minden csapatban kell legyen egy genya. Itt, most ez én vagyok. Korábban a másik antiszoft volt. Az is szemét, csak avval nem tudok annyit se csavarni, mint most, a tenyერessel.

– És maga tényleg ilyen?

– Milyen?

– Piszkálódó, a másik ütéseit kihasználó, rafináltan védekező, szinte semmit sem csináló – csak genya, aki a másiktól él...

– Biz’ isten nem, asszonyom, valójában, az életben egy szembe a babám, ha szeretsz típus lennék, aki azonnal támad, üt rendesen, mondhatnám, lovagias küzdelmet vív, igen, vívó alkat vagyok – de a csapat érdeke ezt az ütőt adta a kezembe, és egy ilyen szemét stílust, hogy megzavarjam az ellenfeleket. Nem baj, ha nem győzök, de amint a csapattársakkal játszanak, már legalább az első játszmájuk el is ment, amire észhez térnek. Attól vagyok olyan, amilyen, hogy ilyen eszköz adatott nekem. Ha repülni kell, a madár és a denevér igencsak hasonló lesz...

– És tudja, milyen ütő is kéne magának? Tudja, mire vágjik?

– Azt hiszem, itt a baj... Közben el is felejtettem. Talán egy támadó és egy védő szőrös kellene.

– Szemcsés...

– Igen, szemcsés.

– De nem olyan, amit mikróban melegítenek még hülyébbé?

– Nem. Csak egyszerű, kemény fára ragasztott szemcsés kellene. Meg biztos életháttér, asszony, család, mert az egész nagy része mégiscsak lélektani.

Szöcske

– Ellenfél! Miért kéne azért szeretni, mert mozgássérült? Lebecsülésnek veszik, ha nem játszol keményen. Nehogy megsajnál, mint a múltkor!

És a múltkor valóban, talán a Halassy Olivér SE ellen, a rossz lábúval amikor játszottam, 9 : 0 volt nekem, vagy már tíz is – és elvesztettem! És nem csupán a játszmat, az egész mérkőzést is... Égtem, mint a rongy. De az egész csapat kínlódott.

Aztán megtörtént az áttörés. Egy kocsiban ülő volt kollégám ellen – amikor eljöttem arról a munkahelyről, ő akkor került oda egészségesen, az autóbalesete később történt, deréktól lefelé lebénult. Nem iszik meccs alatt, mert vécé sincs. Igen jól játszik, veszélyes szervákkal indít, neki csak hosszút szabad szerválni a koci miatt, egyébként mindent rendesen. Csavar, nyes, gyors kezű és kegyetlen. Mikor rájöttem, hogy kissé gonosz is – no, ez volt a mázlim. Attól kezdve nem sajnáltam, nem neki drukoltam tudat alatt, hanem küzdöttem, próbáltam rafinált lenni.

De hagyjuk, a Szöcskéről akarok szólni. Egy csapat vezetője, amely a nevét viseli. Nagyhangú, kellemetlen, valami gusztustalan rátartóság és ál-alázat keveredik benne, akár csal is, dicséri magát, néha a másikat is, de csak akkor, ha már nagyon vezet. Mert játszani, azt tud. Nem nevezném pingponggnak, bár asztalnál és 40 mm-es labdával csinálja ő is. Szervánál meg kell várni, míg beáll, beigazítja tréningnadrágos lábát – Tudod, nem teljes; engedélyem van a hosszúnadrágra – mondja, és elkezdődik valami végtelen idegesítő. Előtte csepüli még a labdánkat is – Mi sárgával játszunk; szidja a fényviszonyokat – Tudod, a szemem fényérzékeny.

Végre csak kezdjük. Kezdeti előnyöm elolvad, mintha egyre idegesebbé válnék. Ugyan már! Bizonyára van labdaérzéke, de hogy honnét üti vissza a labdákat, az rejtély. Főleg az, miként. Valahonnét az asztal alól, szinte a földig hajolva olyasféle falsot, csavarást tesz bele, hogy a labdája ugyan felpattan, de elröppen a csudába, ha hozzáérek, helyes válaszütésre alig van esély, vagy azt meg lecsapja. Kiborító. Sajnálát és utálat van bennem, mert közben fennhangon kommentálja az eseményeket. De vigyázni kell a számolásra is, mert olykor elvéti, de hívhatnám elcsalásnak is. A csapattársaim tanácsokat adnak, csupa olyat, amilyeneket én is tudok – elméletben, de itt most a nagy bűdös élet van. Alig várom, hogy vége legyen. Többször megdicsér – mivel vezet. A végén gratulálok neki, zavaros arcába nézek. Nem kívánnám szomszédomnak sem.

Az épület előterében összefutunk, nem tudom kikerülni fura járását. A kényelmetlen padokra ülünk, várunk, hogy hozzák a kulcsot. Hallgatom, mi más is tehetnék.

– Tudod, tényleg mozgássérült vagyok, a szemem meg tényleg fényérzékeny, és az épek közt játszom. Nekem az volt a mázlim, hogy anyám eldobott magától. 1958-ban születtem, vakon – na, nem úgy, ahogy minden gyerek, de tényleg. Aztán nem kaptam meg a Sabin-cseppeket, 16 centivel rövidebb volt a jobb lábam. A gyulai ápolónő vett magához, meg az édesanyja. Ők neveltek. A városi Vöröskereszt vezetője volt, ez a szerencsém. 1969-ben, Pesten akart megoperáltatni, képtelenség volt. Aztán Kanada lett belőle, 10 hónap. Minden

papírt összeszedett, a pénzt is, ami nem piskóta. Az EÜ-ben nem akarták elhinni. 17 műtétet volt összesen. Innét idáig, és ettől eddig platina bennem – mutatja lábszárát és combját. Egy centivel még hosszabb is lett, de aztán kompenzálódott. Akkor kezdtem nőni, 11 éves múltam. Édesanyámnál tolokocsiban lennék ma is, így viszont jogsim is van. Sőt, hivatásos – az egyetlen mozgássérült taxis vagyok. Meg látod, a pinyó is megy, csak várd meg, míg beállok a jobb lábammal, akkor szerválj. Meg a szemem fényérzékeny. De látok.

Labda

Ne prózát! Verset, mi tömény szöveg,
felold, akár az erős savak;
kiolvaszt belőled bármi fájót,
gyerekkorod mackónadrágos
felmosórongynak már nem is látod –
hogy került gyenge keresztfára;
és tudod, nincs, nem lehet bocsánat,
mert a felnövésben cinkosod:
időnek hívják, majd öregségnek,
balra múltad, jobbra jövőlatrod –,
te meg gyökereznél, ha hagyna,
mi belülről illan: *ki is vagy te.*
Tudod – válasz sosem, ne is várd,
mégis kérdéssel tele szád, fullaszt,
beletörődsz a grundba, *hogy nincs,*
a fiúkba, kiktől féltél, miért
hagynak ki, vagy engednek csapatba
kapusnak, hogy nekem fájjanak,
ha eltalálnak, de jobban a gól –
felőlem jönnek a szabályok,
gondoltam, *de nem,* rám kiabálnak,
igazuk van, már alig játszom;
legalább a nézőket figyelném,
közülük egy lenni volna jó –
de hol van a mackóruhás gyerek;
egy ideje csak üvöltenek:
döntsek végre, lepasszolom-e,
vagy futok *valami kapu fele.*

Kukorelly Endre

Sport

„Izzadásnak gyönyörű gyümölcsét

Éli örömmel”

(Berzsenyi Dániel)

az amit így neveznek
 közmegegyezés
 valamely embercsoport megegyezik valamely koherens szisztémában-szabályokban
 rendszerben
 mondjuk törpedobás
 ki bírja messzebb hajítani a falu törpéjét
 eleve pusztá szórakozásnak indult *játék*nak indult cselekménysor intézményesülése
 nem játék nem szórakozás nem a részvétel a fontos
 harci cselekmények *lejátszása* szublimálása
 bizonyos csoportok őrültség de van benne rendszerének érvényesítése
 lobbija
 átrpéselése legalizálása elismertetése az ún. társadalomban
 sport amit kívülállók is kénytelenek elfogadni lenyelni na jó oké sport mondják a
 kívülállók

ami ellen akad aki nem tiltakozik ha azt hallja róla hogy sport
 bármi
 női súlyemelés női bokszt
 női torna hiába tiltakozok hiába tiltakoznál sport
 hiába roncsolja szét őket tizenkét éves lányokat roncsol szét hiába sport tetszik vagy nem
 nem
 nők mint profik női profi sport ez is sport annak számít ott ütik egymást a csajok
 az olimpián

meg bárhol
 biztos sport ami biztos *kin*n van az olimpián az öttusa például sport de nem biztos
 pont annak a helye nem biztos ami abszolút sport
 van sportági szakszövetség tehát sport mert szakszövetsége van mindegy hogy halál
 három- vagy ötéves kortól faltól falig úszni halál aki három- vagy ötéves kortól
 faltól falig úszik az halál az *utána* mikor már nem muszáj faltól falig úsznia még
 zuhanyozni sem akar többé

nem akar többé
 sport a tévében ül egy arc és nyomatja hogy sport sport
 sport sport sport sport sport sport
 és hány pontot hozott az olimpián és sok pontot hozott tehát sport
 és kell
 kell
 támogatásák
 hogyhogy nem támogatják ez a felvetés az arc veti persze el is kapcsolhatnál

mert akkor nem vagy hazafi ha nem
 támogatod hogy öt és fél éves kislányok hajnali fagyban tízezer métert úsznak naponta
 csak mondtam egy számot
 vagy kisfiúk
 azért hogy ezerből egy *ott legyen*
 hol hogyhogy hol hát az olimpián és a magyarok dicsőségére izé
 győzzön
 vagy ezüst
 vagy pont
 vagy kudarc mindegy mert nem került döntőbe nem is kap nagy mallért
 hanyatlás mivel kevés az arany
 vagy van arany de kevés az ezüst
 és sikersportág vannak sikersportágak szállítja az aranyat a magyar sikersportág
 minél kevesebben nézik annál nagyobb siker
 és nem ezüst kell hanem arany kell na jó ha van ezüst az is jó de miért nem arany
 te lúzer
 lett egy pluszezüst mert doppingoltak a nem tudom kik valami keleteurópa de
 miért nem akkor már arany nem?
 pancserkám
 abbahagyom mert túlléptem a keretet

Babics Imre

Vízágy

Otthon voltam az asszonyi ágyakban s a vizekben
 (és egyebütt sehol, és azt hiszem, így marad ez,
 míg el nem szólíttatom innen más közegekbe),
 s csak mikor úsztam, nem dülta agyam bujaság.
 Csak mikor úsztam, lettem a kéjvágytól szabadított:
 asszonyi formáktól elszigetelt csacsogón
 engem a női elem. Nemiségoldó erejétől
 – nem kétséges, hogy pillanatokra csupán –
 asszonyiban válhattam az angyalihoz közelítő
 ártatlan lényé, kit csak a Kozmosz öle
 érdekel, öl, mellyel megsemmisülés üzekedni,
 s úszókat vet az űr habjain át ide is.

Horváth Ferenc

Episztolka Tandori Dezsőnek

Egy galopp-napon, az alagi pályán,
sakkozhatnánk egyszer, drága Dezsőm!
Hogy túlkerüljünk a verseny apályán,
lépegetnénk a hatvannégy mezőn.

Míg futnának a hendikep-lovacskák,
sakkozgatnánk, csak úgy, kedélyesen,
kombinálnál, én húznék néha csacskát:
ez így is volna rendjén, Mesterem.

S mert parti közben a Fragrant Roséból
kortyolnánk, hogy adjon jó ötletet,
egy-két hatásost én is lépnék néhol,
s ilyenkor biztatnál engem: „Remek!”

S jó lenne pár tanácskozási játszma!
Jönnének ám neked segíteni:
Szpéró, mondjuk, a bal válladra szállna,
s jobbról dörmögné tippjeit Dömi.

Nekem Bed Boy súgna, kedvenc lovam,
korántsem a nyerő lépéseket,
ám én meglépném mindet boldogan,
tudván, ha vesztek is, mégis nyerek.

A fő futamig így ellépegetnénk,
s uralná a nagy átlót a futód
akkor is, amikor felkerekednénk,
hogy megtegyünk egy hármashbefutót.

Ahogy dukál: előbb a jártatónál
megnéznénk minden induló pacit,
aztán fogadnánk... Te elmosolyodnál,
és megjátszanád tétre Gombfocit...

Egy veterán maratoni futó emlékirataiból

Legvégül ez marad csak, a futás,
csak az utak, az eső és a szél,
a macskakövek konok zökkenői,
csak a kitartón tűző nap heve,
csak gyorsuló dobszólói a szívnek,
csak a beton, csak az út menti fák,
a csigolyák és térdek ropogása,
csak a ziháló, fújtató tüdő,
csak a futás, a futás, lankadatlan,
csak a futócipők, csak a magány,
a csapzott haj, az izzadság a szemben,
elgyötört izmok és sajgó inak,
csak a futás a véghetetlen úton,
feledve start, cél és ellenfelek,
nincs erőpróba már, nincs teljesítmény,
nincs győzelem, és nincsen már előre,
csak a futás, végül csak a futás...

Egy galoppfutam konzerválása

Megállítom az időt egy szonettel,
röppennek a sorok, megannyi lasszó:
megpihenhet a kivívott szünetben
hosszú finis és lobbanékony asszó.

Az időtlenné tett idő-szeletben
feledhető, hogy miről volt és lesz szó,
nem kell birkózni semmilyen szereppel
a semmiben, mely hossza-nincsen hosszú.

Most, hogy a sprinter idő nem suhan,
megpihensz te is, Bed Boy, jó lovam,
a távoszlopnál, hét hosszal az élen.

Így lesz örök ez a galoppfutam:
csak szépséges rögzített nincse van
szonettem konzerváló szövetében.

Radnai István

Ép testben?

Amikor a Körúton leáll a forgalom, és a tömeg – messze nem olyan hangulatban, mint 1954-ben – végigvonul, minden magyar elgondolkodik, hogy önbecsülésben és összetartásban mit hoz a sport egy nemzetnek?!

A sport eredetileg a testi-lelki egészség forrása volt, a nemes emberi cselekedeteké, a gyűlölet nélküli küzdelemé, a dicsőségé. Az olimpiai mozgalom atyja, Pierre de Coubertin báró a részvételt helyezte előtérbe.

A sport a test fegyvelmezése és a lelki forrása – vagy csak az kellene hogy legyen?

A népek, nemzetek az elsőségért, a megbecsülésért, az önbecsülésért harcolnak. Ez a sportban vérengzés és kegyetlenkedés nélkül lehetséges. És mégis!

Amikor 1954-ben az erőfutball győzedelmeskedett a játék felett, lezárult egy korszak.

Amikor az amatőrség nevetségessé vált, majd végleg eltörölték a gyakorlatban és a jogi formulákban is, a mai világ – a huszadik és huszonegyedik század – levetette az álarcát. A sport nemcsak a politika játékszere, de a pénz világának része lett.

Nincs olyan ipari vagy kereskedelmi, vagy bármilyen más gazdasági szektor – beleértve a bankokat és a biztosítókat –, amely ekkora aránytalanságokat szült volna. Az emberkereskedelem fura formája is meghonosodott. Nem a kisemmizett nyomorgók, hanem azok, akik olykor morzsákat, mégis vagyonokat keresnek, ala-

posan kézben tartják, akaratuk ezen a piacon nem számít, adják-veszik őket, miközben mégis dicsfény ragyogása és luxus veszi őket körül.

Ez a deformálódott glória emberéletekbe kerül. A pályán összeesni, vagy emberi roncsként tengődni egy globális rendszer legalsó lépcsőjén.

Mit kockáztat egy milliárdos, amikor megvesz néhány tucat embert? A tőkéjét. Nem autógyárba vagy a vegyiparba fektet; nyer vagy veszít, elbírja! Neki nem kenyérre kell a vagyon...

Mit kockáztat egy ország? Valamivel többet, a presztízsét.

Nézem a villódzó fényeket az ablakokban. Van egy város a déli féltekén, amely a nevét egy bájos félreértésnek köszönheti. Egy portugál hajós 1502. január elsején betért egy öbölbe, amelyet egy folyó torkolatának vélt. Tőlünk igen távol esik Rio de Janeiro, a város, amely ennek a tévedésnek köszönheti a nevét. Más időzónában van, magyar idő szerint éjjel és hajnalban születtek aranyaink, és szülehetnek további érmek és jó helyezések.

Reggel meghallgatni a rádióban vagy megnézni az ismétlést, amikor a verseny már eldőlt?

Nézem a villódzó fényeket a szemközi ház ablakaiban. Vajon tévedés-e játékoknak nevezni?

Folyik a világ sportolójának sereg-szemléje, amely a mozgalom elindítójának és követőinek szándéka szerint a „játékok” nevet viseli. Célja a részvétel, és az ép testben ép lélek óko-

ri kultuszának példájára, szigorúan amatőr sportolók összejöveleteként indult, olyannyira, hogy az a sportoló, aki pénzt fogadott el teljesítményéért, többet nem is indulhatott...

Ezekkel az elvekkel egyes államok általános gyakorlata visszaélt. Ma már elég messzire jutottunk az alapítók utópisztikusan szép elveitől.

Amikor a sport ünnepe javában folyik és zajlik, mindnyájan tudjuk, hogy az egyik mozgatórugója a pénz, az üzlet. A politika és az egyáltalán nem túl szemérmes tőke már majdnem kisajátította magának. A résztvevőket még csodáljuk, bár egyre nyíltabban embertenyésztés folyik.

„Nem a győzelem, hanem a részvétel a fontos!” Ismerjük az idézetet, amely egyébként Ethelbert Talbot, Közép-Pennsylvania episzkopális (anglikán) érsekétől származik.

„Gyorsabban, magasabbra, erősebben!” A második idézetben Henri Didon domonkos páter, Coubertin barátjának szavait olvashatjuk. Eltávolodtunk-e, vagy a visszájára fordítottuk ezeket az üzeneteket?

Van a passzív, nem feltétlenül lusta többség, amely ma már csak nézi a sportot, és egyáltalán nem műveli. Kényelmesség, munkatempó, változó szokások, a média, a számítógép, amelyen írásom is születik?

Nézők lettünk, az úgynevezett tömegsport is háttérbe szorul. Nincs rá pénz és nincs rá igény?

Vannak ugyan tömegrendezvények, amelyeken profi és amatőr egyaránt részt vehet. Edzett és egészséges emberek?

A várható életkor meghosszabbodott. Az idősek társadalmává válnak-e? A beteg öregeké, akik sem az egészségükkel, sem a társadalom

életterejének, egészséges összetételével nem törődtek? A művelt szellemi ember fokozatos eltűnésével, az alaktalan és manipulálható tömeg lép-e a helyébe? Minden, ami az élet megkönnyítését szolgálná, a visszájára fordul? A gyógyszeripar adózó rabszolgái leszünk-e, egy olyan világban, ahol az orvostudomány vitathatatlan eredményei akár a gazdagok kiváltságává válhatnak?

A sport az egészséget szolgálná egy olyan világban, amely nem a fizikai munkára, milliók megnyomórítására épülhetne. A sportolók, az élsportolók érdekcsoportok rabszolgáivá legyenek-e, és a sporttól idegen értéktelen értékeket szolgáljanak?

Már néhányszor felcsendültek nemzeti imádságunk dallamai, amikor felkúszott – mások zászlai mellett – a nemzeti lobogónk, és gyakran a legmagasabbra! Vajon csak a győztesek számítanak-e, mint a fegyverrel viselt, százezreket pusztító háborúknak?

Az ókori olimpiák idején a város-államok közt szüneteltek a háborúk. Az újkorban háborúk miatt egyes olimpiák elmaradtak, egyes országokat a győztes államok kitiltottak. Az olimpia a politikai zsarolás eszköze is lett néhány esetben.

Egyesek úgy vélik, hogy minden megengedett, még a fiatal sportolók élete sem számít. Mit számít egyeseknek, a sokaság felett álló elitnek, hogy megrokkannak-e, korán meghalnak, esetleg csak vegetálnak!

A lelki egészség már régen a hatalom térhódításának áldozata!

Ezt akarjuk?! Vagy a dicsőség és a tisztelet legyen-e újra a fair play, a becsületes küzdelem babérkoszorúja?

Az emberiségnek nagyon sok kérdésre kell új válaszokat adnia. Sokszor az ember okozta károkat és problémákat kellene elhárítania.

Megérjük-e? Legyünk-e optimisták? Vagy vegetatív lények egy ismeretlen és kegyetlen hatalom, a kapzsiság szolgálatában?

Nézem a villódzó fényeket, a fel-felvillanó reményeket!

És mégis, mégis, ez a mai „panem et circenses” a népet-nemzetet alkotó embernek nem pusztá szórakozás. Még akkor sem, ha a kenyér tömegét, súlyát egyre csalókább és csalárdabb módon csorbítják. Még akkor sem, ha ez a cirkusz, már valamiféle artistákról és „szupermenek”-ről szól.

A mai gladiátorok messzire kerültek az egészség, az emelkedettség, a gének tökéletesebb továbbadásától. A „fair play” helyébe az alattomoság, az emberi képességek helyébe a vegyipar és a rosszcarcú genetika lépett.

A sportvilág botrányoktól hangos. Kenőpénzek, dopping, erőfölénnyel való visszaélés, tisztesség helyett a pénz imádata, az emberi érték helyett az emberi élet közvetett és közvetlen feláldozása jellemzi.

És mégis! A legutóbbi hetek és hónapok, a körúti örömmámor, a lisszaboni éjszaka felhőtlen tombolása, az emberek feloldódása, a hétköznapi gondjaitól való időleges mentesülése érték.

Olimpiai év, szépen csillogó érmek, megkönnyezett himnuszok.

Míg a világot a lopakodó és nyílt gonoszság, az ördögi tettek – majdnem azt mondtam, uralják(?) – befolyásolják, a tisztesség, megélhetés, az

életöröm helyébe a félelmet próbálják becsempészni, van valami, ami példaképként az ifjúság nevelője, a törekvő értelem és a fejlődő test, az ambíció kiváltója lehet. Generációk emlékeznek és akarnak azonosulni igazi hőseikkel. A talmi helyett az emberi teljesítmény, talán annak határainak leküzdése.

Ki olvas ma igazi könyvet, ki akar önerejéből a szellem porondján megmutatkozni? Porondján, mondom, mert minden csak mutatóvány! Az antik világ elsüllyedt volna nyomtalanul? A szellem kertjei és az egészséges test stádiumai és stadionjai turistalátványosságok romos mivoltukban?

Nem!

A sport él, a bálványok, ha árnyék is vetül a környezetükre, felhajtóerőt, nemzeti egységet, civilizált haladást, emberi törekvéseket szolgálnak.

Hányszor hallgathatjuk a himnusz, és hányszor kúszik fel a nemzeti lobogó? Talán e sorok írása közben az ember álmodozik, álmodik, és nem keserűségre ébred. Nem a müncheni olimpia réme, hanem a rajongás és tiszta lelkesedés!

Sok lemondást kíván a sport, de betöltheti a célját. A dicsőség és a tisztesség, a tisztességes felkészülés, a munka, az akaraterő követőkre talál az ifjúság és a következő generációk életében.

Küzdeni kell az élet minden frontján ahhoz, hogy ne frontországok és háborús romok temessenek maguk alá.

Erő kell, hogy megvédjük magunkat, mindenekelőtt lelkierőt!

A Nagykörúton nem voltak terroristák, nem voltak huligánok. Nem verték

be a kirakatokat, az ellendrukkerek nem váltak ellentüntetőkkel. Talán egy napra elhallgattak a politikai acsarkodások, beharapta a száját és hallgatott, akinek ez nem jelent semmit.

Gólok? Aranyérmek? Helyezések? Nem! A korcsosuló emberiségnek rá kell ébrednie, hogy létezik erő, ügyesség, kitartás. A kis ország kis állampolgára is érezheti, hogy a nemzeti pesszimizmusnak van ellenszere. Van, aki nem csüggedten lép a pályára, a munkahelyére. Lehet, hogy másnap a főnök ostoba utasításokat osztogat. Lehet, hogy felmond, mint a vesztes csapat edzőjének, de újra lehet kezdeni évtizedek kudarcai ellenére.

A munkanélküliséggel, a mellőzöttséggel szembe lehet szállni! Ha negyven, ha ötven év után, ha kudarcok után, fel lehet állni!

Nem számoltak ránk soha tízet. Ha nyolcnál vagy kilencnél felállunk, az igazságos bíró, a történelem, lehetőségeket ad.

Egyszer volt egy csapat, mi csak erre emlékszünk, pedig nem az volt

az egyetlen világbajnoki ezüst, amit a focipályán szereztünk. Háborúk előtt és után, nem gyilkosként emelhetik fel EMBEREK a zászlót.

Nem a másik vereségének kell szurkolni vagy örülni. Nem az a dicsőség, ha a másik elbukik.

Coubertin báró szerint a részvétel a fontos, a szavai még élnek, az olimpiai eszme még nem silányult!

Kell egy egészséges lelkű és testű nemzedék a világnak! Kilenc- vagy tízmilliónyan vagyunk, vagy tizenöt-milliónyan?

Hétmilliárdnyian vagyunk. Vannak kövérek és éhségtől puffadt hasúak. Vannak hadseregek és hadiipari üzemek, de ott van az ember, aki – személyében is – mindig reménykedhet.

Nemcsak abban, hogy én rúgom a győztes gólt, én ugrom át a hat métert. Nemcsak labda kell, rúd és lécs. Mércé kell, és magasra tenni a mércét!

Át kell ugranunk a saját árnyékunkat, és erre többet kell edzeni, mint egy versenyre vagy mérkőzésre!

Szakolczay Lajos

Győzelem vagy vereség?

Rióról magyar szemmel

A négy évvel ezelőtti londoni olimpiát két esszében vezettem be – az előzetesek az Agriában jelentek meg és a Hitelben –, s jóslatom bevált: nyolc aranyérmet nyertünk. Rióra, csak gondolatban, tíz magyar aranyérmet tippeltem. Tévedtem. Csupán nyolcszor állhattak sportolóink, három ezüst és négy bronz mellett, az emelvény csúcsára.

Győzelem ez, vagy vereség?

Pár hónap után érdemes számba venni, hogy mi mindent nyertünk, és azt is, hol és mit veszítettünk el. Egyáltalán veszteségnek tekinthető-e brazilai szereplésünk akkor, amikor az érmelek számát tekintve a nemzetek versenyében nagyon is előkelő helyen végeztünk? Tizenkettedik helyünkkel a szomszéd országokat igencsak leköröztük – Horvátország 5, Ukrajna, Szerbia és Szlovákia 2, Szlovénia és Románia 1 arannyal mögöttünk végzett (Ausztriának csupán egy bronz jutott) –, és ha csak a mögöttünk lévő két nagy nemzetet (akkor hol marad még Kanada, Argentína, Törökország stb.), Brazíliát (7 arany, 6 ezüst, 6 bronz) és Spanyolországot vesszük (7 arany, 4 ezüst, 6 bronz), a büszkeségtől dagadhat a mellünk.

Ám ez a büszkeség – hihetetlenül hangzik, de igaz – elsősorban női sportolóinknak köszönhető. Az úszó Hosszú Katinka (3), a kajakos Kozák Danuta (3, egy Szabó Gabriellával közös – K 2500 m –, egy pedig a K 4500 m tagjaival, Szabó Gabriellával, Csipes Tamarával és Fazekas-Zur Krisztinával) és Szász Emese (párbajtőr egyéni) aranyainak. Hozzájuk, nagy szó, hogy ismételni tudott, csak a vívó Szilágyi Áron, a kard egyéni győztese nőtt fel. Csupán a női érmelek alapján a 14., a férfiérmeket tekintve mindössze 45-iek lettünk a nemzetek rangsorában.

Nőuralom a sportban?

Egy kissé az is, hiszen Hosszú Katinka ezüstje mellett Márton Anita (súlylökés) és Kapás Boglárka (úszás, 800 m gyors) is begyűjtött egy-egy bronzérmet. Ha az augusztus 5-i Nemzeti Sport tippjét nézzük (9 arany, 9 ezüst, 7 bronz), ettől a jóslattól jóval elmaradtak sportolóink, viszont némely „kótyagos” amerikai lapok beharangozásait (ha jól emlékszem, talán 3-4 arannyal megálltak) túlteljesítették.

Hosszú Katinka zsenialitásához (új edzésrend következménye) kétség nem fér – úszónk 400m vegyesen, 100 m háton és 200 m vegyesen is nyert –, és Kozák Danuta szintén az égbe emelte magát nem mindennapi teljesítményével (nem véletlenül írta róla az augusztus 25-i Sport Plusz: „Ekkora klasszis fél évszázadonként egyszer születik!”). Szász Emese meglepetés-aranya egy küzdelmes pálya babérja. Az embernek is szimpatikus Márton Anita és Kapás Boglárka harmadik helye szintén megsüvegelendő.

Győztünk vagy veszítettünk?

Győztünk, mert nyolc aranyérem a nemzetek fölfokozott tülekedésében nem akármí. És veszítettünk, mert férfi sportolóink nagyon is a várakozás alatt teljesítettek. Az egyiket (Lőrincz Viktort) bírói „tévedés”, pontosabban tudatos csalás fosztotta meg a bronzéremtől, a másikat (Pars Krisztiánt), a nem is akármilyen kalapácsvetőt pedig sérülése hátráltatta a jobb eredmény elérésében. (De ő legalább így is döntőbe került, ellentétben a szinte minden versenyen a mezőny előtt több méterrel többet teljesítő, a sportolók legnagyobb seregszemléjén betliző lengyel Fajdekkal szemben.)

Viszont *féloldalasságunkon* érdemes elgondolkozni, hiszen három sportágon – az úszáson, a kajak-kenun és a víváson – kívül nem termett számunkra babér. Ezüstös hőseink, a már említettek mellett, a vívó Imre Géza (párbajtőr egyéni) és az úszó Cseh László, noha nem tartoznak a legfiatalabbak közé, megmutatták, mit jelent az *akarás*, a *küzdés*, még akkor is, ha a pszichológiai fegyvertár félig-meddig kiürülőben van. Ugyanez elmondható a bronzérmet begyűjtő férfi párbajtőr csapatunkról is, amelyben Imre Géza mellett Boczkó Gábor, Rédlí András és Somfai Péter állt helyt a páston.

Férfi és női öttusázóink (rossz formaidőzítés miatt?) leszerepeltek, ökölvívóink – jóllehet a 75 kg-ban versenyző Harcsa Zoltánnak a már említett Nemzeti Sport harmadik helyet jósolt – és birkózóink alatt is vékony volt a jég. Cselgáncsozóinktól is többet vártunk, hiszen az ötödik helyezett Ungvári Miklós (73 kg) és a nyolc közé épp csak bekerült Csernoviczki Éva (48 kg), Karakas Hedvig (57 kg), Joó Abigél (78 kg) egy kis szerencsével előbbre végezhetett volna, hiszen mindnyájukat éremesélyesként tartottuk számon. Miként megmagyarázhatatlan a „nehéz fiúk”, Tóth Krisztián (90 kg), Cirjenics Miklós (100 kg) és Bor Barna (+ 100 kg) tatamin-gyásza is. Sportlövőinktől ugyancsak többet vártunk, és hol késik az éji homályban súlyemelőink – bár Nagy Péter (+ 105 kg) a tizedikként zárt – régóta várt jobb szereplése?

Női és férfi vízilabdacsapatunk (új szövetségi kapitányokkal) ugyan ott van a világ élvonalában – a gyengébb nem negyedik, az erősebb nem ötödik lett –, ám hosszabb elemzés tárgya lehet a dobogóról való lemaradásunk. Ha a peches tornász, Berki Krisztián ott lehetett volna az olimpián – micsoda furcsa szabályzat akadályozta meg kvalifikációját? –, lólengésben (sokáig biztos magyar szám volt!) alighanem érmet nyertünk volna. Az arany csillogása sem ígérkezett olyan távolinak.

S mi szükséges ahhoz, hogy a férfi kajak-kenu – doppingvétség (is) akadályozta a helyállást – fölnőjön a női szakág mellé? Alighanem alázatosabb munka. És mikor esik az égből számunkra *édes* manna, hogy több csapat-sportágban is (férfi és női kosárlabda, kézilabda, labdarúgás) ott lehessünk a nemzetek seregszemléjén?

Szívem, több évtizede, együtt dobban az atlétika ügyes-bajos dolgaival. Most Márton Anita mentette meg a becsületünket. Eredményei alapján nem lehetett várni az első három közé, ám csúcsjavítása (remélhetően nemsokára az álomhatárt, a húsz méter is eléri) és egy-két versenyző, a kínai Kung-Li-csiao és a német Schwanitz gyengébb szereplése megnyitotta előtte az utat.

De hol vannak – Iharos (aki 1955-ben a világ legjobbjja volt) és Rózsavölgyi országában élünk – középtávfutóink eredményei? És ugróinké? Szalma László sok évtizedes távolugró-csúcsával (830 cm) még mai világversenyeken is az

első három-öt között lehet végezni. S van-e ország a közelünkben – szomszédaink eredményeit tekintve nincs –, amelyben 230 cm alatt „szégyenkezik” a férfi magasugrás csúcsa? S férfi rövidtávfutóink sem a 10 másodpercet, hanem a 10,5-öt ostromolják.

Baji Balázs (110 m gát), jóllehet Rióban nem jutott a döntőbe, szerény reményt nyújt. Férfi országos rúdugró-csúcsunktól ma fényévekre vagyunk, s ez a nem annyira kellemes távolság jellemző nem egy szakágunk eredményeire is. De remélhetően a kalapácsvetés – fiatalokkal, és talán a fölgőgyűlő Pars Krisztiánnal – újra föltámad, és talán lesz jó 400-asunk is (hogya a tehetséges Deák Nagy Marcell miért nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, rejtély).

Riói szereplésünket akár győzelemként fogjuk föl, akár vereségként, mindenképpen meg kell becsülnünk. Kis országunk hosszú ideje ott van a világ-sport térképén. Ki tudja, mit hoz a jövő, az újabb nemzedék (nemzedékek) képviselői – tehetséggel, alázattal, kitartással – mire viszik. Ha az elődök útját, eredményeiket fölülmúlva folytatják, minden reményünk meglesz arra, hogy továbbra is ösztönzően hasson rájuk a sosem kialvó olimpiai láng.

Napút-díj

Szepes Erika író, szerkesztő, klasszika-filológus, irodalom- és vallástörténész kapta a tizedik alkalommal odaítélt, irodalmi vagy tudományos életműért járó Napút-levelet (Mészáros Róza munkája) és -érmét (alkotója Tóth Sándor), amellyel a Napkút Kiadóhoz és a Napúthoz kötődő, ezekkel egy ars poeticát valló alkotókat tüntetjük ki.

A díjat hagyományosan az őszi napéjegylenlőséghez közeli időpontban adjuk át, kifejezve ezzel, hogy olyan, az életük delelőjén álló kiváló alkotókat ismerünk el, akik szakmailag és emberileg is bizonyítottak már.

Az elismerés korábbi díjazottjai: Kiss Anna költő, drámaíró és író, Lászlóffy Csaba költő, Mohás Livia pszichológus és író, Erdélyi István régész, Lászlóffy Aladár költő, író, Radnóti Zsuzsa dramaturg, Katona Tamás történész, Bertalan Tivadar képzőművész, látványtervező, író és Doncsev Toso szociológus, kisebbségi szakember, író.

A színes Napút-levelet: 161. oldal

Ködöböcz Gábor

Fények és árnyak

A XXXI. Nyári Olimpiai Játékok – ahogyan én láttam

Vannak az életben szent és sérthetetlen dolgok. Ennek jegyében – az 1972-es müncheni játékok óta – az olimpia két hete számomra minden-
nel szemben abszolút elsőbbséget élvez. Ebben az időszakban a huszonnégy órák megszokott ritmusa teljesen megváltozik: éjt nappallá téve nézem a tévés közvetítéseket, hallgatom a rádiót, olvasom a Nemzeti Sportot. Teljesen természetes, hogy elsősorban a magyar sportolóknak szurkolok, de a többiek sem hagy-
nak hidegen; úgyszólván minden esemény érdekel.

Istennek legyen hála, a nemrég véget ért riói olimpia volt a tizenegyedik játékok, amelyet nem kis várakozások, hatalmas örömek és apró csalódások közepette szurkoltam végig. Ráadásul a korábbi magyar sikerek elevenen tovább élő emlékével. Mert hogyan is lehetne elfelejteni Balczó András, Földi Imre és Hegedűs Csaba müncheni diadalát, Németh Miklós világraszóló montreali győzelmét, Magyar Zoltán, Borkai Zsolt és Berki Krisztián aranyat érő lólengését, Baczakó Péter, Sike András, Növényi Norbert, Ónodi Henrietta, Csollány Szilveszter, Igaly Diána és Kovács Antal máig szívet melengető sikerét, Egerszegi Krisztina, Darnyi Tamás, Kolonics György, Storcz Botond, Kammerer Zoltán, Kovács Katalin, Janics Natasa, Nagy Tímea és Martinek János legendaszámba menő aranyhalmozását?... A zsinórban (2000, 2004, 2008) három olimpiai bajnokságot szerző, Kemény Dénes

vezette férfi vízilabda-válogatotról már nem is beszélve.

A magamfajta megszállott sport-
rajongó az olimpiai záróünnepséget nézve nem minden rezignáció nélkül veszi tudomásul, hogy a nemes vételkedésnek és a drukkerbagolyságnak vége, s kezdetét veszi az olimpia utáni időszámítás. Hogy aztán kisvártatva elkezdődjenek a 2020-as tokiói olimpia kvalifikációs versenyek, illetve teljes gőzzel folytatódjon a 2024-es rendezésért folyó versengés, melyben Budapest sem teljesen esélytelen. (Nagy összegen azért nem mernék rá fogadni...)

A riói olimpia nyomán az első gyorsmérlegek elkészültek, az előzetes várakozást immáron a realitások tükrében ítélni lehetjük meg. Jelen sorok írója összesen 20 érmet, ezen belül 8 aranyat, 6 ezüstöt és 6 bronzot remélt a Magyarországot képviselő küldöttségtől. Ehhez képest 15 medált szereztünk, amiből 8 arany, 3 ezüst és 4 bronzérem lett. Ez a teljesítmény az éremtáblázaton az előkelő 12. helyre volt elég. A nemzetek közötti pontversenyben – itt nemcsak a dobogós, hanem a 4., az 5. és 6. helyezéseket is beszámítják – összesen 110 pontot gyűjtöttünk, ami a dicséretes 14. helyre rangsorolja országunkat. Figyelembe véve, hogy Rióban 207 nemzet 10 500 versenyzője állt rajthoz, ez igen jó, sőt megsüvegezendő eredménynek számít. Érdekességként említtem, hogy a velünk szomszédos országok (Szlovákia, Ukrajna, Szerbia,

Szlovénia, Románia) együttesen szereztek 8 aranyat, míg például Ausztria egyetlenegy bronzéremmel zárt.

A 2012-es londoni olimpiával való összehasonlítás többféle tanulsággal is szolgál. Akkor a megszerzett 18 éremmel (8, 4, 6) az éremtáblázat 9. helyén végeztünk, a nemzetek pontversenyében pedig 127 ponttal a 13. helyen kötöttünk ki. Lényeges elmozdulásról tehát nem beszélhetünk, apró, figyelmeztető jelekről viszont annál inkább. Itt van mindjárt a pontszerző helyek kérdése, ami sokak szerint kardinális jelentőséggel bír. A 4., 5. és 6. helyezések ugyanis szignifikáns módon tükrözik egy ország sportjának erejét. Ezeken a helyeken rendszerint a kiválóan felkészített klasszisok végeznek, akiknek momentán nem volt kiemelkedően jó napjuk, de – ahogy mondani szokás – még így is hozták a „kötelezőt”. Ebből a szempontból a londoni statisztika (4,5,7) sem volt túlságosan szívderítő, de a riói pontszerző helyek száma (4,5,1) még ezt is alulmúlja. Az edzők, felkészítő csapatok és sportolók számára megfogalmazható tanulság csak az lehet, hogy egy végletekig kiélezett olimpiai versenyen ma már nem elég a 90 százalék, még a 4–6. helyezésekhez sem. Maximumra van szükség minden téren.

A riói magyar szerepléssel kapcsolatban imitt-amott, néha még a szaksajtóban is fanyalgó és lekicsinylő véleményekkel találkoztam. Ennek kapcsán fontosnak tartom megjegyezni, hogy példának okáért a szöuli (1988) és a barcelonai (1992) szereplés (11-11 arany) számos objektív tényező miatt sem tekinthető többé megbízható viszonyítási pontnak. A látszólag szerényebb riói produkció „védelmében” felhozhatjuk például, hogy az egykori Szovjetunió, illetve a

FÁK utódállamai legalább egy tucat sportágban jelentenek igen komoly konkurenciát. Ha ők nincsenek, most minimum tíz-tizenkét éremmel lennénk gazdagabbak. Nem elhanyagolható az sem, hogy a nyári olimpiák történetében ez volt az egyik legteljesebb játékok. Azáltal, hogy az olimpiai részvétel jogát borzasztóan nehéz kvalifikációs versenyeken kellett megszerezni, úgymond könnyű ellenfelekről szó sem lehetett, a rivalizálás minden sportágban és minden versenyszámban hallatlanul kiéleződött, egy-egy győzelem vagy helyezés valóban nűánszokon múlt. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy magyar sportolók még soha nem kényszerültek ilyen küzdelemre a jó eredmény és a tisztaság helytállása érdekében. Ez a teljesítményük értékét még tovább fokozza.

Mindent egybevetve megállapíthatjuk, hogy volt jobb és volt rosszabb. A körülményeket figyelembe véve, azt hiszem, ez öröme és némi büszkeségre okot adó olimpiai szereplés volt – sok-sok tanulsággal, de még több emlékeztető pillanattal. Gondoljunk csak a három-három aranyat szerző, s ezzel sporttörténelmet író Hosszú Katinka és Kozák Danuta diadalmeneré, Szász Emese, Szilágyi Áron, Cseh László, Kapás Boglárka, Kenderesi Tamás és Márton Anita önfelédő örömére. Vagy gondoljunk a könnyeivel küszködő, tragikus hős Imre Gézára, továbbá a nagyszerűen küzdő és a siker küszöbén elbukó női és férfi vízilabdacsapatunkra. Végül is az egyik negyedik, a másik pedig ötödik helyen végzett. Számomra persze azok a sportolók (Zsivoczky-Farkas Györgyi, Nagy Péter, Kovács Zsófia) is felejthetetlenek, akik életük legjobb teljesítményével értek el 8., 10., illetve 25. helyezést.

Ami pedig a küzdősportágakban (cselgáncs, birkózás, ökölvívás) ta-

pasztalt, bennünket is nagymértékben sújtó, szemérmetlen csalást illeti, arra nincsenek megfelelő szavak. Az olimpiai eszme megálmódója, Pierre de Coubertin báró alighanem sűrűn forog a sírjában.

A fent említett okok és folyamatok miatt merőben bizonytalan, hogy valaha is lesz-e ennél jobb, vagy legalább ilyen sikeres olimpiánk. Az biztos, hogy a 'minimum 10 arany' teóriájával egyszer s mindenkorra szakítanunk kell. Sőt mi több, erősen kell szurkolnunk (és sokat kell tennünk!) azért is, hogy pozíciókat a világ sportjá-

nak elitjében megőrizzük. Legfelsőbb szinten is nagyobb odafigyelés, hatásosabb támogatás szükségeltetik ahhoz, hogy – az eddigi olimpiákon megszerzett 176 arany, 148 ezüst és 168 bronzérem birtokában – ne kényszerüljünk a „futottak még” dicstelen mezőnyébe. Szurkolnunk kell azért, hogy a magyar sportnak (és rajongóinak!) továbbra is az egzisztálás, ne pedig az exitálás jusson osztályrészül. Majdnem biztosnak látszik, hogy a 2020-as olimpia vízválasztó lesz, és számos kérdést megválaszol. Tokió után már sokkal tisztább lesz a kép.

VARGA BENEDEK
VÍZIPÓLÓ VII.

Ballai Attila

Kenyér helyett is (futball)cirkusz

2016-ban történt meg először, hogy a magyar labdarúgó-válogatott és annak szurkolói egyaránt, mondhatni, együtt kijutottak egy világversenyre. Amíg ugyanis csapatunk a nemzetközi elit tagja volt, addig a drukkerék rendre a vasfüggönyön innen rekedtek, onnantól viszont, hogy szabaddá vált az utazás, nem maradt gárda, amelyet követni lehetne.

A legutóbbi vb-résztétel alkalmával, 1986-ban a hétköznapi magyar halandónak körülbelül akkora esélye nyílt elvetődni Mexikóba, mint a Holdra, így aztán a sport hazai hívei az elmúlt negyed században kézilabda- és vízilabda-vb-ken, olimpiákon mutathatták csak meg, mire lennének képesek. Míg aztán 2016-ban fiaink – siker esetén sokkal könnyebb sorsközösséget, többes szám első személyt vállalni – visszatértek a futball nagyszínpadára. Már a franciaországi Európa-bajnokságot megelőző, örületes jegyigénylés nyilvánvalóvá tette, hogy ha viszonzatlan szerelemmel is, de szeretjük, mindig is szerettük, olykor éppen ezért gyűlöljük a focit. Szenvedélyesebben, odaadóbban, mint bármely más közös játékunkat.

Így aztán június második hetében annyi honfitársunk lépte át a határt, amennyi egyszerre békés céllal, egyazon útiránnyal a történelemben még soha. Pedig messze kellett menni, az Eb-színhelyek közül a lehető legmesszebb, Bordeaux-ba.

Június 14-én kora este majd kétezer kilométerre az otthontól felzúgott a több mint tízezres tábor, mert az első magyar labdarúgók megjelentek a játékoskijáróban; Eb-n negyvennégy esztendő elteltével. A piros, fehér, zöld zászlóerdőből kifeketedett ugyan a Cosa Nostra lobogó, de ezúttal nem is gondoltunk a mafiára, csak a tükörfordításra: ez a közös ügyünk. Az ellenfél még különlegesebbé tette az alkalmat, hisz Ausztria egyrészt ősi rivális, másrészt világversenyen legutóbb több mint nyolcvan esztendeje, az 1934-es vb-n csapott össze a két fél.

Az első félidőt sikerült túlélni, ám a másodikban ránk köszöntött a magyar népmesék legújabb fejezete. A 62. percben, Kú Lajos 1972-es tizenegyese után – mintha tegnap lett volna – újabb magyar Eb-gól született, a 2-0-ás diadalról pedig hamarjában el sem tudtuk dönteni, ez maga a beteljesülés, vagy épp csak valaminek a kezdete.

Négy napra rá, Marseille-ben joggal hittük, hogy az utóbbi. Mert bár az Izland elleni 1-1 és a játék képe nem múlta felül a nyitómeccset, az, hogy a Stade Vélodrome-ban a 60 ezres, gyakorlatilag telt ház többsége honfitársunk volt, történelmi léptékű tény. Nincs mese, újra belehabarodtunk a futballba. Mint amikor az ember már azt hiszi, örökre elveszítette élete szerelmét, aztán egyszer csak előtűnik a semmiből, és érzékeink által picit megcsalva úgy látjuk, szebb, mint valaha.

Bár a hivatalos statisztikák szerint 21 ezer magyar vásárolt jegyet a Stade Vélodrome-ba, becsléseim szerint minimum 30 023-an voltunk. Ez is visszafogott kalkuláció, mert semleges néző elvéte tűnt fel, és a mieink jelentős számbeli fölényben ültek, álltak, üvöltöztek a tribünön. A decibelben mért hangpárbajt a magyar tábor 126,4:99,8-ra nyerte, az eredmény az ellenfél számára hízelgő. Úgyhogy alsó hangon is harmincezer torokkal, azaz fővel szá-

molhattunk, 23 játékosunk pedig már a kezdőrúgás előtt másfél órával, öltönyben kísértelt az öltözőből, látszólag azért, hogy szemrevételezzék a pályát, de valójában a lelátóra voltak kíváncsiak. Mert a „love story” kölcsönös volt, a fiúk nyilvánvalóan el sem merték hinni, hogy ennyien és ennyire szeretik őket, de a lelkük máris jobb, gazdagabb lett ettől.

Az 1-1-et követően pályán és lelátón olyan megindító közös ünneplés kezdődött, hogy a Himnusz eléneklése, meghallgatása után gatyára vetkőzött kedvencek be se akartak menni az öltözőbe. De előbb-utóbb azért elbúcsúztak, mert szerdán Portugália ellen újra játszani kellett.

Bár a csoda, természetéből fakadóan azért az, ami, mert nem ismétlődik háromnaponta, de az Eb-n négynaponta ismétlődött. Válogatottunk a későbbi Európa-bajnok ellen elképesztően fordultatos meccsen, három gólt berámolva 3-3-ra végzett, így csoportelsőként jutott tovább. Efféle dicsőség magyar válogatottal legutóbb az 1962-es, chilei világbajnokságon esett meg.

Igaz, hogy a nyolcaddöntőben, a belgáktól elszenvedett 4-0-ás vereséggel kissé fájdalmas lett a szárnyalás utáni földet érés, de 2016 forró júniusa így is feledhetetlen. És messze nem csak a pályán történtek miatt. Nincs is e minket elborított futball- és össznépi kábulatra észszerű magyarázat, talány, mi zajlott le bennünk, velünk, a Garonne, a Földközi-tenger, a Rhone, a Duna vagy a Kis-Küküllő partján. Hajdan nyertünk két világbajnoki ezüstérmet – igaz, mindkettőt úgy éltük meg, hogy aranyat veszítettünk –, Eb-bronzot, az 1960-as évtized két vb-jén angolokat, majd brazilokat verve negyeddöntőt vívtunk, Eb-n is kétszer jártunk a négy között. Mégis kárhoztattunk balsorsot, ügyefogyott vagy akarnok szövetségi kapitányt, lepkéző kapust, csalo bírót, botlábú csatárt. A majdnem mindennel sem értük be soha, aztán egyszer csak maradt a semmi: úgy tűnt, közös hazánk, „Futbólia” örökre odalett.

Míg 2016 kora nyarán döbbenetesen váratlanul visszakaptuk kedvenc, menthetetlenül elvesztettnek hitt játékunkat, és annyira hálások voltunk érte, mint a kisgyerekek. A meccsnapok éjszakáin városainkban, falvainkban az utcákra tódulva, közösen vigadozott a nép, az eufória örjítőbb és általánosabb volt, mint bármely más ünnepen vagy sorsfordító eseményen. Aki pedig útra keltek Bordeaux-ba, Marseille-be, nem a kenyér mellé, hanem olykor utolsó filléreiket feláldozva, a kenyér helyett választották a „cirkuszt”. Mert bár az aktuális jelenben élő generáció rendre azt hiszi, ő a zsinórmérték, és ami volt, az a meghaladott múlt, az emberi természet igenis örök: szeretünk örülni, lelkesedni, és annál már csak együtt örülni és lelkesedni felemelőbb.

Persze ezúttal sem gondolta mindenki így. Ami évtizedeken át elképzelhetetlen volt, mára valósággá vált: még a futballsiker – na jó, viszonylagos futballsiker – is megosztó tényező lett. Elenyésző, bár a szokásoknak megfelelő harsány kisebbség hirdette ugyanis, hogy az Eb-n lőtt magyar gólok a kormánypárt hatalmát hivatottak bebetonozni. Pedig aki a mai magyar labdarúgást Orbán Viktorral azonosítja, annak az 1938-as vb-döntős válogatott bizonyára Horthy, az aranycsapat Rákosi, és Sárosiért, Zsengellérért, illetve Puskásért, Kocsisért lelkesedni is bűn volt. Aki komolyan gondolja, hogy a labdarúgásra fordított pénz megoldhatná a magyar oktatás- vagy egészségügy gondjait, az gazdasági analfabéta, a nagyságrendekkel sincs tisztában. Aki a futball iránti megvetéssel, gyalázkodással szeretne híveket, esetleg választókat nyerni, az reménytelenül korlátolt és terhelt lény.

Hisz e júniusi két hét még „ízelt lábú” focistáinkból is a legszebb, legnemesebb énjüket hívta elő. Az évtizedeken át magukat degeszre kereső, de munkájukban egyéb szépséget aligha lelő, agyonszapult játékosok nyertek egy-két meccset, majd Eb-pótselejtezőt, ettől máris tízezrek álltak mögójük, és saját élményanyagként éltek meg, ami a daliás elődök számára természetes volt: a legbecsesebb és leghatékonyabb ösztönző a vágy, hogy örömet szerezzünk az embereknek. A válogatottba hosszú, hosszú vándorlás után visszatért a lélek, és mivel ez a legesetlegesebb csapatjáték – a legkevesebb a gól, az ügyetlenebb testrészünkkel birtokoljuk a labdát, így az szilaj küzdelemben bármikor megszerezhető –, az eltökéltség, a közösség, a hit ereje gólokban, pontokban, Eb-szereplésekben mérhető.

Mindez azonban még csak a pálya, és egyáltalán nem minden ott dől el. Az 1960-as évek második felében Nyugat-Európában felismerték, hogy létezik egy, de csakis egy sportág, illetve szórakoztatóipari ágazat, amely kéthetente, ha hazai meccs van, több tízezer embert képes rendszeresen kivinni ugyanabba az arénába – erre a Beatles sem lett volna alkalmas. Ráadásul a labdarúgás óriási, behozhatatlan előnye, hogy kedvenc csapatához, termékéhez sűrű hű a szurkoló, a fogyasztó; bármikor hajlandó Pepsiről Coca-Colára, Becks sörről Staropramenre váltani, de Barcelonáról Real Madridra, Fradiról Újpestre soha. Ezért a vasfüggöny túloldalán marketinget, piaci és anyagi háttérrel, multinacionális cégeket telepítettek a focira, míg nálunk eközben megmaradtak a melegítőgatyás szakik és az ósdi sportegyesületek.

Ezt a múltat kell végképp eltörölni, és ez nem megy egyik napról, évről a másikra, még temérdek pénz ráfordításával sem. Lám, az Eb első csoportköréből kizuhantak az oroszok, az ukránok, a románok, a csehek, pedig előbbieket a sokszorosát fektetik bele a sportágba, mint mi, magyarok.

Az investíció azonban, mint a közelmúltban, Franciaországban oly látványosan bebizonyosodott, minden tekintetben fényesen megtérülhet. Az Eb után nem tűnt illúziónak, hogy a srácok újra labdát kérjenek, kapjanak a születésnapjukra, hogy az apukák kézen fogva vigyék le őket a térre, a legközelebbi pályára, hogy a labdarúgás újra nemzeti sportunk legyen. Így az akadémiákon sem a második lépcsővel, a tehetséggondozással kezdődne a munka, ezzel elveszítve a meritési lehetőség nagyobb hányadát, hanem visszatérhetnének az elsőhöz, a tehetségkutatáshoz. Ahogyan az 1950-es, 60-as, úgy talán a 2020-as években sem lenne istenáldotta génusz, aki nem akad fenn a rostán.

Bár természetesen az is előfordulhat, hogy mindebből semmi sem lesz. Kupacsapataink már júliusban hanyatt estek a nemzetközi porondon, az NB I-es meccsek továbbra sem vonzzák a nézőket, válogatottunk is 0-0-ás „döntetlent szenvedett” a Feröer-szigeteken, az első szeptemberi vb-selejtezőn. Ránk köszöntött az újabb futballősz.

De ez a két varázslatos júniusi hét már akkor is elvehetetlen, és akár évtizedekre előre hordozza az ígéretet, hogy lapátoljunk bármennyi földet is a legnépszerűbb sportágra, alatta nem huny ki a parázs. És a remek gólok mellett örökre feledhetetlen élmény, hogy nemzeti színekbe öltözött az ország, a pesti villamos, a szegedi Tisza-part, a miskolci taxi, szerettük a focit, a válogatottunkat, egymást és a hazánkat.

Akik azt mondták, magyarkodtunk – csoportellenfeleink nem osztrákkodtak, izlandkodtak, portugálkodtak, mert náluk ezt a szót nem is ismerik –, egyszer kipróbálhatnák ugyanezt. Velünk.

Fodor Miklós

A foci előbb játék, aztán sport

A játék mint rítus. A foci népszerű. Nem véletlenül. Nagyrészt, mert harci játék. Két csapat küzd, mint az ősi mítoszokban. Győz, aki éppen akkor jobb. Szentül pillanat, alkalom – amennyiben a szent eseményt tágan, mint sűrített időt, mint az emberlét alapviszonyának, alaptettének leképezőjét nézzük. Pályát épít az ember, harcteret kerít. Az elkerített területre megérkeznek a szurkolók is. A szurkolók nem olyanok, mint egy színdarab nézői. A szurkolók az egyik csapathoz tartoznak, egységet alkot játékos és szurkolótábor. Ha győz a csapat, „mi győztünk”, ha veszít, „mi veszítettünk”. De fordítva is igaz: a csapat, a játékosok egy nagyobb közösséget képviselnek, általuk a nagyobb közösség nyer vagy veszít.

Elkeríteni, külön teret alkotni, ahol sajátos szabályok érvényesülnek – az emberi lét alaptette. Az ember kertet, pályát kerítő lény, ahol más szabályok szerint játszik, mint a természet. Ettől érzi embernek magát. A szabályok szentek, aki megsérti, büntetést kap, súlyos esetben kizárják a játékból. A szabályok megsértése a játszó közösség megsértésével egyenlő. Ez bűn. A következmény üzenete egyértelmű: „távozz körünkől – szent kör ez! –, veled nem lehet játszani”. A focit játsszák, mint a zenét. (Zongorán Murray Perahia Chopint játszik, miközben ezt írom.) A pályán ikonok, félistenek, hőroszok: Ronaldo, Messi, Neymar. Most ők. Tegnap, holnap mások. Kellenek az ikonok, a félistenek, a hőroszok, mert vonzzák a lelket. A lelkek rajongani vágnak, s ha rajonganak, érzelmileg kötözöttek, horog a szívükben, s a kötél húzza őket. Kihúzza a pályára focizni vagy szurkolni. A szent, elkerített térbe, ahol a létért való küzdelem nem hús-vér valóság, csak játék, csak jelkép, csak befelé fordított tükör, csak kút mélyén csillagcsillogás.

Le akarjuk győzni az ellenfelet. Ezen a ponton a foci sport, azaz versengés. Mert a sport lényege a „ki a jobb? mérkőzzünk meg! döntsük el!”. Ám a játék lényege nem a versengés, hanem az emberi alapesztus – a természeti lényből kultúrlénnyé válás – jelképes megisméltelése. A foci mint játék, rítus. Lényegtükrözés. A lényeg az emberré küzdés, önmagunk emberré harcolásának újrajátszása. A lényegi drámai történet és tett ezáltal szemlélhetővé tesszük. Mindez a lélek rejtett világának tudattalan önkifejezése. Muszáj kifejezni, hogy emberként kultúrát teremtő lények vagyunk, mert a létért folyó, örvénylő természeti harc ezt minduntalan elnyeli. Az embernek nap mint nap meg kell küzdenie azért a lényformáért, akivé őt a természet szülte, és egyben akivé önmagát alkotta. Bizonytalan, kétes létstátuszú élőlény vagyunk. Kettősségünk lényegi: benne is vagyunk az élet kegyetlen harcában, el is kerítjük magunkat. Születünk és önteremtünk. A gól, a győzelem, a felülkerekedés az ellenfelén a foci célja. A kegyetlen és sivár „vagy te, vagy én” – minden élet mélyén átszó örületes unalom. Kettes számrendszer. Sötét-világos. Mechanizáló kattogás. Ám a cél, a gól, a győzelem nem azonos a foci, a játék, a közösségi rítus értelmével.

A foci értelme jóval sokrétűbb. A foci mint közös játék értelme, hogy lehetőségeket teremtsen a lélek számára. Megtanulhat győzni is, amire annyira vágyik, és megtanulhatja elviselni a vereséget. Ha akarja. Ha akar tanulni, és egyben

bölcsebbé is válni. Tanulni, fejlődni nem kötelező. Lehetőség, esély. Megtanulhatja a lélek, hogy a győzelmet nem adják ingyen, s épp ez a jó. A kísértés a könnyű és gyors győzelem akarása. A győzelem mögött mások számára láthatatlan mennyiségű és minőségű munka lapul. Egy pálya elkerítése, megalkotása munkát követel, akár egy kert elkerítése és megalkotása, akár az emberi társadalmi rend, a törvények megalkotása. A játék megalkotása is, mint kulturális tény, munkát követel. A munka tervszerűséget, aprólékos kidolgozást igényel. Az emberlét fenntartása, időről időre való kiküzdése harcot, versengést követel. A foci mint jelképesen értelmezhető játék mindazt követeli a résztvevőktől, amit bármely kultúra a tagjaitól. Emberi ez, túlon túl emberi: tervezünk, szabályokat alkotunk, szervezünk, ügyeskedünk, egymásra építünk műveleteket. Először fejben, aztán végrehajtásban, ha meg akarunk tanulni győzni.

Végre kell hajtani az emberré válás alaptettét a valóságban időről időre, különben az emberi lényforma természetivé válik és elvesz, mert úgy nem versenyképes. S hogy ebben megerősödjünk, ebben ne használódjunk el: végre kell hajtani örömteli játék formájában is. Emberré kell válni. Minden győzelem ünnep. Nap mint nap, percről perce a visszasüllyedés kísértésében állunk.

A győzelemhez, mely a játék célja, de csak kis részben értelme, érzelmek is tapadnak. Győzni jó. Felülkerekedni jó. Felemelő érzés kultúrát alkotva a természet fölé kerekedni (kerek-edni). Ebben rejlik az emberi méltóság és büszkeség – ezt elvenni a legmegalázóbb, a legelgyengítőbb. Győzni jó, de mi legyen a legyőzöttel?

A foci játék, s e játék akár példázat is lehet az emberi alapmentalitásról, a normalitásról és a kísértésről. Normális nem megalázni az ellenfelet, hisz elég neki a vereség érzése, mely időleges érzelmi alávetettség. A játék vég nélküli megújulások módján örök, mint az élet. Emberi igény, hogy ilyen legyen. A focihoz két csapat kell. Kell a másik fél! Kell a vesztes kedvének feltámadása, ez a győztes érdeke is! Ha egy egység vagyunk, osztódnunk kell, hogy játsz-hassunk. Osztódni, kettéválni, az élet alaptörténete. A DNS-spirál kettéválk, meghasad. Így lesz belőle Élet, mely terjeszkedik, mely kialakítja az életgyárat, mely a szervetlent szervessé alakítja.

A foci legfőbb értelme, hogy fenn akar maradni. Mint minden lényformája az életnek. Ez is jel. Azért olyan, amilyen, mert így tud fennmaradni. A fennmaradás ára, mint az életben mindig, az, hogy terjeszkedni akar, és képes ellenállni mások hasonló igényének. Az élet pályáján csak az maradhat fenn, ami szüntelen tágítani próbálja terét. Minden mást eltaposnak idővel. Mindenre igaz ez. A focira is. Ha nem lenne benne ez az expanzió, akkor más sportok, melyekben viszont megvan, elnyomnák. A foci népszerű. Játékosok, szakemberek, újságírók, rajongók és üzletemberek egyaránt sokat tesznek azért, hogy így legyen. De a foci önmagán belül is hordoz növekedési vonást: ez a versengés maga, a sport. Nem elég legyőzni egy ellenfelet, a lélek – mint az élet kifejeződése – tovább akar lépni a következő ellenfélhez, és vele is meg akar mérkőzni. A bajnokság egy nagyobb terület uralásáért folyik. A nagyobb terület bajnoka hasonló, mint egy nagyobb terület hatalmassága. Uralkodik, ameddig bírja. Uralma nem stabil, évről évre meg kell küzdenie érte. Lehetetlen örökké a csúcson lenni, a csúcs elhasznál mindenkit, aki odakerül. A csúcson állva nincs följebb. A „nincs följebb” kényelmessé tesz. Szükség van ellenfélre, ver-

senytársra, sportra, hogy a lelkekből – az élet egységeiből – kijöjjön a legtöbb. A többet és többet akarás az élet kényszerű vonása, így emberi vonás is, de az ember mint csúcson levő lény szíve szerint meg is állapodna. Ki is szállna. Elég lenne már neki csak a játék. Inkább már a játékba, a sportba fektetné evolúciós, egyre följebb és följebb hajszoló ösztönét, létmélyi öszökéjét, a terjeszkedési kényszert. Az életben, a realitásban megállapodna. E kettősség emberi, túlon túl emberi. Hajszolódni is, megállapodni is.

A minőség. Legfontosabb a jó játék. A színvonal. És ha Isten – a sors, az univerzum, a szerencse, bár ez utóbbi a legkevésbé – is úgy akarja, a jó játék jutalmaként megízlelhetjük a győzelmet. A győzelem mámorát a lefűjásnál, csendesülő, örömteli utóhatását a következő napokban. Megélhetjük a veszteséssel való együttérzést is – mely emberré formáló alapérzelem. Ámde az irigységet, az utálatot, sőt a gyűlöletet is – tudatosíthatjuk az emberi kifinomultság árnyékos oldalát. A győzelem nem egyértelműen kellemes érzés. Összetett. Azért a jó játék a legfontosabb a fociiban, mert egyértelműen jó. Akkor is megadathat, ha a csapat nem nyer. A legfőbb jó: a minőség itt is, mint bárhol.

Gyerekkorom kedvenc játéka a labda utáni rohangászás volt. Aztán jöttek az egyetemi évek, a munka és pénzkereset, a művészi hivatás, a gyermeknevelés gondja... Elfeledtem a labdakergetést. Ám amikor gyermekeim elérték a 4-5 éves kort, lassan-lassan minden újraébredt. Rájöttem, mekkora élvezet egy gömbölyűre felfűjt bőrdarabot passzolgatni saját gyermekeimmel. Számos jelentős hozadéka volt: foglalkoztam velük, fejlődött a mozgáskoordinációjuk, az enyém is, mozogtam, levegőn voltam. „Ha ügyesek lesznek, több sikerélményük akad, ha tehetségesek, akkor hozzájárulok az előrébb jutásukhoz” – gondoltam magamban. Poénkodni lehetett játék közben, beszélni erről-arról, megélni közösen ezt-azt, győzelmet, vereséget. Láttam őket különféle élethelyzetekben... A futball iránti szeretetemet, miközben gyermekeimmel játszottam a téren, „szenvédélyes szerelemmé” érett.

A foci kemény játék. Sokirányú koncentrációt követel. Figyelni kell a labdát, az ellenfél játékosait, a mozgásirányokat, a várható eseményeket, figyelni kell a társakat, állandóan számolni, hogy ugyanannyian vagy eggyel (de legfeljebb csak eggyel) többen legyünk hátul, mint a támadó fél, hogy akkor adjuk a passzt, amikor épp tisztán átveheti a társ, hogy mindig lehessen nekünk passzolni... A figyelem, a koncentráció szögel bele a jelenbe, az itt-be.

A focicsapat, mint minden csapat, heterogén. Akkor jó, ha egyéniségekből áll. Az egyéniségek erősek, erejüket átadják a köznek, egymásból is táplálkoznak. Van, aki jó szervező – megtalálhatja a posztját. Van, aki gyors, és imád túljárni mások eszén – létezik ilyen poszt. Van, aki intelligens, látja, érzi, mi lesz a következő másodpercekben, és úgy helyezkedik – kulcsfontosságú, felelős szerep. Van, aki higgadt és precíz, kivárja a megfelelő pillanatot – lelke lehet a csapatnak. Van, aki kétszer annyit dolgozik, bír, mint más – húzóerő, holtpontra túllendítő erő az ilyen. Van, aki határozott, kemény, ellenmondást nem tűrő – tiszteletet parancsol magának és csapatának. Van, aki univerzális. És van olyan is, aki egy dologban nagyon jó, minden másban halovány. Megszervezni egy csapatot, hogy mindenki a helyére kerüljön – ez hosszadalmas, aprólékos feladat, már-már művészi.

A szerelem. Épp azért szerelmesedtem e játékba, mert gyermekeimmel 4-5 éves koruk óta focizom. Felrémllett saját gyerekkorom, nem tagadom, éreztem a veszélyt, mely köztudott: az apa saját gyermekébe vetíti ki nem élt ambícióit. Lelkesedtem, lelkesítettem, de a határon megálltam. Ami nem akaródzott, végül is nem erőltettem. Idő telvén, gyermekeim ügyesedtek, mozdulataik pontosabbá, hatékonyabbá, harmonikusabbá, ötletesebbé váltak. „Hoppá – gondoltam –, építkezés ez is, mozdulatművelés, kifinomodás, kultúrálódás, azaz emberiesedés. Nincs lényegi különbség egyéb művészek, művészetek és a foci között!”, gondoltam akkor, és gondolom egyre szilárdabban ma is. Tartalmasabb tud lenni a művészet, de nem oly sokkal, mint korábban gondoltam, és mint azt ma is sokan gondolják. Észlelni ott az alkotást és kifejezést, ahol nem várnád, ez várt rám, amikor fociedzőként kezdtem tevékenykedni 2009-től.

Az ember jó esetben szerelmes a feleségébe (ezért vette feleségül), jó esetben e nő azonos gyermeke(i) édesanyjával, s a szerelem e körben hatványozódik. Jó esetben, nem automatikusan. Minden keretet (szimbolikus kertet) művelni kell ahhoz, hogy szépségét kibontsa. A művelés folytonos tevékenység, karbantartás, ápolás, csiszolás, metszegetés, gyomlálás és öntözgetés. Figyelem a nagyobb egységekre és az apróbb részletekre. A szerelem a Pálya, a Játék, a Csapatfejlődés, a Taktikák és Mozgások szerelmévé is válik, mely a bennem levő szenvedély kifejezése és világba formálása, ha tanítom a focit. Közhely, hogy az alkotó embernek – akármit alkot – az alkotásai a gyermekei. Miképpen tényleges gyermekei is alkotásai.

Valaki egyszer megjegyezte, úgy beszélek a fociról, mintha szerelmes lennék belé. Igen!, vágtam rá. Ki a fociba, ki másba. Nemrég pedagógusokat hallgattam beszélgetni – ők a gyermeki lélek tanításába, nevelgetésébe szerelmesek. Ez így igen szép! Hadd bontakozzon a szerelmes kertészben a szerelem, és hadd bontakozzon mindaz, ami bontakozhat szerető, gondos, aprólékos, nagyot merő keze munkája nyomán! Mindenek alapja a szerelem. És a kérdés Nagy Lászlótól, hogy „ki viszi át?” Ki veszi át? Ki adja át? Ki őrzi meg? Ki bontja tovább? Ki formálja általa kertjeit? Ki sugározza áldásait? Ki lesz membránja tünékeny szépségének?

Egyszer csak virágba borul valami, hosszú ideig semmi, ám egyszer csak kibukkan az ágból, beérik a gyümölcs, beépül a tanítás, ha nem is mindenkibe, ha nem is egyenlő mértékben. Egyik edzésemen az egyik fiú oly jó játékot mutatott, oly ugrásszerű változást sejtetett... Reméltem, bizakodtam, maradandó lesz. Mitől? Mért most? Lehetetlen megmondani. Ám az is lehet, múló hullámhegyről van szó. Az volt. Kinek-kinek saját útja, saját tempója, saját fejlődésgörbéje van. Mint az életben mindenhol. Ehhez támogató társ az edző, a tanár, a művész – jó esetben.

Görög Dániel

Miért a foci a legjobb sport a világon?

A foci népszerűsége. Több emberrel beszélgettem mostanában arról, így foci-Eb és olimpia kapcsán, hogy minek köszönhető a foci kiemelt népszerűsége, a társadalomra gyakorolt óriási hatása; miért lehet, és vajon megérdemelt-e, hogy a magyar focisták 16 közé jutását az Európa-bajnokságon tízezrek ünnepelték hajnalig, míg az olimpián elért első helyeket, akár bődületes világcsúccsal elért első helyeket gratulációval és Facebook-posztok százaival, de alapvetően mégis patetikus népnünnepélyek nélkül vesszük tudomásul.

Előre le szeretném szögezni, hogy ezen szöveg írója megrögzött focidrukker, szubjektív érdeklődésében a foci előbbrevaló minden más sportnál, sőt az összesnél együttesen, hiszen a foci-Eb jobban érdekelte az olimpiánál. Ennél is fontosabb feljegyezni, hogy nem szándékom az egyik sportot a másik rovására népszerűsíteni, alapvetően mindegyik érdekes, mindegyikben szívből lehet szurkolni a magyar (vagy bármilyen) versenyzőknek. A foci kiemelt helyének létét és annak okait kívánom tárgyalni.

A foci a legnépszerűbb sport, Magyarországon is, a világon is. Ez eddig könnyen adatolható. A sajtóban elég gyakran jelennek meg cikkek kihasználatlan, ürességtől kongó stadionokról és az NB I. folyamatosan eső, évente újabb negatív rekordot elérő nézettségi adatairól. Azonban ezek az ürességtől kongó stadionok és negatív rekordok is kétezer-ötszáz körüli át-

lagnézőszámot jelentenek. Figyelem, ez nem a kiemelt fontosságú meccsek átlagnézőszáma, hanem a hétről hétre ismétlődő közhelyes bajnokiké! Nincs kezemben statisztika arról, hogy az olimpiai sikersportágaink, mint például az úszás vagy vívás, hazai bajnoki döntőinek mennyi a nézőszáma, de azt hiszem, nem sokkal több, mint a versenyzők családtagjainak és pár már vagy még éppen nem versenyző sportolónak az összlétszáma. Néhány kiemelt focimeccs (mint a kupadöntők, a válogatott meccsek vagy a Fradi-Újpest) akár húszezres tömeget is bevonzhat, és a válogatott is produkál évi átlag egy olyan meccset, amelyre száz-ezer jegyigénylés érkezik. A foci magyarországi népszerűsége tehát minden jel ellenére az Eb előtt is létezett, és más sportág nem versenyezhet vele. A riválisnak jelölhető kézilabda vagy vízilabda különösen fontos válogatott meccseken képes lehet ötezer körüli szurkolót rávenni a jegy megvételére; hogy azonos fontosságú focimeccsre hány jegyet lehetne eladni, azt igazából csak becsülni lehet, mert akkora stadion, amekkorába a 2015. szeptemberi, Románia elleni (továbbjutásról nem döntő!) Eb-selejtező után érdeklődő összes szurkoló elfért volna, nincs, nem is volt, és nem is lesz. A focin kívül pedig nemcsak más sport nem, hanem az égvilágon semmi nem tudna rávenni egyszerre 20-30 000 magyar embert arra, hogy önként megszervezzék és kifizessék egy franciaországi túrát az öt számjegyű meccselépővel.

A foci hazai népszerűsége egy világméretű jelenség része. Vannak olyan országok, ahol nem a foci a legnépszerűbb sport, de ez a kuriózum. Olyan sportszurkolót pedig, akit ne érdekelne a foci, ne követné, nehéz elképzelni. A foci világméretű jelenség, olyan nyelv, amelyet a világon bárki bárhol megérthet.

Minderről talán nem is kellene írni, de a világszintű népszerűség azt is jelenti, hogy egy kicsit minden sportkedvelő focista akar lenni. Lehet olimpiát nyerni olyan sportágakban, melyeket Közép-Európa néhány félperifériás országa vesz komolyan, itthon nagyokat örülünk neki, hogy van egy ilyen sportág, de azért azt is tudjuk, hogy erről a győzelemről nemzetközi szinten kevés szó fog esni. Lehet olimpiát nyerni olyan sportágakban, melyeket a világ összes országában űz néhány félprofi játékos, örülünk neki, aztán négy évig újra elfelejtjük, hogy létezik egyáltalán a sportág. Egyáltalán, hamis eredményre vezet, ha olyan sportág eredményét kellene összehasonlítani a világon tízmilliók, itthon is hetente tízezrek által űzött focival, amelyek sportág világszinten nem létezik, és azért vagyunk ott a legjobbak között, mert rajtunk kívül kevés más nemzet veszi komolyan, vagy világszinten kevesen űzik profiként.

Csapat sportok kontra egyéni sportok. Először is, egy csapatos labdajáték mindig előnyben lesz egy egyéni sportághoz képest. Az egyéni sportágak nagy része, mint például az úszás vagy a futás, egészen egysíkú, egyetlen képesség tekintetében méri össze tudásukat a versenyzők, különböző taktikai variációs lehetőségek, döntéshozatal, agymunka nélkül. Akinek egy kicsivel keményebbek az

izmai, az nyer. Ehhez gratulálni lehet, de izgulni nem.

A tipikus egyéni sportokban tehát véges számú (sőt kevés!) képességre van szükség, és egyetlen mozdulatot ismételtet a versenyző, annak az egy mozdulatnak a gyorsasága, erőteljesége a döntő. Aztán két út van, vagy olyan mozdulatról van szó, amelyet igazából bármelyik néző is képes lenne végrehajtani, persze kisebb erővel és precizitással, mint a futás esetében; vagy megérthetetlen és életszerűtlen, mint például a rúdugrás.

A csapatos labdajátékokban a játékosok folytonos döntési helyzetben vannak, a játékidő minden pillanatában több lehetséges irány közül választhatnak. Az irány szó szerint és metaforikusan is értendő, hiszen egy játékos eldöntheti, merre fut, de azt is, fut-e egyáltalán, vagy más megoldást választ (passz, lövés, csel stb.). Labdajátékokban tehát mindig van annyi kiszámíthatatlanság, hogy a sportoló következő mozdulata nem jósolható meg biztosan, illetve sokkal inkább választhat a sportoló meglepő, a néző által nem várt és leutánozni nem feltétlen tudott mozdulatot.

A párharc és a belőle fakadó jellemzők a focin kívüli labdajátékokban. A labdajátékok egyik döntő eleme a párharc. Két játékos, két külön csapatból; egyiknél van a labda, őt nevezzük támadónak, a másíknál nincs labda, de meg akarja szerezni azt. A párharcot a támadó nyeri, ha sikerül a védőn túljutnia és elvinnie a labdát a megvédeni kívánt területre. A védő nyer, ha sikerül megszereznie a labdát. Ha a támadó megtartja a labdát, de nem jut túl a védőn, az patthelyzet.

Mit tud tenni a foci riválisainak tartott sportágakban a támadó és a

védő? Kézilabdában és kosárlabdában a védőnek nincs esélye megszerezni a labdát, amelyet a támadó a kezében tartva visz el mellette – a védőnek annyi lehetősége van, hogy testével elzárja a támadó útját, amit aztán a bíró lefúj feltartásnak. De a védő labdaszerzésére gyakorlatilag nincs esély. A csapatszintű védekezés egyetlen esélye, hogy a játékosok testükből falat építenek a megvédeni kívánt terület elé, olyan szorosan állva egymás mellett, hogy közöttük ne futhasson át a támadó anélkül, hogy valamelyiküket meg ne lökje, mert akkor kontrált és szabaddobás kifelé.

A vízilabdában még súlyosabb a helyzet, hiszen a védőnek itt sincs esélye megszerezni a labdát a támadó kezéből, viszont a támadónak sincs esélye túljutni a védőn. Ahhoz ugyanis, hogy a védőtől karnyújtásnyi távolságon kívülről körbeússza őt, és elérjen odáig, hogy már a másik irányban legyen karnyújtásnyi távolságra a védőtől, 3-4 másodperc kellene, olyan csel pedig nincs, amivel 3-4 másodpercre el lehet vonni a védő figyelmét. A vízilabdában tehát alapvetően minden párharc patthelyzet, egyik oldal sem győzheti le a másikat. Egyetlen út van a játékosok előtt: az ellenfélén keresztül kell elvinni/megszerezni a labdát, ennek módszere a folyamatos birkózás, ami miatt szinte bármelyik párharcban le lehetne fújni mindkét felet szabálytalannak, a bíró kénye-kedve szerint, amit ha megtesz a bíró, akkor egy szétfütyült, élvezhetetlen szabaddobás-sorozatot kapunk meccs helyett; ha nem, gruppen-pankrációt, ahol a labda már mellékes. Egyáltalán nem véletlen tehát a vízilabda nemzetközi szinten vett alacsony népszerűsége.

A fociban viszont a labda megszállható méretű, és nem a támadó

játékos jól kontrollált tenyerében van, hanem a lába előtt, ahová a védőnek megfelelő ütemben belépve lehet esélye megszerezni azt. Ugyanakkor a támadónak is van esélye olyan csellet megteveszteni ellenfelét, hogy azalatt befuthasson mögé.

A párharcok önmagukban is érdekesek és látványosak, ha nem ismert előre a kimenetel, még izgalmasak is; de a fentebb leírtak miatt a játékok alapvető taktikáját is meghatározzák. Mivel kézilabdában, vízilabdában és kosárlabdában a védőnek nincs esélye megszerezni a labdát, a védekező csapat nem a labdaszerzésre koncentrálna, hanem az ellenfél pontszerzési kísérleteinek blokkolására. A védekező csapat tehát betömörül a saját kapuja/palánkja elé, hogy amikor a támadó megérkezik, legyen előtte valaki, aki-ben a lövés elakadhat. Akció után fordulás, és az előbb támadó csapat tömörül vissza saját kapuja/palánkja elé. A pálya középső harmadában semmi érdekfeszítő nem történik, csak periodikusan ismétlődően keresztülrohan az összes mezőnyjátékos.

A labdaszerzés lehetetlensége miatt a védekező csapat célja nem lehet az akció úgymond kivédekezése, azaz annak elérése, hogy a támadó csapat ne jusson el lövésig, hiszen ezt nem lehet elérni. A védekező csapat mezőnyjátékosai annyit érhetnek el, hogy a pontszerzési kísérlet kicsit távolabbról történjen. Kézilabdában sikertelen védekezés esetén hat méterről, sikeres védekezés esetén nyolc méterről. És mivel egy jó játékos kézilabdában nyolc méterről, vízilabdában a hátsó sorból is tud olyat dobni, amit a kapus nem védhet, a védekezésbe vetett energiák nem térülhetnek meg.

A támadó taktikák is rosszul mutatnak az olyan sportágakban, ahol a védekező csapat nem szerezhet lab-

dát. Mivel a hátsó sorból (átlövésből, hatoson kívülről, falon kívülről stb.) is jó eséllyel lehet pontot szerezni, nem feltétlen kell megpróbálni bejutni a védők mögé. A támadásépítés innentől csak sikeres lehet, hiszen minden egyes akció eljut a lövésig, ha más-hogy nem, akkor a falon kívülről. Az akciók ezért végtelenül egyhangúak: a támadó csapat körbeállja a védő csapat falát, néhányszor körbepaszszolják, keresvén a rést, aztán ellövik a labdát a fal fölé. A támadó csapat taktikája jobbra kimerül annyiban, hogy az előzetesen ismert helyen álló játékosok milyen sorrendben adják át egymásnak a labdát.

És ha a védőkből álló falon kívülről is lehet pontot szerezni, akkor nem kell minden posztra azonos képességű játékos. A mezőnyjátékosok nagy részétől elég lehet annyi, hogy paszszolni tudjon, az akció végén pedig adják oda annak az egynek, aki löni/dobni tud, ő majd befejezi. Elképzelhető tehát olyan csapat, ahol az $n-1$ átlagos játékost az egyetlen igazán jól lövő játékos (nevezzük Radulovics Bojanának vagy Perez Károlynak) elviszi a vb-döntőig, hiszen neki adják a labdát még a védekező falon kívül, ahol még nem támadják őt meg, és ahonnan ő úgyis belövi.

Ha lövés van, márpedig ha a védő nem szerezhet labdát, akkor biztosan lesz lövés, akkor már csak két emberen múlik a lövés sikere, a gól vagy nemgól eldöntése: a lövő játékoson és a kapuson (már persze ha van kapus, mert kosárlabdában nincs, tehát aki félpályáról eltalálja a gyűrűt, az más képességek nélkül is szerezhet végtelen pontot). És ha annyi lövés van, ahány akció, az felértékeli a kapust, hiszen ő az az ember a védekező csapat részéről, aki tényleg meg tudja gátolni a gólt. Ez viszont oda vezet, hogy

a kapus lesz a legfontosabb ember a csapatban. Ha egy kézilabdakapus 50 lövést kap egy meccsen, akkor a védési statisztikájában 5% eltérés 2-3 gólt jelent, körülbelül annyit, amekkora különbség szokott lenni a győztes és a vesztes között.

Ugye hány olyan hírt hallottunk már, hogy „a vízilabda-válogatott parádés játékkal 10-8-ra megverte Szerbiát” – aztán a meccs statisztikái között ott van apró betűvel, hogy a két csapat ugyanannyiszor dobott kapura, a „parádés játék” annyit jelent, hogy a két egyformán teljesítő csapat közül az egyiknek a kapusa jobb napot fogott ki. Persze a kapus a csapat része, az ő teljesítménye is kell ahhoz, hogy kerek legyen minden, de unalmas lesz az a csapatsport, ahol egy emberen múlik minden.

A párharc és taktika a fociban.

Mit tud ezzel szemben a foci? Elsősorban azt, hogy meg kell dolgozni a gólhelyzetért. Amikor két szemben álló játékos párharcba lép, még nem lehet tudni, melyikük fog győzni. Amikor egy akció elindul, nem lehet tudni, eljut-e a lövésig. Mivel elég sok mezőnyjátékos van a pályán, egy védő átvétele nem jelent feltétlen gólhelyzetet, mert még mindig lehet biztosító ember, aki ugyanúgy megszerezheti a labdát a támadók elől. Emiatt mindig van egy spontaneitás, hiszen egy játékhelyzet sikeres megoldása után nem rögtön a kapura lövés jön, hanem a következő ellenfél és a következő játékhelyzet. Amikor egy akció elindul, a támadó csapat több forgatókönyv közül választhat, milyen úton kíván gólhelyzetet teremteni, illetve ha van is előre begyakorolt figura, az csak a szituációban dőlhet el, ki melyik pozíciót foglalja el. Azt tehát még a támadó játékosok sem

tudják az akció kezdetekor, ki fog lövéssel próbálkozni, az egy jó játékosra való kijátszásnak nagyon korlátozott lehetőségei vannak. Az egyemberes csapatok csak részsikereket érhetnek el, célszerű azonos képességű játékosokat szerepeltetni.

Egy focikapus átlagosan 5-8 lövést kap egy meccsen, hosszú távon számolva, a kapura tartó lövések kb. 75%-át védik a kapusok. A lövésszám kevesebb, a védési arány magasabb, mint más labdajátékokban. Ez csökkenti a kapus jelentőségét, ritkábbá teszi azt, hogy egy kapus meccset nyerjen a csapatnak. Az egyemberes csapat tehát ezúton is megvalósíthatatlan; illetve a kapura lövési hatékonyság abszolutizálása helyett a helyzetek kidolgozása lesz a fontos: nem az a csapat nyer, amelyik jobb arányban lövi be a helyzeteit (vagy a másik oldalról: akinek a kapusa jobb arányban véd), hanem az, amelyik több helyzetet dolgoz ki. Ahhoz pedig ügyesnek és kreatívnak kell lenni.

A taktikai lehetőségek és az egy játékosra eső szerepek változékonysága miatt előnyös, ha az egyes játékosok sokféle képességgel rendelkeznek, sokféle feladat megoldására képesek. Egy focistának nem elég, ha futni tud, mint egy egysíkú atléta, és nem elég, ha nyolc méterről izomból gólt tud szerezni, mint egy átlövő a kézilabdában, hanem sokféle helyzetben kell helytállnia mind a döntéshozatal, mind a megvalósítás terén, akkor is, ha sem a futás, sem a góllövési kísérlet nem opció.

A védekező csapat akár a másik csapat térfelén is kísérletet tehet a labda megszerzésére, így a labda és a mezőnyjátékosok a pálya egész területét bejárják, bárhol felbukkanhatnak. A védekező csapat sem falként viselkedik (a szabadrúgást kivéve),

hanem sok futással és helyezkedéssel folyamatosan, pihenő nélkül próbálja megszerezni a labdát. A játékosok a labdát a helyzettől függően járathatják bármelyik szélén vagy középen, többféle magasságban. Összességében, egy akció végtelen variációt rejt magában, hiszen a labdát birtokló játékos mindig választhat a passz, a cselezés és a labdavezetési futás közül. De mivel kilenc mezőnyjátékosal játszik egy csapatban, elméletileg kilencféle passzolási lehetőség létezik – ugyanez a szám kézilabdában és vízilabdában öt, kosárlabdában és jégkorongban négy.

A jégkorong. Az Európában népszerű labdajátékok között van még egy, amelyikben a védőnek és a támadónak is van esélye párharcot nyerni, emiatt a taktikai lehetőségek sokféleségében a focihoz hasonlít. Ez pedig a jégkorong. Élvezeti értékéből azonban sokat levon, hogy a korong láthatatlanul kicsi; tömegsportként pedig azért nehéz megvalósítani, mert komoly és költséges infrastruktúraigénye van, akkora sima jégfelület kell hozzá, amelyet fenntartani csak nagy klubok tudnak. Szemben ugye a foci kiskerti változatával, ahol egy labda kell, és négy vizes flakon, mely utóbbi helyettesíthető két garázsajtóval.

A gól. A gól a labdajátékok sava-borsa, amiért kijárnak a szurkolók meccsre, aminek örülni lehet. Vagy mégsem? Fociban meccsenként átlag 2-3 gól esik (gyakoriak a gól nélküli meccsek!), jégkorongban 4-8, vízilabdában 15-20, kézilabdában 50-60, kosárlabdában akár 200 pont is összejöhet.

Úgy tűnik, a szurkoló mégis a kevés örömet szereti a sok helyett. A sok gól leértékeli azt az ünnepet,

amit egyetlen gól jelent. A fociszurkoló nem tudja a meccs előtt, hogy fog-e csapata gólt szerezni. Ha igen, az így meglepetés, aminek örülni lehet. A kézilabda-szurkoló tudhatja, hogy csapata legalább 15-20 gólt fog szerezni. A gólok így penzumszerűek, ráadásul egy gól még keveset jelent, hiszen a meccs megnyeréséhez a játékidő elejétől végéig folyamatosan kell lőni a gólokat. Ahol gyakran esik gól, ott egy gól nem bizonyítéka annak, hogy jól játszik a csapat, hiszen a közepes csapatnak is van gólja, csak kicsit ritkábban; és egy gól kevésbé bizonyosság arra, hogy a csapat megnyeri a meccset. Néha még örülni sincs idő, mert néhány másodperccel a saját csapat gólja után már az ellenfél szerez gólt.

A gólok alacsony száma a fociban azt is jelenti, hogy néha kijöhet a lépés a kisebb-esélytelenebb csapatnak is. Hiszen sokgólos sportágban, ahol tízes csomagokban potyognak a gólok, idővel úgyis kijön a tudáskülönbség, mert nem lehet, hogy sorozatosan jöjjön össze a kicsinek az a plusz(szerencse?), ami gólhoz segítette őket. A fociban igenis a kisebb csapat rúghat egy gólt, a többit meg kivédekezi, és nyerhet 1-0-ra.

Saját becslés alapján, ha azonos ligában szereplő élcsapat játszik az utolsók egyikével, akkor az alacsony

gólátlagú fociban 80:20 az esély az erősebb javára; magas gólátlagú vízilabdában vagy kézilabdában 95:5; vagyis sokkal ritkább a meglepetés-eredmény. A fociban egy meccset mindig megnyerhet a kicsi, és mivel soha nem lehet tudni, melyik az az egy meccs, minden meccsben van egy kis kiszámíthatatlanság, ami miatt aztán az erős csapat szurkolója is örülhet a kicsi elleni győzelemnek, hiszen nem lehetett előre tudni.

Szemben az olyan sportokkal, ahol a kezdő sípszónál lehet tudni a kimenetelt. Van a saját csapat és az ellenfél, van egy kicsi, és van egy nagy, vagy van két egyenlő – eddig könnyű felismerni. Ez után viszont egy előre nem megjósolható, ám tipizálható forgatókönyv fog megvalósulni. Például: „Dávid legyőzi Góliátot”; „Megcibálták az alvó oroszlán bajsztát, aki aztán felébredt és rendet rakott”; „A munka elnyeri jutalmát, a hanyagság büntetését”; „Óriás születik”; „Nagy csata, melyben mindenki győzelmet érdemelt volna”; „Az erős mindent besöpört”; „Visszatért/felébredt a már halottnak hitt hős”; stb. Csupa olyan forgatókönyv, amit már ismerünk, a foci révén azonban újra átélhetőek, akinek van szerencséje kötődni egy csapathoz, annak számára úgy, mintha ő is részese lenne a Nagy Történetnek.

Németh István Péter

Esterházy-házi f.

(póttétel helyett focus olvasónapló tanítványaimnak)

Első átütő sikerét Esterházy a harmadik könyvével érte el, amelynek címe *Termelési kisssregény* volt (1979). Nem tévesztés, három s-sel írta a kisregényt. (Eszünkbe jut róla az angol kiss = csók szó is, nem véletlenül, hisz a regényben is annyiszor megtörténik a szereplőkkel, és az író és Frau Gitta, a felesége közt ismétlődik csókos jelenet.) Csolkos regény – mondja Esterházy a püspöklila borítójú könyvére. Az 1950-es években valóban írtak a termelésről hősi hangon szépirodalmi műveket, s Esterházy *Termelési kisssregény* című műve tulajdonképpen egy ilyen Rákosi-korszakbéli lelkes, gyárban játszódó műnek a paródiája. Marx, Engels és Lenin helyett *Szervácpongrácbonifác elvtárs* jelenik meg. (Lásd a mostani könyvben, hogy kiről is kapta az egyik szereplő a nevét, elárulja a rejtegető mondattechnika: „Ebben a lány, egyszeri testvériségben valamikor egyszer régen hozzám sodródott Brandhuber Feri [az ő nevét vettem kölcsön a Termelési-regényben letűnt idők gonosz párttitkárja számára; a 70-es évek közepén az ún. Reményteli Center posztján játszott Csillaghegyen, de azután visszaigazolt Perusz, és ő kiszorult a szélre, de ebbe most nem mélyednék bele], és...” /65./ Ami pedig a *szervácpongrácbonifác*ságot illeti, hasonlóképpen összeforrott-összeforrasztott tulajdonnevekkel ezúttal is találkozunk: „Ahogy a fülemben marad most már örökké, hogy pl. sándorgöröcsalberttichyfenyvesi vagy szőkevargaalbertrákosisfenyvesi és persze budai-kocsishidegkutipuskáscsibor...” /49./)

A nyolcvanas években írja Esterházy Péter a nagy regény-folyamát, amelynek címe végül a *Bevezetés a szépirodalomba* lesz. 1986-ban jelenik meg a könyvhétre. Az összegző regény egyik fejezete csupa gyászkeretű lapon jelent meg külön könyv alakban is. Az oldalakon fenn és alul jól elkülönülnek a szövegek. A fenti sorok arról beszélnek, amikor az édesanya még élt, az alsók arról, amikor az édesanya már halott volt. Az édesanya elvesztése megrendítette az író, akár annak idején a hasonló veszteség a többi művészt és embert (pl. a *Kései siratót* és a *Mamát* író József Attilát). Esterházy az édesanyja alakját mitikusra növeli. Az édesanya lesz nem csupán a legszeretettebb lény, hanem a többi magyar anya is, sőt még a Magyarok Nagyasszonya: Szűz Mária is, a Napba öltözött Asszony. (A Biblia a végítélet képével zárul, János jelenései ezek. Itt szerepel Szűz Mária János látomásában Napba öltözött Asszonyként.) Esterházy az édesanyját és egyben a szomorú magyar történelmet, egész tönkrement életünket is siratja Magyarországon.

1984 nyarán a szigligeti strandon játszottam kedves leányzókkal ottlikost (vö.: babicsolás!): *angyaloknak kémkedtünk*. Egy fűzfa mögül (növényi értelemben itt a szó) meglestük a Mestert, ahogy a térdig érő vízben állingált lehajtott fejjel. Szörényi László tanár úrnak meséltem el csak a Ménesi úton,

tanévkezdéskor. Majd jöttek a kilencvenes évek és az ezredforduló... Már tudtuk, vaskos könyveiből tudtuk meg, hogy Esterházy Péter számára az élet mennyire az édesapja körül is szerveződött, felnézett rá, s ahogy minden gyerek: bárhogyan is lázadozik az apja ellen, nagyon szerette. (vö.: „...egy apa mindig macerás...”). Szinte istenítette. Ahogy édesanyját az istenanyához, Szűz Máriához, úgy édesapját pedig Istenhez hasonlította. József Attila is így tett az apa emlékével: gigantikusnak hitte, aki *kaszál az óceán szélénél*... Esterházy Péter, amikor leírja édesapja testi szépségét, akárha egy görög istent írna le, olyan áhítattal és eszményítéssel teszi. (Majd az AEK Athen svecgelb színeiben játszó Márton öccsét fogja így láttatni, görög istennek: „Zeusz akarta így!”) Szépnek és jónak hitte édesapját. Míg csak be nem ment a levéltárba (a történet ismerős).

De lássuk a focis könyvét végre, az *Utazás a tizenhatos mélyére* címűt!

A könyvben nem kronológiai sorrendben következnek Esterházy Péter a fociról való összegyűjtött írásai. Emlékszem, hogy a futballozó fenyőfa-csapat a Képes Sport 1985-ös karácsonyi számában jelent meg. (Az író *Kitömött hatytyú* /1988/ című prózakötetében szintén ötrészes kompozíció található a kis színesekből. Lásd ott: Foci.) A régi szövegek a legtöbb esetben változatlan formában jelentek meg. Lett is az egyikből kalamajka (53.). A német–olasz napján olvastam a Magyar Nemzetben a következő, Pilhál György tollára tűzött sorokat: „A világbajnoki meccsek szünetében a Heti Választ szokta lapozgatni Esterházy Péter író és publicista. Amint tájékoztatójából megtudjuk, Népsportot is szokott olvasni (ez régen lehetett, mert szűk két évtizede már, hogy Nemzeti Sport jelenik meg Népsport helyett)...” Történt, hogy két korszak határán a tapolcai–egerszegi gyors előtt N. Pál Józseffel megvettük a Sportot a Kelenföldinél. Már nem úgy hívták, ahogy én kértem. Mentegetőzve szóltam el magam: – Akkor egy *Népnemzeti Sportot!* Anekdot, oh!

Nem mondhatjuk tehát, hogy itt a sport, a foci, s ott az élet. Átszövik egymást alaposan. Esterházy Péter az életre és az irodalomra úgy keres hasonlatokat, megfeleléseket a fociból, mint ahogy a szerelemre Krúdy Gyula (az *Őszi versenyek* írója) talált a lóversenypályáról. A múlt s eltűnő időről is szól ez az Esterházy-könyv, egyik legfontosabb szólamának érzem ezt az elégikust. A szerző mint öregfiú labdarúgó ha alaposan bemelegít, már elfárad a tulajdonképpeni játékra („ha akarnék, se tudnék futni”, 55.), ha meg nem melegít be, erről ne is beszéljünk... Egykor „bohóckodott” a csapattársakkal, komolytalanul edzetek a mérkőzés előtt, s a meccsen az eredmény tekintetében több góllal is elhúzott az ellen. (A *Kissregény*ből az idevonatkozó részt majd csak kikeresi egy kedves *kékhari* – – –)

Az ő. f. megírja a szép öregség apoteózisát, Philemon és Baucis-reminiscenciát (mintegy Mészöly Miklós-omázst) a kötet közepén. Mariról és Karlóról van szó: „Mert nemcsak arról van szó, hogy szerelmes vagyok ebbe az aszszonyba, hanem valamiképp abban is biztos voltam, hogy ez a szenvedélyes fociszeretet valamilyen biztonságot ad, biztonságot és biztosítékot, úgy éreztem, Marit és Karlót is védi ez, megvédi – és nekem pedig csak meg kell találnom azt a nőt, aki olyan, mint Mari. Amikor megtaláltam, közben eltelt egy kis idő (E. P. visszatérő fordulata, lásd Az elefántcsonttoronyból előszavát. /1991/ – megjegyzés tőlem: NIP) gyorsan, mint a filmekben (vö. Mészöly Mik-

lós: *Film* – megjegyzés tőlem: NIP), annyira föllelkesültem, hogy kimentem hozzájuk...” (79.). A negyvenesztendős házasságért, a futballért, a kapufákért, a tizenhatosokért, a gerozán bűzéért, egyszóval az egészért, s az ahhoz való hűségért megérdemelné a házaspár, hogy ikerfává változtassa őket egy isten. Mari agóniája láttán a könyvszerző több mindenben elbizonytalanodik, ám megtapasztalhatja azt is, ami már megváltoztathatatlan bizonyosság (akár egy Ottlik-regényben):

„Nem tudtam, mindez mit jelent. Nem tudtam, most milyen konzekvenciákat vonjak le. Mari csak biccentett, amikor eljöttem. Nem tudom. De azt még mindig tudom, meg tudnám mutatni, hogy volt a fejemen a keze, hol volt a körme hegye, akkor, régen, amikor tájt Varga Zoli oda-vissza...” (80.).

Hogyan is van, volt ez? A regény végén derült ki, hogy a mű nem lett Ich-roman. Mi volt a kezünkben? *Hahn-Hahnos* utazó regény? Kronovizoros sci-fi? Lásd: időalagút (tájműtű, 101.). Fiction-paródia? (*„Nem nagyon szeretem a sci-fit, mégis kicsit az lett ebből: azt hiszem, a sci-fi-nek is ez a módszere: elvesz a képzelet elől néhány korlátot...”* /E. P.: *Pápai vizeken ne kalózkodj!*, Bp., 1977, 143./) Németországból jött az ötlet és a felkérés, ahol wesik és osik élnek, ahol most rendezik a vb-t, a régi NSZK területén persze, ám az ukránok azért Potsdam mellett táboroznak. (Seva papája ott volt szovjet katona a hidegháborús években, első lánya is ott született.) Ahol nemcsak a Bayern München, a Bremen, a VfB és a Schalke 04 (usw.) fut ki hétről hétre a pályára, de a frankfurti Concordia és a Corumspor kiscsapata is. Kálnoky László hagyatékában alsóbb osztályok tabellái kerültek elő, ám Mándy Iván is föl-fölhívta telefonon a tapolcai Csanda Lexi bácsit, hogy mit játszott a Bauxit? A csillaghegyi anyaegyesület és a Concordia oszcillál egymással... Összegzőnek nevezhetjük e szépirást, amely a regényíró eddigi szövegeivel eleven kapcsolatot tart. Mintha a szövegek egymásmellettiségére a hajszálcsövesség-hajszáleresség törvényszerűsége lenne érvényes. Az időbe belenyúl, ahogy a játékba beleavatkozni, ha már nem tud, nem is akar a szerző, attól a reflexei működnek. Azokat nem fegyelmezheti. Néző ő, de együtt él a játékkal, nem tudja kívülről szemlélni. Szurkoló. Ami költői állapot (Lásd: *„Fél lába már a sírban, / de nézi csak, másik lába / micsoda gölt ragaszt / Zamóra hálójába! / Nem bírnak az öreggel: / Zamóra mellé állva / őrzí a kaput Platkó, / Zsák, Szabó Tóni, Háda / Kifut, öklöz, vetődik / mindegyik, de hiába, / megül a labda a felső sarokban. // És sose hull le onnan. /Egy öreg szurkoló látomása – Kormos Istvánnak és Mándy Ivánnak/. S e mostani könyv 20. oldala!*) A Zuschauer (Rilkétől a def.) úgy járt, mint Jékely versének hőse:

„Egy roppant meccsre készülődtem, / Melyet talán Uruguay / népével vívunk a mezőben, / és győzni, vagy halni muszáj! // S mint Toldi vén lovában harc zajátul, / a régi tűz bennem is fellobog, / s, szép passzaiktól, megfogyatkozott / combizmom össze-összerándul.”

A szerző nem csupán focista volt fiatal korában, de számítógépes szakember is. A rá való hivatkozások számában a Google-n több ezer találattal

vezetheti a könyvheti listát (vö. egy faviccel! Derek de Solla Price: *Kis tudomány* – kis foci, *nagy tudomány* – nagy foci...). Azért másvalamire is jó még ez a computeres keresőrendszer. Kidobja a címeket is, amelyekre utalhatott vagy rájátszhatott E. P.: Utazás a tenger, az éjszaka, a dzsungel, a föld, a lélek és az utazás mélyére. Talán a föld mélyére a legrelevánsabb. Pl. A futballpályai vakond is lehet lesen, a földben. A poénért sárga lap jár. Az írók-költők halottai is a földben (Kosztolányi). Az öregség után a végre asszociál minden olvasó. Amire a pályán a gyászszünet figyelmeztet is (59.).

A csodához szavak sem kellenek. Hogy Petőfi csügg némán anyja ajkán. Ahogy Egerszegi Krisztina úszott, az is az volt Mándy novellája szerint (*Ottlik hangja*). Ahogy Puskás passzol, pontosan és szépen Di Stefanóhoz. Pedig sváb őseinek köszönhetően, nem éppen hohdájcsul érteti meg magát (lásd a nem túl jó szavak mégis csodálatos életét a 27. oldalon!) Puskás megérteti magát a Real Madrid csatárával. Így tudnak egymás gondolatairól Ottlik hősei az *Iskolában*. Pilinszky pedig az imát tartotta egyenesen metanyelvnek. Most kiderül: a foci is az. Thierry Henry (mintha Petőfinket parafrázálná) szerint a gólok nem hazudnak.

Rilke elnézte a labda röptét, ahogy kezek csészéjébe hull. Esterházy Péter szövegeiből kikerekedett ez a kis megszerkeszthető poliéder-tárgy (Hajós prof-omázs, 18.), ami csodás, és mint a geoid alakú Föld, még mindmáig gömbölyűnek mondható. Elnézem az elhagyott iskolaudvar kispályájára beszköktt gyerekeket. Lehet idő még, hogy nem flúgos kapusokra bízhatjuk a dolgokat. *Végy egy jó kapust...* Ugye, így kezdődik? E mostani könyv szavatol azért – kétszeresen is üdvözlendő e jó hírért –, hogy az Esterházy-család (E. P. unokaöccse révén) már kinevelt egy ily *portást*... (39.).

Borsi Kálmán Béla

Kis futballtörténeti családnev-etimológia

Nincs olyan magyar férfi és nő, aki ne hallott volna az „aranycsapatról”, és ma is igen sokan vannak, akik álmukból felébresztve is hibátlanul felsorolják annak mitikus névsorát. Tehát: *Grosics – Buzánszky, Lóránt, Lantos – Bozsik, Zakariás – Budai II, Kocsis, Hidegkuti, Puskás, Czibor*. Tegyük gyorsan hozzá: ezt az összeállítást annak idején Magyarországon kívül is sokan kívülről fűjták, és világszerte sokan tudják ma is, legfeljebb egyes neveket rosszul ejtenek, mint-hogy hollandok, angolok, franciák, brazilok, vagy éppen tanzániaiak...

Ez eddig „rendben” is volna, része kollektív emlékezetünknek, nemzeti tudatunknak, belénk ivódott. Kitérőlhetteetlenül.

De elgondolkozott-e valaki azon, hogy ezek az immár patinás magyar családnevek milyen etnikai származást takarnak, kivált ha zárójelben melléjük írjuk az eredeti változatot is?

Ezt kapjuk: *Grosics – Buzánszky, Lóránt (Lipovics), Lantos (Lindenmeyer) – Bozsik, Zakariás (Zakarjan) – Budai II (Bednarik), Kocsis, Hidegkuti (Kaltenbrunner), Puskás (Purczeld), Czibor*.

Vagyis, írd és mondd: a *mitikus tizenegy* csupán két tagja visel „echte” magyar családnevet: *Kocsis* és *Czibor*! Ámbár még erre sem vehetünk mérget, mert egy nemrégiben megjelent nyelvészeti tanulmány ez utóbbit olyan ragadványnévként azonosítja, amely föltehetően a ‘cibula’ [hagyma] szlovák szóból eredeztethető...¹

A többiek? A *Grosics* családnev nyilvánvalóan délszláv (horvát vagy bunyevác) eredetű; a *Buzánszky* név minden valószínűség szerint lengyel ősökre utal; *Lipovics* szintén horvát; *Lindenmeyer* német (sváb)! A *Bozsik* családnev is valamilyen délszláv felmenőket feltételez, feltehetően szerbeket (vagy sokácokat); a *Zakarjan* idióma talán magyarországi (vagy erdélyi) örményeket sejtet; a *Bednarik* név szlovák (tót) származásra vall; a *Kaltenbrunner*² és a *Purczeld* família pedig ugyancsak német (sváb) eredetű, s csupán az a kérdés, hogy a német történetírásban *Der Grosse Schwabenzug* néven ismert, a történelmi Magyarország a végvári harcok idején lepusztított régióiba irányuló masszív német népmozgás (migráció) melyik hullámával érkeztek új hazájukba.³ S mivel, mint ismeretes, az „aranycsapat” gyűjtőfogalom, ha az 1950–1956 közötti bővebb keretben is körülnézünk, további „idegen” neveket találunk: *Szojka* (valószínűleg szlovák); *Bundzsák* (vö. *mundzsák* ~ *muncsak* ‘drágakő, nyakék’, török/tatár, talán „őseredeti” kun?); *Machos* (föltehetően cseh); Várhidi (*Vinko*-

¹ Vö.: Bauko János, *Diákragadványnév-vizsgálatok magyar–szlovák kétnyelvű környezetben* (forrás: www.niton.sk/documents/2-129-4387-regdialekt_bauko_janos.pdf)

² ?!?

³ Feltehetően még Mária Terézia vagy II. József uralkodása idején: 1740 és 1790 között.

vics, szerb-horvát); *Tichy* (szlovák); Mátrai (*Magna*, talán macedo-román?). Az állandó, bármikor bevezethető csatár-tartalék – Palotás Péter – eredeti neve: *Poteleczy* Péter. Róla sokan tudták, noha ez az ötvenes/hatvanas évek futball-öltözőiben, hál' istennek, egyáltalán nem volt „téma”,⁴ hogy óbudai zsidó családból származik, akárcsak – bár erre egyértelmű adatot nem találtunk – Grosics Gyula „dublőre”, az 1953. november 25-i legendás londoni 6:3-as mérkőzésen is (csereként) pályára lépett vesszősi születésű Gellér Sándor.⁵

Mit jelent ez a zavarba ejtő sokszínűség, amely annyira természetes, hogy nem is gondolunk rá? Ismét rövidre zárva, pusztán annyit: igenis magyar „olvasztótégely” (hungarus *melting pot*) is létezett: az etnikailag rendkívül kevert népességű régi (történelmi) Magyarországon évszázadokon át a legnagyobb spontaneitással zajlott az összeházasodás, keveredés, egymásba olvadás. Magyarok elegyedtek kunokkal, palócok szlovákokkal, székelyek besenyőkkel s később románokkal, magyarok vendekkel (szlovénekkel), cipszerekkel, főként a felvidéki bányavárosokban vagy az észak-erdélyi só-vidékeken. S erre „jött rá” a „török világ” után a bécsi településpolitika következményeként az erőteljes német (sváb) bevándorlás, amely szinte mindenütt (persze leginkább a temesi Bánságban, Tolnában, Baranyában, a Bácskában, Pest-Buda környékén, de Szatmárban is) mindmáig érezteti hatását. A „minta”, az elérendő státusz pedig, ismételjük, a sajátos magyar viszonyok között kialakult „*úriember/úrinő*” volt.

Végképp nincs terünk rá, ezért csupán jelezzük: bármennyire igaz is, hogy a futball nem elkényeztetett „*úrfik*” („*úri fiúk*”) sportja, ellenkezőleg: világszerte az „alsóbb néposztályok” kitüntetett csapatjátéka (s szociológiailag releváns terepe), az sem vonható kétségbe, hogy a *társadalmi (fel)emelkedés*, a mindenkori elitbe való „betörés” fontos emeltyűje – mindenütt és mindmáig, amely képzeletbeli felvonó gyanánt röpítette a „jobb körökbe” a legkiemelkedőbb futballsztárokat. Netán (mint Puskást és Bozsikot, majd Pelét és Maradonnát, később Zinédine Zidant, s újabban a brazil Romáriót)⁶ egyenesen a hatalom

⁴ A származás felemlgetése legfőljebb viccelődés („zrika”) tárgya volt az öltözőkben, esetleg ragadványnév lett belőle. Köztudott, hogy Puskást „Sváb”-nak szólították legközelebbi kispesti barátai. A „Kuksi” becenevű Kubala László, aki 1948-as „disszidálása” miatt nem szerepelhetett az „aranycsapatban”, teljesen kétnyelvű volt kislíú korában, szülei otthon „tótul” beszéltek. (Lásd erről bővebben: Gyöngyösi Balázs, *Az elfeledett futball-legenda. Miért nem lett Kubala László népi hős?* Heti Válasz, 2010. január 28., 58–60.) Még érdekesebb Pecsovsky József esete, aki *Perényi* néven háromszor is játszott (kitűnően) a negyvenes évek elején a magyar nemzeti tizenegyben, majd csaknem ötvenszer a román válogatottban. Az ő édesapja Gölnicbányáról Temesvárra keveredett tót kovács volt, édesanyja pedig bányász sváb nő. A híres futballista ennek ellenére *mindig magyarnak* érezte és vallotta magát, mint önérzetesen maga mondta: „ő tudja, hogy miért”... (Lásd erről bővebben: Oroszhegyi Károly, *Csala, a Szőke Csoda. Pecsovsky József élettörténete*, Pécs, 2000, JK Typo-Stúdió)

⁵ (Vesszős, 1925. július 12.] – Budapest, 1996. március 13.)

⁶ Bozsik és Puskás országgyűlési képviselők voltak '56 előtt, Pelé egy időben hazája sportminisztereként tevékenykedett, újabban pedig a futballtörténelem egyik „leggólérzékenyebb” csatár fenoménja, Romário kacérkodik a politikusi karrierrel. (Megjósolható: kortes beszélőinek fő témája a brazil válogatott 2014-es katasztrofális szereplése és a brazil fociban, s persze a közéletben különben örök idők óta kiirthatatlanul jelen lévő „korruptió” lesz...)

legfelsőbb régióiba. Ami pedig az „úriember” státust illeti, megint csak utalhatok rá: a két világháború közötti hivatásos magyar labdarúgók *hivatalba* jártak, *öltönyben és nyakkendőben*, valamilyen nagyvállalat (Elektromos Művek, BESZKÁRT, Weiss Manfréd Művek stb.) vagy bank irodáiba. „Nyugdíjas állásuk” volt, s az akkoriban stabil pénznek számító pengőben kapták az átlagnál jóval magasabb fizetésüket. Ehhez két megjegyzésem van: a) ebben alighanem a földbirtokáról elszorult, hivatalviselésre kényszerült *dzsenti életvilág* – és stílus – kései hatását kell látnunk; és b) ez a szokás – és a mögötte kitapintható „úriemberi” viselkedésnormák, státusszimbólumok a „szocialista” álságosság hatására megzavarodott/eltorzult egyvelege – olyannyira rögzült, hogy például az FTC immár „sportállásban” lévő⁷ nagymenői, sőt a tartalék csapat játékosai is még az 1960-as/70-es évek fordulóján is, kevés kivétellel, „elegánsan” (öltönyben és nyakkendőben) jelentek meg a délutáni gyakorlásokon...

Ezek után senkit sem lephet meg az, amiről főntebb már volt szó: a magyar futball legjobb időszakában – 1949 és 1956 között – *paradox módon* (hiszen az *aranycsapat* gyakorlatilag minden tagja⁸ „alulról” jött: kispolgári, vagy prolicsaládból származott) a magyar társadalomfejlődés és értékvilág *legnemesebb* hagyományait és törekvéseit jelenítette meg a *szimbolikus térben*. Ezért valljuk/érezzük őket – persze nem egészen függetlenül az erősen „sikerhiányos” XX. századi magyar történelem baljós fordulataitól – hibáikkal, emberi gyarlóságaikkal együtt maradéktalanul a magunkénak.

Szövegváltozat a szerző Pszeudo-fociesszék című leendő kötetéből, melyben futballal kapcsolatos írásait válogatta össze.

⁷ Ez azt jelentette, hogy a Kádár-kori „szocialista” álprofizmus velejárójaként a futballistáknak „fiktív” állásuk volt, csak a fizetésüket tartalmazó „borítékért” jártak be havonta egyszer a munkahelyükre. Egyéb járandóságukat hetente folyósított ún. „kalóriapénz” és „meccsprémium” formájában vették fel. A teljes igazsághoz pedig az is hozzátartozik, hogy a nyugati valódi profi-világban az akkori magyar világklasszisoknál jóval gyöngébb képességű futballisták ennek a sokszorosát keresték. (Emez álságos helyzet további lélekromboló következményeit plasztikusan ragadja meg Balog Iván tömör recenziója: Mészöly Kálmán – Sinkovics Gábor, *Mészöly Kálmán – A Szőke Szikla életregénye*, Budapest, Ulpius-ház Könyvkiadó, 2014, elérhetősége: <http://szakirodalom.atlatszo.hu/2015/02/19/az-amator/>)

⁸ Az egyetlen kivétel a szintén Óbudán felcseperedett Hidegkuti Nándor volt, akinek édesapját (főltehetően valamilyen első világháborús haditettéért) a Horthy-korszak hajnalán felvették a vitézi rendbe. Ennélfogva „a Nándi” NB I-es pályafutásának kezdetén „vitéz Hidegkuty” (vagy Hidegkuthy) néven szerepelt az *Elektromos* csapatának kezdő tizenegyében! (Az edzőnek is kiváló „hátravont középcsatár” erősen „kozmetikázott” önéletrajzában ez a tény *nem szerepel*, és persze az sem, hogy édesanyjának a „felszabadulás” előtt volt egy kis „gázgyára”, amelyet 1948-ban ugyanúgy államosítottak, mint a többi „osztályidegenét”. Vö. Hidegkuti Nándor, *Óbudától Firenzéig*, Hidegkuti Nándor feljegyzései alapján írta Fekete Pál, Budapest, 1961, Sport Kiadó; továbbá: hu.wikipedia.org/wiki/Hidegkuti_Nándor)

Bakonyi Péter

Képek egy expedíció és egy extrém sport mindennapjaiból*

Mindketten erősen köhögünk. Egyikünk orvos, ám a helyszín és a helyzet nem tesz különbséget: egyformán védtelenek vagyunk, bár felkészültségünk és ismereteink nagyon is eltérnek. Futólag ismerjük egymást egypár hónapja, pár hete közelebből is, s én egyre inkább azt gondolom, hogy egy Everest-expedíció orvosánál a lelkiismeretesség egy „hegyi” lépéssel még a szakmai hozzáértésnél is fontosabb tényező.

Én nagyon nehezen tudnék különbséget tenni. Hogy az ember lelkiismerete és szakmaisága ellentmondásba kerülhetne egymással? Az biztos, s ezen már én is nagyon sokat gondolkodtam, hogy az orvos egy kicsit mindig átvállal a beteg betegségéből. És itt, az Everest alaptáborának magasságában, izgatottan készülődve a rajtra, ez fokozottan igaz, mert itt már teljesen „egyedül” van ez a kis csapat, mert a rendelkezésünkre álló idő is nagyon köt és korlátoz bennünket, és mert itt az esély többnyire meg nem ismételtető, a felelősség meg nem osztható, át nem hárítható. Bár igazán éles helyzetünk nem volt még.

Azért hoztam ezt szóba, mert úgy látom, te igen lelkiismeretes fickó vagy. Annyi időt, amennyit te meg én az én itt keletkezett meg a még lehetséges bajaimról, meg a múltbeli orvosi ügyeimről és beteg-

ségeimről már eddig is beszélgettünk, annyit az orvosával az ember egész életében nem tölt. Azok a 2-5 perces vizitek teljesen alkalmatlanok bármilyen fizio-pszichológiai megismerkedésre.

Azért az én esetem itt más: én itt nem orvos vagyok elsősorban, hanem a csapat hegymászó tagja, tehát mindenkinek – legalábbis ezt szeretném hinni – többé-kevésbé bizalmas barátja, akivel óhatatlanul előkerülnek bizalmas orvosi kérdések is, amelyekhez én esetleg értek, vagy gondolom, hogy értek, s nyilván az ember megpróbál tanácsot adni. De ez a viszony azért nem egyszerűsíthető le esetünkben a klasszikus értelemben vett orvos-beteg kapcsolatra. Nyilvánvaló azonban, hogy egy ilyen expedíció orvosának lényegesen komolyabb hatáskörrel kellene rendelkeznie, mint az enyém itt, a mienknél sokkal komolyabb orvosi felszereltséggel kellene bírnia, és ugyanakkor gyakorlatilag egy kissé hidegebb viszonyal magukhoz a hegymászókhoz. Tehát bizonyos előírásokat sokkal szigorúbban kellene keresztülverekednie kvázi egy létező expedíció-vezetőséggel szemben, illetve ilyenek nem is merülnek föl abban a helyzetben.

De téged fölkérték mint orvost, nem? Hiszen ma egy ilyen túra nem indulhat orvos nélkül.

* Két részlet egy készülő könyvből: A csúcs felúton van

Engem meghívtak az expedícióba, tudván, hogy orvos vagyok, aki ilyen „magashegyi sport”-kérdésekkel szívesen foglalkozom. Az a gyakorlat, hogy az expedíciók különféle kedvezményekkel próbálják elérni, hogy orvos tagjuk is legyen, de most már nagyon sok az úgynevezett fizetős expedíció, s ezeknél 20-30%-os árengedményt is felkínálnak, hogy legyen, aki a fölmerülő problémákat is ellátja. De nem nagyon végez szigorúbb orvosi munkát, mint amit én most csinállok.

Én is játszottam azzal a közheles kérdéssel, hogy az írók között legyen-e a legjobb hegymászó, vagy a hegymászók között a legjobb író. A magyar orvosok között is lehetsz te a legjobb hegymászó, avagy a hazai hegymászók körében a legjobb orvos.

Ez nem ilyen egyszerű. Több orvos is van Magyarországon, aki szívesen részt vesz különböző hegyi megmozdulásokon, és csak szerencsés véletlen, hogy éppen én lehetek itt, mert elé mentem egy kicsit az eseményeknek: olvastam a Nemzeti Sportban egy cikket, miszerint az expedíció készülődik, és nincs orvosa, ezért aztán jelentkeztem a tavalyi évben a Pamírba egy expedícióra, ami alatt sikerült pár emberrel megismerkednem. Ennyi. Nem megkerülhető persze, hogy én négy éve Ausztriában dolgozom, s azóta igen intenzíven járom a hegyeket, s igen intenzíven foglalkozom az expedíciós orvoslással: különféle tanfolyamokon vettem részt, illetve a szakirodalom szintjén is foglalkozom az expedíciózással, a magasság biofiziológiai kérdéseivel és az Alpokban fölmerülő orvosi problémákkal. A szakvizsgám anesztézia, tehát altatóorvos és intenzív terápiás szakorvos vagyok, ezért igen könnyen találom

rokon problémákat, illetve érzékelem a szervezet nagyon hasonló válaszait az intenzív osztályon kezelt beteg és a hegyet járó ember között.

Akkor te most bizonyos kedvezménnyel veszel részt a „turnénkon”?

Nem, én ugyanolyan áron veszek részt a túrán, mint bármelyik másik hegymászó, tehát jó sok százezerért. S nagyon jó, hogy ilyesmi nem is merült föl, nem kellett rajta gondolkodnom: nem örültem volna, hogyha „elkötelezetten” kellene ugyanezt a munkát végezmem. Így a lelkiismeretemre hallgathatok minden esetben, és nem vagyok lekötelve anyagilag az expedíció felé.

Itt a fiatalok közé számítasz a 33 évvel, nem voltál még nyolcezres közelében, ez az első nagy expedíciód. Ausztriai munkád miatt csak ritkábban láttunk a felkészülési idő alatt, de az volt a benyomásom, hogy az expedíció tagjai egymást is ritkán látták, mivelhogy közös felkészülésünk nemigen volt. Ez orvosilag hogyan értékelhető?

A mi expedíciónk valamiféle keverékét képezi a klasszikus nemzeti expedícióknak meg az új idők csapatszervezésének. Valamikor tényleg egy nemzet mozdult meg egy-egy nagy hegycsúcs elérésének érdekében. Még különféle hatalmi érdekek is érvényesültek annak idején, és az volt a szokás, hogy igen jól szervezett, előre összeszoktatott társaságok indultak neki különböző hegyeket meghódítani. Manapság már az a jellemzőbb, hogy úgynevezett kommerciális expedíciók állnak össze, ahol a résztvevők befizetik a részvételi költséget, és esetleg csak a hegy lábánál találkoznak (ahogy én is, hiszen volt, akit csak itt, Katmanduban láttam először), tehát tényleg az utolsó pillanatban jönnek össze a résztvevők.

S ez esetben mindenkinek saját magára bízatik eldönteni, mennyire felkészült?

Így van, pedig alapfeltétele lenne egy ilyen esetnek, ha valaki az utolsó pillanatban csatlakozhat egy 8000 méteres hegy megmászásához, hogy az egész expedícióról, a vele szemben támasztott követelményekről, illetve a felszereléstől kezdve minden egyéb apró, de fontos részletig bezárólag megfelelő információval rendelkezzen.

Precíz ember vagy, úgy láttam. Például feljegyzel mindent, és gyakran rendszerezel. Háromszor raktad át eddig a gyógyszereket. Talán az aktuális magasság szerint?

Megvoltak az elképzeléseim, de azokat a felkészülés során nem sikerült megvalósítanom. Ezeket a gyógyszereket Pesten is már szét lehetett volna válogatni a szempontoknak megfelelően, hogy melyik ládára lesz szükség az alaptáborban, melyikre az előretolt táborban, a magashegyiekben, de tudtam, hogy itt sem lesz késő megcsinálni, bár kétségtelen, hogy egy kicsit már az események után történt.

Ez hasonlít ahhoz, hogy a felszerelésünket és az ételmezésünket sem rendszereztük e szempontoknak megfelelően. Ez ügyben elég sok vitád is van az expedíció vezetésével. Habár itt egyszemélyi irányítás van. Úgy látom, a viták hátterében az áll, hogy bizonyos orvosi szempontok érvényesítése ütközik bizonyos pénzügyi lehetőségekkel. Tudniillik a korábbi táborhelyünkön az egész banda jelentősen betegbb volt annál, mint amit a magasság indokolt.

Nem, ez nem így van. Ez majdhogynem tervszerűen zajlott, szóval egy 4000 méteres magasságon a profi hegymászók 40-50 százaléka is különböző egészségügyi problémák-

kal küszködik. Attól még, hogy egy hegymászó nem vallja be, vagy egész egyszerűen nem ismeri föl, hogy a problémáknak a fő forrása mégiscsak a magasság, a legbanálisabb megbetegedés hátterében is az akklimatizációs problémákat kell keresnünk. De nem tudom, szerencsés-e folyó ügyekről ilyen értelemben beszélgetnünk. Vitáim vannak, de remélem, ezek előreviszik az eseményeket. De azért egy kicsit nehezen felfogható az én számomra is, hogy előre kiszámítható eseményeket (lásd aktuális fizikai állapotok) mért kell most, már 5000 méteren, sorscsapásként megélnünk. Mindannyian ismerjük az általad említett anyagi gondokat, úgyhogy mi most folyamatosan elébe szaladunk valamennyire a szükséges vagy orvosilag indokolt akklimatizációs időtartamoknak.

Ez udvarias fogalmazás: a vitáid lényege az, hogy Nagy Sándor expedícióvezető folyamatosan előrehajtaná bennünket, te mint orvos viszont állandóan visszatartanál minket éppen a fizikai állapotunk miatt, a normális akklimatizációra hivatkozva.

Így van, de talán azért tűnik úgy, hogy Nagy Sándor ezeket nem veszi figyelembe (nyilván megpróbálja), mert számos szükségszerűség van, amelyeknek jelentős részét mi nem ismerjük. Nem tudom, mért nem rendelkezünk igazából ilyen irányban is megfelelő mennyiségű információval, de végül is nem feltételezhetjük, hogy Dr. Nagy keresztbe akarna tenni az orvosi, vagy egyáltalán, az akklimatizációs szempontoknak. Tehát el kell fogadnunk, hogy bizonyos szükségszerűségek az expedíciót ebbe az irányba mozgatják.

A nemzetközi tapasztalatok szerint ez mennyire befolyásolja az eredményességet?

Az eredményesség néhány ember esetében statisztikailag nem mérhető. Ami biztos, hogy a kockázatot nagyságrendekkel megnöveli. Így összességében az oxigénhiány vagy az akklimatizáció problémáit nem nagyon tudod külön kezelni, szóval egy baleset esetében nem tudod eldönteni, mi lett volna, ha az illető mondjuk jobban akklimatizálódik, vagy mi van, ha az az illető esetleg jobb kondícióban van, és azon a veszélyes szakaszon például gyorsabban keresztülhalad. Vagy mi van, ha akkor tisztább fejjel tud gondolkodni, és helyesebben méri föl a helyzetet? Egyszerűen, annyi „ha” van egy ilyen nagy hegynél, hogy erre a kérdésre igazából számokkal nem tudsz választ adni. A nagy magasságban bekövetkezett balesetek 80-90 százalékában valamilyen formában az oxigénhiány, azaz a magasság felelőssé tehető. Tehát az a hegymászó, aki számtalan, ennél objektíve nehezebb, komolyabb hegyi szituációban is jól döntött, helyesen lépett, és nem történt vele baleset, az pl. lényegesen egyszerűbb, technikailag könnyebb, de a magassággal megnehezített feltételek között balesetet szenved. Tehát a magasság szerepe egyáltalán nem elhanyagolható, mert a balesetek döntő hányadát valamilyen formában az oxigénhiány okozza.

Az milyen folyamatokat indukál a szervezetben?

Általános működési zavarod lesz, de ami aztán az ilyen esetben döntő, az mégiscsak a központi idegrendszer működészavara, tehát a pszichológiai tényezők, vagyis a különböző érzékszervek funkcióinak hibás működése, illetve az ezekből begyűjtött információk alapján hozott döntések. Hogy erre megyek-e, vagy nem erre, van-e elég időm, hogy erre menjek, visszaérek-e, ha erre megyek. A megbete-

gedések egy része azonban nem is mászás közben jelenik meg, hanem, mondhatnám egyszerűen, a „legkényelmesebb” sátorban. Tehát nagyon éles különbséget kell tenned az akklimatizációval megszokható magasság és pl. a ránk is váró 7-8000 körüli magasságok között. A jelenlegit, itt, 5000 fölött, ha megfelelő időt hagysz, a szervezet meg tudja szokni, és gyakorlatilag egy minimális, mondjuk ezer méterenként pár százalékban megadható erőcsökkenésen, illetve kondíciócsökkenésen túl egyéb funkciózavarod nem lesz.

Tehát 5-6 ezer között ez egy normális abnormalitás.

Meg lehet szokni. De ehhez időt kell hagynod, többet, mint mi tettük. Ám ez nem jelenti azt, hogy már egy 3000 méteres magasságon ne léphetnének fel veszélyes akklimatizációs megbetegedések, komplikációk. De ha a szabályokat betartod, ezek legyőzhetők, az 5000 méter körüli magasságban akár tartósan élhet is az ember. Csakhogy itt a Himalájában olyan területekre indulunk, ahol csak nagy átlagokról beszélhetünk, de az egyes szervezetről sosem tudjuk megmondani előre, hogyan fog reagálni, akárhányszor járhatott már korábban is 8000 méter fölötti régiókban. Minden egyes ilyen „kirándulás” újabb kérdéseket vet föl: vajon most hogyan reagál ugyanaz a szervezet? De maradjunk most mégis a nagy számoknál. Az igazán komoly, tragikusán végződött történetek kilenctizede része mégis valamilyen formában baleseti halált jelent, s csak a maradék egytized, ami tisztázatlan. Éppen az a jellemző rá ugyanakkor, hogy a hegymászó a rendkívüli magasságokban leginkább egyedül, vagy esetleg egy nem sokkal jobb állapotban lévő társsal tartózkodik, tehát utána na-

gyon kevés információval rendelkezünk a körülményekről. Aztán például a következő ilyen határ a 8000 méter, illetve a 72 óra, amit egy emberi szervezet ott még, mondjuk, kibír, illetve el tud viselni. Irodalmi ritkaságként megemlítem: hét nap múlva is jött vissza hegymászó 8000 méter fölötti magasságból.

Reinhold Messnert emlegetik mint ilyen ritka kivételt, aki minden nyolcezres csúcsot és minden útjába kerülő magashegyet már megmászott, éjjel, télen, oxigénpalack nélkül stb., miközben, ha egyébként bemenne a rendelőintézetbe, lehet, hogy eltíltanák a mászástól az egészségi állapota miatt.

Ez így van, de Messner teljesítményéhez tartozik, hogy annak, hogy mindezt élve meg tudja csinálni, még hozzá a saját maga által megfogalmazott feltételekkel, csak egy százalék körüli esélyt adott a statisztika, tehát az élő Messner nagyon fényes bizonyítéka a statisztika tévedéseinek. A másik oldal a sportorvosi teljesítmény-tesztek kétes értékűsége, mert Messner a megfogalmazott Himalája-normáknak az alsó szintjén mozogva egy sportorvosi rendelőben mindenképpen, ha elmenne. De aki Messner egyetlenegy könyvét is a kezébe veszi, megérti, hogy ő minden alkalommal az akaratnak, illetve a léleknek a test fölötti győzelmét fogalmazza meg. Az első mondatától az utolsóig ez sugárzik a műveiből, amire ő maga a bizonyíték.

Ez valószínűleg önismereten alapul.

Igen, Messner gyakorlatilag gyerekkorától kezdve hegymászó, és minden mondata az önmegfigyelésről, a helyes önismeretről, a helyes önértékelésről szól. Valójában méri magát állandóan, és tervezi a lépéseit. A könyveiben így ír: igen, a szer-

vezetem ugyanúgy működik, mint ezelőtt négy évvel, ennyi lépést tudtam megtenni, ennyi légzésszámmal, utána ennyit kellett pihennem, és újra ennyit tudtam menni, stb. Tehát ő minden lépését és minden légzését gyakorlatilag kiszámolja, összehasonlítja a korábbiakkal, és ez adja neki az erőt, hogy a következő hegyre is azt merje mondani: én ezt meg tudom mászni.

Ahogy például ezt is itt megmászta egyes-egyedül, oxigénpalack nélkül, ami után a hegymászóvilágból többen is (így mi is) elkezdtek oxigén nélkül mászni. A mi csapatunkra azonban az ilyen messneri teljesítmény, szakmai eredmény, önismere-ti szint nem jellemző.

Én is azt hiszem, bár nem ismerem igazából ennyire személyesen az expedíció összes résztvevőjét. Hozzá kell tennem, hogy nekünk most nem is az a feladatunk, hogy itt valami történelmi adalékkal szolgáljunk a Mount Everest megmászásához, amire én amúgy 25 százalék esélyt adok összességében az expedíciónak, és magának személyre szabottan is.

Személy szerint milyen hegymászósikereid vannak?

Jegyezhető igazából nincsen, legalábbis magyar berkekben semmiképp, bár az Alpokban tényleg voltam már sokfelé. Az egyetlen Pamír-expedíció volt, a tavalyi, amikor jártam 7000 méter fölött, ami igen tanulságos volt, és igazából egyetlenegy célt szolgált: hogy megtudjam, az én szervezetem hogyan reagál a nagy, illetve az extrém magasságokra. Amennyire visszaemlékszem rá, ott megfelelően működött.

Mi hajt téged, a kíváncsiság? S mit szól a feleséged?

Maga a hegy hajt, a puszta létezése. Ez a viszonyom alakult ki: én rend-

re megpróbálok fölmenni rá, s ebbe a feleségem is már beletörődött.

Furcsa, de itt a fiúk vagy beletörődött feleséget mutatnak föl, vagy hegymászó feleséget, vagy feleségtelenséget.

Én szerető feleséget tudok felmutatni. Persze beletörődött, hát próbáld meg egy feleség helyébe képzelni magadat... nyilvánvaló, örömmel tudomásul venni nem lehet azt, hogy az ember elmegy több hónapra. Amit tud, segít, de nem várhatom el, hogy...

Gyerek?

Öt és fél éves kisfiú, és minden sziklán meg akarja mutatni, hogy ő is hegymászó lesz. Ha velem jön sétálni, akkor erre van egy kis lehetősége, ha anyukájával vagy a nagymamával megy, akkor az a családi viták forrása, hogy én ezt mért engedem meg a gyerekeknek.

Ami azt illeti, ez itt egy elég öreg csapat. Más expedíciók is ilyen korosak? S milyen a kondíciójuk? Mi az összefüggés az életkor növekedése és az elérhető eredmény között?

Az igazán fiatal hegymászók egy kicsit türelmetlenek a nagy hegyekkel, tehát az életkor inkább előnyösen szokta befolyásolni az extrém hegymászók teljesítményét, nyilván egy optimális határon belül. Ez az optimális életkor mondjuk 30 és 45 között húzható meg, de számos példa van 45 évnél idősebb, szenzációs teljesítményű hegymászókra is, illetve hát a teljesítményt mindig számos körülmény ismeretében kell értékelni, az időjárástól kezdve ezeregy apróságig, szóval nemigen lehet két hegyet, vagy akár egy hegyet kétszer is egymás mellé tenni, mert mindig más lesz, amit ott a hegymászonak nyújtania kell. Viszont a fiúk kondícióját nem ismerem igazán. Én csak szűrővizsgálati tervekről tudok, de ilyeneknek

az eredményét nem láttam. Ez nagyon nehéz és nehezen megkerülhető kérdés. Szerettem volna, ha bizonyos vizsgálatok történnek ebben az irányban, össze is állítottam egy vizsgálati tervet, volt egy felkért kórház, a főorvosnő és Nagy Sándor telefonálgattak, leveleztek egymással, időpontok is születtek, de aztán az egészből nem lett semmi, mert ezekért a vizsgálatokért a kórház pénzt kért, s újra visszalyukadunk oda, ahol már voltunk, hogy a pénztelenség mégiscsak növeli a kockázatát a vállalkozásnak. Volt szó például egy autó állomásoztatásáról is itt, 5000-en, az alaptáborban, de az szintén több ezer dollár költséget jelentett volna. Így utólag azt mondom, ez talán tényleg kidobott pénz lett volna, merthogy azon a pár ezer dolláron most itt meg tudnánk szervezni a lejutást, mert ha körülnézel, látsz dzsipeket is más csapatoknál, tehát remélni lehet, hogy egy életveszélyes állapotú betegünket le tudnánk juttatni biztonságos környezetbe.

De vajon 8000 felett mennyit ér az ember ahhoz képest, amennyit tengerszinten ér?

Ha tökéletesen akklimatizálódott a szervezete, ezerméterenként egy 8-10 százalékos teljesítménycsökkenéssel akkor is kell számolnod. Ez az elmélet. De hogy egy emberi szervezet ezt a maradék 20-30 százalékot is kihozza magából, és továbbra is fölfelé mozogjon, az az akarat győzelme az egyes izomrostok felett. Nagyon nehéz azonban arra a kérdésre egyértelmű választ adni, hogy ez a folyamat mindenképpen káros-e. Biztos, hogy az emberi szervezetet nem erre tervezték, ha szabad így fogalmaznom, bizonyos mértékig tehát nyilvánvalóan káros az emberi szervezetre a magasság, különböző elektrofiziológiai vizsgálatokkal hóna-

pok múlva is bizonyítható az agyműködés bizonyos elváltozása. De még ha esetleg ez a vizsgálat nem is igazol funkcióbeli, csak egyszerű elektromos eltérést, valamilyen változást mindenképp kimutat. Az izmok szintjén is egy igen jelentős leépülés, illetve átépülés történik, amit aztán a szervezetnek hetek, hónapok alatt sikerülhet valamelyest korrigálnia, de a magasság a szervezetnek mindenképp egy maximális kihasználását, majdhogynem kizsárolását jelenti.

Tehát a magassági mászásnak vannak agyi következményei, amint a tartós oxigénhiánynak is keringési kihatásai.

Olyan következményei, hogy én kijelenthetném, hogy ez biztosan káros, nem bizonyítottak. Látott már a világ minisztereket is korábbi hegymászó múlttal, számos orvosprofesszor is megmászott nyolcezres csúcsokat, tehát ilyen karakterisztikusan nem lehet fogalmazni. Különböző vizsgálatokkal azonban a szervezetben igen komoly változásokat tudunk bizonyítani. Ez persze szorosan összefügg az oxigénhiányos helyzetekkel. A magashegyi tüneteket érdemes kétféleképpen csoportosítani, egyrészt mindjárt a súlyosságuk szerint: enyhe, közép súlyos, illetve rendkívül súlyos működészavart jelző tünetek. Ez egy adott lista, nem célszerű most külön felsorolni őket. Ami a lényegesebb, hogy a hegyi betegségnek van néhány speciális formája, amelyek egyrészt azonnali döntést, illetve beavatkozást kívánnak, másrészt a következmények súlyossága miatt külön kell beszélni róluk. Ezek: a magaslati tüdőödéma, tüdővizenyő, illetve a magaslati agyduzzanat, agyvizenyő. Ezek igen karakterisztikus képpel rendelkeznek. A tüdővizenyőnél nyilván a légzés elégtelensége uralja a képet, és

ilyen irányban lesz néhány óra alatt életveszélyes az állapot, az agyödéma vagy agyduzzanat esetében a központi idegrendszer funkcióinak igen rövid időn belüli megszűnése, s ezáltal a hegymászó teljes mozgásképtelensége következik be, ami életveszélyes állapotot jelent.

Amely esetekben az egyetlen lehetséges „gyógyszer” az azonnali visszavonulás.

A terápiás lehetőség, a gyógyítás lehetősége ez. Itt tehát pontosan tudjuk az okot, ami az oxigénhiány, illetve a nagy magasság. Ténylegesen néhány száz méter már esetleg életmentő hatású lehet, aztán a lehető legrövidebb időn belül a 2-3000 méterrel alacsonyabb magasságra történő szállítás, amitől remélni lehet, hogy mindenféle károsodás nélkül segít megszüntetni a kórképet. Eközben néhány gyógyszertől remélhetjük, hogy pár órára esetleg segítséget nyújtanak. Lehet még beszélni az úgynevezett hordozható „hiperbar” kamráról, a Gamow-zsákról, amely szintén jelenthet néhány, esetleg 12 órányi segítséget. Egy légmentesen zárt zsákban egy külső pumpa és egy szelep segítségével túlnyomást létesítünk, és ezzel szimulálunk egy, a létezőnél 1000-2000 méterrel alacsonyabb tengerszint feletti magasságot a belezárt hegymászó számára. Ezt a kezelést egy óráig célszerű folytatni, és 3-4 óránként lehet megismételni. Így egy éjszakát sikerülhet nyerni, de annál többet nem. Rossz időjárási periódusban biztosan nem, illetve ha a leszállítás bármilyen okból lehetetlen, akkor ez sem nyújt tartós segítséget. Szó volt róla, s nyilván ez is növelte volna az expedíció biztonságát, hogy lesz ilyenünk, de itt a pénztelenség újfent kockázati tényezőként jelent meg, mert több száz dollárnyi költ-

séget jelentett volna. Én is próbáltam szerezni, személyes kapcsolatokat is igénybe véve. Habár nemzetközi szakemberek véleménye az, hogy az előretolt alaptáborból (6400-ról), illetve azon az útvonalon le idáig, megfelelő szállítási lehetősége van, vagyis lehet egy sérült vagy beteg embernek, amennyiben a lejutását megfelelően meg tudják szervezni, tehát ha minden dollárral spórolni kell, akkor eltekinthet egy expedíció a túlnyomósos zsák bérlésétől vagy vásárlásától.

Ez a beszélgetés az 1996-os El-ső Magyar Mount Everest Expedíció második hetében készült, az (5100 méteres) alaptáborban. Pár hét múlva életét vesztette a magyar csapat osztrák tagja, Reinhard Wlasich, 8300 méter magasan, egy sátorban, tüdővizényőben és agyödémában, amint a következőkben leírt hangfelvételek, rádióadások is beszámolnak róla. Dr. Gárdos Sándor (a Doki) öt év múlva halt meg a Csomolungmán, a (második) Millenniumi Magyar Mount Everest Expedíció idején, közel 8000 méteres magasságban. Feltehetőleg a vihar elsodorta. A „szereplők” közül Várkonyi László (Konyi) 2010-ben halt meg egy jégomlásban a (hatodik magyar) Dréher 24 Everest Expedíció tagjaként. Erőss Zsolt 2013-ban tűnt el a Kancsenzönga (8596 m) megmászása után...

Bakonyi: Tagoltan megpróbálod még egyszer? Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Bakonyi: Ma megpróbáljátok a csúcst? Igennel vagy nemmel! Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Bakonyi: Holnap mentek a csúcsra? Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Balog: (rádióból) Most hívom az ABC-t. ABC-t hívja Nyereg. Vétel!

Bakonyi: Hallunk, igen, vétel!

Balog: (rádióból) Tehát: a Zsolték fáradtak, ezért egy napot várnak, és csak holnap mennek a csúcsra. Ez volt az ő adásuk lényege. Nem találták meg azt a sátrat, amit nekik ígértek, ezért beköltöztek egy indián sátorba. Vétel!

Bakonyi: Értettük. Veletek mi van? Vétel!

Balog: (rádióból) Mi itt ülünk fönn a nyeregben, jól érezzük magunkat és fújtatunk. Az a kérdésem az ABC-hez, hogy ki akar ma följönni ide? Vétel!

Bakonyi: A Dokiék még nincsenek itt a sátorban, mert még pihennek, de ők mennek ma fel. Konyiék terve? Vétel!

Balog: (rádióból) Konyiék 10 óra tájban fölnyomulnának a 2-es táborba. Vétel!

Bakonyi: Jó, rendben, akkor egyelőre ennyi.

Május 16-a, csütörtök. Délig semmi, vegetálás. Mindenki keresi a helyét az utolsó „körre”. Zsolt és Reinhard már 7800 fölött jár, és ez az, amiért a tudósító, mindennek ellenére is a helyén marad. Soha meg nem ismételtető és semmivel sem helyettesíthető élményeket szerez, de kérlek, ne irigyeljétek ezért. Se a forró sátrat, ahol a hűreket vaksin egy hajó-telexgépbe kopogja, és félájultan vár órákon át egy-egy műhold-kapcsolatra; se azt a 12 kilót, amit a súlyából elveszített, a másfél hónap mosdatlanságot, az átvergődött éjszakákat, a felégett arcbőrt, a száraz köhögést, a sípoló tüdőt, a 120-ra szaladozó pulzust, a bőrgombát, az aranyeret, a mellétől napok alatt a háta közepéig húzóódó, ismeretlen eredetű tompa fájdalmat

vagy a másfél hónapossá lett boka-szalag-szakadás és nyílallásait. De kérek, ne is szánakozzatok! A tudósító mindezeket maga választotta.

Balog: (rádióból) Itt a Nyeregtábor, itt a Nyeregtábor! ABC, vonalban vagytok? Vétel!

Vörös: Igen, vonalban vagyunk. Vétel!

Balog: (rádióból) ABC, meséljete a terveitekről. Vétel!

Doktor: Itt Gárdos, szervusz, Géza. Miként tegnap megbeszéltük, mi Szabolccsal szeretnénk fölmenni, és a hétezeres táborban aludni ma, holnap pedig továbbmenni 7800-ra. Vétel!

Balog: (rádióból) Oké. Kettes számú tervvel az a probléma, amit már nyilván hallottatok, hogy a Zsolték ma nem indultak el a csúcs felé. Vétel!

Doktor: Ez nem tudom, hogy a mi terveinket mennyiben befolyásolja? Vétel!

Balog: (rádióból) Ez annyiban befolyásolja, hogy mivel 8300-on nincs is igazából sátorhely (Zsolték is valami idegen sátorba kéredeztek be), 7800-on pedig csak kettő darab sátor van, és Konyiék is ma elindulnak fölfele, akkor ez torlódást fog okozni. Vétel!

Doktor: Hát Konyiék, ha ma fölmennek 7800-ra, akkor holnap nyilván csinálnak valamit: mozdulnak, vagy fölfelé, vagy lefelé. Szóval ezt a szanatóriumosdit be kell fejezni, hogy az ember minden táborot egypár napig elfoglaljon. Ez nem megy így tovább, hát mindjárt vége az expedíciónak. Vétel!

Balog: (rádióból) Hát, ebben teljesen igazad van, és tulajdonképpen itt a legnagyobb baj az, hogy ugye a csúcstámadások csúsznak, és ezáltal torlódott föl a dolog. Ez az egyik probléma, a másik probléma meg az

lesz, hogy nekünk nem lesz tovább itt rádiónk, tehát nem fogjuk tudni, hogy ők hol vannak. Vétel!

Doktor: Jó, de ez a csúzás egy-kettőre a teljes kudarcát fogja jelenteni mindenféle támadási kísérletnek. Vétel! Mik a ti terveitek, Géza? Vétel!

Balog: (rádióból) A mi tervünk pontosan ugyanaz, mint a tietek, hogy holnap elindulunk vagy elindulnánk fölfele.

Doktor: Hát ez a ti tegnapi följutásotok azért egy pár következtetésre mégiscsak alapot kellene, hogy adjon. Vétel!

Balog: (rádióból) Figyelj! Ez a mi ritmusunk, mi sehol nem voltunk ennél sokkal gyorsabbak. Vétel!

Vörös: Ezzel a ritmussal nem érsz sehova.

Este Zsolt rádión jelenti, hogy nem találták meg 8000-en a szlovének sátrát a megvásárolt oxigénpalackokkal, s emiatt elveszítettek fent egy újabb napot. Fáj a torka, alig lehet érteni, amit mond. Becsaptak volna bennünket ország-szomszédaink? Vagy elsodorta a vihar a fenn hagyott sátrakat? Ellopta valaki a palackokat? Gyilkos tolvajlás lenne.

Várkonyi: Zsolték felé is van kapcsolatok? Vétel!

Balog: (rádióból) Lehet, hogy ők már kiléptek. Amit én Zsoltékról tudok, az annyi, hogy fönn vannak a 3-asban, bizakodnak még abban, hogy ha jó az idő, akkor holnap föl tudnak menni. Vétel!

Várkonyi: Jó, rendben van, esti rádiózás lesz. Most Elli akar valamit mondani neked.

Elisabeth: Hi, Géza. Please, tell to Reinhard and Zsolt, that the moment not norwegian go to the summit, but it so stormy, they cannot go, and I think

it's better they go down. Too stormy also tomorrow. Coming!

Balog: (rádióból) Oké, I understand, Elli, and I will send your message to Zsolt and Reinhard, only at evening. Over!

Elisabeth: Yes, but I think it's better they come down today. They slept two nights in 7800, and now are the second night in 8300, and I think it's too much. It's not possible to rest in 8300 meter! Over!

Balog: (rádióból) (érthetetlen, majd:) Zsolt said they are very tired now. Over!

Elisabeth: Yes. Please, said all two people, that when they now tired, tomorrow they will be much more tired, and may be they cannot go down. Over!

Balog: (rádióból) Konyi! Én nem tudok többet tenni, mint amennyit most tettem. Mondd meg Elisabethnek, hogy tény és való, lehet, hogy jobb lenne most leereszkedni, de az is igaz, hogy reggel, délelőtt kicsit csendesebb, tehát biztonságosabb. Most nagyon viharos már itt fönnsz a szél. Vétel!

Várkonyi: Figyelj! Ha a Zsolték nem jönnek le, tehát holnap nem csinálnak csúcskísérletet vagy nem jönnek le, akkor föl kell menni értük, érted, mert akkor valószínűleg már egy kicsit olyan eufóriába kerültek, jó? Oké? Vétel!

Balog: (rádióból) Tökéletesen értelek, Konyi, mi ennek megfelelően most nekiállunk zabálni, hogy erőnk legyen. Vétel!

Doktor: (rádióból) Hétezres tábor hívja ABC-t! Vétel!

Várkonyi: Itt vagyunk, hallottuk. Valószínűleg meg tudjuk oldani, hogy holnap délután 2-3 körül négyen-ötten, de inkább csak négyen, föl tudunk

mennni a nyereg fölé jóval, tehát 7500-7600-ra, tehát a hónyelv végéig. Vétel!

Doktor: (rádióból) Ha le kell hozni Reinhardot, akkor az egy igen komoly akció lesz, egyelőre várunk kell. Vétel!

Doktor: (rádióból) A gyógyszerek közül a leghatásosabb az Oradexon, ami nálad van. Azt kellene szedni, 8 tablettát 6 óránként. Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Doktor: (rádióból) A mi gyógyszerdobozunkat nem vittétek föl? Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Doktor: (rádióból) Gyorsan sorold föl, hogy milyen gyógyszerek vannak Reinhardnál, és utána vagy a norvégoktól, vagy a britektől kellene segítséget kérni. Szteroid gyógyszerre lenne szükség, ez a kulcsszó: szteroid. A szteroid, ez a doppingyszer, és ez a szervezetben mozgósítja az utolsó tartalékokat. Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Doktor: (rádióból) Akkor menj a norvégokhoz vagy a britekhez, és nagyon fontos lenne minél hamarabb minél lejjebb járni. Vétel!

Doktor: (rádióból) Zsolt, az oxigént feltétlenül használnia kellene, percenként 2-3 litert adjál neki. Egy. Kettő: az ABC-ben a mieink már voltak a norvégoknál, a norvégoknak az orvosa fönnsz van a 3-as táborban, vagy nagyon rövid időn belül, a csúcsról visszatérve ott fölbukkan. Feltétlenül beszélj vele, vidd oda Reinhardhoz! Vétel!

Május 19-e, vasárnap. Éjjelig kártyáztunk a csöpp lámpa fényénél, vártunk, ki tudja mire, hiszen Zsolték rádiója néma volt egész délután, az-

tán lefeküdtünk. Később felriadtam valami zajra, Várkonyi kiabált a rádióba valamit, de aztán, hogy senki se szól, újra elaludtam. Úgyhogy csak hétkor tudtam meg (olyan nagy volt a csend odakinn, hogy érezni lehetett a súlyát), hogy éjjel kettőkor Zsolt jelentkezett, s beleordította a készülékbe: Reinhard meghalt. Csak ennyire tellett az akkumulátortól, aztán újra néma csend. Várkonyi még csak ellenőrizni sem tudta, jól hallotta-e, amit hallott, hogy vajon Zsoltot nem valamilyen felindultság, csalóka, érzéki játék, téves diagnózis vezeti-e. Nem volt 100%-os a hír, csak 99. Ezért hát nem mondtuk meg a feleségének, Elisabethnek. Kegyetlen két óra következett. A csapat maradéka mentésre készülődött...

Várkonyi: ...le kell hozni Reinhardot, lehet, hogy addigra Zsolt is bekrempál, tehát minél többen mennénk, annál jobb.

Bakonyi: Ha egy százalék igaz ebből...

Várkonyi: Ha egy százalék igaz ebből. Ennyi. És akkor menni kell. Ákos öltözik.

Bakonyi: A holttestet is le kell hozni, énszerintem ez nem kérdéses.

Várkonyi: Az nem kérdéses. De, de, értitek, szóval most, most, most... Nem viszünk semmiféle cuccot, szóval csak jégcsákány, hágóvas meg meleg ruha kell, fönt a nyeregben széles idő van...

És aztán kilenckor, a mentőexpedíció indulásának perceiben Zsolt hirtelen bejelentkezett. Mi csak recsegést hallottunk, de a Doktor fenn a nyeregben vette az adást:

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Bakonyi: Ez Zsolt!

Doktor: (rádióból) Szervusz, Zsolt, itt Gárdos. Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Doktor: (rádióból) Zsolt! Ma reggel volt a norvég orvos Reinhardnál? Vétel!

Zsolt: (érthetetlen rádióadás)

Doktor: (rádióból) Mert most onnan letről elkezdték a serpákat meg a Gamow-zsákat meg mindent szervezni, hogyha Reinhard mégis menthető állapotban lenne. Vétel!

Zsolt: (alig érthető rádióadás) ... az éjjel meghalt...

Doktor: (rádióból) 100 százalékgig biztos, hogy valamikor 2 óra körül Reinhard meghalt. Vétel!

Várkonyi: Megyek, megmondom neki. Kész. Figyelj, én akkor nem áltatok senkit tovább. Megyek Ellihez, és megmondom, hogy mi van...

A hír gyorsan elterjedt a táborban. Többen is jöttek részvétüket kifejezni, köztük az indiai főnök, akinél én is jártam, amikor az ő emberei meghaltak. Felajánlotta, hogy ad három serpát a holttest leszállításához. Megköszöntük, de mindenki tudja, a feladat, hogy az Everesten 8300 méterről lehozzanak valakit, legalább hat szállítót, de inkább nyolcat követel. Ha nekünk volna olyan emberünk, aki még ebbe a magasságba fel tud hatolni, akkor akár egy újabb csúcstámadásban is hinni kezdenénk. Tárgyaltunk az oroszokkal, az indiaiakkal, az angolokkal és a norvégokkal is, akiknek emberei jöttek a csúcsról visszafelé, de hiába: sehogy sem lehetett összeállítani, összehangolni egy nyolcfős szállítócsapatot. Végül Elisabeth döntött: „Maradjon odafent, hiszen mindig oda vágyott.” Csak azt kérte: Zsolt hozza le Reinhard karóráját és személyes tárgyait. Május 20-a, hétfő. Zsolt 11 óra 30-kor

érkezett vissza hozzánk, meglehetősen megrendülten, de azért még volt benne erő. Jövetben lesodródott a hátizsákja a nyereg túlsó felén, benne a fényképezőgépek, a rádió, minden ruhája. Az a nap sokáig a legemlékezetesebb lesz számára, hiszen a halállal egy társaságban töltött egy rémületes éjszakát.

Zsolt: (köhög) Mi az oxigént azért terveztük, hogy ne haljunk meg, mentésre. Oxigénnel együtt nem ért semmit az egész. Beteg lett mondjuk dél körül, és én négy óra körül adtam neki oxigént. Egész hirtelen a teste túl nehéz lett neki, csak a kezét és a lábait tudta kicsit mozgatni. De ez kimerültség amúgy, mert előző nap, amikor felmentünk, annyira kimerülten érkezett fel, hogy nem evett, nem ivott semmit, bedőlt az első sátorba, és kész.

Bakonyi: Mért nem akkor vett oxigént?

Zsolt: Akkor nem volt. De reggel még fitt volt, reggel kiment, hozott havat, főztünk, minden, és dél körül kiakadt. Mikor mondtam neki, hogy át kéne rendezni a sátrat, mert így kényelmetlen, nem tudott megmozdulni. Ezzel fedeztem fel, dél körül. Akkor nem volt hova szaladgálni, hanem főztem. Adtam neki minél több folyadékot, mindenfélét. És utána elmentem az angolokhoz, kaptam oxigént tőlük, akkor neki adtam oxigént, utána hívtam a norvég orvost. Ő a csúcscról jött, teljesen kiakadva, csapattal. Szóval nem lehetett csak úgy, hogy na, gyere, dokikám, mert baj van! Szóval ő beadta azt az injekciót, ami a vésztartalékokat izéli. Rendes volt a doki, és ott volt órákon át. És Reinhard annyira kivolt, hogy nem nagyon ismerte meg, és addig, míg élesztettük, addig már megismerte,

meg minden, és bizakodtunk, hogy pozitív lesz a...

Bakonyi: Nem panaszkodott semmire?

Zsolt: Nincs mire panaszkodj, teljesen kivagy. Úgy halt meg, egy hang nélkül. Elaludt. Semmi fájdalom, semmi.

Balog: A legszebb halál.

Zsolt: Hát, nekem elég csúnya volt. És akkor arra ébredtem, hogy nincs meg a hang, mert a légzése is nehéz volt, meg az oxigénnek is volt hangja. Próbáltuk élesztetni, meleg volt, teljesen meleg.

Bakonyi: Az orosz segített, Kolja?

Zsolt: Persze. Nem tudom a nevét. Nemcsak az: lehet, hogy lent helyrejöhetett volna egy élesztéssel, de abban a magasságban ki jön helyre? Egy jelet ha adott volna, tudod, hogy életben van... akkor nem hagyjuk abba reggelig. De semmi. Szar dolog. Szerintem a túlélőnek a legszarabb mindig.

Május 22-e, szerda. A Mount Everest csúcscról jövetben egy pravoszláv orosz és egy protestáns angol hegymászó temette el a katólikus osztrákot tegnap, egy sátorlapba csavarva, nagy törmelékkövek alá. Egyébként ezekben a napokban nyolc embert vezettek le a hegyről lábfagyás, hóvakság, elgyengülés, ödéma vagy oxigénhiányos sokk-állapot miatt. Nyűzsög az egész tábor. A műholdas rádiócsatornán érkezett a hír a táborba, talán az angolokhoz, hogy ebben a „szezonban” körülbelül 85-en érték el az Everest csúcsát a két oldalról összesen. Nálunk négy ember volt a veszteség, a túlsó hómezőkön hét. Abban a bizonyos viharban történt az is, hogy egy párost összefagyva talált a mentőcsapat, s mint halottakat, ott is hagyták őket

a hóban, túlélők után indulva. De az egyik „halott” néhány óra múlva, elfagyott végtagokkal ugyan, de megjelent a táborban. Az életerejé feltámasztotta. Egy másik hegymászópárra, akik szintén a csúcsról menekültek a hóviharban lefelé, viszont élve találtak rá a mentők a gerincen, de három ember csupán egyetlen tehetetlent vihetett magával, ezért hát el kellett dönteniük, hogy a két haldokló közül melyiknek lehet több esélye, melyiknek legyen esélye az életben maradásra. A tajvani megmenekült, az amerikai ottmaradt.

Na de hát micsoda élet-feladványok, milyen létkérdések ezek? Birtokba vette a filozófia a Himalája

hágóit és ormait? Körbejárok a sátrak között, de úgy látom, hogy a bázistábornak nincsen már ideje élet és halál kérdéseivel foglalkozni. Ezek a fél napok az utolsó csúcstámadások, hegymenetek, elvonulások órái. Senkit sem érdekel már, hogy egy új-zélandi fiúnak sikerült a viharban élve lejönnie a csúcsról, zavarodottságában azonban nem vette észre a tábor sátrait, és a túlsó oldalon belesétált a szakadékba. Nem kérdezi már senki, hogy ezeket az emberáldozatokat ki vagy mi követeli tőlünk, és késő már föltenni itt azt a kérdést is, hogy végső soron mit akarunk önmagunktól, hogy csapatostul újra és újra eljövünk ide, ehhez az édig érő, szigorú, havas homlokú sziklaóriáshoz.

Novák Valentin

Túrdöfranc*

– Folytatom, no! Szóval bele lehet helyezkedni a tárgyak, a tereptárgyak, az épületek, a nézők, a környék flórája és faunája *lelkébe*. Ott állsz évtizedek óta templomtoronyként, s mikor a túrdöfranc arra surran, titkon megkondul a harangod. Nem a pap kérésére húzta meg a kötelet a harangozó, hanem a francia lélek pedzi meg a felfüggesztett rézmozsarát. Persze elnyomja mindezt a kísérő autók és motorok, meg a közvetítők alapzaja... Ilyenkor megelevenedik minden. Még az aszfalt is emlékezik. Egész évben arról álmodik, hogy végigsurrogjon rajta az a számos virslikerék, és megnyugodva szolgál tovább, mikor túl van a megérdemelt érintésen. A kamionok sem zavarják, mert tudja, ő kivételezett, nála jelentősebb utak sem részesülnek a túrdöfranc érintésének kegyében... És zöldebben bólingatnak a fák, és árnyékosabb az árnyékuk is, mert azokra a percekre, míg a kerékpárgyót ernyőzik, tökéletesítik lombkoronájukat. A madarakról nem is beszélve, akik tisztelettel elnémulnak, mintha napfogyatkozás lenne, mikor meglátják ezeket a két keréken gördülő, domesztikált, szarvas állatokat. A certamen birotariorum megváltoztat mindent és mindenkit. A föld jó erői körbeölelik a versenyzőket, s átlényegítik őket. Mindahány egyesül a gépével, s beleolvad a természetbe. A kétkerekű panteisták, akár egy szerves egész, egy lélegző, egyet akaró organizmus gördülnek a cél felé. Egyet akarásuk: a célbaérés, amely egységet kovácsol az egyéni érvényesüléssel szemben

is. Talán láttatok már többezres madárrajokat. Ott vannak például a Badacsonyi seregélyei. Egy test, egy lélek a szőlő-akaras tekintetében. Egy óriás állat az égen, mely együtt mozog, bárhány darabkából is épül fel. A lemaradókat, eltekergőket is visszavárja a tömeg, az együtt repülés vonzása, ahogy az embert alkotó sejteket, atomokat is keretben tartja a megtestesült egyéni akarat. De a jó erőket mindig faragja a gonosz. Mert hiába ez a jóhiszemű kerékpárkígyó, ha autók, motorok, reklámok, szenzációhajászok (újságírók, fotósok), doppingok rágják a húsát, gyengítik. És ott vannak a negatív véletlenek. A bukások, az ütközések, a szívrohamok... Mindent magához vonz a túrdőfranc. Miért ne vonzaná a komikus jeleneteket, a szinte észrevétlen hallucinációkat, melyeket a „mindenképp kerékpárt látni” opcióra állított tudat produkál.

– Most meglógott valaki. Azért nem ártana tudni, ki ő...

– Mit akadémizálod? Majd elolvasod holnap a Sportban, ha tényleg érdekel. De sokkal érdekesebb, hogy aki ott integet a szalagkorlát mögött, és egy német feliratú sört lóbál a másik kezében (mellette letámasztott robogó), mit keres ott, és valójában ő kicsoda? S ki az a tiritarka ruhás piperkőc, aki most lép be egy ház ajtaján, szemmel látható könnyel a túrdőfranc iránt? Vagy ki lesz abból a kissrácból, aki segédkeres biciklijén megfeszülve száguld a szalagkorlát túloldalán, míg nem ereje fogytán, pihegve integet a bácsik után? Vagy miért röppent lepke az egyik versenyző sisakjára, s miért szellőzteti szárnyalját a menetszélnek csapva, és miért épp most bűg az út aszfaltján a galamblegény az előle totyogó tojó után, amikor *négytekerésnyi* idő múlva menthetetlenül kettényírja szerelmüket az első virslikerék? És miért e percben oson ott az a macska, amelyik levadászható sáskát vett észre az aszfaltkígyó hátán? Vagy miképp lehet, hogy annak a díszes épületnek az ornamentikája forgó kerekű bicikliket ábrázol? Vagy mit jelent az a csoda, hogy cangaversenyt rendeznek a pockok egy közeli dűlőúton, amit mutat ugyan a kamera, de csak egy húsz centi magas, távolodó porvihart látsz? Mert a kamera csal. Azt mutatja, amit láttatni akarnak... Megannyi érdekesítő kérdés... Megannyi lényegesebb dolog, mint hogy ki lesz az első... Mert ott van az a német sört szorongató ember, aki három év múlva eladja a robogóját, áttér a muszlim hitre, s felháborodva egy újabb európai Mohamed-gyalázáson, méregdrágán vásárolt bambusz kerékpárján ülve, egy vad, arab diszkóslágert füttyörészve, tetőtől talpig robbanóanyagba bugyolálva, amit még elrejt a bő ing és tunika, beleteker egy álmos elzász-lotaringiai városka piacforgatagába. Vagy ott az erejében csalódott helyi kisfiú, akiből sikertelen kerékpáros válik, pont ezért a kívülről bohókásnak tűnő, de számára tragikus, pár méternyi, fölösleges küzdelem miatt... S az életét kísérő kiábrándulás és sértettség politikai letiprómezőkre vezérli, s számos nép sanyargatója lesz mint diktátor... Vagy ott a lepke, mely alakítója és lezárója lehet egy tudatformáló regénynek, ha végre rászánja magát, s beleröppen. Hogy a macskáról és a versenyző pockok világalakító szerepéről már ne is beszéljünk...

* Részlet az *Álomturbina* című, a Hungarovox Kiadó gondozásában 2016-ban megjelent kerékpáros regényből

Saitos Lajos

Gerezdek

Tanácsok kezdő és haladó sportolóknak

Aforizmák Feleki László emlékének

Az ember belső „mezsgyéit” sem ismeri eléggé, nemhogy végzetetlen határait.

Az optimista fuldokló, ha folyóba esik, a partra issza magát.

Az a baj a magyarral, hogy már szerdán csütörtököt mond.

Aki képes irányt váltani, célt nem téveszthet.

A diadalív árnyékában még a balgák is megdicsőülnek.

Hiába nyújtózkodsz, csak akkora vagy, mint ameddig a körmöd ér.

Jó példával lehet elől járni, a rosszal csak csörtetni lehet.

Kéz és láb: végtagok, de a szárny – akarat.

Az egyik embernek karizmája, a másiknak karizma van.

Miután péppé verték a szorítóban, megszólalt az aforista: – Pép-testben pép-lélek.

Győztesnek lenni: tevéként átmenni a tű fokán.

Üres fejen a fejdísz mit sem ér.

A céltalanság szentségteleníti az esz-közt.

A tisztesség fél egészség.

Sok van, mi csodálatos, de az ember-nél nincs semmi elrettentőbb.

Tőlem kicsattanhatsz, de csakis az egészséges dühtől.

Egy hajóban evezünk – mondja, közben készül kilökní társát.

Semmi sem késő – és még a világ végéről is vissza lehet fordulni.

A hegymászonak a csúcs csak félúton van.

Ahol föl juthatsz, az mind emelkedő, ahol csak le, az mind lejtő.

Hegyre föl mindahányan balgán megyünk, s egyre kevesebb bölcs ereszkedik a túloldalon a völgybe.

Közel a mennyország – mondja a toronyugró.

Az abszolút pesszimista ember mindig kellemesen csalódik.

Merjünk kicsik lenni?! – De hiszen kicsiknek születünk. Csak az tör nagyra, aki nem mer kicsiny lenni.

Hiába nyújtózkodsz, nem érsz magasabbra önmagadnál.

Az utánpók a gyöngéket utánozzák, a követők az erőseket követik.

Jaj a győztesnek – még az „igazáért” is meg kell küzdenie.

„Mindenben van valami tökéletes.” (Feleki László) – Tehát, semmi sem tökéletes.

Csak elindulni nehéz, ha már úton vagy, célodhoz is egyre közelebb jutsz.

Ne feledd! Még a küzdősportokban is: a másik ember mindig „én” vagyok.

Kelemen Lajos

Mint C. W. a szettlabdáért

Mit számít, hogy ébren vagy-e;
 tompultál, sápadt fiú: ámulva nézzed:
 a gyógyulás nem vegyi dolog, a lobogó élet
 érzékiségéből kapj el valamit röptében,
 mikor annyi minden éppen elmerülne;
 a test, a sokat tudó szentelt forma,
 nem riad az alkalomtól. Sőt, a kar, a lábak
 pompás rajza, amit csak az apró szoknya
 látni enged, az izmok hullámozása
 a feszes combon: a fehér ruhás lánynál
 van a szerva, a csodás fogás, igen,
 a fehér ruhás lány, ahogy keblénél a hupli
 határt jelez, ám sima, erős, és zeng a mozdulata.
 A hosszú szettek végén, hogy volt e játszma,
 meg az, hogy ki a pancser; ki törékenyen is
 a győztes: átzúg a század vákuumába,
 taps, jajszavak, mindegy, mi igazol, álljak készen,
 s a feladat korbácsa túlúz a dekadenciákon.
 Ami kavargást egy pillanat okozhat,
 a finom ujjak szinte transzban, s a publikum,
 ha éget, ha lángol, legyen feledhetetlen.
 A fontosságig merészkedett világok inkább,
 mint a történelem. A pálya is, hol fürgén
 vagy kipilledve munkálsz; hol árad a terepen,
 máskor belül lüktet, pedig meg sem jön,
 vagy megjön mégis a célratörés szelleme.
 Állandó a zúgás, majd egy pissenés se.
 S a lány a hálónál immár mosolyogva. Tagadjuk le?
 Nem kerülünk hozzá közelebb, de odavagyunk érte.
 A bizonyosság, hogy láttuk, mibe kerül hát? –
 emlékezzünk csak a mesterségre.

A hegymászó

Hogy odafönn jól összefagytál,
az lett a vége,
köhécselés, zavar,

az ösvény is,
ahogy ereszkedik le a szurdék felé,
mintha dermedezne,
fálnak megy, sziklák alá görbül,
s lelkem, te,

a terpeszkedő, lapos vidékre hazaérve
veszed észre,

a csúcsnak ködös derengése
sincs már meg, csak a hullámvölgy,
mely elnyel minden magasságot,

a mélységes, üres
meder — — —

Az edző

Játszmánkról egyszer trénerünk
miket is mondott

ha késve idézi, vagy nem is idézi
eszünkbe a pillanat, mindegy végső soron,
gyors akció, kimért tudás,

s voltak árnyaltabb kategóriák

s bár a tribün, fönn a gajdolók kara
erővel édesget, ez az osztatlan üvöltés se
oldja majd, hogy toporgunk csak
mint laza gyülekezet,
izgatottan kissé, a pálya mentén,

és a mester, ahelyett hogy igazolna
minket, halljuk:
csupa kétely, epés beszéd.

P. Papp Zoltán

Szslalom-futam

Korčula és Pelješac ölében
tintakék tengert ringat a szél
napszilánkos vitorlám szeleteli a
levegőt szinte idill

de most versenyben vagyok
bóját kell kerülnöm oly biztosan
mint víz alatti sziklát a halászhajók
ha testem engedelmeskedik sikerülni fog
igen ez hibátlan perdülés
trapézkötelem visszaakasztom
csüngök a siker bizonytalan kampóján
még négy ilyen próba vár

25 csomós a szél erőteljes
mint a ritkán látogató szerető
ketten elbuktak előttem átsiklom köztük
a következő fordulónál én is elejtem vitorlám
fogcsikorgós startkötelem hídkábelként feszül
újra szelet fogok és máris pattog
deszkám a tarajos dombokon

adj erőt Korčula vára dacolni az idővel
nekem most tízpercnyi is elég a partközeli
célhoz ahol ovációval fogadnak a bólogató
píneák s a kristályfényű vízben
kagyló-kavicságyon fickándoó halak

a halál valamelyik panorámakocsmában
sörözhetett talán tetszett neki a produkció
s kapok tőle még néhány nap haladékat

amint szomjam oltom egy artézi kútnál
kabóca téved hajamba
néma mint riadt mosolyom

Szumó-birkózás

Ők is egy körben állnak,
 miképpen mi is.
 Adott jelre áttörnek az
 intim szférán, recsegnek
 a hegyeknek vállai.
 Húsvölgyek ölelkezésére
 szétfroccsennak a folyók,
 tengerek rengnek.
 Az őserő mellett a
 finesz is trónt követelhet.
 Amidőn egyikük elbukik
 vagy a körön túlra lép,
 tapsol a nép, de a
 győztes arca rezzenetlen.
 Nem öklözi vicsorogva
 a levegőt, nem játssza
 a szenvedőt, szemén egy
 könnycsepp sem juthat át,
 méltósággal letérdel,
 átveszi jutalmát.
 Az alázat fejet hajt
 a küzdők érzelmei előtt,
 hisz a vesztes is szerfölött
 győzni akart.
 Honnan e deviáns nyugalom,
 ez ezeréves rituálé?
 Hiába sok purparlé,
 e sport – gyalázat –
 nem kell az újkori
 olimpiának.
 Méltányosan viselkedni
 itt kötelező.
 Szüntelen, de
 nem kifulladásig
 vagy első vérig
 folyik a küzdelem.

Mi még játszottunk
 ifjúkoron az
 enyém a vár,
 tiéd a lekvárt,
 ma már az a módi,
 ha a kivégzés valódi.

Ádám Tamás

Megint nekifut

A lány megint nekifut az életnek,
hajnalban lázas bokrok várják.
Átérszed a nehézkes, kovászos láb
ritmusát. Harmattal teli menekülés.

A lány melltartót húz, pedig nincs is
melle, s titokban nincs, ki szeresse,
füzek nézik értelmetlenül. Ring a
csípő, kutyaszart kerülget, így
szalalozik, szalad mellette az élet.

A kis mellű nő fut maga elől, menekül,
olimpikon is lehetne, remek hétközi
versenyző. S mivel tartója kicsit
fölösleges, alig ringatja árva szél.

A lány megint nekifut, ringatja
csípőjét, s ha lenne melle,
megremegne. Ettől még fontos
nekünk ez a hajnal.

VARGA BENEDEK
VÍZIPÓLÓ VIII.

Káplán Géza

Kyudo

(Előérzet)

Lebegő ívek –
légtornász virágszirmok...
Felajzott íj zeng.

(Megfeszítve)

Leterhelt a kéz...
Világra nyílt a test... A
gondolat – pihen.

(Szertartás)

Földre szállt az ég –
íjtörzsből nyílvessző fakad.
Szent mozdulatok...

(Önkéntelen lövés)

Méh lábán pollen,
szemernyi éden. Nézi
a fény – hova hull?

(Zanshin)

Íjász: tervétől
szabadult univerzum –
szűz Igen, telt Nem.

Rétegek meséje

Lebontani a látványt rétegekre – ez marad, ha
már nem a hajlított mogyoróvessző héját érinti
kezem. Illettem a sztratoszférát növekvő játékkal;
s mágiával hívtam le a földre. Csak nézett egy lány! –
s elalélt... Ma már minden lövés egy magyarázat.

Nomád mindenség: illetem a harangozót százas
szöggel. Százas szög volt a bodzafa nehezekben;
üreges nádszál vezette – „Világ szép nádszálkisasszony”.
(Andersen tiltakozik: „nem ilyen álmot akartam!”)
A denevérek összezavarták a céltudatot, valami
hallhatatlan fütyögésbe szótték az estet... Toronyból
kibillentett metafizika – nem illeszkedett az élethez.

Irányulnak az álmok, egyenesen: a létből.
Rétegek meséje, távolság melankóliája.
S a néma cselekvés...

Az íjászat erotikája

A cél szentesíti az eszközt?

Egy darab lomha fát, nehézkes vasat és megvezető tollat eljuttatni a célba bizonyos húzóerővel – bármilyen körítést is adunk hozzá, a haszonelvű értelem számára az íjászat ez marad. Nem száll el. Az ész.

Hány és hány ötlet, gondolat hunyt ki, mert a test nem vetette idejében, kellő technikával – papírra.

Ne nézzük le tehát a dolog praktikumát – s logikáját; dolog marad a dolog, ideológiáktól övezve is. Apropos: ideológiák! Egyik vesszőt a másik után a véges végtelenbe küldeni: rosszkodásból született, de akaratosan a jóra törő, gyermeki ideológia. A képzetek egymást követik, elpuffant lövések egy fárasztó lógyakorlaton.

Sárba rántottam a mitikus témát? Depressziósan egyszerűsítettem? Bocsnat, beavatottak! Nincs kihívás. Egyedül, szemben a fehér papírral, a tágas közönséggel nem vonultathatom fel az egész ős-arsenált. Szánalmas erőfeszítés lenne és gonoszul kicsinyes játék tájékozatlan embertársainkkal.

Mert mi is az íjászat? Nem sport, nem harcművészet, nem Apollón naptevékenysége, nem az én világba hatolása, nem a nagy, szent azonosulás a céllal, nem a fenség elnyújtózása a szférikus idegekben, nem nemzeti mágia. Fényes nappalokon lehet mindez, de ma este: nem. Most a szövegkritikus énem működik. Ischi, az indián vadász tanulsága marad csak: *Ha van cél* – s nem papíralapú! –, *van találat*. S felbőg az élvezet is rögvest, mert nem volt hiábavaló az ima.

Az íjászat a húsért van. Nem a koncentrált önfeledtség, nem az ideg pendülése, nem a vessző ható felsőbbrendűsége, nem a tér kiszolgáltatottsága, nem a találat földöntúli gyönyöre tündököl a tudatban; azaz mégis: tündökletes lepel a kultúra, de nem képes elfedni az idegek csupasz kötegeit izgató barbarizmust. Mert az egész művelet pusztán x font, pud, kilogramm húsért, vérző, rángatózó, eleven élelemért van. Igenis, drága természetvédő barátaim, kik gombnyomással rendelitek a vágóhidak termékeit, igenis: a gyilkolás gyönyöréért van. Vérszomjas tettesek állunk a gyakorlópályán; földbe gyökerezve, az égre pillantva. S mellünkét döngeti a vágy: odahatni, ahol megtestesülésre vár a kimondhatatlan névszó, az idegenségbe menekült *zsákmány*. Nincs kontaktus, ó, így sem kézzelfogható, de valamelyest közvetlen és feltétlenül hasznos – a Halál. S majd átível a kultúrán a győzelem – a civilizáció.

Vágyunk!

A tökéletességre. A pontos fogalmazásra. A halálra.

A cél nemesíti az eszközt.

S akkor még nem is beszéltem a szexusról.

Gyenge vélekedések, kemény ítéletek

Varga Benedek grafikusművész alkotásai

Az ezredforduló éveiben a nagy múltú tatai képzőművészeti szakkörbe járt az a tatabányai születésű fiatalember, Varga Benedek, aki aztán 2003 és 2010 között végezte el tanulmányait a budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetemen, és aki stúdiumai lezárulása után visszatért Tata városába, s az önálló művészeti munka mellett ma már több oktatási intézményben kifejtett művészetpedagógusi tevékenységét mintegy kiegészítve, a múlt század ötvenes éveiben megalakult tatai szakkörben is dolgozik. Alkotóterülete a grafika, amely iránt a művészeti érdeklődés és figyelem a múlt század utolsó harmada óta fokozatosan csökkenni látszik: a festészet, a szobrászat vagy az új médiumok művelőinek működése egyre inkább háttérbe szorította a közelmúlt és a jelenkor grafikusainak munkásságát, jelentőségét, érvényesülési lehetőségét: az egykori, a hatvanas-hetvenes évtized grafikai fénykora, könyvillusztráció-virágzása már régen lezárult. A látványos, nagyméretű művek, a harsogó művészeti jelenségek, az új kifejezésformák, a meglepő effektusok, a mellbevágó akciók és gesztusok helyett a grafikai ágazatban azonban továbbra is a bensőséges művészi megszólalások átélői, finom technikai megoldások, bravúrok csodálói lehetünk: Varga Benedek alkotásai is arra csábítanak, hogy közel hajolva hozzájuk, felfedezve részletgazdagságukat, hosszan-hosszan elidőzzünk képi kifejezésük világában.

Varga Benedek pályakezdő periódusának kiemelten fontos együttese az a 2007-es, vízilabdázókat, vízipóló-jeleneteket felvillantó sorozat-mű, amely a művész diplomamunkája volt a képzőművészeti egyetemen, és amelyet méltán jutalmaztak diploma-díjjal. E képsorozatot szemlélve máris a műegyüttes technikai különlegességeire, illetve változatosságaira hívhatjuk fel a figyelmet: a teljes kollekcióban egyedi és sokszorosított lapokat vehetünk számba. Az egyedi lapok között rajzok és pasztellek sorakoznak, míg a sokszorosítottak között a rézkarok különböző válfajai – így a mezzotinto és az aquatinta –, valamint a litográfia és az alukarc kapnak kiemelt szerepet, de meg kell emlékeznünk a különböző vegyes technikákról, sok esetben az egyedi és sokszorosított jelleg ötvözéséről, szintéziséről is. És szólnunk kell a besorolhatatlan egyedi alkotásokról, amelyek sorában a grafikai technikákhoz kapcsolhatók azok a fametszet-dúccok álsruhá-jában megjelenő kompozíciók, amelyeknek nagyméretű, vésett felületei mellett festett-rajzolt motívumok is megjelennek, s így tulajdonképpen a fakturális hatásokat hangsúlyozó, festett domborművek családját gyarapítják. És a különös, nehezen besorolható vagy teljesen újszerű kompozíciókról szólván emlékeztethetünk a szimbolikus tartalmakat is hordozó használati eszközök, a székek művészi átformálására, amelyeket megmetszettségükkel, grafikai jellegűvé, grafikai felületűvé alakításukkal avatott a művész különösségeket hordozó műalkotásokká.

A műegyüttes technikai vizsgálatánál, a mesterségbeli megdolgozottságánál, a formai jellemzőknél, a kivitel egyediségeinél és leleményeinél talán

fontosabb a tematikai leltár, e mű-világ tartalmi vonzata, jelentéstartománya. Könnyen regisztrálható, hogy Varga Benedek figurális alkotó, érdeklődésének középpontjában az emberek és az állati teremtmények állnak: sportolók – vízilabdázók és birkózók – és próféták, valamint a természet szereplői, bikák, bálnák, galambok. A sport kapcsán hivatkozhatnánk a magyarság körében még napjainkban is oly fontos sikerekre és kudarcokra – arra, hogy egy vízilabdavilágjáték döntőjének megnyerése hosszú időszakra kiható diadalmámort, míg elvesztése a nemzeti tragédia érzelmi viharait kelti még napjainkban is –, de egyetlen motívum sem utal arra, hogy a művész ezzel a szándékkal állította volna elének sportoló- vagy sportjelenet-ábrázolásait. Sokkal inkább a mozgás dinamikájának megragadásáról, a lendületről, magáról a küzdelemről van szó, mintsem az eredményről, a győzelemről vagy a vereségről. A grafika világában szokatlanul nagyméretű kompozíciókat elemezve, a folt és a vonal alkalmazásáról, a festői és a grafikai hatóelemek együttes felvonultatásáról, összehangolásáról kell megemlékeznünk, és az ezen eszközökkel tolmácsolt stilizációról: fontos mozzanat, hogy nincsenek egyéniségek, nem jelennek meg karakterek, arcok és jellemek, a művész a test küzdelmébe sűrítette mindazt, ami lényeges. Ugyanígy arctalanok a másik domináns tematikai kör, a próféta-alakokat elének állító munkák főszereplői: a vegyes technikát alkalmazó, a nyomtatott rézkarcot és a pasztellkréta rajzát egyesítő műveken a jelképes figura már-már elvonatkoztatott megidézésében mintha a kinyilatkoztatások biztossága és bizonytalansága, az igazságok és hazugságok kétségei, a hitelesség és érvénytelenség lehetőségei, a gyenge vélekedések és a kemény ítéletek ütköznének egymással. E művek tartalmi aktualitása, napjaink valóságába ágyazottsága kétségbevonhatatlan: talán elég, ha csak politológusaink mindennapi, tragédiákra utaló, a közeljövő vészes perspektíváit lefestő jövendöléseire hivatkozunk. És e körből a nyugodtabb, az elégtikusabb érzelmeket tolmácsoló, bár valójában az emberekéhez hasonló, kíméletlen törvények szerint működő terepre húzódva, Varga Benedek állatábrázolásaihoz érkezhetünk, egy olyan világ, az állatvilág szereplői közé, amely a modern magyar művészetben manapság már alig-alig kap szerepet. Talán nem véletlen ez sem: e művek a hajdanán Tatán dolgozó, az állatábrázolásai révén nagy hírnévre szert tett Pállik Béla festőművész képvilágának modern kori parafrázisaiként is minősíthetők.

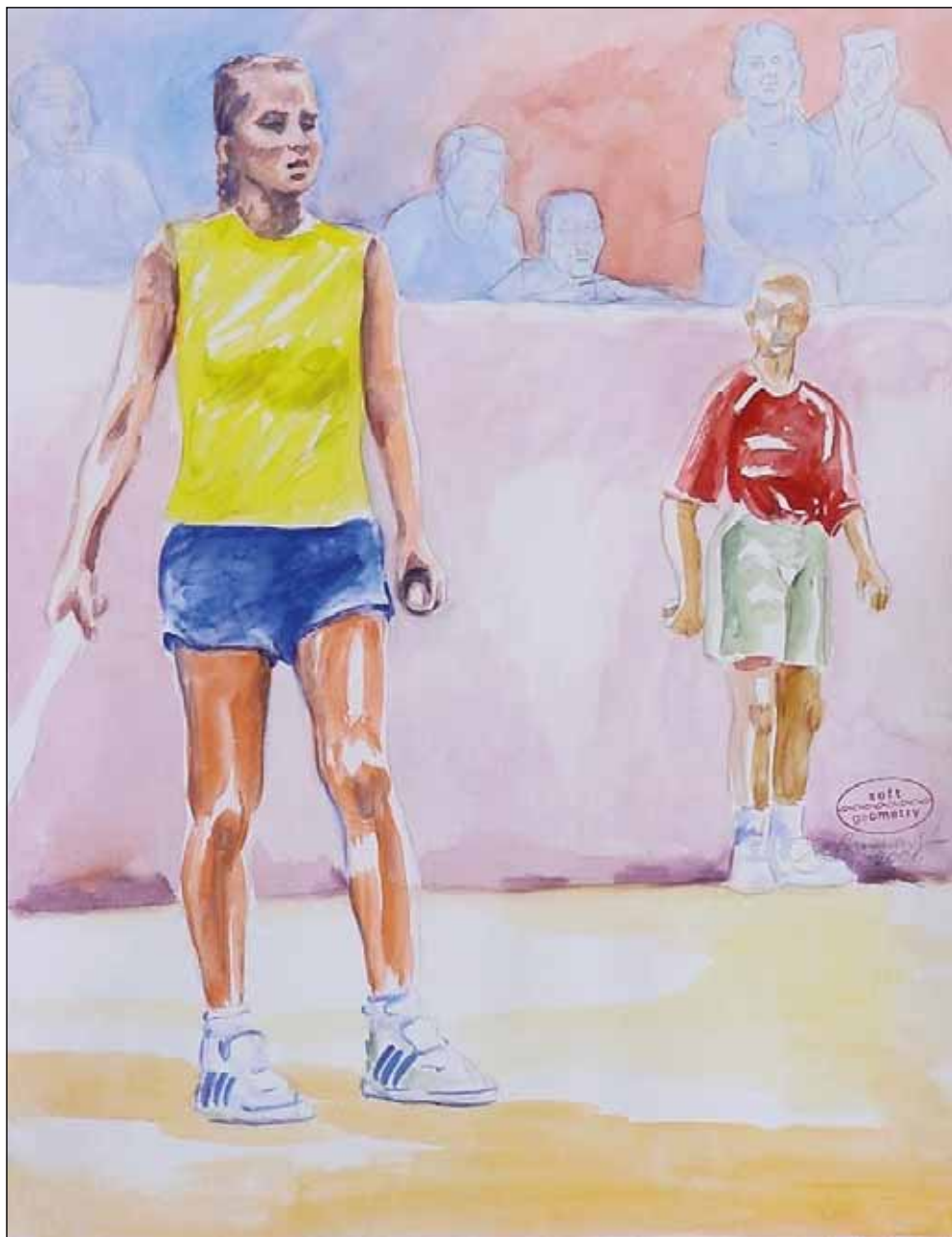
Grafikai, a grafika határait nemegyszer átlépő, a tatai és tatabányai művészeti hagyományokhoz szorosan kötődő munkálkodásával, a tanulmányai lezárulását követő évek termésével, különös, egyéni szemléletű alkotásaival az életművét megalapozó korszakát éli napjainkban Varga Benedek grafikusművész. S bár életrajzában szakmai elismerések, díjak sora és jelentős kiállításjegyzék szerepel már, még mindig roppant fiatal alkotó, akinek ezeket a műveit a sok irányba tapogatózó pályakezdés terméseként fogja tárgyalni majd évtizedek múltán a munkásságát összegző művészettörténeti feldolgozás. Az már most is megállapítható, hogy műveivel komoly, jelentősnek ígérkező munkásság lehetőségeit, perspektíváit nyitja meg. További jó munkát hát, és ha a vízilabdázók is szerepet kapnak újra, akkor azért hajrá, magyarok.

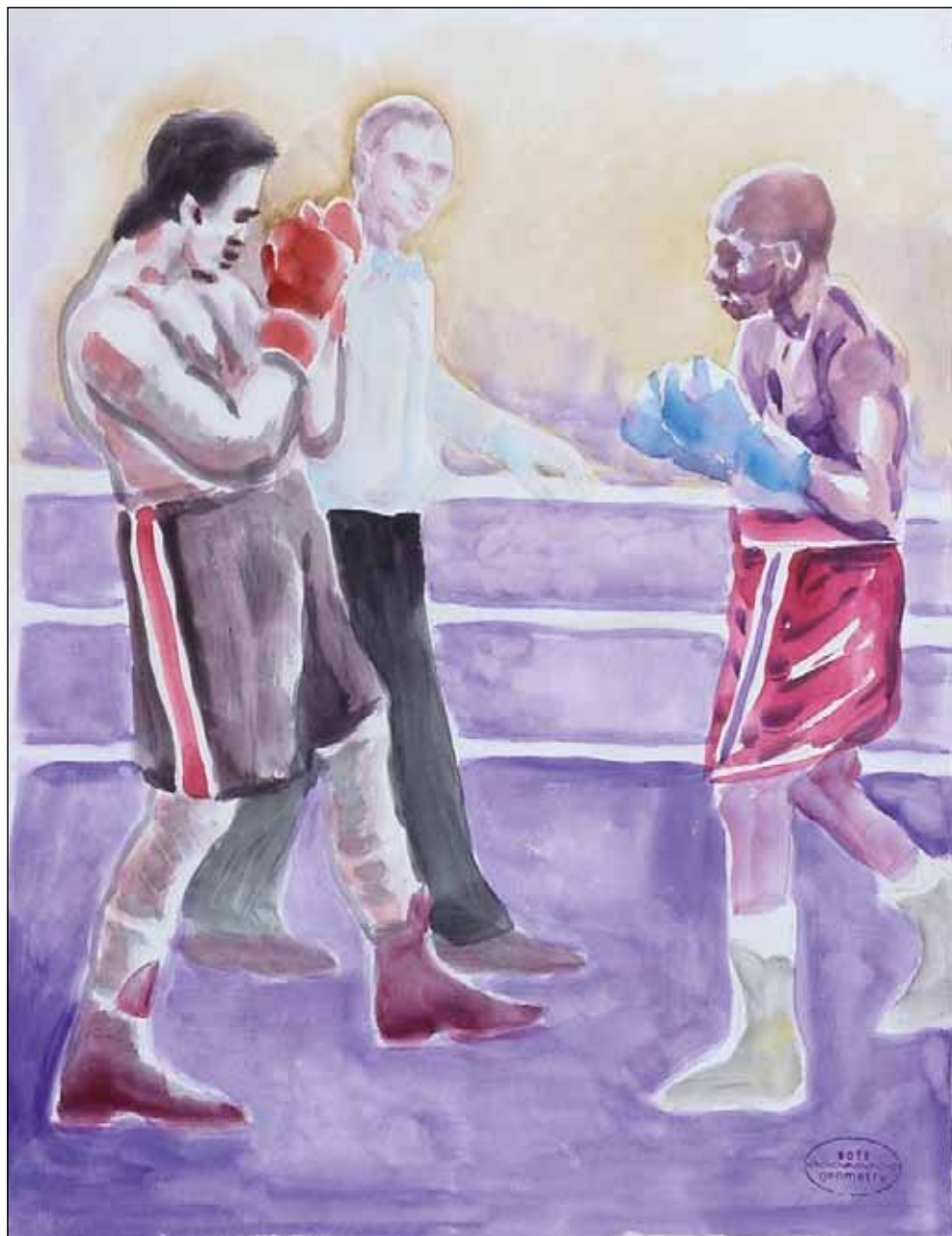
Wehner Tibor

Handó Péter

Sakkveszély

Azt tartják, a sakk nem veszélyes sportág, legföljebb a pulzusszámmra, a vérnyomásra hat. Alapjáraton igen. De azért nem árt, ha az ember valamilyen küzdősportban is edzi mellette magát. Például kötöttfogású birkózásban vagy dzsiudzsicuban, ha elég előrelátó.

Engem nem az előrelátásom tett „felkészültté”. Ha zsványnak nem is mondható gyerek voltam, a plezúr innen is, onnan is hiányzott folyton. Vagy azért, mert a Bugyiszló-patak kanyonjának apokafalát próbáltam megmászni és tavaszi-nyári-őszi szánkázás lett belőle, vagy bandán kívüli bandaháborúba keveredtem a túlexponált igazságérzetem miatt. Végül a jobb karom is eltörttem, bár ebben egy kerítés és egy gereblye játszott passzív szerepet, meg aktívat én, aki az egyikkel a kezemben a másikat próbáltam átugrani. A művelet sikerült, csak hat hét gipsszel jutalmazták. Mire visszakaptam a végtagom, átmeneti funkciózavar állt be benne. Apám erre, megelőzendő a további töréseket, elküldött birkózni. Inkább legyen karfiolfülű a fia, mint balfácán. Gyűrtek is a szőnyegen heti két alkalommal, meg havi egy-kétszer versenyen 58, majd 63 kg-os súlycsoportban, kötöttfogásúként. Aztán beköszöntem a középiskola kapuján, s mivel nem jeleskedtem, és mindemellett – a nálam másfélszer nagyobb debellák körében – gyakran váltam az erőmérés eszközévé, az osztályfőnököm – átmeneti időre – eltiltott a sporttól. Gondoltam, a foci csak játék, hát beálltam a városrész üzemének ificsapatába csatárnak. Bár futni nem igazán szerettem, erőnlétem megvolt, földre vinni meg szinte nem is lehetett a megyei bajnokságban. Volt is ezért bokaszínesítő rugdosás a velem szembeni játékban, még ha nehezen is akartam kékülni. Rövid balszélsői pályafutásomnak akkor vettem véget, amikor egy-egy törlesztésnél megróttak, hogy ok nélkül durvulok. Pedig az embernek néha jólesik, ha nemcsak kap, hanem ad is. Visszatértem a szőnyegre, de ott meg folyton érdeklődtek a jegyek iránt, így beállt a sportpauza, a koncerttermek küzdőterében izzadtam tovább. Jött az ifjúsági klubmozgalomban való aktivizálódás és a baráti sakkpartik. Katonai szolgálatra e téren már elég jól felkészülten vonultam be: egy hónap után minden sorstársamból kikopott a hajlandóság, legföljebb a mások játékát bámulhattam, ha meg tudtam állni, hogy nem kotyogok bele. De nem tudtam.

Az eskütételt követően őrszolgálatra beoszthatóvá váltam. A pihenőszakaszban az őrszobán időnként előkerült a sakk-készlet, meg az üti, hogy egy-egy kiskatonán lemérje sakktudását és múlassa a számára is csupáncsak araszoló időt. A fölvezetővel épp egy parti közepére érkeztem vissza az őrtoronyból. Szinte meg se szabadultam az AKT-tól, a löszertáskától és a szimatszatyortól, amikor odavonszoltak az asztalhoz: No, ezt verd meg, ha tudod! – jelezték a gesztusok. Épp csak elkongatták a delet, és bennem is, inkább ebédeltem volna, de lenyomtak a „cimborám” helyére. Fordult az átvett játszma, majd még három követte. A százados szemrebbenés nélkül állta a vereséget, s hogy egyre feltűnőbben mosolyogták meg, abból se csinált ügyet. Viszont – ennek

tudhatóan – változott a beosztásom a következő szolgálati etapra: a laktanya közepén található anyagraktár körötti talpas őrzőjáratot kaptam. Megkerültem az épületet egyszer, kétszer – lement a nap. Tettem még egy kört a rossz világítás mellett. Éreztem az esti levegő fogát és a hűlő fegyver vasát a zubbonyon át. Gondoltam: kinek kell innen bármi? Minek őriznem a néphadsereg limlómát? Alig 8-10 méterre friss szénaboglya illatozott. Beledőltem, elnyomott a buzgóság. Arra riadtam, valaki a saját fegyveremmel bökdös. Azonnal felismertem benne az ügyeletes tisztet meg a bosszúját. Visszavágott, s vesztettem. Mondhatni, megszorongatta a brómos teával közömbösített férfiasságom, majd kegyelmet gyakorolt, mert még fogdára se küldött. Viszont ahhoz az őrséghez soha többé nem jött át sakkozni, amelyikbe szolgálatra beosztottak.

Leszerelésemet követően a tarjáni Fiatalok Házába költöztem albérletbe. Velem egykorú sorstársam itt is bőven akadt. Hamar gyülekezőhellyé vált a szobám mindazok részére, akik a Parnasszus meghódításához ostromgyűrűt szerettek volna létrehozni. Aki teán, vajas pirítóson, lekváros kenyéren kívüli igényekkel lépett fel, az a hóna alá csapta a székét, a festőállványát, a vacsoráját, és azzal együtt kopogtatott be. Napra nap dolgozott az ecset, a toll, és a száj, meg az elme is. Két nagyon jó sakkozó akadt a körünkben: K. Károly és C. László. Az előbbivel hosszú, elmélyült partikat lehetett játszani, az utóbbival csak villámmérkőzéseket: ő volt akkoriban Nógrád snellbajnoka. Karcsival és Lacival is órákon keresztül könyököltünk a tábla két oldalán és nyomogattuk a sakkóra gombját, de míg az egyik esetben egy-két partira került sor, addig a másikinál húsz-harmincra. Eleinte nem voltam ellenfél, aztán egyre inkább. Végül Laci alkalmasnak ítélte arra, hogy a Geregyes Endre Ifjúsági Ház sakkcsapatába invitáljon. Két és fél, két és fél óra gondolkodási idő általában mindenkinek elegendőnek bizonyult arra, hogy győzzön, remizzen vagy kikapjon. Egyetlenegyszer szorultam rá az utolsó félórámra egy nagyon kemény csata során. A rengeteg snellezés alkalmassá tett a gyors válaszra. Míg az ellenfél kiötölte a következő lépését, többszörösen át tudtam gondolni, mire milyen választ kell adnom ahhoz, hogy az én győzelmem felé billenjen a mérleg serpenyője. És minél megfontoltabb volt az ellenfél, annál inkább.

Karancs-völgyi településről érkezett az adott forduló ellencsapata a Geregyesbe. Miután a versenybíró mindent rendben talált, elindult mind a tíz asztalnál a játék. A legkülönbözőbb vérmérséklettel rakosgattuk a bábukat, töltöttük a játszmalapot és csapkodtuk az óra tetején lévő nyomógombot. A sors úgy adta, nálam két-három évtizeddel idősebb férfi ült velem szemben. Mosolygott is az elején, mit akarok vele szemben én, a nyikhaj. Vastag üveges, műanyag fekete keretes szemüvegén keresztül csillogott a tekintete az első tíz lépésig. Neki fél óra kellett rá, nekem egyetlen perc. Amikor a játszmalap első oszlopa betelt, még nem tartottam öt percnél, neki viszont a zászlója már egyszer fölemelkedett és leesett. Ekkor már erősen izzadt, folyton a homlokát törölte a szürke öltönyéből előkerült textil zsebkendőjével, idegesen rángott a szája szeglete. Fölálltam, és elmentem pohárért és ásványvízért részére. Közben lépett, már az én óráam ketyegett. Le se ülve körbetekintettem, fölmértem a helyzetet és válaszoltam, majd visszaballagtam a büféasztalhoz. Nem jutottam messze, hallom, az asztalhoz hívja a versenybíró. Mire magamat is kiszolgálva visszaértem, már nyugalmi állapotban volt a sakkóra mindkét oldala, és a

versenybíró éppen a tartalékok közül üzemelt be egyet, cserélte ki az addig használtat, nyugtatgatta az ellenfelem, hogy egyik mérőeszközzel sincs semmi baj, de azzal különösen nincs, amelyiket most rakott a sakktábla mellé; próbáljon egy kicsit gyorsabban játszani. Elegendő volt egy újabb félórának eltelnie, amikor ismételten bíróra volt szükség, mert „csakis az ő órája ment”. Ugyan a negyvenet meglépte két óra alatt, viszont az utolsó félórát kezdte el felélni. Tíz percem ketyegett le addig (lassú snellt műveltem). Ráadásul a játszma kiegyenlített volt, és még nem látszott a vége. Sejthetően, ha a tempója nem változik, időhiány miatt kikap. Idegesen mocorgott, már maga ment a versenybíróhoz, hogy az órát valamiképp megbuheráltam. Az se kizárt, a szememmel. Tegyen valamit ellenem!

Javasoltam, hogy innentől nem nyomok gombot, és az én időm pereg, csak nyugodjon meg. Győzni jöttem, de nem az óra segítségével. A békesség kedvéért még a versenybíró is áldását adta a javaslatomra, hiszen nem kötelező nekem élni az óra nyomkodásával. Ez viszont módfelett sértette az ellenfelem önérzetét, s miután nem voltam hajlandó a lépésemet követően váltani, maga tette meg, ökölbe szorult kézzel csapva le az oldalamon lévő gombot. Aztán érkezett oda, hogy az órája zászlócskáját elkezdte a percmutató emelni. Ráadásul a dekoncentráltasága miatt már hibát hibára halmozott, a mérkőzés eldőlni látszott felém. S hogy snelltempóra kényszerült, menthetetlenül. Reszkető kézzel emelte fel a még meglévő huszárját, pár másodpercre megmerevedett, mint aki emberfölötti erővel koncentrált, aztán lecsapott vele oda, ahol a legsűrűbben benépesült a mező, s ugyanezzel a mozdulattal megkapta a tábla felé eső oldalát. Borult az állás, és lendült az elnéptelenedett hatvannégy kocka.

Birkózói fürgeségemnek és az ellenfelem menet közben visszatért józan eszének köszönhetően, a sakktábla épségben megmaradt, egyedül a huszár nyakát kellett renoválni. Az esetből okulva, az egyesület a legközelebbi alkalomra vászon sakktáblákat szerzett, műanyag figurákkal (bár arra meg élet lehetett törni, mint a sörösüvegére), én pedig elkezdtem járni a baglyasaljai Hétközi Diákotthon kultúrtermében tartott dzsiudzsicu-edzésre, hátha egyszer még valaki más is időzavarba kerül.

Wehner Tibor

Sakk-futamok

Egyen-súlyok

A pest-budai Kortárs Művészeti Múzeum állandó kiállításán megtekinthető és befogadható egy (Yoko Ono által jegyzett) érdekes műalkotás: egy szabályszerű sakk-készlet, amely minden bizonnyal az x-i sakkművészeti körökben is érdeklődést keltene. Ez a sakk-készlet tulajdonképpen rendben lévőnek ítéelhető: a tábla maga nyolcszor nyolc négyzetre osztott, és rajta kezdésre felsorakoztatva ott áll a tizenhat-tizenhat sakkfigura: gyalogok, bástyák, huszárok, futók, királyok és királynők. Egyetlen furcsa momentum árnyalja és avatja műalkotássá ezt a készletet: az összes sakkfigura és az összes sakktáblamező fehér, vagyis világos. Azonos, egymástól megkülönböztethetetlen árnyalatú. A szemlélőben első gondolatként persze az merül fel, hogy minden bizonnyal világtalanok számára tervezett és kivitelezett készlettel állunk szemben, de alighogy átgondoltuk a variációs lehetőségeket (egy világtalan sakkozik egy látóval, illetve két világtalan sakkozik egymással), azonnal el is hessegethetjük azokat, merthogy a lényegi megoldást meg sem közelítő feltevéseknek bizonyulnak. Újabb kísérletet téve a megoldásra, felmerülhet az önsakk játszásának kényszere, de itt is logikai képtelenségekbe ütközünk: miért is játszanék eleve eldönthetetlen, és bizonyos fokig nehezen egységesíthető szabályrendszerrel vezérelt játszmákat önmagammal? Újabb megoldási esély lehet, hogy mivel múzeumban járunk, felmerül bennünk a gyanú, ez nem is egy sakk-készlet, hanem egy műalkotás, amely csupán a sakk-készlet álruhájában tetszeleg, és így máris egészen más kérdésfelvetésekkel kell foglalkoznunk, mintsem azzal, hogy hogyan lehet lejátszani ezen egy normális partit. De akkor meg rögtön rádöbbenünk, hogy az objektumnak pontosan ez a lényege: a megtévesztés, és akkor azonnal azt a következtetést kell levonnunk, hogy a múzeumok a megtévesztés, a becsapás színterei, ami ugyebár képtelenség, gondoljunk csak a Magyar Nemzeti Múzeum római kőtárára vagy a Magyar Nemzeti Galéria középkori szárnyas oltáira. Vagy – ha a múzeum mégiscsak valami komoly és éteri, a lényegi dolgokra rámutató színtér – esetleg ott kell keresnünk a rejtély nyitját, hogy a dolgok lényege egészen egyszerűen a felület színezésében rejlik? A mázban? Valamifajta megjelölésben? És a többi elem tulajdonképpen lényegtelen? Csak az a fontos, hogy nem fehér, hanem fekete és fehér? És akkor már minden megy a rendes kerékvágásban? Mert ha csak fehér, akkor bizony máris értelmetlen és megfeythetetlen? Vagy pontosan fordítva: a fehér sakk-készlet a dolgok lényegi megjelenése, és a fekete-fehér a rendhagyó, a talmi, a figyelmünkre sem érdemes? Sakkozunk ezentúl fehér sakk-készlettel, és megszűnnek a problémáink. Új esélyek nyílnak meg előttünk egy unalmas, avitt világ helyett. Indítsuk be a fehérsakk-világjátékokat, melyek során bárki, minden induló és minden távol maradó világ bajnok lehet. A fehér sakkkal minden játszma egy-

szeri és megismételhetetlen, minden játékos egyszerre győztes és vesztes, egészen addig, amíg meg nem jelenik valaki, aki kiállítja valamely város múzeumában, majd elkezd kultuszát terjeszteni a teljesen fekete sakk-készletnek. Előbb-utóbb aztán egymásnak feszülnek a fehér sakk és a fekete sakk hívei, egyik megpróbálja legyűrni a másikat, mígnem egy zseniális elme kompromisszumot ajánl: egyesítsük erőinket, osszuk fel a fennhatóságainkat; és létrejön a szabályszerűnek és demokratikusnak tűnő fekete-fehér sakktábla. Az egyensúly mindaddig fennáll, mígnem valamely kitüntetett térben valaki nem jelentkezik ismét egy fehér (vagy esetleg rögtön egy fekete) sakk-készlettel. És ha mélyen belegondolunk, akkor megadón be kell látnunk, hogy ez bizony így van a gyűlölt, ugyancsak szimbolikus tartalmakkal átítatott pártszékházakkal is.

Patthelyzet

A sorozatosan időzavarba került Isten és a virtuóz Sátán sakkjátszmája döntetlenel zárult.

(A páros mérkőzés visszavágójának szervezői újabb kiszámíthatatlan kimenetelű, küzdelmes mérkőzésben reménykedve, töretlen bizakodással tekintenek a jövőbe.)

Moszkvai játszma

Mihail Tal ars poeticája:

„Olyan sűrű, sötét erdőbe vidd az ellenfeledet,
ahol kettő meg kettő öttel egyenlő, és ahonnan
egy keskeny ösvény csak egy embernek kínál kiutat.”

Néhány évtized múltán, amikor megrendezték – megrendezik majd – a Mihail Tal levélsakk-émlékversenyt, a világos e4 megnyitásra a sötét meghökkentőnek tűnő választ ad:

az r70-est lépi.

Az elképedt versenyző felvetésére – miféle lépés ez? – a sötét bábukat irányító játékos csak annyit közöl: válaszlépésével a rablógyilkos hetvenes évekre utalt, és hogy ellenfele akár fel is adhatja a mérkőzést.

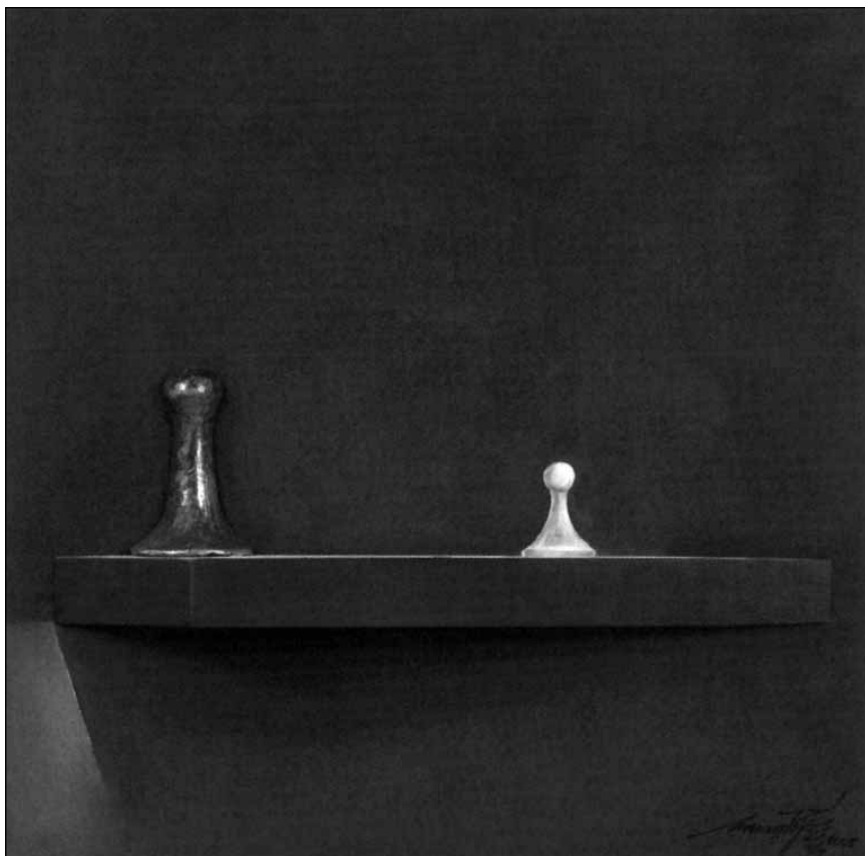
Ez volt – ez lesz – a sakktörténet egyik legrövidebb, tisztázatlan körülmények között félbemaradt játszmája, s ezzel sem Marcel Duchamp, sem Vlagyimir Iljics (zürichi fejezet) nem vetekekedhet.

Viszont a történetnek volt (illetve a majdan bekövetkező történetnek lesz) – vagy már van is – némi utózöngéje, amelynek eredői a körülményekben, illetve a történések mélyén meghúzódó, meghatározó jelentőségű motívumokban és lényegi jelenségekben rejteznek.

Talnak, a páratlan taktikusnak a leleményes
ars poeticán túl fontos fegyvere volt ijesztő,
összenőtt szemöldöke, és az, hogy jobb kezén

csak három ujja volt. Bár mindig bal kézzel játszott, ellenfelei a taktikai csatában állandóan mérlegelni kényszerültek azt az esélyt is, hogy a következő lépésnél a korántsem kedélyjavító jobbjaival nyúl a bábuk felé. Így rendszerint vesztesként álltak fel az asztaltól. Mindezek tudatában veti fel a hajdani pártlap utódlapjának sakkrovatvezető munkatársa az ominózus kérdést: lehet-e csodálkozni azon, hogy napjainkban (2011) a legrangosabb emlékverseny Moszkvában Mihail Tal nevét (illetve szemöldökének és kezének ijesztő emlékét) viseli?

(Vigyázó szemetek Moszkvára vessétek.)

HARASZTŰ ISTVÁN
HÁTTÉRBÁB

Végh Alpár Sándor

Hányfélek a sakkfigurák

Elképzelem Kádár előszobáját, ahol bebocsátásra várnak összeszorított térdekkel a kor nagyjai: Lázár, Havasi, Kapolyi. Ültek, és magukban többször átfogalmazták mindazt, ami egyébként benne volt a dossziében. Abba kapaszkodtak izzadt tenyérrel, ám hirtelen lépteket hallottak.

Mindhárom odakapta a fejét, aztán egyforma nagyot sóhajtottak.

A kis keszeg ember közeledte azt jelentette, hogy tovább kell várniuk. Ha Szerényi Sándor sakk-ügyben érkezett, mindig megelőzte őket.

De miért lenne másként?

A sakk a Főnök örök szerelme.

Még a Dob utcában kezdődött. Kádár egy osztályba járt egy Lilienthal nevű fiúval, és délután vagy este a Kohn-kocsmában sakkoztak. Ott legalább nyugalom volt és béke. Mert amúgy merő zűr volt az élete mindkettőnek.

A Csermanek fiú anyja mosónő volt, Lilienthalé esztrádekes. Az előbbi Fiumében jött a világra, Lilienthal Moszkvában: az anyja két felépítés között szülte meg.

A két fiú sakkipartijainak egy szelet zsíros kenyér volt a tétje. Aki veszített, fizetett a másiknak egyet a kocsmárosnál.

Ilyen vacogtató mélységből indult a két karrier. Az egyiké a politikában, a másiké a sakkban. Lilienthalé korábban kezdődött: 1936-ban megnyerte a szovjet bajnokságot – a világ legerősebb bajnokságát.

Hogy került Moszkvába?

Menekült. Nem úgy, mint manapság az afrikaiak. Lilienthal a nők vagy

a megcsalt a férjek elől menekült. Örökös frászban élt, hogy egyszer valaki utoléri.

Moszkva biztos menedéknek látszott. Sztálin idejében nem lehetett csak úgy jönni-menni a határon át. Mindegy volt, hogy szovjet polgár vagy idegen, ne mozogjon túlságosan. Épp csak annyira, hogy megfigyelhető legyen.

Lilienthal különleges eset volt. Nem illett bele egyetlen öntőformába sem. Véletlenül Moszkvában született, egyébként zsidó volt, zsebében magyar útlevelel, mindennek a tetejébe remekül sakkozott – sokáig Botvinniknál is jobban. Hogy biztos menedékre leljen, gyorsan elvett egy orosz lányt, és csak hosszú évtizedek múlva tért haza újra.

Szerényi, Kádár, Lilienthal – mivel rokonítható ez a három furcsa figura?

A munkás-sakkal, mert mindhárom annak indult.

Szerényi az asztaloságot tanulta ki, Kádár az irodagép-műszerészséget, Lilienthal az úri szabóságot. Kitanulták, de szakmájukban sose dolgoztak. Mindhármuk életének a kommunizmus szabott irányt. Nem mindig a legjobb irányt.

Szerényiénél többet senki nem tudott a magyar munkásmozgalomról. Ennek két oka volt. Az egyik, hogy 102 évet élt, s abban a százakéntben annyi minden történt, mint azelőtt két évszázadban együttvéve sem.

A másik ok, hogy 25 évesen ő lett az illegális párt titkára. Első embere. A kunisták és a landleristák a múlt század húszas éveiben képtelenek voltak megegyezni, melyikük embere

vezesse a pártot. A gyilkos vita hevében valaki rámutatott egy pápaszemre, sovány fiatalemberre: „Az a fiú nem tartozik se ide, se oda. Legyen ő...” És ő lett. Szerényi Sándor.

Hogy lássák, kicsoda, kihívták Moszkvába. Ment. Elkérték a – hamis – útlevélét. Odaadta. Pár év után a gulagra került. Tizennégy évet húzott le. A legtöbb tábor lakói arról sem tudtak, hogy háború van a nagyvilágban. Kizökkent rendes menetéből az idő.

A világháború után Szekfű Gyula volt a követ Moszkvában. Szerényi kijátszotta az őrséget, beszökött az épületbe, s a tőle kapott útlevéllel tért haza 1947-ben.

Rákosiék itthon a szívükhöz kaptak. Azt hitték, Szerényi rég halott. Ha viszont nem az, akkor baj van, mert sokat tud. Nagyon sokat.

A csont-bőr Szerényi mindenáron beszélni akart Rákosival. Hogy ne lás-sák ágrólszakadtnak, és fel tudjon öl-

tözni, jóakarója ráadott egy bőrkabátot. Abban érkezett meg az Akadémia utcai pártház kapuja elé.

Mikor megpillantotta az ór, azonnal ráfogta a géppisztolyát. Hozzá az ijedelem...

Szerényi Sándorra ugyanis egy mozgalmi társa SS-bőrkabátot adott. De honnan tudta volna a boldogtalan, hogy mi az?

Így aztán hiába próbálkozott, az elkövetkező kilenc évben egyszer sem engedték Rákosi Mátyás elé.

Ötvenhatig ugyanabban a klubban, a Bástyában sakkozott Kádárral. Utána rehabilitálták, s pár év múlva a sakkszövetség elnöke lett. Az ő égisze alatt nyerte meg a magyar férfiválogatott az 1986-os sakkolimpiát a Szovjetunió előtt Buenos Airesben. Szenzációs győzelem volt.

Ugyan mit érzett az eredményhirdetés perceiben Szerényi? Örömet, vagy bosszút a tizennégy év gulagért?

ZSANKÓ LÁSZLÓ
A PARASZT

Bella István
Sakkmese, dalocskával

Banos Gergőnek

A hóember, és
 kéményseprősége
 sakkozni
 lement a térre.
 A hóember
 szíromfehérben,
 a kéményseprő
 koromsötétben.
 Hát ahogy a
 két majszter
 a térre leér,
 így szól a hóember:
 „En leszek a fekete,
 Maga a fehér!”
 „Én, fehér?”
 – A kéményseprő
 majd belekékül.
 „Barátom! Maga megzöldült
 kívül s bévül!”
 „Zöld lennék?”
 – A hóember
 mint a főtt rák:
 „Barátom! Maga színvak!”
 „Sakkszínvak!”
 Leng fönn egy zöld ág.
 Hogy a zöld ág
 elhallgatott,

a két barát
 sakkozgatott,
 s aki csak
 odaballagott,
 beállt kibicelni a körbe:
 veréb, rigó,
 villanykörte,
 újságpapír,
 iskolatáska,
 hétpettyes
 katicabogárka,
 mind, mind
 ámuldozva nézte,
 hogy jó
 lépés lépésre.
 És bár
 mindegyik megtanulta,
 magában már
 kívülről fújta,
 fönnhangon el
 mégse dúdolta
 a dalt, mi fölhangzott:
 újra, s újra:
 „Lovamat megsarkantyúzom,
 a királyt megsakkantyúzom.
 Mitemet? Mitomat? Lovimat?
 Ím, a matt!

Gráfik Imre

A „játékok játéka”: a GOMBFOCI®

Játékból – sportjáték

Előzmények. A játék kialakulásának előzményei között meghatározó a labdarúgás magyarországi megjelenése és elterjedése. Közhelyszerű tény, hogy az európai futball őshazája Anglia. A kezdetek a tizenkilencedik század közepének elit angol kollégiumaiba vezetnek. Az első nemzetközi futballmeccset 1872-ben Anglia és Skócia játszotta Glasgow-ban, az eredmény 0 : 0 lett (Taylor, Rogan – Jamrich, Klara, *Puskas on Puskas. The Life and Times of a Footballing Legend*, London, Robson Books, 1997, 59. – idézi Hadas Miklós, *Stílus és karakter. Futballhabituológiai traktárus*, Replika, 36.). A futballnak a kontinensen való elterjesztésében is angol edzők kaptak szerepet.

A futball, magyar nevén labdarúgás magyarországi meghonosodásának fontosabb eseményei időrendben az alábbiakban foglalhatók össze: (2015. március 11-én letöltött forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_labdar%C3%BAG%C3%B3-v%C3%A1logatott).

– Magyarországra az első „footballt” gr. Esterházy Miksa hozta be 1875-ben mint a Monarchia attaséja.

– A magyar labdarúgás legrégebbi írásos emlékeit 1879-ből őrizzük. Molnár Lajos könyve (Molnár Lajos, *Athletikai gyakorlatok*, Eszterházy Miksa cikkeivel bővítve, Budapest, Athenaeum Nyomda, 1879) említi meg először a futballt, az „angol rúgósdit”-t. Ebből a könyvből származik az első hazai futballábrázolás.

– 1882-ben a pesti református főgimnáziumban már Szabadtéri Játzó Társaság alakult, mely iránt néhány esztendő múlva több nagyvárosunk is élénk érdeklődést mutatott.

– 1890-ben a Sport-Világ című újságban megjelentek a sportág szabályismertető kis füzetek, Bély Mihály és Szaffka Manó révén.

– A BBTE-ben 1893-tól rendszeresen hódoltak az új játéknak, két esztendő múltán már több híradás jelent meg a futballjátékról.

– Sport-Világ 1896. március 29. – Hír: „A football játék kezd már hazánkban is tért foglalni. Eddig a MAC alelnökének engedélye folytán H. Perry, a MAC trainere lapunk szerkesztőjének közreműködése mellett a Ludovika-akadémia

tanárait és növendékeit tanítják már egy hónapja erre a rendkívül érdekes és szórakoztató játékra, azonban most már a MAC tagjai is megkezdtek nagy kedvvel a tanulást. A múlt vasárnap megtartott sikerült első próba valószínűleg arra fogja vezetni a MAC vezetőségét, hogy nemsokára pályát rendeztet be s talán zárkövül egy-két versenyt is rendez ezen játékból."

– 1897. május 9-én nyilvánosan is bemutatkozott a BTC két csapata, egy év múlva megmérkőztek a Műegyetem együttesével is.

– 1899. május 3-án megalakult a Ferencvárosi Torna Club.

– Újabb jelentős esemény, hogy 1901. január 19-én megalakult a Magyar Labdarúgók Szövetsége.

– 1901. február 17-én a BTC és a BSC csapatai – kizárólag fővárosi csapatok – játszották az első első osztályú bajnoki mérkőzést.

– 1902. október 12-én Bécsben rendezték Ausztria-Magyarország – mindkét ország – első hivatalos válogatott mérkőzését.

– 1907-ben a FIFA elismerte a szövetség önállóságát, és felvette Magyarország tagjai sorába.

A fentiekből két tény állapítható meg. Az egyik, hogy a futball egyre népszerűbb sporttá vált Magyarországon. (A századfordulói 56 nemzetközi, 63 fővárosi és 20 vidéki mérkőzést rendeztek együtteseink.) A másik, hogy hazánkban is meghatározó volt a játék ismertté válásában az angol edzők jelenléte. Ez utóbbi a gombfoci alakulástörténetében is közrejátszott, közrejátszhatott. Ugyanis a labdarúgásban fontos volt az edzők szerepe. Az erőnlét és a készség fejlesztésén túl, az ő feladatuk volt a taktika kidolgozása. E célból már a korai években a megbeszéléseken föltehetően/igazolhatóan használhattak egy kisebb futballpályát idéző táblát, amelyen valamiféle korongok mozgatásával vázolhatták föl a csapat szerkezetét és modellezték a taktikai elképzeléseket.

Valószínűsíthető, hogy ennek alapján, mint azt egy *korabeli angol reklám* mutatja, megkísérelték a sport, azaz a futball táblán, asztalon való, játékszerű (*Table Football Game*) elterjesztését. A kutatás jelenlegi állapotában nem tudjuk pontosan a vállalkozást évhez kötni, de az tény, hogy a reklámban szereplő Alexander (Sandy) Gilchrist Tait (1873–1949) skót származású védő (beck) játékos, akinek legsikeresebb évei a századfordulóra estek, 1901-ben a Tottenham Hotspur játékosaként FA Cup-győztes volt.

Az üzleti cél föltehetően nem valósult meg, és a játék Angliában feledésbe merült. Sajnos a történetet nem ismerjük pontosan. Az angol edzők azonban nemcsak a játékot honosították meg a kontinensen, hanem az edzői táblácskát is. E kisméretű táblákon valamiféle korongok mozgatásával vázolhatták föl a csapat szerkezetét és modellezték a taktikai elképzeléseket.

A gombfoci története Magyarországon. Magyarországon a játékosokat föltehetően, illetve ismereteink szerint, már korán *csontgombokkal* jelenítették meg. S innen, illetve ebből eredhet az ötlet: a futballnak egy táblán *gombokkal* való játéksza.

A valódi csontgombokkal játszott játék széles körben elterjedt magyar neve: a *gombfoci*, egyértelműen erre utal. A fővárosi, nagyvárosi, kisvárosi, falusi gyermekek körében történt gyors elterjedéséről sokrétű irodalmi forrásunk van. Ezek egy része visszaemlékezésekre alapozott korai – kvázi kortárs – híradásnak tekinthető, mások pedig idővel a mához közeledve dokumentálják a játék feltartóztatathatatlanságát. A relatív, de megbízhatóan hiteles datálás lehetőségével élve idézünk néhány példát.

– Az 1900-as évek elejére hivatkozva: „A gyermeki világ tevékenységei közt a gombozás szinte hagyományos jellegű. Körülbelül harminc év óta játszanak a pesti gyerekek gombokkal, egy a footballra emlékeztető, szabályaiban rendkívül bonyolult játékot... A gombozás megőrizte hagyományos és szabad jellegét. Bár a játékkereskedők legalább másfél évtizede próbálkoznak gyárilag készített és nyomtatott szabálykönyvvel ellátott gombjátékok forgalomba hozatalával, minden ilyen irányú kísérlet eredménytelen maradt és az egymást követő gyermeknemzedékek hajthatatlanul kitartanak a kabátokról levágott, konyhák kőpadlóján reszelt, szurommal ragasztott és drótozott gombok mellett... A gombozás olyan vívmánya a gyermektársadalomnak, amit természetes állapotban fenntart és megvéd a felnőttek minden üldözésével szemben, még akkor is, ha gombjait a szemébe dobják, vagy ha a gombpálya céljaira ideális ebédlőasztalról a majdnem alkalmatlan konyhaasztalra száműzik.

S ebben az egész tevékenységben több van, mint egy játékhagyomány kialakulása, több, mint *passe-temps*, a fejlődésnek egy nagy és jelentős lépése húzódik meg mögötte... Ugyanekkor a gombozás jelenti a legfőbb társadalmi kapcsolatot is. Feltétlen jogforrás és az erkölcsök próbaköve. Csaló az, aki arébb tolja a gombot lökés előtt, becsületes az, aki tiltakozás nélkül vallja be, hogy szabadrúgást vétett.” (Mérei Ferenc, *A gombozó gyermek*, Budapest, A Magyar Királyi Gyermeklélektani Intézet Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó Közleménye, 1937, 3–4.).

– Az 1910-es évek első felére vonatkozóan: „Közeledett a tél, a Tiszán beretvaéles szél hajtotta maga előtt a port és a barna lombot. Jég még nem volt, mozogni csak kellene. Oszi volt a megmentőnk. Valahol látta és azonnal beindította a gombfocit. A Hársfa utca sarkán laktak, a Rákóczi úton. Középső szobájuk nagy asztala lett az Üllői úti Fradi-pálya, azon játszottak a csapatok. Oszi, mint az ötlet szellemi tulajdonosa, kinevezte csapatát MTK-nak, Baranyi Pisti elkunyorálta az FTC-t, engem rábeszél a BAK-ra, Kacska maradt a nyáron megszokott 33 FC, a kis Fodor az NSC, a bátyja a BTC. Néha megengedték Oszi szüleinek is a szobán való keresztüljárást. A gombfoci nem egyszerű dolog. Mindenekelőtt kell tizenegy nagy gomb, és közülük egyik, a kapus, különösen terjedelmes kell legyen, különben nem tölt ki nagy helyet a pappendekliből készült kapuban. A tíz többi gomb kiválasztása sem egyszerű dolog, mert ha a gomb széle nincs közel, tízedmilliméter közelségben a pályához, akkor a gomb ugrik. Tehát délutánjaink javarészt azzal töltöttük, hogy a régi kabátokról lecsent, ismerősöktől, rokonoktól összekunyerált csontgombokat

a lépcsőházban a kövön simára csiszoljuk.” (Bondy Endre, *Foci*, Budapest, Sport, 1970, 21.).

– Az 1930-as évekből: „Gombfutball. Asztaljáték, amely teljesen a rendes futball szabályai szerint megy: a játékosok gombok (11-11 db), a labda pedig egy kisebb gomb. A két párt felváltva ‘lép’, amennyiben a csapat tulajdonosa egy

gombbal vagy pattintófával úgy ad lendületet a gombnak, hogy az a labdát az ellenfél kapuja felé lökje. A játékosok állapodjanak meg a legfontosabb szabályokban, hogy a mérkőzés szép és zavartalan lehessen.” (Velósy Béla, szerk., *Játékos könyv II. Otthoni és téli szabadtéri játékok*, Budapest, A Magyar Cserkészszövetség kiadása, 1939, 27–28.).

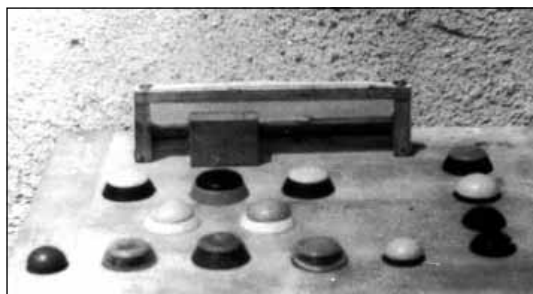
– Az 1950-es évekre utalóan: „Vendéglátónk nemrég kapta meg – születésnapjára talán – a műasztalosnál készítettett, szabályos felező és tizenhatos vonallal kijelölt, tükörsimára fényezett gombfutball-pályát. Eddig különböző méretű, föl pattogzott asztallapokon játszottunk – most végre megszületett a valódi futballpálya arányait másoló, kifogástalan talajú, hálós kapukkal felszerelt stadion. Az ünnepélyes fölavatásra meghívták Gallus Ivánt. Második gimnáziumba járt, s félelmetes híre megelőzte. Csodálatos gombjai vannak, körülreszelt csatárai átemelik a labdát a három gombból összevarrott kapusokon, óriási háttvédei pedig elsöprik az ellenfél támadásait. És a játéktudása! Mindez hallomásból ért el hozzám, sosem láttam sem őt, sem a csapatát. A gombfutball életem középpontja volt, akárcsak egész társaságunknak. Valószínűtlen áldozatokra lettünk volna készek, hogy megszerezzünk egy-egy riválisunk csapatában föltűnt új csillagot, a divatüzleteket jártuk, s zsebpénzünkéből játékosokat szerződtettünk, a hátsó udvar kövén művésziesen csiszolgattuk őket, hogy peremük egyenletessé váljék, s oldaluk enyhe lejtéssel nyúljon a labdával szolgáló apró gomb alá, a magasba emelje, átrepítse ellenfelünk védői fölött. A gomboknak nemcsak nevük volt – a valódi csapatok megfelelő játékosáról kapták –, de egyéniségük, sőt kétségkívül lelük is. A győzelem vagy vereség egész napunkat bearanyozta vagy gyászba borította. Egy-egy sorsdöntő mérkőzésre falsápadtan álltunk ki, gyomrunkban reszkető szorongással, nekifohászkodva, mielőtt a játékvezető halk füttyére megtettük a kezdő rúgást, s beharapott ajakkal lestünk olykor a ketyegő órára, mely nem a közép-európai időt mérte, de a küzdelemből eltelt perceket.” (Vidor Miklós, *Galambposta*, Bu-

dapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1961, 10–11., valamint tovább az első rész 2. fejezetében: 11–17.).

A második világháború utáni évek legélénkebb gombfociélete Pécsen zajlott. A legendás szabómester, Balogh László valósította meg az első klubszerű gombfociéleket. Nevéhez köthető az első szabálykönyv összeállítása, személyével összeforr a hazai szervezett gombfocizás kialakulása. Pécsi klubját 1944-ben szervezte meg.

Balatonalmádiban, az 1950-es években, az általános iskola tanulói között népszerű volt a *gombfoci*. Két szűkebb baráti kör tagjai szervezték és irányították a versenyszerű játékot; különböző „nemzeti és nemzetközi bajnokságokat” írtak ki, melyeket kéziratos feljegyzésekben dokumentáltak. A korábbi „*Gombfoci duó*” után az 1960-as évektől már a „*Gombfoci trió*” játszott meghatározó szerepet, melynek tagjai megmaradtak a klasszikus hagyományoknál: az eredeti egyérintős játékszabály alkalmazásánál, játékosaik főként csontgombokból készültek, de kiegészítésként már plexit is felhasználtak. A nyári tanítási szünetben együtt játszottak a Balatonalmádiban nyaraló veszprémi, székesfehérvári, győri és budapesti diákokkal. Az egykor állandó almádi lakos trió tagjai középiskolai tanulmányai-

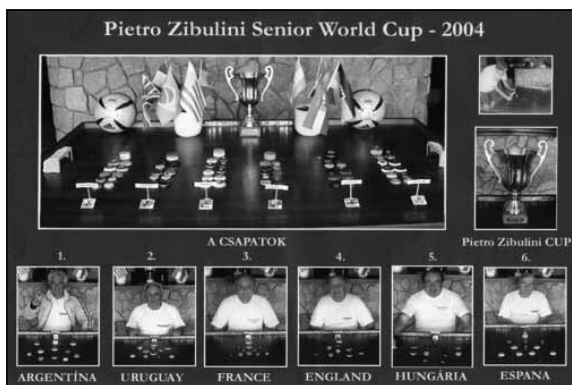

kat Székesfehérvárott végezték, s csak az egyetemi évek választották el őket egymástól. Felnőtt korukban kevesebbet *gombfociztak*, a játék iránti nosztalgiájuk azonban napjainkig megmaradt, 2005 óta újra összejárnak, s más-más típusú játékosokból álló csapataikkal, kétféle szabályrendszer szerint is, különbö-

ző tornákat rendezve játszanak. (Lásd: *Játék és szenvedély. Balatonalmádi – szubjektív – gombfoci-története*, in: Új Almádi Újság, 2007. XIX. (7.), 11. – 2015. március 11-én.)

A legendás magyar labdarúgó-válogatott, az ún. „*Aranycsapat*” népszerűsítette a gombfocit is. Megjelentek a műanyagból készült gombfocicsapatok az „*Aranycsapat*” játékosainak képével. A különböző műanyagok felhasználása (plexi, bakelit, danamit stb.) fokozatosan kiszorította a hagyományos csontgombokat, mely utóbbiak mára már csak féltve őrzött ereklyék, bizonyítva a játék eredetét. Az esztergályozott, szabályozott méretű, egyforma játékosok elvesztették a különböző csontgombok adta egyéniségüket. Az egyes játékosok megkülönböztetésére színek, képek, feliratok, számozások felhasználása, illetve alkalmazása ad lehetőséget.

Az 1950-es években Budapesten a Mester utcai Fáy András Gimnázium tanulóiból baráti társaság szervező-dött, melynek tagjai a szabad idő kitöltésének módját a gombfociban találták meg. 1959-ben megalapították a „Nemzetközi Gombfutball Szövetséget” (Negosz). A tagok szimbolikusan egy-egy ország nevét vették fel. A csontgombokból és különböző műanyagokból többnyire maguk készítette játékosokkal évtizedeken át saját körükben rendeztek versenyeket, tornákat, bajnokságokat. A korabeli viszonyok között lehetséges sokszorosítási eljárással kéziratos kiadványokban, jegyzőkönyvekben és fényképeken örökítették meg kedvelt játékuikat. A felnőttkorban is megtartott baráti kapcsolat ellenére, a játék a közelmúltig háttérbe szorult a társaság tagjainak életében. 2000-től azonban ismét rendszeresen összejön-

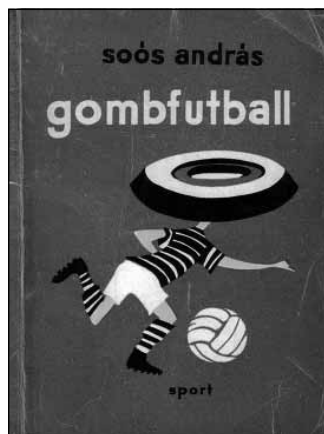

nek, és Balatonalmádiban a hagyományos szabályok szerint, évenként megrendezik a „Senior Világkupa” bajnokságot. (Lásd: Gráfik Imre, Zidane és társai a Balatonnál!, Balatoni futár, 2004, XI. évf. 8. szám, 31.).

Ezekre az évekre tehető a magyarországi gombfociéletben döntő változást hozó esemény. Egy ideiglenes intézőbizottság az 1960-as évektől

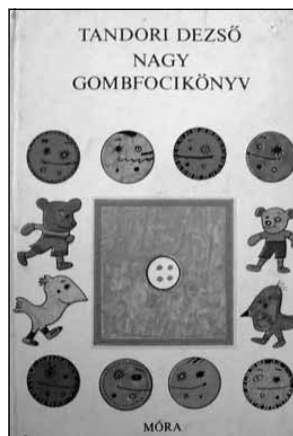
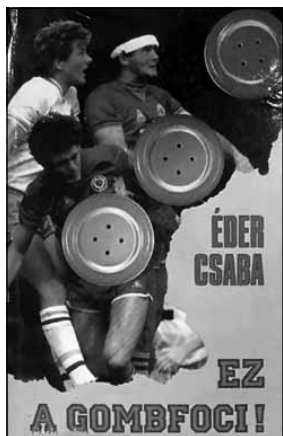
már versenyszerűen szervezte a játék-lehetőségeket, játék-eseményeket, így a játékosok valóságos sporttevékenységként élték meg a különböző bajnokságokban való részvételt. Az üzletek kínálatában megjelentek a műanyagokból készült „gombutánzat” játékosok, csapatok. Az igényesebbek és a versenyszerűen játszóknak azonban továbbra is maguk készítették csapataikat, igaz, játékosaik anyaga már az ő esetükben is különböző műanyagok voltak. 1964-ben megjelent az első nyomtatott szabálykönyv is (Soós András, *Gombfutball*, Budapest, Sport, 1964).

Tandori Dezső neves író jóvoltából 1980-tól szép/irodalmi dokumentumokkal rendelkezünk, melyek azt igazolják, hogy az informatikai forradalom előtti időszakban a gombfoci tartotta előkelő helyét a gyermekek játécai körében. Könyve, melyben részletesen fölidézi a Budán, a Vízivárosban zajló bajnokságokat, a mérkőzések hangulatát, több kiadásban is megjelent.

Az 1980-as években neves rendező (Révész György) és ismert színészek közreműködésével egy különleges film-dokumentum örökítette meg a gombfocit: *A hátvéd halála és feltámadása* című nagyjátékfilm. A második világháború alatt zajló történet hősei kiskamaszok, akiknek szinte egész életét kitölti nagy szenvedélyük: a *gombfoci*. Akár az alvójárók élnek a zűrzavaros világban, minden gondolatukat lefoglalja a játék, melynek középpontjában a csodálatos hátvéd áll, „akinek” sorsa oly sok bonyolalmat okoz. A háború azonban a szereplők életébe is betör, és ettől a pillanattól már vége a felhőtlen, boldog gyermekornak. (Lásd: https://www.youtube.com/watch?v=J_VHNpphmlo)

A hivatalos elismertség azonban váratott magára. 1989-ben az országszerte működő klubok egy szervezetbe tömörülve megalakították a *Magyar Asztali Labdarúgó Sportszövetséget*, amelyet a bíróság bejegyzett, és a sporthivatal is támogatóan vette tudomásul. Ezzel a *gombfoci* mint *asztali labdarúgás* hivatalosan is sporttevékenységnek minősült. A sportjátékká válás folyamata, ha nem is minden más játékot háttérbe szorítóan és a fiatalok széles tömegeit érintően, de megállíthatatlan. Ennek egyik bizonyítéka, hogy 1990-ben újabb gombfoci szabálykönyv kerülhetett kiadásra, illetve megfogalmazásra (Éder Csaba, *Ez a gombfoci*, Budapest, Policoop Kiszövetkezet, 1990).

A kivándorolt magyarok új hazájukban is meghonosították, elterjesztették a *gombfocit*. Más népek is megbarátkoztak ezzel a szellemi-ügyességi sporttal, s ma már a világ sok országában játsszák. A *gombfoci* a magyarokon kívül a legszervezettebb és legszínvonalasabb a spanyoloknál (katalánok) és a braziloknál. Brazíliában, az európai – magyar mintát követő, s kisebb-nagyobb eltéréseket mu-

tató – szabályoktól eltérően, gömbölyű (tömörített filcből készült) labdával, laposabbra esztergályozott játékosokkal és az úgynevezett *tizenkét érintős* szabály szerint játszanak.

Magyarországon tehát új sportjáték született: a *gombfoci* lett az első sportág, amelyet a magyarok adtak a világnak! (Lásd: Horváth Imre, *Sportág születik. A gombfocitól a szektorlabdáig*, Szakdolgozat, kézirat, 2004) Megkülönböztetve a sportágat más futballutánzó játékoktól, a legjellemzőbb szabályaelem neve után ma *szektorlabdának* nevezik a versenyszerű *gombfocit*.

A korosztályoktól független (sport)játék hódításának bemutatására többször is sor került; országos jelentőségű esemény volt e tárgyban a budapesti Néprajzi Múzeum reprezentatív kiállítása 2006-ban: *Csonttól a műanyagig / Gombfociból szektorlabda*, melyet a neves sportriporter, Vitray Tamás nyitott meg. (Lásd Gráfik Imre, *Csonttól a műanyagig: gombfociból szektorlabda*,

in: Fejős Zoltán – Frazon Zsófia, szerk., *Műanyag – Plastic*, Budapest, Néprajzi Múzeum, 2007, 346–347.)

A játék varázsa újraéledni látszik. Ezt igazolandó fölidézzük a Balatonalmádiban *Gombfoci Varázs* címen megvalósult rendezvényt. „A Pannónia Kulturális Központ (8220 Balatonalmádi, Városháza tér 4.) és a Magyar

Szektorlabda Szövetség az Almádi Nyári Fesztivál Tanérvázár Hétvége keretében 2007. június 15–17-én nyílt gombfoci- és meghívásos szektorlabda-bajnokságot rendezett. A *gombfoci története* című kamara-kiállítás megnyitójával vette kezdetét a háromnapos rendezvény, melyen Felber Gyula képviselő és Dr. Gráfik Imre néprajzkutató köszöntő szavait követően Dr. Sárkány Mihály szociálintropológus, tudományos osztályvezető mondott megnyitó beszédet.” (http://www.kamjt.hu/kiadvany/forgo/forgo_2007_2_08.pdf – letöltve: 2015. március 11-én)

A gombfoci lehetséges jövője. A *Magyar Szektorlabda Szövetség* Pécsen (2010. szeptember 24–26.), Európa kulturális fővárosában rendezte meg a Balogh László Kupa – VI. Szektorlabda Európa-bajnokságot. 2013-ban komoly törekvések irányultak arra, hogy a gombfoci kerüljön hivatalosan a hungarikumok körébe. Ennek érdekében elkészült egy szakértők által összeállított javaslattevő tanulmány (lásd: Szikora Katalin – Takács Ferenc – Gráfik Imre, *Tanulmány a gombfoci játék és a szektorlabda sportág eredetéről, kialakulásáról*, Budapest, kézirat, 2013).

Szigetszentmiklóson pedig állandó gombfocitörténeti gyűjtemény került megnyitásra.

2014-ben ismét Magyarország rendezte a Szektorlabda Európa-bajnokságot, mely a korábbi évekhez hasonlóan magyar sikereket hozott. A sportjáték hazai és nemzetközi szervezettségének kialakításában Horváth Imre vállalt fontos szerepet felszereléseket árusító üzletet és tanácsadó szolgálatot is működtetve (lásd: <http://gombfoci.hu>).

A Magyarországon nagy hagyományokkal rendelkező gombfoci, illetve annak versenyszerű sportjáték-válto-

zata, a szektorlabda, mind nagyobb népszerűségnek örvend. Sorra alakulnak a helyi egyesületek, baráti társaságok, Hungarikum Klubok, melyek ápolják a játék hagyományát, és igyekeznek – a modern kor informatikai játéakai ellenében – reális alternatívaként elterjeszteni a kreativitást és kezűgyességet igénylő, valamint igazi versenyhangulatot árasztó, továbbá remek társas szórakozást biztosító játékot.

Jó példa minderre a 2013. szeptember 21-én Balatonalmádiban megalkult Hungarikum Klub, melynek célja a hagyományok őrzése és megújítása, a helyi értékek népszerűsítése. A kezdeményezők Balatonalmádi legendás *gombfoci*-játékosai: a seniorok és a „Gombfoci trió” tagjai voltak. Előterjesztésük nyomán a hagyományos

gombfocijáték bekerült Balatonalmádi város Értéktárába mint helyi érték. Terveik és szándékaik szerint minden évben, a széles nyilvánosság előtt megrendezik Almádi hagyományos és nyílt gombfocibajnokságát (lásd: <http://wiki.strandkonyvtar.hu/index.php?title=Gombfoci>).

2013-ban a Kiss Áron Magyar Játéktársaság figyelme is a gombfoci felé fordult. E sorok

írója rövid előzetes írást tett közzé a társaság lapjában (Gráfik Imre, A *gombfociról*, Forgó, 2013/4., 10.), majd előadást tartott a jubileumi konferencián, ahol bemutatót is játszottak.

Az érdeklődés nem maradt a határon belül. 2014-ben a potsdami 24. Nemzetközi Játék Vásár és Konferencia is meghívta a magyar delegációt, hogy ismertessék a német nyelvterületen ismeretlen játékot. A sikeres bemutatkozás következményeként újabb meghívást kapott a magyar gombfoci mint kvázi hungaricum, a 2015-ös jubileumi 25. Nemzetközi Játék Vásárra és Konferenciára (Németország/Potsdam).

Bárhogy is alakuljon a *gombfoci* és a belőle kifejlődő *szektorlabda* sportjáték hazai és nemzetközi jövője, fogadjuk meg és terjesszük a gombfocizók társadalmának üzenetét:

„Üzenet a világnak: Gombfocizz, ne háborúzz!”

Takács Ferenc

József Attila és a testkultúra

Előljáróban leszögezhetjük, hogy József Attila nem volt „sportember”, életébe nemigen fért bele a sportolás, legfeljebb a szellemi sportokat űzte. Ennek ellenére találhatunk műveiben testkulturális gondolatokat, emlékeket és reflexiókat. Ezekből válogattuk össze írásunk anyagát, mely nem kíván teoretikus elemzésekbe bocsátkozni, csupán az elhullajtott gondolat-szálakat próbálja kvévébe kötni.

Játszani is engedd... József Attila az emberi szabadság egyik legszebbi-kének tartotta a játékot, melynek minden válfaját szerette, egész életén vezér-fonalként húzódott át ez a sora: „egy kis játékot én is érdemelnék...”

Legfogékonyabb korában Öcsödön megfosztották minden elemi játéktól – még a nevétől is –, és megalázó munkával teltek évei. Ez a fájó hiány sok írásában felsejlik, de a legőszintebben a *Szabad-ötletek jegyzékében* beszél erről: „Öcsödön rossz volt, kellett volna két kis ló, kis nő, kis eke, kis ház, kis kutya, kis csikó, kis kasza, kis búza – minden arányosan hozzám, mint ahogy minden arányos volt a nevelőapámhoz.” József Attilát – kishúgával, Etussal együtt – mint „menhelyieket” kirekesztették a falubeli gyerekek mindenből, ami egy életre kisebbségi komplexust okozott neki.

József Attila gyermekkorra – néhány derűsebb epizód kivételével – örömtelen és játék nélküli volt. Szabolcsi Miklós szerint: „Hiányzott belőle az önfeledtségnek, a gyanútlan öntudatlanságnak az élménye, amely számos más író kortársánál megvolt.”¹

A Szép Szó 1938. 1–2. számában Móricz Zsigmond így adta vissza a költő szavait a *Nagyon fáj* című kötet kapcsán. „Az az én bajom, hogy ez az életem... én csibe vagyok: apátlan, anyátlan árva, ebből a mélységből származom és emiatt nagyon nehéz nekem az élet... mert az ember haláláig egy és oszthatatlan marad, úgy viszi magán az életet, mint csiga a házát.”

Amikor felkerült Pestre, a ferencvárosi gyerekek játékaival ismerkedett, melyek színterei az utcák voltak. Nem sok ideje maradt azonban erre se, mert a háború alatt éjszakákön át élelmiszerért állt sorba, tüzelőt cipelt a pályaudvarokról, csomagokat hordott a vásárcsarnokban stb. Külön fájdalmat okozott neki, hogy a Világ moziban a család által készített színes forgókat árulta, de ő maga nem játszhatott velük. Ez a kín a pszichoanalízis során is felöltött benne: „az öncsalás... talán olyan, mint forgót csinálni.”

József Jolán visszaemlékezése: „Zsebe állandóan tömve volt ismeretlen eredetű golyókkal, szögekkel, rongylabdával és a srátság mindenféle egyéb haszontalan kellékével... Attila szabályos ferencvárosi srác lett... A reggel kapott nagy karéj kenyérrel egész nap csatangolt, csak este került elő. Futballozott a Vásártéren a többi kis csibésszel, vagy a tizedik uccában golyózott. Az

¹ Szabolcsi Miklós, *József Attila élete és pályája*, Kossuth Kiadó, Bp., 2005, I. köt., 111.

utzagyererek életét élte: részt vett csínytevéseikben, elnyerte a golyóikat, és otthon a gombokat levágta a ruhákról – gombozáshoz.”²

Egy másik frusztrációt okozó emléke, hogy egyik albérelőjük lakatos volt, aki megígérte, hogy csinál neki egy játék ágyút. „Emlékszem, hogy egyszer azt ígérte nekem, hogy vesz, azazhogyn csinál nekem egy igazi kis ágyút, amelybe valódi revolvergolyót lehet tenni és azzal majd ki lehet lőni az ablakon. Ma is szeretném megkapni ezt a kis ágyút.”³

Könnyű emlékek című verse is a játék olthatatlan vágyáról szól, melyben a kis ágyú ismét előkerül.

Könnyű emlékek, hova tűntetek?
Nehéz a szívem, majdnem zokogok.
Már nem élhetek meg nélkületek,
már nem fog kézen, amit megfogok.

Egy kis játékot én is érdemelnék –
libbenjetekek elő, ti gyöngé pillék!

Emlékek, kicsi ólomkatonák,
kikért annyira sóvárogtam én
s akiknek egyengettem szuronyát –
törökök, búrok, gyűljetekek körém!
Kis ágyúk, ti is álljatek föl rendben!
Nehéz a szívem. Védjetekek meg engem!

A továbbiakban a költő néhány versrészletét összemarkoltuk, melyekben valamilyen formában megjelenik a játék.

József Jolán könyvében olvasható, hogy a hároméves Attila egyszer a Teleki téren – ahol a Mama kötényeket árult – eltűnt a forgatagban. Ez ihlette később *A vásártéren* című versének megírására.

A vásártéren sátrat ütnek, vernek,
süvölvények közt ácsorog a Gyermekek
egy roskadozó deszkapolc előtt.
A deszkapolcon bádogdobozok,
Én nem vagyok te, én nem csupán látszom,
én játszom.

Könnyű, fehér ruhában című, Ignóus Pálnak ajánlott versének második strófájában így filozofál a játékról:

És tudom, mint a kisgyerek,
csak az boldog, ki játszhat.
Én sok játékot ismerek,
hisz a valóság elpereget
és megmarad a látszat.

² József Jolán, *József Attila élete*, Bp., 1941, 112.

³ József Attila összes versei (szerk.: Stoll Béla), Balassi Kiadó, Bp., 2005, III. köt., 224.

Majd emlékezni jó lesz versében követeli: „adjátok meg a munka örömét”, mely a játékhoz hasonló boldogsághoz vezessen: „s mosolyra fakaszt mind ami ma bánt / majd játszunk békés állatok gyanánt.”

A csillagok járásához hasonlított pontos és szép munkáját – a mostoha viszonyok ellenére is – játékosan végezte, a zseni könnyedségével alkotott. Gyömrői Editnek mondta: „Veszem a szót, földobom a levegőbe, ott szétesik és újra megfogom és akkor valami más.”

Minden sorában örömteli vidámságot sugároz a *Reggeli* című verse:

Álmomban kazalról gurultunk,
rózsámmal bukfencet vetettem,
tótágast állnék most is én,
de már munkába kell sietnem.

Hasonló gyermeki boldogság utáni sóvárgás bujkál a következő versszakban is:

Nyári könnyű szellők,
lányok közt szökellők
szoknyákat libbentők –

játsztok a bokorban,
szalmaszállal porban
boldog gyermekkorban.

Az *Isten* ciklus második versében található az alábbi négy sor:

Hogyha golyóznak a gyerekek,
az isten köztük ott ténfereg.
S ha egy a szemét nagyra nyitja,
golyóját ő lyukba gurítja.

Ez vélhetően azon a régi legendán alapszik, mely szerint Krisztus kicsi korában sárból gyúrt golyókkal játszadozott.

A *Tél* című ismert versében szintén megjelenik a játék mint az öröm forrása.

Ráhányini mindent, ami antik, ócska,
Csorbát, töröttet s ami új meg ép,
Gyermekjátékot, – ó boldog fogócska! –
S rászórni szórva mindent, ami szép.

Gyermekkori emlékét idézi fel a költő a *Perc*, illetve később *Idill* címen írt versében. Makói tartózkodása idején a Maros-parton maga is „kacsázhatott” vékony kövekkel. Ennek a mindenütt ismert játéknak valószínű őskori gyökerei lehetnek, hiszen máig ösztönösen rááll a kezünk a vízpartokon köveket dobálni.

A parasztyerek hevül,
A folyóparton ledül,
Homokon gurul tovább,

Kavicsot fog, jó lapost,
A folyóba dobja most
S füttyörészve áll odább.

Fiatalkori szerelme, Deáki Olga ihlette a *Szerelmes vers* című költeményét, amelyben így szerepel a játék:

Ha nem gyötörsz, én meggyötörlek,
Csak szép játék vagy, összetörlek.

Az 1923-ban keletkezett másik szerelmes verse a labda és a játék köré fonódik. Akinek földobja piros labdáját, az Espersit Mária, vagyis Caca. „Ez a vers, ha akarja a magáé...” Külön felhívja a lány figyelmét, hogy klasszikus formában: stancákban írta.⁴

Piros labdámat föl-fölhajigálom,
Most néked játszom, néked egyedül.
Által a halk, mosolyos violákon,
Szépséged kastélyablakán belül,
Ó nézd a labdát, álom-égbe szállón
Nem napsugáron, szemedén hevül
Szép fénye, mint eső után a márvány
Szüz tóru! visszacsillan a szivárvány.

Ó nézd a labdát, hogy suhan zuhanva,
Mily fürgén szökken mindig újra fel!
Hajolj ki, hogy mosolyvirágid hamva
Libbenjen véle égi útra el,
Ne vess, ne vess, hogy száll s hull víg iramba,
Míg suhanása halkán énekel,
Ne vess s ne tudd, hogy majd szétszaggatom már
Gyötört szivem virágos ablakodnál.

A Nyugat 1935. szeptemberi számában megjelent, *A bűn* című versében ez található a játékkal összefüggésben:

Ám lehet, bűnöm gyermekes
és együgyű nagyon.
Akkor a világ kicsi lesz,
s én játszani hagyom.

A fenti vers legkorábbi változatában szerepel ez a sor is: „Ám öten nem adok hatot.” Ezt a gondolatcsírá! azután önálló négy sorosban is kifejtette *Hétért* címmel.

Hétért – magamat kérdem –
adsz-e hatot?
Játszom. Azé az érdem,
ki játszhatott.

A zsigereiben megbújó játékoságáról vall a *Tavaszi ének* című versében:
Nekem nyílik minden berek
– A vérem játékos gyerek –

⁴ A stanza (stanza) hatodfeles és ötös jambusokban írt nyolcsoros versszak, amelynek az első hat sora keresztrím, az utolsó kettő pedig páros rím.

A töredékként megmaradt versváltozataiban visszatérően szerepel ez a sor:
 „Világokat igazgatok / üveggolyókkal játszom.” Az *Isten* című versében pedig ez található: „nem ember szívébe való / nagy kínok késeivel játszom.”

Mért hagyta el, hogyha kívánsz címmel írt költeményében ismét felbukkan a játék:

Ó, asszony, te balga, te bolond,
 Játsszót játszó, ostoba, semmi játék.

József Jolán szerint ezt a versét W. Gyenes Gitta festőnő emlékkönyvébe írta. Egyébként a „játsszót játszó” asszony volt az anyja későbbi műzsájának, Lucának. Feltehetően egy hamar múló flört utáni hangulatában vetette papírra e sorokat a költő.

A *Hazám* ciklusban panaszosan követeli a költő:

„Adj meleg ételt a gyermeknek,
 hisz nem mernek már játszani sem.”

A Flórához írt ciklus harmadik versében olvashatjuk:

Ugy kellesz nekem Flóra, mint falun
 villanyfény, kőház, iskolák, kutak;
 Mint gyermekeknek játék...

József Attila a Szép Szó egyik számában a Szerkesztői Üzenet rovatban egy frappáns játékelméleti hitvallást kerekített az előfizetőnek írt válaszában.

„Végül Ön e lap címét kifogásolja. Szép Szó – e kifejezés az Ön szemében játékká »alacsonyítja« gondolatainkat, »az erkölcsi megújulás korában«. Nem értem, hogy miért volna alacsonyrendű a játék, a gyermekek öröme. Én boldog pillanataimban gyermeknek érzem magamat és akkor derűs a szívem, ha munkámban játékot fedezek föl. Félek a játszani nem tudó emberektől és mindig azon leszek, hogy az emberek játékos kedve el ne lankadjon, hogy azok a szűkös életfeltételek, melyek a játék kedvét és lehetőségét szegik, megszűnjenek.”⁵

Végül egy sokat idézett részlet a *Levegőt!* című költeményéből:

Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet,
 Jó szóval oktasd, játszani is engedd
 szép, komoly fiadat!

Sportok peremén. József Attilát hányatott élete során néhány sportág azért megérintette, vagy úgy, hogy módjában volt magának is gyakorolni, vagy pedig írt róla.

Elsőnek talán a labdarúgást vegyük elő, mely az ő gyermekkorában indult el meghódítani a magyar sportéletet. Kassák Lajos feleségéről, Simon Jolánról ezt írta: „magányos férfiak gondolták ki / amikor én még futbaloztam.” Ez a kitétel utal arra, hogy valamikor ő is rúgta a labdát. Egyébként a „futbal” szót következetesen egy l-lel írta a költő, amit a kritikai kiadásokban rendre kijavítanak.⁶ Tudjuk, hogy a grund-focin kívül az FTC sporttelepe mellett levő külső edzőpályán

⁵ József Attila összes művei, Akadémiai Kiadó, Bp., 1958, III. köt., 183.

⁶ Stoll Béla, i. m., II., 5.

is alkalmi csapatokba verődve, saját gumilabdájukkal játszottak a ferencvárosi sűrűlányok. Konkrétan tudjuk, hogy 1919. május elsején végignézte a költő a magyar–oszlák futballmérkőzést. A Ferenc téren egy házban laktak Visnyai Vil-mossal, aki később *A csodagyerek* címmel megírta, hogy a Kommün ingyenessé tette a belépést, így mindketten kimentek az Üllői úti stadionba.

József Attila 1925-ben *Féldő: 0-0* címmel írt egy költeményt, amelynek valamilyen futballmeccsre emlékezve adhatta ezt a furcsa címet. Valójában a versnek a labdarúgás gyakorlathoz konkrétan nincs sok köze. Metaforaként idézi fel a költő a féldőbeni döntetlen szituációt, melyben ott rejlik az esetleges győzelem reménye vagy a vereség. Biztatja a „vörös dresszeseket”, vagyis az ifjúságot, akiknek szurkol, hogy sikerüljön az „országolásuk”.⁷

Vörös dresszünkön elmaradt nyarak
Vérlódító, nagy forrósága izzik. Gyerekek,
Féldő: 0:0. ...

(...)

Féldő: 0:0; karcsú tagjainkból

Hajbókoljatok ki cédrusok,

Kövek, tüzek és elektromos álmok!

(...)

Egy pohár friss vizet s aztán tovább –

Kedvünkre győzünk:

Féldő: 0:0, gyerekek –

Hátunk mögött a Szél, a Nap s az Isten!

Egy másik verse, a *Sportirodalom* lényegében szintén a futball kapcsán szól a sportokról, azok utáni vágyáról.

Sportirodalma, Takács, kedvessé tette a sportot
Méla szememben, amely csak a sakk kockáin görbült.
Már evezőt ragadok, gerelyem zúg, röppen a diszkosz
Holnapután kihúzom magamat; – s: milyen egy dali fickó –
Így sóhajtanak utánam a lányok, még a Takács is.

A meglepő témaválasztáson túl leginkább a „Takáccsal” nem tudtak mit kezdeni az irodalomtörténészek. A Stoll Béla szerkesztette „Összes”-ben is még ez olvasható: „Takácsról semmit nem tudunk, csak azt, ami a versből kiolvasható.”⁸ A valóság az, hogy nagyon is sokat tudunk Takács II. Józsefről, a korszak sztárfocistájáról. Angyalföldről került a Fradiba, és a húszas évek gólkirálya lett. A rendkívül népszerű, szerény futballista a magyar válogatott csatáraként közel félszáz gólt rúgott. József Attila mint igazi frantzstadti gyerek ellátogatott – az akkor a „város pereméhez” tartozó – FTC-stadionba, és ha sikerült belógnia a meccsre, személyesen megcsodálhatta Takács kettőt,

⁷ A 2015-ös Nemzetközi Könyvfesztiválra jelent meg Gazdag József *Egy futballrajongó naplójából* című könyve. Ebben a szerző klasszikus irodalmárokból összeállított egy képzeletbeli válogatott labdarúgó-csapatot. A *féldő: 0-0* című verse kapcsán József Attilát is beválasztotta az álomcsapatba mint balhátvédet.

⁸ Stoll Béla, i. m., III. köt., 263.

akit ekkor minden ivarérett fiú példaképének tartott.⁹ Ahhoz, hogy a kerület érdes részén lakók „kedvét a vasárnap megfordítja” – ahogy a költő írta –, hozzájárult a futball varázsa is. Az emberek örömmel emlékeztek a Fradi-mecsceken való kultikus szurkolásokra, a gólokra, amikor már kedvüket „a hétfő szomorította”.

A tornával az iskolai testgyakorlati órákon találkozott először, ami azonban mélyebb benyomást nem tett rá, bár többnyire jelese volt a tantárgyból. Kilenc évesen azonban rokoni közelségbe került a korabeli versenyturnával. Jolán nővérét ugyanis 1914-ben elvette feleségül Pásztai Elemér, a sokszoros bajnok szertornász. A Világ moziban ismerkedtek meg, ahol Jolán jegyzető volt, a mama takarított, a két kisebb pedig cukrot, vizet és forgót árult. Az esküvőjük után az egész család átköltözött Pásztai Üllői út 63. szám alatti szobakonyhájába.

Pásztai Elemér 1912-ben a stockholmi olimpián tagja volt az ezüstérmes magyar válogatott tornászcsapatnak. Az izmos, jó felépítésű, fiatal versenyző a delegáció mókamestere volt.¹⁰ Természetesen Attila is egy ideig Pásztaiéknál lakott, akiről említést tesz a „szabad ötletekben” is: „FTC pálya (...) a Pásztai a BTC tagja volt (...) használtam a súlyzóit.”

A költő bizonyos időszakokban otthoni tornát, erősítő gyakorlatokat végzett, amiről Vágó Márta egyik levele tanúskodik. Amikor Mártát szülei Londonba „száműzték”, kiterjedt levelezést folytattak. Az 1928. októberi levelében ezt írta Attilának: „Te, ne görheskedj nekem! Nem kezdenél megint tornázni (ha van utána mit enned, amit mégiscsak remélem, valahogy megkapsz?), de akkor igazán komolyan minden nap!”¹¹

József Attila erejével és tornásztudásával egészen furcsa módon szeretett kérkedni. Erről érdekes epizódot találhatunk Tersánszky Józsi Jenő *Nagy árnyakról bizalmasan* című könyvében, melyben leírja Attilával való kiruccanásukat a csillaghegyi strandra.¹² „Óriási terebélyes fák a strand körül, a hegyoldalban pázsitos és homokos teraszok, tornaszerek, hatalmas, kettős vízmedence. Lubickolni, ugrálni, testgyakorlatozni lehet remekül. Gyöngye kis természetével arról beszél: őt a nélkülözés és a testi munka annyira megedzette, hogy izmai, inai megacélosodtak, és nagy meglepetés érne engem, ha megmérkőznénk, ki a különb legény a gáton. Amíg ezt közli velem, szinte önmagát is megszédíti, oly rugalmas mozdulatokra egyengeti a tagjait, mint egy díjbirkózó. Nekem elég mulattatásomra szolgál ez a kérkedés. Hagyom, hogy ropogtassa meg a kezem szorításával és azt is, hogy két karomat lenyomva neki szorítson a falnak. Hadd legyen túl boldog!”¹³

Attilának nem lévén fürdőnadrágja, bérelni kellett egyet a pénztárban. „A gatya, amikor a kabinban magára húzta, akkorának mutatkozott, hogy valami százkilós nehézsúlyú alakon is lengett volna. Úgy segített valahogy magán,

⁹ A Sporthírlap 1933. október 21-i számában még vers is jelent meg Takács II. József tiszteletére, Lévy József stílusában.

¹⁰ Herczeg István, *Impresszióim a stockholmi olimpiáról*, Stephaneum Kiadó, Bp., 1912.

¹¹ Vágó Márta, *József Attila*, Noran-Kiadó Kft., 2005, 411.

¹² Tersánszky Józsi Jenő, *Nagy árnyakról bizalmasan*, Holnap Kiadó, Bp., 2002, 213.

¹³ Tersánszky, i. m., 214.

hogy a gatya felső részét összegyúrta a derekán. Persze, vékony combjai, mint a harangban a nyelve, úgy imbolyogtak azért a gatyában.”¹⁴

Ezután következett a költő tornamutatványa, amellyel versenyre hívta újdonsült barátját. „Ő felugrott a nyújtóra és el akart kápráztatni egy könnyű lábforgással, engem. Erre én kíméletből, hogy örüljön, nem pipáltam le. Holott már az 1904-es tornaversenyen, a Millenniumi pályán, a kevés szertornász közt én is megcsináltam az óriáskört, vagyis nyújtott karra forogtam a nyújtón.”¹⁵

Mondhatni, „jóval kezdett ki” Attila, hiszen köztudott Tersánszkyról, hogy szertornász volt, és még 70 éves korában is kézenállásban járta körül kedvenc kocsmáját. Az íróbarát – akit a költő „bagótlan Kakuk Marcinak” nevezett – azonban ráhagyta, hogy ő az erősebb.

„Érdekes, hogy az a viszonylat, hogy Attila megköveteli tőlem, mint egy katonai fellebbvaló, hogy befogjam előtte a számat, kövessem még badar utasításait is... megmaradt köztünk mindvégig... Mások nem említik Attilánál, hogy a testi kiválóságok milyen tisztelete lakozott benne. Talán épp azért, mert bár arányos alkatú és valóban jó kötésű termettel rendelkezett, de kicsi volt és nem túltáplált. Ilyen kisdud emberek mindig hajlamosak az erejükkel való hivalkodásra.”¹⁶

Tersánszky tehát baráti gesztusból sokáig felvállalta ezt az erőfitogtató versengést, mígnem egy véletlen folytán megszakadt ez a furcsa kapcsolat. „Attila, miután én akár ízetlen ugratás-vágyból, akár gyöngédségből fölszabadítottam benne ezt a hajlamot, rám kapott. Ahányszor csak rájött az, hogy érvényesítse velem szemben dávidi vagy botondi fölényét, megragadta leginkább két karomat, leszorította és nekinyomta a fának vagy a falnak. Én pedig túrtem. Legyen boldog! Míg egyszer aztán, úgy rémlik, a szobánkban nagyon mélyen elgondolkoztam. Így rohant meg Attila. Szórakozottságom elfeledtette velem a köztünk dívó különleges játékszabályt, és félkarral elhárítottam rohamát. Rázuhant az ágyra. Baja nem esett. S akkor is ő kereste magának!... Én mégsem tudom elfelejteni azt a letört, csalódott, szinte rémülettel és szemrehányással teli tekintetet, amit rám vetett. Mintha számon kérte volna tőlem: miért döntötted meg bennem az erőmben való élvezetes bizakodásomat, ha eddig áltattál vele?”¹⁷

József Attila tornászmutatványait és erejével való büszkélkedését Vágó Márta is említi. Az óbudai strandra menet Attila játékosan, de kifejezetten kérkedően kijelentette: „Meg fogod látni, hogy sovány vagyok, de acélszalagok feszülnek izmaim között! A hangjában mély, önérzetes zöngék vegyültek ironikus éllel... Számomra nem volt probléma, hogy lát-e különbséget úszóruhás alakom és kis nyári ködmöneibe burkolt mivoltom között. Nevelésem sajátosságai közé tartozott, hogy a meztelenségbe nincs semmi. Gyermekkoromban sokáig tornáztattak meztelenül, senki előtt nem szégyelltem magam. Attila mindent próbának, mérkőzésnek, vizsgának érzett.”¹⁸

Amikor Vágó Márta először meglátogatta a költőt Andrássy úti apró albérletében, Attila szintén bemutatott egy „erődemonstrációt”. Más bútor nem lévén,

¹⁴ Tersánszky, i. m., 214.

¹⁵ Tersánszky, i. m., 215.

¹⁶ Tersánszky, i. m., 215.

¹⁷ Tersánszky, i. m., 215.

¹⁸ Vágó Márta, i. m., 99.

az ágyon ültek, amikor Attila hirtelen felemelte Mártát, mint egy emelődaru. „Láttál már emelődarut dolgozni? – kérdezte azután komolyan. Rám ragyogott, és karjaival mutatta az emelést, nyújtott karjain az inakat, hogy tapogassam meg: – Nézd, érnek annyit, mint egy emelődaru. Legalább nem voltam hiába hórukkember Bécsben egy darabig.”¹⁹

József Attilát már kora ifjúságától fogva izgatta testi ereje. *Erőének* címmel 1922-ben írt versének kezdő sora: „Derekamban tizenhét éves izmok ringatóznak”. „Erős valék, mint az anyatej”, büszkélkedik a *Gyermeksírásban*, az *Érzitek-e?* című versében ez áll: „Egészségesek vagyunk, erősek és mohók”. A *Páncélvonalat* című költeményében két helyen is fitogtatja erejét: „Vagyok számító; kíméletlen; / És erős”, továbbá: „Az én eltékozolt sok szép erőm”. Istenhez hasonló testi és lelki erőt kíván magának: „Láttam Uram, a hegyeidet / S oly kicsike vagyok én / Szeretnék nagy lenni / hozzád hasonló.” A mindenáron való furcsa erősködését az alapozhatta meg, hogy az Öcsödön eltöltött időkben kemény fizikai munkát kellett végeznie: vizet hordott, fát vágott, fára mászott, rohanguk után. Így aztán inas, izmos, vagy ahogy többször emlegette, „szívós” lett.

A Marosban és a Tiszán tett fürdőzése után érdekes, hogy József Attila valójában az Adriai-tengerben tanult meg úszni. A Károly király alapítvány jóvoltából 1918-ban – Etussal együtt – néhány

József Attila a Tisza-parton

hetet töltött a tengerparton. A koszt nagyon gyenge volt, ott is koplalnia kellett. A fagyott krumpli és a száraz kenyér ellen valóságos tüntetést szerveztek: kanalaikkal verték az asztalt, és ezt skandálták: „Károly király szereti, rothadt babbal eteti...” A legnagyobb élménye természetesen a tenger, a nagy úszások és evezések színtere. Etus visszaemlékezése szerint: „Attilát egy alkalommal a fiúk bevitték jó messzire az evezőssel és egyszerűen bedobták a vízbe... A következő látogatásomkor már büszkén újságolta, hogy tud úszni.”²⁰

Ami az úszást illeti, József Attila alkalomadtán szívesen úszkált medencében vagy szabadtéri vizekben. 1918 nyarán az Adriai-tengerparton töltött néhány hetet,

ahol napi rendszerességgel messze beúszott a tengerbe. József Etel beszámolója szerint: „otlétünk alatt többször sirokkószerű vihar tombolt a tengeren, dörgött az ég, a szél felkorbácsolta és feketére változtatta a vizet”. A költő így verselte meg ezt az élményét: „Úsztam, vagy úsztam volna, ám úgy értem partot ott, / hogy vert a hullám s végül egy hatalmas kidobott.”

Zöld nap sütés hintált versében további adalékok találhatók az úszást illetően:

¹⁹ Vágó Márta, i. m., 43.

²⁰ Szabolcsi Miklós, i. m., I., 100.

Zöld napsütés hintált a tenger lágy, habos vizén,
meztelenül, vigan, nagy messzi beúsztam biz én,
a fényes ég, a csipke víz pólyája testemen,
bölcsőben fekvé ringtam ott, behunyva két szemem.

Hasonló tengeri úszásokat és evezéseket tett 1927-ben is, amikor egy alapítvány akciója folytán Nizza mellett, Cagnes sur Merben üdülhetett. Öt hét boldogság volt ez a tengerhez közeli kis faluban, ahol művészek sora lakott és alkotott (pl. Matisse, Modigliani, Soutine, Rodin).

Az úzás élményével indítja a költő a *Négyen ugrottunk vízbe* című versét.

Négyen ugrottunk vízbe. A habok
Szívünkben zúgnak, zubognak, fehér
Tarajuk lobog, mint kigyulladt zászlók.

Az 1926-ban keletkezett fenti vers egyébként az emberiséggel összefüggő súlyos gondolatokat foglal strófába. Az úzás itt is, mint sok helyen, a felhőtlen örömet jelenti: „szép, tiszta, húsító, nagy lángokat kavartunk a nyugodt vizekből.”

A testgyakorlás, a sport visszatérően megjelenik verseinek egy-egy sorában hasonlatként vagy hangulatteremtő elemként. *Gyémánt* címmel 1924-ben kiadott versében például ez olvasható: „...lapdák helyett ökleinkkel lapdázunk!” A fűtetlen albérletben fagyoskodó költő némi irigységgel említi: „A jégpályáról most jön haza a banda / a korcsolyázók sose fáznak...”

Az evezéssel kapcsolatos metaforával is találkozhatunk: „eveztem én az élet kék taván”, vagy egy másik: „szerelmem úz, hogy rajta csolnázzam”.

Nyári délután a szobában című költeményében is a strandról meg a Dunán való evezésről ábrándozik: „De lenn a fürdő-strandon, a Dunán / piroscsíkos vizes trikók feszülnek...”

A sportokhoz sorolhatjuk végeredményben a kirándulást, a természetjárást, illetve a turisztikát, amit egy időben József Attila rendszeresen gyakorolt. Az életét feldolgozó irodalomtörténeti munkák és Szántó Judit feljegyzései alapján viszonylag jól ismerjük például a gödi kirándulásait. Főleg az 1932–33-as években jártak ide Judittal, pénzük nem lévén, többnyire gyalog. Itt találkoztak Illyés Gyulával, Nagy Lajossal, Kassák Lajossal meg a zeneszerző Szabó Ferencel. Ezek az összejöveteleken József Attila a Népszava kül- és belpolitikai cikkeit elemezte, érdekesen, ugyanakkor szakszerűen. Volt úgy, hogy költészetéről kérdezték, ekkor nagy lelkesedéssel adott elő verseiből. Egyszer a Munkás Testedző Egylet (MTE) fiatalokból összeállt kórusának leveleznyelte a megzenésített *Búza* című versét. Szerves része volt az együttlétnek a sport, a testgyakorlás: futballoztak, röplabdáztak, kidobóst játszottak, és kisebb túrákat tettek a környéken

Kortárs írók kiránduláson
(József Attila Illyés Gyula mellett)

József Attila és Illyés Gyula
egy csillebérci kiránduláson

Ürömhegyi kirándulás Vágó Mártával

és a Duna-parton. Judit említi, hogy egyik előadása után Attila azt mondta: „...no, most labdázunk egyet, mert a testnek is meg kell adni a magáét. Olyan szeretettel hajították felé a labdát, mintha kisebb testvéreiket tanítanák erre a fortélyos testi ügyességet kívánó játéokra.”²¹

Több fénykép tanúskodik arról, hogy rendszeresen kirándultak, túráztak Húvösvölgyben és Csillebércen is. Kortárs értelmiségiekből álló baráti társasággal járták a természetet (pl. Illyés Gyula, Szántó Imre, Székely Béla, Gereblyés László).

Szabadtéri testmozgásnak számított az is, amikor Vágóék üröm-hegyi nyaralójában labdáztak, fogócskáztak és alkalomadtán bejárták a turistautakat. Télen – ha volt hó a hegyen – a Vágó család síelni is kivonult. Valószínű, hogy Attila néhányszor megpróbálhatta a lécen csúszkálást, amiről Márta így képzelgett:

„...praktikusan szólva miért nem mehetünk el síelni, karácsonyi szünidőben együtt két-három hétre a hegyekbe, röpülni a havon sítalpakon.”²²

Márta a maga módján törődött Attila testi-lelki egészségével. Az 1928 nyarán írt levelében ez áll: „Atilkám, bánt, hogy esetleg egész nap a szobádban fogsz heverni, akármilyen szép is lesz az idő és a plafont nézni. Tegnap majdnem egész nap labdáztunk az Üröm-hegy tetején egy gyönyörű nagy réten...”²³

A kirándulókat érintik a *Csodálkozó bogarak közt* című versének következő sorai:

Viseltes ruhájuk alól forró testük felesel a siető nyárral
Hétnapravalót játszadoznak...

Kávéházi sportok. Manapság a sportelmélet külön kategóriába sorolja az úgynevezett „kocsmai sportokat”. A biliárd, a kártya, a sakk mellett idetartozik a kugli, a darts, a csocsó, és egyéb újabb találmány. József Attila korában ezeket a kávéházakban üzték, és a költő nagy híve volt ezen „kávéházi sportoknak”.

²¹ Lásd: OTSH munkássport-gyűjtemény, 1950.

²² Vágó Márta, i. m., 446.

²³ Vágó Márta, i. m., 365.

A **sakk** első helyen említendő. Barátja, Fejtő Ferenc a vele készült interjúban többször említi, hogy József Attila szenvedélyes sakkjátékos volt. Makón tanulta meg az alapokat Galamb Ödön tanárától, aki mindenben pártfogolta Attilát. Később belépett a helybéli sakk-körbe, melyet Kesztnér Zoltán, a makói kulturális élet egyik szervezője és finanszírozója vezetett. Kesztnér állandó partnerének választotta az ifjú költőt. Amikor mentora idősebb korában beteg lett, Attilának napi programjává vált elmenni hozzá és néhány partit lejátszani vele.

A Japán kávéházban az öreg Nagy Lajossal vívtak sakkcsatákat pár fillérért vagy egy kifliért. Fennmaradt egy epizód az egyik mérkőzésükről, amikor is Attila ezzel a szösszenettel próbálta a játszmat felfrissíteni: „Eccer élünk, eccer élünk, / egy parasztot lecerélünk.”

Vágó Mártának Londonba írt levelében a költő elmesélte sakkozással összefüggő fantasztikus álmát. „Hogy született kajánságomnak is eleget tegyek, ez az utolsó oldal, amire már csak olyasmiket írok, hogy az éjjel azt álmodtam, sakktábla vagyok, és te vagy a 32 figura, azaz, hogy te vagy a sakktábla és én a figurák. Már nem tudom kik, milyen hatalmak játszottak velem, de olyan erőlyesen csapkodtak hozzád, hogy nekem is fájt. Állandóan valami fontos figura-elememet ütötték ki, mindig fogytam, de végül a világos figurák megmattolták a sötéteket. Majd ama bizonyos hatalmak összeszedték a kiütött részeimet, és a győzteseket meg a legyőzötteket egyként, komplett 32 figuraként visszaraktak beléd. Aztán téged összezsúrtak és – katt – bepattintottak.”²⁴

A képzelt sakkjátékra ezt a választ kapta szerelmétől: „Sakk-álmód nagyon tetszett nekem, de persze csak a stílus kedvéért mondd álomnak, direkt ki-gondoltad vagy legfeljebb félálomban elképzelted nekem, nem?”²⁵

A **kártya** volt a sakk mellett a legnépszerűbb „sport”. Az „ördög bibliája” mindig ott lapult a zsebekben, de a pincér is készségesen felszolgáltatta. Illet ismerni az akkoriban divatos játékok szabályait, valamint a kis kártya-közöségek sajátos szokásait. Voltak állandó csoportok és alkalmi összeverődések, mögöttük pedig a kibicek koszorúja. József Attila törzshelyén, a Japán kávéházban koptatta a lapokat, de alkalomadtán bárhol előkerült a kártya. Természetesen filléres alapon ment a parti, de volt eset, hogy gombok helyettesítették a pénzt, fejfájós társaságban pedig egy-egy Aszpirin pirula.

A magyar irodalomból válogatva, önálló antológiát lehetne összeállítani a kártyázás témaköréből. Csak néhányat említve is grandiózus a névsor: Krúdy Gyula: *Amadé, egy szerencsét-*

József Attila Juhász Gyula és Móra Ferenc társaságában

²⁴ Vágó Márta, i. m., 157.

²⁵ Vágó Márta, i. m., 412.

len játékos, Heltai Jenő: *Negyedik kerestetik bridzshez*, Bródy Sándor: *A játékos*, Móricz Zsigmond: *Preferansz*, Szép Ernő: *Makaó és Kosztolányi Dezső, nem is beszélve Ottlik Gézaról, a világ legjobb bridzs szakírójáról*. József Attila teljes joggal sorolható e klasszikus társasághoz az *Osztás után* című versével.

Egy másik alkalmi versét is a kártya köré kanyarintotta. József Etelka gyermekének – Makai Péternek – a születésére, 1933-ban egy bridzshasonlatokkal teletűzdelt köszöntőt írt, *Az új honórhoz* címmel. A honór (honneur), mint ismeretes, a négy legmagasabb értékű kártyalap, de másik jelentése szerint megbecsülést fejez ki. József Attila az új jövevény tiszteletére és értékének ki-fejezésére találta ki ezt a verscímet.

Megszülettél lábbal, kézzel,
távirati rövidséggel.
Szlemet szoktak így csinálni:
nem tudtak kilicitalni.
Te sem győzted jó szívvel – mi? –
a mamának kibicelni,
untad a sok link bemondást,
pikk helyett a káróbontást.
S fölvisítál, mint a bábic:
„Nem leszek itt tovább kibic!”
Mamád kis rönonsszal élve,
így ütött egy robbert nyélbe.²⁶

József Attilánál – de általában a nagy íróknál – a sok ismert és akár fejből is idézett alkotás mellett mindig találhatunk néhány olyan művet, amely megbújjik az ismeretlenség homályában. Nem kerülnek tankönyvekbe, de még az antológiákból is kimaradnak. Ilyen költeménye József Attilának az *Osztás után*, mely rendkívül különös körülmények között született. A Színházi Élet 1935. áprilisi számában,²⁷ Darvas József, a bridzsrovat szerkesztője *Rögtönzés* címmel közzétette a történetet. „Egy kávéházban összeakadtam rég nem látott kedves barátommal, a kitűnő költővel. Beszélgetésünk első percében természetesen a bridzsről volt szó, a második percben a versírásról. Szó szót követett, ő a költő gondolkodásának nagy kapacitását állítgatta. Fogadást ajánlott, hogy tíz perc alatt bármely témakörből egy szonettet ír, melyben a végzet hatalmát is kifejezi. Megkötöttük a fogadást. Én persze a bridzs témakörét tűztam ki. Költőnk nyolc perc alatt kész volt az alábbi formás szonettel:

A kártya ki van osztva. Reszketünk,
Észak, Kelet, Nyugat és Dél kezében,
bubik, királyok, dámák jelmezében,
s szótlánul várjuk, mit tesz végzetünk.

²⁶ A rönonssz a kártyajátékban szabálytalanságot jelent, a *robber* pedig egy meghatározott pontszám elérésekor a megnyert játszmat.

²⁷ Színházi Élet 1935, 21–27. szám. A vers alatt József Attila neve nem szerepel (Darvas cikkébe van beépítve).

Ki vagyunk osztva. Megvan helyzetünk.
Mit tehetnénk a szabály ellenében?!
Mint mozdulatlan csillagok az égen,
változhatatlan rajzunk, jellemünk.

Vörösek és feketék, vérben, gyászban,
fényesre lakkozottan, lámpalázban
így kell kinek-kinek sorsára várni,

hogy boldogságunkat, mit rejt szerelmünk,
a gyönyörű sikert, mely megvan bennünk,
ki tudja-e a végzet licitálni.

Az eddig felsorolt versek azt a célt szolgálták, hogy a költő testkultúrát érintő gondolatait kataszterbe szedjük. Elemzésük a tudós irodalmárookra tartozik, akik szorgalmasan végzik is a dolgukat. Az *Osztás után* verssel kivételt kell tennünk, mivel érdemes és tanulságos néhány részletébe belebonyolódni. Először is azt kell leszögezni, hogy ez nem a szerencsejátékok körébe sorolható, egyszerű kártya-vers. A bridzs ugyanis egészen más: elmesport, mint a sakk. A vakszerencsére, meg a hazardírozásra alapozott kártyázás valóban az „ördög bibliája”, a bridzs viszont szellemi produktum. Az osztás utáni helyzet tényleg a játék egyik izgalmas momentuma, de ezzel még nem dőlt el semmi, ugyanis a licitnek legalább olyan fontos szerepe van, mint a kiosztásnak. A másik fontos körülmény, hogy a költő a fogadás során a bridzs-témát ugyan készen kapta, de megjegyezte: „bármely témakörből szonettet tud írni, melyben a végzet hatalmát fejezi ki”. Ez sikerült is neki. Rögtön az első sorban a „Reszketünk” szó már megadja az alaphangulatot, a végzettől való félelmet. A „Ki vagyunk osztva” ismétlése szintén egy végzetes állapotra utal, mivel bármilyen zseniális is legyen a licit, azért az erős lapok birtoklása sorsdöntő.

Túllépve a bridzs négy égtáján, a színes-rajzos kártyalapokon, az osztáson meg a liciten, érezhetjük, hogy ez a szonett valóban a végzetünkről, vagyis rólunk, emberekről szól. József Attila eddigi, játékokat érintő verseiben mindig is élet-metaforákat használt. Itt is erről van szó. Egy nyolc perc alatt megírt artistamutatványban benne rejlik a költő zsenije, aki a bridzs-játék tarka köntösébe burkolva képes volt egy filozofikus művet alkotni.

Tudomásunk van arról, hogy József Attila máskor is játszott szonett-verset. Leginkább Illyés Gyulával, amiről József Jolán könyvében olvashatunk. „Egy papírlapra rímeket írtak fel, a másiknak szonett-formában kellett a rímekhez megírni a verset. Hogy nehezebb legyen a feladat, címet is adtak a megírandó műnek. Attila és Illyés órákon keresztül írták ezeket a szonetteket, sokszor sakkozás közben is.”²⁸

Nagy Lajossal szintén játszottak szellemi tornákat, tréfás reklámszövegeket írtak és bökkverseket költöttek, például ilyet:

Lajos, ha szépség köll, tömény,
azért vagyok itt, költöm én,
és így lesz szép e költemény.

²⁸ József Jolán, i. m., 297-298.

Általában a Japán kávéház volt a színtere a szellemi sportoknak meg a tréfás vetélkedőknek. József Attila Nagy Lajossal, vagy az éppen betévedt írókkal és egyéb „kasza, kapakerülőkkal” naphosszat üzte az általa kitalált, illetve Karinthyéktól átvett különböző játékokat.

Japánban ülünk három fáradt vándor,
Egyik sem bűvár, sőt még nem is kántor,
Nem golfozunk és nem is korcsolyázunk...

Eddig ismeretlen okból 1928 nyarán József Attila elhagyta Pestet, és a budai *Pozsony* nevű kávéházban „vendégszerepelt”. Magas színvonalú vita alakult ki a költő és Benedek Marcell, valamint Vámbéry Ármin között. Valakinek az a tréfás ötlete támadt, hogy költői versenyt rendezzenek. Vágó Márta könyvében említést tesz erről a virtuskodásról. „Attila kijelentette, hogy szeretné lovagi párbajra kihívni Marcit. Különféle lovagi tornák vannak – mondta –, legjobb volna egy szonett-verseny! Benedek Marci belement, mindenről a világon lehet szonettet írni, akár erről a kerek asztalról is – és rámutatott.”²⁹

Attila végül ezzel a művével nyerte az összecsapást:

Óh kerek világ kerek asztala,
éhesen ültem én melletted mindig.
Terülj most nékem, kezemből behinti
szürkeséged rózsák zuhataga.

Terülj most nékem. Ült-e valaha
eléd bosszús istent rendelő vendég?
És könyökölt-e így? Tudod-e, nemrég
Szívem vérfoltos abroszod vala.

Én teritettem rajta mindeneknek,
faló farkasnak, öklendő ölelnek
s most itt révedek rajtad éhesen.

Mondd, megdicsérel-e, ha szólni tudnál?
Vagy lábaiddal tőlem messze futnál,
Hogy ne boruljak asztalomra sem?

A biliárd lett a kávéházak legelölkelőbb sportja, melyért azonban többnyire fizetni kellett. Cserépfalvi Imre, a híres könyvkiadó közeli barátja volt József Attilának, többek között együtt hozták tető alá a Szép Szót. Az Élet és Irodalomban megjelent Cserépfalvi-interjúból tudjuk, hogy a költő szeretett biliárdozni, sőt még azt is elmondta, miként terelgette Attila a színes golyókat. „Akkurátusan és komolykodón járt körbe az asztalt. Soha nem az egyszerű megoldásokat választotta. Az érdekelte, hogyan lehet szebben, bonyolultabban összehozni a poént.” Párizsban is együtt játszottak, ha volt pénzüik a kávéházra

²⁹ Vágó Márta, i. m., 62.

és maradt szabad idejük. Erről így nyilatkozott a barát: „Hozzá hasonló partnerem még nem volt: nem használta ki a ziccereket, mindig a meglepőbb és az esztétikusabb játékot választotta, pedig Párizsban nagyon szegények voltunk, és a biliárdot mindig a vesztes fizette.”

A **kugli** általában kiszorult a puccos kávéházakból, de egyik versében József Attila említi a kocsmák és a fogadók népszerű játékát. Villon hatására, francia nyelven írt versében (*Ballade de bonne doctrine*) sok játékos bolondság mellett ott találjuk a kuglit is.

Légy kókler, légy táncos bolond;
Játssz passiót a búcsúkon;
Danolj, dudálj pojácamód;
Komédiázz a színpadon;
Forogj, ha szól a cimbalom
Vagy nyerj, ahol a kugli járja.³⁰

A kávéházi sportok „nehéztüzérségéhez” sorolható a rulett, amely érthetően meglehetősen távol állt az éhenkórász irodalmároktól. Egyszer azonban franciaországi nyaralása során József Attilát belesodorta ebbe is játék-szenvedélye. A hazautazásra szánt pénzét tette fel a szerencsekerékre, amit rögtön el is vett. Szabolcsi Miklós szerint: „Az eset egyáltalán nem csodálatos. Szinte mindenkivel megtörténik Franciaországban, különösen a tengerparton, ahol úton-útfélen szerencsét lehet próbálni, eleinte persze kis összeggel, aztán nagyobb.”³¹

Írásom végén idézhetném a költőt: „immár kész a leltár...” Egy kazalba kerültek József Attila azon versei és gondolatai, melyek a testi kultúrát valamilyen formában érintik. Ki-ki választhat kedve szerint belőlük. Én az egész gyűjtemény végső tanúságaként ezt idézném a költőtől: *A dolgos test s az alkotó szellem / mondd, hogy törhetne egymás ellen?*

A két kultúra – testi és szellemi – eredendő összefüggését József Attila – mint mindig – a lényegénél ragadta meg gyönyörű soraiban. Nem túlzás azt állítani, hogy az emberiség jövőjének egyik záloga: *az egészséges fizikum és az ép psziché testvérisége.*

³⁰ A verset franciából Mészöly Dezső fordította.

³¹ Szabolcsi Miklós, i. m., 819.

Marin Sorescu

Sakk

Én fehér nappal kezdek,
Ő feketével felel.
Én álommal lépek,
Ő háborúba rántja,
tüdőm támadja,
egyéves kórházra ítél.
Káprázatos kombinációt végzek,
S nyerek egy fekete napot.
Ő balsorssal lép,
és rákkal fenyeget
(mely egyelőre keresztbe rohangál).
De én egy könyvet helyezek előtérbe,
És hátrálásra kényszerítem.
Még nyerek néhány bábut.
De nézd, fél életem
Táblaszélen.
– Majd sakkot adok, s odalesz optimizmusod –
Mondja.
– Nem baj – viccelek
És rosálom érzelmeim.
Hátam mögött feleség, gyerekek,
Nap, Hold s egyéb kibichad,
Reszket bármely lépésemért.
Én cigarettára gyújtok,
És folytatom a játszmat.

Ileana Malancioiu

Játék

Fogom a számozott kövem.
És leteszem a legkockázatosabb helyre.
S a játékot kezdem, hívéen,
Bármint is alakul, veszteni fogok.
Miért játszol mégis?
Kérditek tőlem.
Mi mászt tehetnék?
Válaszolom nektek.
Aztán halkán
Arrább helyezem:
Követ a kő után,
Hegy után a hegyet.

Szlafkay Attila fordításai

Marin Sorescu (1936–1996) román klasszikus, az irodalom sok területén alkotott jelentős és maradandó értéket. Színdarabjai a világ számos színházában arattak sok sikert. Herder-díja és más kitüntetései mellett több éven át várományosa volt a Nobel-díjnak.

Ileana Malancioiu (1940) kortárs román poéta és esszéíró. A diktatúra idején erősen cenzúrázták verseit.

Ödön von Horváth

Regatta

Ezernyi zászlócskát röptet a szél:
regettete regattata

Száz vitorlába zúdul a szél:
Huhúúúú...

Egyikük első lesz, másik utolsó:
Regatta!

Egyik az élre:
regattattatataraaaa!!!

Másik a mélybe:
l.

Start és cél

Start és Cél olykor egymással cseveg:

Így szól a Cél:
Ne állnék én csak itt ... lennél te céltalan!

És szól a Start:
Az már igaz; de gondolj csak bele: ha céltalan lennék ... akkor mi volna?

Az lenne a halálom.

Elmosolyodik a Start:
No igen ... atyámfia, ilyen az élet!

Erdélyi Z. János fordításai

Ödön von Horváth (1901–1938) osztrák–magyar drámaíró, elbeszélő. A *Sportmärchen* (Sportmesék) ciklusból készültek a fordítások.

Balázs Géza

Turizmusok

A turizmus szóval kapcsolatban hetven év alatt 11 jelzős kifejezést (pl. *gyalogos turizmus*) és 31 összetett szót (pl. *ökoturizmus*) dokumentáltunk. A történeti-etimológiai szótárban a turizmusra vonatkozó első adat 1951-ből: „turizmus... az észszerű pihenést művelődési vagy tudományos feladatokkal összekapcsoló utazások”. A turista meghatározása pedig: (turista jellegű) idegenforgalom, illetve második jelentésben természetjárás. A csaknem hét évtizedes adat azt mutatja, hogy a hagyományos („bakancsos”) természetjárásnál a turizmus szélesebb kategória. Ez a jelentéskör szélesedett, tágult tovább, különösen a 20. század utolsó két évtizedében, s mostanság is.

A turizmus előbb pusztán magában szerepelt, majd az 1970-es évektől jelzős szószerkezetekben bukkan fel. Az első „turizmusok” a következők voltak: *gyalogos turizmus*, *kerékpáros turizmus*, *vízi turizmus*, *autós turizmus*, *autós-motoros turizmus*, *falusi turizmus*, *lovak turizmus*. Az első turizmusoknak még volt valamilyen közük a valódi turizmushoz: a sport jellegű és/vagy művelődési tevékenységhez. Az 1980-as években kezdődött meg a turizmus kiterjedése, pl. a medjugorjei búcsújáróhelyet sokszor emlegették a „*vallási turizmus*” egyik célpontjaként. Ez az eleinte szokatlanul hangzó kifejezés a búcsújárásra vonatkozott.

Később újabb és újabb turizmusok születtek, de most már jellemzően szóösszetételi utótagként: *fürdőturizmus*, *borturizmus*, *termálturizmus*, *várturizmus* (pl. „Fellendülőben a várturizmus”), *kolostorturizmus* („Ausztriában divattá vált a kolostorturizmus”). Idesorolhatjuk az újabb felbukkanású *futóturizmus* („Felfutóban a futóturizmus”), *úrturizmus*, valamint a *konferenciaturizmus* (‘utazó konferenciázás’) összetett szót is. A *turista-turizmus* összekapcsolódását, sőt összekeverését szolgálhatta a „turistaútleivel” eufemisztikus megnevezés, amely tartalma szerint egyszerűen „magánútleivel” volt. A *bevásárlóturizmus* kifejezés a rendszerváltást megelőzően született (az ún. „Gorenje-korszak”-ban).

A *turizmus* szó eredeti tartalmának gyengülését a „homo turisticus”, a modern, főként szervezeten (társasutazás formájában) utazó tömegember, s annak kedvelt, vonzó úti célpontjai segítették elő. Az eredeti tartalom gyengülését, az attól való szélsőséges eltávolodást jól mutatja a *szexturizmus* („Ázsia országaiban *egymillió gyermek* van kitéve folyamatosan szexuális zaklatásnak, amiben jelentős szerepet játszik az egyre jobban elterjedő szexturizmus”).

Az újfajta, többnyire akár idézőjelbe is tehető turizmusok burjánzását jelzi, hogy csak egyetlen évben, 1997-ben Kiss Gábor és Pusztai Ferenc (*Új szavak, új jelentések 1997-ből*, Tinta, Budapest, 1999, 181.) a következő összetételeket dokumentálta (köztük néhány „hapax” adatnak tekinthető): *benzinturizmus*, *csináldmagad-turizmus*, *geológiai turizmus*, *konferenciaturizmus*, *kongresszusi turizmus*, *kutatóturizmus*, *ökoturizmus*, *shoppingturizmus*, *szalámi-turizmus*, *termálturizmus*, *veseturizmus*.

És nincs vége. Az *Új szavak, kifejezések (A rendszerváltás kisszótára 1990–2015)* című munkámban (Inter, Budapest, 2016) további turizmusokat dokumentáltam: *geoturizmus*, *morbid turizmus* (ún. halálfolyókon evezés), *jogosítványturizmus*, *partiturizmus* (főként brit fiatalok budapesti rövid látogatása legény- és leánybúcsú gyanánt), *szociálturizmus* (kisebb jövedelműeknek kínált utazások), *hévíturizmus*, *voksturizmus*.

A turizmus szinte végtelen jelentésbővülési lehetőségei miatt, főként idegen mintára, nem elég turizmusról, gyalogos turizmusról, természetjárásról stb. beszélni, ezért megszületett az *ökoturizmus*, az *ökoturista*: „Sikerágazat lehet-e az ökoturizmus Magyarországon?”, „Az ökoturizmust szolgálná a megszüntetéssel fenyegetett kisvasút”, „Az ökoturistáknak építünk majd madárlest...” Kis szócsaládja jött létre a gyógyfürdők látogatásának: *gyógyturizmus*, *gyógyfürdőturizmus*, *gyógyvízturizmus*, *termálturizmus*. Új jelenség a kalandtúra, kalandturizmus. Az árvizek kapcsán előbb az árvízi turizmus, majd a kolontári iszapömlés kapcsán megjelent a *katasztrófaturizmus*. A *benzinturizmus* alkalmi összetételként indult, de bevett fogalommmá vált: „A 'benzinturizmus' feléledésének oka, hogy egy tankolás alkalmával több ezer, a nagyobb benzintartályú autók esetében akár hat-nyolcezer forint is megspórolható.” A nagyobb lottó- vagy totónyeremények érdekében utazók és tevékenységük: *tippturista*, *tippturizmus* („Egyre népszerűbb a tippturizmus”). Még távolabbi lépés az eredeti jelentéstől: a *fogturizmus*. Az osztrák „turisták” az olcsóbb magyarországi fogászokat keresték, ez a tevékenység lett a fogturizmus („Hatásos a fogturizmus szájpropagandája”). A fogturizmus beilleszkedik egy nagyobb jelentéskörbe, ez az *egészségturizmus* (egészségturisztikai piac, egészségturista). Az *eutanáziaturizmus* szóval való találkozását szemléletesen írja le Kemény Gábor: „Tavaly ősszel újságolvasás közben ezen a meghökkentő címen akadt meg a szemem: *Eutanáziaturizmus Hollandiába?*... A tudósítás szerzője nagy kedvvel gyűjti csokorba a címbeli eutanáziaturizmus szinonimáit. Olvashatunk a cikkben *eutanáziautak*-ról, sőt (a mozgószabály szép alkalmazásával) *kegyeshalál-utak*-ról és *kegyeshalál-turizmus*-ról is. Valójában persze nem a szavak morbidak, hanem a szemlélet, ami mögöttük van, és maga a világ, ami körülvesz bennünket. Az egész, úgy, ahogy van, egy divatjamúlt szlengszóval jellemezhető: *haláli...*” (Kemény Gábor, *Nyelvi mozaik*, Édes Anyanyelvünk, XXIV/2. 5.)

Napjainkra eljutottunk oda, hogy a legújabb „turizmusok” messze eltávolodtak az alapvetően pozitív alapjelentéstől, illetve az abból eredeztethető egyéb „mozgásos tevékenységektől”, és társadalmilag elítélendő, negatív tevékenységformákat jelölnek meg: *szemétturizmus*, *guberálóturizmus*. „Ez az intézkedés súlyosan érintette több ezer honfitársunkat, akik évek óta az ausztriai guberálóturizmusból élnek”, „Hazánk a szemétturizmus célországa lett...” Idetartozik a turistabűnözés is: „roncs autókkal kelnek útra szürkület után a nehézfiúk, akiket a helyi lakosság már csak motorizált zsványoknak becéz. A Miskolc közeli falvakban divatba jött a turistabűnözés.” A turizmus szó – nemzetközi mintára történő – szinte korlátlan jelentéskiterjedése mutató példája a mértéktelen jelentésbővülési folyamatnak. Annak a jelenségnek, amely végső fokon – Uwe Poerksen terminológiájával – mindenre használható „műanyag szavakat” eredményez. Az Orwell által jelzett (negatív) utópia nyelvi

vonatkozásaihoz kapcsolódó társadalmi és nyelvészeti kritika számos ide-sorolható nyelvi jelenséget vizsgált. Az ehhez hasonló kifejezéseket a magyar nyelv művelés régóta figyeli, nyelvi divatnak, közéleti divatszónak, kiüresedett szónak, kifejezésnek, közhelynek, esetleg nyelvi bürokratizmusnak, újabban nyelvi elidegenedésnek nevezi. Egy szép szó, kifejezés így ment tönkre. Hogy milyen további turizmusok születnek, annak már semmi sem szab határt: sem a grammatika, sem a szemantika, de még csak a jó ízlés sem.

Berda József

Vasárnapi öröm

Mint püspök, ha főpásztori díszbe
öltözik, úgy öltözködöm külön én
szemet-vidító turistaruhámba
a ti tiszteletetekre, hogy méltón ünnepeljelek
titeket, messziről tündöklő hegyek s ti
rejtett völgyek, kik az Isten ölében
ültök, mióta áll a világ.
Akár a rajongó gyermek, kinek könnyű
madárként repül a lelke, úgy
húzom magamra én is a rövid
nadrágot, viharkabátom s a szöges
bakancsot, olyan örömmel! Hadd i-
zmosítsa-villanyozza csupasz térdem
és sápadt arcom az acélkék levegő!
Mert így esik ez jól s mert való: külön
ruha illik a külön lélekhez, ki hozzád
hasonul s beszélni akar veled, mély titkú
rengeteg, – magas hegyek
és mély völgyek szelleme!
Ó fogadjátok hát gyermeki
megilletődésem szavát most, hogy
közétek készülök s feleljetek ünnepi
ruhámra, mely a lelket fejezi ki, véget
nem érő lombuhogással, az erdők
vidám és szomorú színeivel, egyre áradó
illatáramotokkal, hogy áhítattal jár hassak
bennetek, mikor megszáll a szépség bűvölete,
távol a romlott emberiségtől.

Nem túske, gerenda

Gergely Gábor Virányi Zsolt mikrofonja előtt*

A kudarcokból tanulni kell, valamint nem az a fontos, hogy egy gyerekből élsportoló vagy világbajnok legyen, mondja mai vendégünk, aki azt is vallja, hogy mindenkit meg lehet, és meg is kell mozdítani. Gergely Gábor asztaliteniszező a mostani főszereplő, aki tagja volt az 1979-ben világbajnokságot nyert magyar férfi asztaliteniszező-válogatottnak.

Sportpályafutását labdarúgóként kezdte. A válogatottban méltó társa volt Klampár Tibornak és Jónyer Istvánnak, majd 1975-ben világbajnok lett párosban Jónyerrel az indiai Calcuttában. A három világsztár közül csak ő lett egyéniben is Európa-bajnok. Hogy Gergely Gábornak miért van hiányérzete, az is kiderül, ha velünk maradnak.

– *A sportújságírás mikor kezdett kialakulni Gergely Gábor életében?*

– Már valamikor a kezdet kezdetén, amikor gyerek voltam, megkérdezték tőlem, mi szeretnél lenni, kisfiam, akkor a legnagyobb meglepetésre azt mondtam, hogy én újságíró akarok lenni. Nagyon régen volt, voltam 12-13 éves. Arra emlékszem, hogy volt egy sztori, egy történet: ifi magyar bajnokságon odajött hozzám egy akkor nálam fiatalabb újságírótanonc, és gyűjtötte az aláírásokat a sportolóktól. Autogramokat kért már akkor, és én tudtam, hogy ki ő, és azt írtam bele az úgynevezett emlékkönyvébe, autogramos füzetébe, hogy remélem, egyszer majd én is lehetek olyan újságíró, mint amilyen valószínűleg Te leszel. Újságíró lett, tévés lett, és azóta is őrzi ezt a beírást. Nyugodtan kimondhatom, Komlói Gáborról van szó.

– *Aki az asztaliteniszt hosszú éveken keresztül közvetítette a Magyar Televízióban. A Pongrác-telepen azért nem hiszem, hogy rögtön egy olyan ötlete támad a gyerekeknek, hogy újságíró akar lenni, vagy mivel magyarázható, hiszen azért az egy hírhedt környék, hogy mást nem mondjak, Kovács István, az olimpiai bajnok ökölvívónk is onnan származik.*

– És még nagyon sok sportoló onnan származik, rengeteg labdarúgó, de ha a régmúltra visszatekintünk, akkor „Török Béka”, Török Gyula olimpiai bajnok, ökölvívó is ott lakott. Egy darabig Sidó Ferenc asztaliteniszező világbajnok is lakott a telepen, de nagyon sok művész és atléta, igazi sportos telep volt ez a Pongrác-telep.

– *Miért volt hírhedt, ugye ezt magyarázzuk el?!*

– Ötvenes-hatvanas éveket írunk, akkor még nem a trolibuszgarázs volt a telep mellett, hanem az igazán híres Augusztá-telep, mögötte a Hős utcai telep, aztán jött a mi kis polgári telepünk, 20 házzal a Pongrác utca 9., Kis Chica-gónak nevezték, azt mondták, hogy szívesen nem jönnek oda idegenek, mert nem biztos, hogy egy-két pofonnal megússzák a látogatást, de azért ez nem egészen így volt. Ez egy jó kis közösség volt, én még ma is visszajárok a Pongrác-telepre, sőt boldog vagyok, hogy készítettek egy kis házat, gyűjteményt,

* Az Arcvonalások című rádióműsor némileg szerkesztett változata – Kossuth Rádió, 2016. április

mondhatnám úgy, és ott, a Pongrác-telepen nevelkedett idézőjeles hírességek is benne vannak, Karsai Laci válogatott labdarúgótól kezdve a szegény Papp Verán keresztül, Kossuth-díjas színművésznő, Kovács Kokótól kezdve rengetegen benne vagyunk ebben a kis, úgy mondom pici múzeumban. Nem volt ez rossz környék, csak elterjedt róla, hogy az, pedig, egyáltalán nem. Jó környék volt, mindennel felszerelve. Volt nekünk egy jó kis mozink, a Petőfi mozi, három közért, hentes, zöldséges, posta, és egy fantasztikus iskola, általános iskola, ahova jártam, ez a Salgótarjáni úti általános iskola, akkor még nem volt elnevezve senkiről, szerintem most sincs, mellette aztán későbbiekben lett a Puskás Tivadar Távközlési Szakközépiskola. Úgyhogy én azt mondom, hogy nem volt ezzel semmi probléma, ezzel a Pongrác-teleppel. Ráadásul nem messze, a telep végén ott volt az úgynevezett gázgyár, ami most is a Gázműveknek az egyik óriási központja, de előtte egy homokos labdarúgópálya volt, ahova kijártunk labdát szedni, felraktuk a hálót is a meccsek előtt. Kiszúrtuk a zászlókat, és akkor, mikor vége volt a mérkőzésnek, a gondnoktól kaptunk egy focilabdát, és akkor baromi módon ügyeskedtünk ott a tizenhatoson belül, mert messzebbre nem engedte elvinni a labdát, mert ki tudja, hogy visszakerült volna-e hozzá, de félre a tréfával, nagyon jó volt az egész. Ott volt mellettünk közel a kis MÁV-telep, úgy hívják, onnan egy ugrásra volt az MTK-pálya, az Előre-pálya, bal kézre a Fradi-pálya, a Ganz-Mávag-pálya...

– *Jó gyerekkora lehetett akkor Gergely Gábornak, nem unatkozott soha.*

– Életemben nem unatkoztam, nem emlékszem arra, hogy valaha unatkoztam volna, ráadásul én nyolcéves korom óta sportolok. A Központi Sportiskolában kezdtem asztaliteniszezni, délelőtti iskola, délután edzés, este tanulás, aztán iskola, aztán edzés, aztán tanulás, és ez így ment hosszú éveken keresztül, és azt mondom, hogy nekem nagyon-nagyon gazdag és nagyon csodálatos gyerekkorom volt.

– *A Pongrác-telepen a focizás vagy az asztaliteniszezés, egyszerűbben pingpongozás volt a népszerűbb sportág? Mit csináltak gyerekkorukban a leggyakrabban?*

– Fociztunk, fociztunk és fociztunk. Mindenki focizott a grundokon, aztán utána népszerű lett a pingpong is, mert hát én vagyok Magyarország első Úttörő olimpiai bajnoka pingpongban, voltam tizenegy-két éves.

– *A telepen maximum kőasztal lehetett.*

– Ennek története van, mert én megnyertem az Úttörő olimpiát, amit akkor játszottam először élő, egyenes adásban a Magyar Televízióban, én nyertem, és amikor bementem az iskolába, utána mindenki ujjal mutogatott rám, hogy ez az a Gergely, hú, ő az, hí, láttunk a televízióban... hú, és akkor én már micsoda óriási sztár lettem. Persze ez nem igaz, de úgy éreztem, hogy most engem... most már mindenki felnéz rám, és az igazsághoz tartozik, hogy akkor, amikor Gergely Gábor már serdülő válogatott lett, meg ifi válogatott lett, meg a televízióban is volt, meg írtak róla az újságok is, akkor egyszer csak azt láttuk, hogy a telep végén, a Gyöngyike utca sarkán egyszer csak elkezdtek építeni kettő vagy három kőasztalt. És utána eszméletlen mennyiségű pingpongoztak ott a srácok. Nemcsak fociztak, hanem jöttek pingpongozni is, és mindenki velem akart játszani. Hát nem a felső tízezer lakott a Pongrácon, nagyon fontos ezt kijelenteni, hogy a Pongrác-telepről annak idején ha valaki kikerült, akkor az

egyenes, becsületes emberként került ki. Mert ott nem volt mese, vagy kemény szavak lesznek, vagy rendőrség, börtön, javítóintézet, vagy normális élet. Viszont hogyha normális élet, akkor azt a Pongrácon megtanultad, hogy csak egyenesen, hogyha valamit csináltál, akkor vállald el. Ha valamit csinálsz, akkor szívvel-lélekkel csináld, tehát aki a másik utat választotta, azokból értékes emberek lettek a Pongrác-telepről is.

– *Majd beszélünk a családról, a szülőkről is, de azért ugorjunk egy nagyot az időben, két évvel ezelőtt ugyanis elindította az akadémiát, asztalitenisz akadémia. Mennyivel nehezebb a mai gyerekeknek az internet világában és a különböző technikai kutyuk világában, hogy ugyanolyan lelkesedéssel, csillogó szemmel, és hát ha kell, alázattal csinálják azt, amit az edző vagy a tanító bácsi kért?*

– Én azt gondoltam, amikor belevágtam ebbe, hogy sokkal könnyebb lesz. Nem akarok nagyképűnek tűnni, de arra gondoltam, hogy a Gergely név hívóerő lehet arra, hogy gyertek, gyerekek, megtanítalak benneteket pingpongozni, mert arra nagyon büszke vagyok, hogy most már durván két éve működik a kis akadémia, ez csak azért akadémia, mert most ez a divat, különben én sokkal jobban szeretném, hogyha pingpongsuli lenne. Tehát működik a Gergely Gábor Asztalitenisz Akadémia, és bizony szembesülnöm kellett azzal, hogy nagyon-nagyon nehéz megmozdítani gyerekeket. Nem is a gyerekeket kell megmozdítani, hanem a szülőket, vagy a nagyszülőket, akik még emlékeznek ránk, hogy mi annak idején milyen sikereket értünk el, és mennyi örömet szerez.

– *A hetvenes években Phenjanban 1979-ben Kínát, a nagyhatalmat, a sportág őshazáját is sikerült legyőzni, még hozzá 5-1-re a döntőben, a világbajnokságon. A hetvenes években, sőt a nyolcvanas években is nagyon népszerűek voltak a férfi asztaliteniszezőink, nem beszélve persze a Sidó-korszakról, amikor aztán a világbajnokságokon számtalan aranyérmet nyertünk. Szóval ez volt akkor, és most sokkal nehezebb, mert a vb-re eljutni is majdhogynem bravúr.*

– Megváltozott a világ, azt mondom, de nem akarok én most szakmázni, de azt pontosan tudom, hogy ez a sportág nagyon egyszerű sport. Ha eggyel többször visszaütöd a labdát a túloldalra, akkor te csináltad a poént. Ez olyan, hogy ha száz méteren te szaladsz át a célvonalon, akkor te nyertél, de ahhoz, hogy eggyel többször átúsd a labdát a túloldalra, rengeteget kell dolgozni. Én azt tudom, mi mennyit dolgoztunk, pontosan tudom, és tisztában vagyok vele, hogy a hat-, nyolc-, kilencórás tréningek, napi tréningek nem voltak véletlenek, félelmetesen sok munkát elvégeztünk Berczik Zoli szövetségi kapitányunk irányítása alatt, de meg is lett az eredménye.

– *Nem annyira akarnak dolgozni a mai gyerekek, vagy nehezebb rávenni őket?*

– Most nem a gyerekekről beszélek, hanem hirtelenében még a felnőttekről, mert a gyerekekkel magamat még nem akarom összehasonlítani, de most a mai magyar játékosokról beszélek, azt mondom, hogy ugyanolyan tehetségesek, amilyenek mi voltunk, ugyanolyan jó szakemberek vannak, mint annak idején, lehet, hogy más módszerekkel dolgoznak, egyetlenegy dolgot hiányolok: a munkamennyiséget. Három-négy órás tréninggel legfeljebb a középmezőny alján lehet végezni, mint ahogy most legutóbb a világbajnokságon

bebizonyosodott. Amikor én elkezdtem az iskolát csinálni, akkor az első hetekben kicsit megriadtam, hogy húha, mi lesz, nem lesz gyerek. Aztán szépen kialakult egy mag, most vagyunk 25-en, nem is szabad, hogy többen legyünk, el lehet képzelni, hogy egy emberként 25 gyerekkel foglalkozom; mindig mindenki nincs ott a foglalkozáson, de 15-en mindig vannak. Azért egy edző 15 gyerekhez kicsit húzós feladat. Azért ráadásul ez a sport olyan, hogy minden mozdulatot meg kell tanulni. Minden egyes ütés után bele kell szólnom, minden egyes ütés után korrigálnom kell, hogy ne a rosszat, a rossz mozdulatot tanulják meg, mert akkor ott már ki kell verni a rossz mozdulatot a gyerekből.

– *Az sokkal nehezebb, mint megtanítani a jót.*

– Így van. Tehát érdekes, hogy eljöttek a gyerekek, és a mag megmaradt, természetesen van cserélődés, de azt veszem észre, alig várják már, hogy edzés legyen, foglalkozás legyen. Nagyon szépen fejlődnek, de szeretném kijelenteni, hogy a kezdet kezdetén is azt mondtam, én nem versenylovakat akarok tenyészteni, hanem én a gyerekeket, az újpesti gyerekeket, és bárkit természetesen, szeretettel várok a fővárosból, bárhonnan, szeretném megmozdítani, felállítani az asztaltól, kiszedni egy picit a komputerek mellől. Az okostelefonokat nem engedem például behozni az edzésre, szeretném megmozgatni őket, hogy mocorogjanak, mert ahogy látom, a mai kisiskolásoknak, hogy is fogalmazzak, a mozgással sok-sok problémájuk van. Futni nem tudnak, nemhogy ütni. Tehát normálisan nem tudnak egy kört lefutni a teremben. Nem tudom, hogy ez miért van, valószínűleg azért, mert elkényelmesedtek.

– *Ebből mentálisan hogy lehet kikökkenteni az egész társadalmat? Mert ugye azért ez társadalmi probléma is, nemcsak a kisiskolásokról beszélünk.*

– Azt gondolom, nem a napi kötelező testnevelésórakkal kell a gyerekeket megmozdítani, hanem olyan szituációkat kell teremteni, olyan lehetőségeket adni a gyerekeknek, hogy szeretettel vetkőzzenek le arra a testnevelésórára, akkor is, ha csak három van egy héten. Mert én azért azt nevetségesnek tartom, hogy a kedves szülő otthonról megír egy papírt, hogy T. tanár úr vagy tanárnő, ma nem szeretném, ha Zolika levetkőzne a testnevelésórán, mert a kisujjának a bal bütyke fáj. Komolyan azt kell mondanom, hogy röhej.

A szemléleten kell változtatni, és nem egészen fönt, hanem a családoknál, a közvetlen környezetben kell változtatni, ahhoz viszont, hogy változtatni lehessen, és most mondom, össze fogom hozni a gondolatot a sporttal, az élsporttal, vagy a tömegsporttal is akár, ahhoz idolo-k kellenek, ahhoz jó eredmények kellenek a világversenyeken, a versenyeken. Most nemcsak az asztalitenisről beszélek. Egy sportnemzetben mindig sokkal többen kezdenek el mozogni, sportolni, lásd, annak idején, amikor Albert Flóriék voltak, vagy Puskás Öcsi bácsiék, vagy a Farkas Jancsiék, vagy akár még a Nyilasiékról is beszélhetek, hát mindenki, mindenki futballozni akart.

Amikor a Jónyer–Klampár volt, tömve voltak a pingpongtermek, folytathatnám az összes sportággal, és akkor nem megyek még külföldre. Itt van most az úszás. Nem lehet bemenni az uszodába, nem férnek el a gyerekek, mert olyan csodálatos eredményeket hoznak az úszók. Tehát azt mondom, hogy ha az a bizonyos feltétel megvan, hogy minőségi sportot lehessen csinálni, a minőségi sportból lesznek minőségi eredmények, ettől a másodperctől kezdve rengeteg gyerek fog jelentkezni, rengeteg gyerek kezd majd el sportolni, és a

nagy számok törvénye alapján, minél többször merítünk, annál több akad meg az újjaink között, és annál több kis sportolót tudunk nevelni. És még egy gondolat, egyáltalán nem szükséges az, hogy valakiből élsportoló, válogatott sportoló legyen, vagy világbajnok legyen. Számomra az a legfontosabb, és azt vallom, hogy mindenkit meg lehet mozdítani, és mindenkit meg kell mozdítani. Fel kell fogni azt, hogy ha valaki mozog, sportol elég rendszeresen, megváltozik minden körülötte. Megváltozik az étkezése, megváltozik a napi menetrendje, megváltozik az élete, az életfelfogása, és az utolsó nagy szó, sokkal egészségesebben fog élni. Elkerülnek a betegségek, és még egy lépéssel tovább megyünk, mennyivel olcsóbb egy egészséges emberrel dolgozni, mint egy állandóan betegállományban lévő embert fizetni.

– Felmerült-e, hogy kimenjen külföldre profiskodni Gergely Gábor, ez hogy alakult?

– Többször is felmerült, de annak idején más volt a rendszer, hallani sem akartak róla a sportvezetők vagy a sportvezetés, hogy valaki fiatalon is profi sportolóként keresse kenyerét, mint nyugaton. Nekem már világbajnoki címem volt, voltam 21 éves, tán igaz se volt. Calcutta után volt egy megkeresésem Németországból, 1975-ben. Akkor ugye még egyetlenegy sportoló sem volt kint profiként, hiszen Bálint Laci volt az első, akinek megadták az engedélyt, de hát jóval később. Rövidre zárva, hazajöttem, és mondtam, hogy lenne egy ilyen lehetőségem, hát a következő lépés erre az volt, hogy elvették az útlevelemet. Szóval ez volt a reakció, természetesen nem lett belőle semmi.

– Ez okozott törést? Mekkora törést okozott?

– Nem, nem, semmiféle törést nem okozott, csak az ember úgy van, van egy olyan mondás, ha nem mész el a sarokig, ha nem próbálsz meg, akkor nem tudod, mi van a sarkon túl. Mindenki mondta, hogy esélyed, sanszod sincs arra, hogy megkapd az engedélyt. Miért ne próbálnám meg? Az, hogy most ilyen idézőjeles retorzió volt, hogy elvették az útlevelemet, majdnem azt mondtam, tojok rá, hiszen két hét múlva visszaadták, mert szükség volt a válogatottban Gergely Gáborra, és ugyanúgy utazhattam tovább. Meg sem fordult a fejemben, hogy elhagyjam az országot, hogy disszidáljak, szó nincs róla. Kész, betettem a belső zsebembe, nyeltem egyet, és csináltam tovább a dolgomat.

– Pedig volt ennek folytatása, illetve, ha jól olvastam, akkor aztán még Barcelonába is kikerülhetett volna, de csak feltételes módon beszélhettünk róla.

– Igen, az egy érdekes történet, talán az fáj a legjobban, hogy már többszörös világbajnokként utolsó egyéni férfi Európa-bajnokként nem tudtam azt megvalósítani, amilyen szép lehetőség adódott nekem. Barcelonában a Club 21 megkeresett, azt tudni kell, hogy a Barcelona a labdarúgó Barcelona-csapatnak ugyanúgy a klubja, csak ez a pingpongcsoport ugyanúgy U21, akkor még 21-ig játszották a játékot. A göteborgi világbajnokság idején, '85 környékén. Igen, mert '86-ban kerültem ki kegyelemkenyéren Ausztriába, mert ez a borzasztó Challenger-katasztrófa és a Csernobil-katasztrófa, ez a '86 az emberben megmaradt. Én akkor Ausztriában játszottam. De visszatérve erre a spanyol dologra, a lényeg az, hogy én voltam a válogatottnak a csapatkapitánya, Tatán készültünk a világbajnokságra, a magyar ranglista másodikja voltam, Klampár Tibi vezette, az európai ranglistán is ott voltam, a világranglistán is jegyezték,

valamennyire ismertek, magyarul mondhatni azt, hogy biztos helyem volt a válogatottban.

– *Ugye harminckét-harminchárom éves korában történt mindez?*

– Igen. Azt akarom mondani, hogy a felkészülés utolsó előtti hetét végeztük, hazamentem péntek este Tatárról, akkor még nem volt mobiltelefon, de volt otthon telefonom, este megcsörrent, és a válogatott szövetségi kapitánya bejelentette, az elnökség úgy határozott, hogy nem utazom a világ bajnokságra. És meg szeretne kérni arra, hogy a hétvégén menjek le a cuccért, mert ott lent hagyunk egy csomó szerelést, mert még volt egy hét a felkészülésből. Menjek le a cuccért – nehéz lesz kimondanom –, hogy ne gátoljam a válogatottnak a felkészülését tovább.

– *Egy Gergely Gábor?*

– Igen, egy Gergely Gábor. Így fejeződött be a válogatott-karrierem.

– *Ez túske, gondolom, mind a mai napig.*

– Ez nem túske, ez egy gerenda. Ezt én soha nem fogom elfelejteni. Megpróbáltak kompenzálni, hogy elbúcsúztattak X évre rá, de ez nem ugyanaz. De hogyha már Barcelonáról beszélünk, azért nem tudtam kikerülni Barcelonába, mert az volt megbeszélve a klubvezetéssel, hogy én a világ bajnokságon, Svédországban fogom aláírni a végleges szerződést. Akkor majd elindul az ügy, és akkor kikerülök oda.

– *De hiába várták a katalánok önt.*

– Olyannyira hiába vártak, hogy nem tudtam eljutni semmiképpen Göteborgba, nem kaptam meg a kiutazási engedélyt. Természetesen biciklivel elmentem volna vagy gyalog nekiindulok, de sajnos nem kaptam meg az ún. bárcát, az állandó kilépési engedélyt a nagyházból. Így nem értem oda, és így lett füstbe ment terv a dolog.

– *A beszélgetés elején szóba hoztam egy pillanatra a családot, akkor most annyit azért áruljunk el, hogy katonatiszt volt az édesapa, és édesanyja, akiről azt nyilatkozta, hogy a legjobb barátnője volt önnek. Ezt egy kicsit magyarázzuk el!*

– Igen, édesapám katonatiszt volt annak idején még, nagyon kemény nevelést kaptunk tőle, már amennyit velünk volt, mert dolgozott reggeltől estig, estétől reggelig, már civilként utána, édesanyám pedig kőkemény erdélyi, Parajdon született, gyönyörű székely nő volt; ha apámtól a korrekt egyenességet tanultam meg, akkor édesanyámtól pedig a becsületességet. És azt, hogy a kimondott szónak súlya van, és ha kimondtál valamit, akkor annak úgy kell lennie. Ezt én megtanultam tőle, de hogy a kérdésre válaszoljak, hogy a legjobb barátnőm volt, igen. A legeslegjobb barátnőm volt. Nem létezett olyan, amit én vele ne tudtam volna megbeszélni. Ő dobta föl a labdát annak idején, amikor úgy érezte, hogy már elég értelmes vagyok: kisleány, bármi problémád van, bármi gondod van, bármi örömed van, bármit meg akarsz tudni, bármit közölni akarsz, én mindig itt vagyok. Mindig melletted vagyok, mindig meg foglak hallgatni, és mindig el fogom mondani a véleményemet. Ezzel nem igazán győzött meg, de amikor a következő félmondata az volt, hogy nem kell elfogadni, amit ő mond, csak meg kell gondolni, hogy egy felnőt, aki már sok mindent megélt, lehet, hogy másképp látja a világot. Amikor ezt kimondta, rájöttem arra, hogy nagyon sok igazságot mondott, és amikor tényleg felfogtam

magamban, hogy hú, nekem ilyen édesanyám van, akivel meg tudom beszélni azt, hogy lógtam a suliból, meg edzésen azt mondtam, hogy most iskolába kellett menni, az iskolában meg azt, hogy most edzésre kell menni, aztán meg elmentem a haverokkal cigizni a töltésoldalba, mert ugyanolyan gyerek voltam, mint bármelyik másik, akkor én ezt elmondtam az édesanyámnak. Nem kellett tartani attól, hogy felpofoz, hanem leültetett, és elmondta, miről van szó. Elmondtam neki az első szerelmem történetét, a csalódást, elmondtam neki, hogy miért van ekkora monokli a szemem alatt, amikor jöttem haza az edzésről, és belefutottam egy jobbegyenesbe.

– *Az edzésen vagy a telepen?*

– Egy frászkarikát az edzésen, jöttem hazafelé, lecsaptam egy lányt a Jóska kezéről, aztán Jóska megvárta, majd így vett elégtételt, hogy egy jobbegyenessel bezúzott. Kész. Ezt is elmondtam neki. Erre mit mondott édesanyám? Hányszor megmondtam neked, kisfiam, hogy nem a kerítés mellett jössz haza, hanem megvárod a villamost, és azzal jössz haza. Mindent meg tudtam vele beszélni, minden tanácsát elraktároztam magamban. Nem kellett mindent megfogadni, és sajnós az életem nagy tragédiája, hogy édesanyám nem élhette meg azt, hogy a kisleányból világbajnok lett. Sajnos nagyon beteg volt, és nagyon korán itt hagyott.

– *Tizenkilenc évesen, vagy akörül?*

– Édesanyám ötvenéves volt. '21-ben született, én éppen érettségi után voltam. Már a BVSC-ben pingpongoztam. Édesanyám már bent volt a kórházban, és akkor utaztunk ki EK-döntőre Athénba, de akkor már mondták, hogy nincs remény. Bementem utazás előtt, és mondta: „Kisfiam, neked dolgod van! Menjél, megvárlak.” Lényeg az, hogy hazajöttünk Athénból, első utam a kórházba vezetett, megvárta. És aznap este meghalt.

– *Az ehhez hasonló drámai szituációkból, gondolom, azért erőt merített. A kudarcok inkább feldobták, vagy a mélybe sodorták?*

– Az, hogy itt édesanyámról így beszéltem, azt gondolom, az – enyém. A kudarcokból tanulni kell. Az okos ember csak a kudarcokból tanul, mert hiszen ha valaki könnyen nyer, könnyen él, hát úgy könnyű nyerni, nem? Én pozitív gondolkodású ember voltam örök életemben, mindig, mindig azt próbáltam meg, ha valami rossz ért, ha valami nem sikerült, akkor abból a miéretet hámozom ki, hogy miért nem sikerült, és abból azt próbáljam kiszedni, amit a magam javára tudok majd fordítani a kudarcból. Mert minden kudarcból tanulni lehet.

Horváth Ferenc

Hajrá, lilák!

avagy

Hol is volt valójában a magyarok őshazája?

Kezdetben vala Újpest
és a Megyeri út,
s evidens, hogy az ősök
az újpesti fiúk.

Mit oly régen kutatnak,
az Újpesten vala:
itt, a Megyeri úton,
itt volt az őshaza!

Már akkor is cikázott
a nagy Göröcs Titi,
egyetlen besenyő sem
volt ellenfél neki.

S szakították a hálót
Szusza nagy góljai –
az ősmagyar rivalgást
még most is hallani.

Zsengellér is, az Ábel,
már ott driblizgetett,
s mindegyik meccsén gólt lőtt,
olykor hatot-hetet.

Káprázatos cselekkkel
száguldozott Bene,
hívó pogányainknak
egyik nagy istene.

Hódított akkor is már
Fazekas, a Kapa,
megnyerte meccseinket
jóformán egymaga.

Zámbó Sanyit a dákok
sem tudták tartani,
tizenegyesünket
sorban harcolta ki.

Hát még Solymosi Pixi:
hogya kapura lőtt,
tágultak is azonnal
szlávok és besenyők.

Mikor meg táncba kezdett
Törőcsik, a Törő,
az ősmagyar lelátón
bősz lett a hangerő.

S passzolt Gyurink, a Véber,
de hogy! S ment, mint a szél –
szent lila-fehér mezben
őshazánk mezején!

Rúgta a gólokat már
Péter is, a Kabát:
sosem értek nyomába,
ha megrázta magát.

Sorolhatnánk napestig
még a sok nagy nevet,
mi elhangzott, a múltból
csupán egy kis szelet.

De menni kell a meccsre,
vár a Megyeri út:
kiszurkoljuk, hogy nyerjenek
az újpesti fiúk!

Ez a jelen, s a kezdet
is Újpesten vala:
mert a Megyeri úton,
itt volt az őshaza!

Az emlékezés szonettje

(Az Újpesti Dózsa egykori atlétái nevében)

A 131 éves UTE hajdani és mai atlétáinak

Az a bizonyos régi Megyeri úti pálya
mindörökre miénk! Az a vörös salak
lángol emlékeinkben máig, akár a mályva,
s szívünkben ott tanyázik minden volt pillanat!

Az ifjonti derű elmondhatatlan bája
világolt a lila újpesti ég alatt:
szárnyaltunk, napjainknak nem is volt tán apálya,
s mindnyájunknak gyakorta került pár ég-falat.

Futottunk, mint a szél, s vigyázva szállt a diszkosz,
a gyöngéd súlygolyó, az óvatos gerely:
volt *ott* valami tiszta, igaz, valódi, titkos.

Csoda-e, hogyha mindezt sosem feledjük el?
Varázslatos volt minden és biztatóan biztos:
szívbéli, mostanáig nem szűnő szerelem.

Fericsán Kálmán

Lila eredmények

Újpestinek lenni kétféle módon lehet, vagy itt születik az ember, és már az anyatejjel megkapja a megfelelő ismereteket, vagy 10-15 évig gyűttment valaki, és a szomszédok meg a barátok formálják harcos újpestivé. Természetesen elfogult vagyok, mert a dédapám már Újpesten dolgozott. Őt megformálták rendesen, mi pedig már az anyatejjel kaptunk mindent.

Szép az élet Újpesten. Jó itt élni, van sok probléma, amelyekt megoldhatunk, és így formáljuk egymást. Az utcán szépen nyílnak a virágok, a lámpaoszlopokon a futómuskátlíkat rendszeresen gondozzák. Ahány útkereszteződést felújítanak, sehol el nem maradhat a megfelelő újítások kiépítése. A fehér botos újpesti a flaszterba épített rovátkákból kap információt, a jelzőlámpák és a hangjelek pedig eligazítják a kismamát a babakocsival, a kocogó nyugdíjast és az óvodáscsoportot az átkeléseknél, ahol rollerrel, kerékpárral, görkorsolyával zökkenésmentesen lehet áthaladni. Újpesten már néhány éve nincs kövezetlen utca.

Mielőtt a fenti tények után valóban elfogult megállapításokat tennék, beszéljünk inkább az UTE olimpikonjainak nagyszerű versenyzéséről és az újpesti vezetés eredményeiről. Ezek az adatok egy pontrendszer szerint számolhatók. A pontrendszer bírálható, de mégis konkrét. Igen, a szoros focieredményeink közben négyévente mindig felfedezzük az UTE olimpikonjait. Nagyon jó újpestinek lenni!

UTE-sportolók eredményei a 2016-os riói olimpián

Atlétika

Erdélyi Zsófia	maratoni	52.
Madarász Viktória	20 km gyaloglás	25.
Papp Krisztina	maratoni	65.
Rácz Sándor	50 km gyaloglás	feladta
Szabó Barbara	magasugrás	32.

Birkózás

Németh Zsanett	75 kg	10.
----------------	-------	-----

Kajak-kenu

Kozák Danuta	K-1 500 m	I./7 pont
	K-2 500 m	I./ 3,5 pont
	K-4 500 m	I./ 1,75 pont
Totka Sándor	K-2 200m	IV./ 1,5 pont

Sportlövészet

Péni István	50 m puska összetett	12.
	Légpuska	13.
Szabián Norbert	50 m puska fekvő	42.

Úszás

Kapás Boglárka	800 gyors	III./4 pont
	400 gyors	IV./3 pont
	4×200 gyorsváltó	VI./0,25 pont
Sztankovics Anna	200 mell	20.
	100 mell	25.
Gyurta Dániel	100 mell	17.
	200 mell	17.
	4×100 vegyes váltó	9.
Gyurta Gergely	400 vegyes	11.
	1500 gyors	19.

Vívás

Mohamed Aida	tőr egyéni	14.
--------------	------------	-----

UTE eiói olimpikonjai:	15 fő
Érmesek:	Kozák Danuta és Kapás Boglárka
Pontszerzők:	Kozák Danuta (12,25)
	Kapás Boglárka (7,25)
	Totka Sándor (1,5)

Paralimpiai eredményeink, 2016

Úszás

Adámi Zsanett	100 m hát	IV./3 pont
	50 m hát	VI./1

Vívás

Krajnyák Zsuzsanna	párbajtőr egyéni	IV./3
	tőr egyéni	III./4
	párbajtőr csapat	III./1,33
	tőr csapat	II./1,66
Dani Gyöngyi	párbajtőr csapat	III./1,33
	tőr csapat	II./1,66
	tőr egyéni	VI./1

18 pont

Az UTE 2016-ban utánpótlás világversenyen (Eb-n, vb-n) érmet nyert versenyzői

Németh Zsanett birkózó	U-23 Európa-bajnokság 75 kg	I.
Paiancsa Dorottya curlingező	Junior vb	III.
Bíró Bernadett curlingező	Junior vb	III.
Kalocsai Vera curlingező	Junior vb	III.
Miklai Henrietta curlingező	Junior vb	III.
Maróti Alexandra judós	Ifjúsági Eb 52 kg	II.
Pongrácz Bence judós	Ifjúsági Eb 60 kg csapatban	II.
Lucz Dóra kajakozó	U-23 vb K-1 200 méteren	I.
	K-1 500 méteren	I.
Malcsiner Eszter kajakozó	U-23 vb K-4 500 méteren	I.
Katrincz Réka kajakozó	U-23 vb K-4 500 m	I.
Virbán Gábor ökölvívó	Ifjúsági Eb 49 kg	III.
Péni István sportlövő	Junior Eb egyéniben	I. és II.
	csapatban	két I. hely
Füredi Rebeka taekwondós	U-21 Eb 67 kg	III.

2016-os riói olimpia egyesületi rangsor

Magyar csapat, 110 pont

(A kis kluboknál 90%-os pontosság)

1. VASAS SC.	Hosszú Katinka	26,25
	Szász Emese	7
	Szilágyi Áron	7
		40,25

2. UTE	Kozák Danuta	12,25
	Kapás Boglárka	7,25
	Totka Sándor	1,5
		21

3. BHSE	Imre Géza	6
	Szabó Gabriella	5,25
	Somfai Péter	1
	Boczko Gábor	1
	MolnárPéter	1,5
	Csipes Tamara	1,75

16,5

A három klub összesen:

77,75

4. Egri Úszó Klub	5	Cseh László
5. Cegléd	4	Ungvári Miklós, Lőrincz Viktor
Békéscsaba	4	Márton Anita
Pécs	4	Kenderesi Tamás
6. KSI	3	Mike-Vasbányai
7. FTC	2,15	Bácsi Péter
8. Olimpia Klub	2	Sidi Péter
9. Győri Vízisport	1,75	Fazekas Zűr Krisztina
10. UVSE	1,61	7 női vízil.
11. Balaton Klub, Tapolca	1	Rédli András

1 pont alattiak:

Győri Úszóklub

Kőbánya SC

Szentes

Eger

Dunaújváros

BVSC

Szolnok

OSC

0 pontosak: MTK, Paksi Atomerőmű stb. Csepel, Jövő SC, Szeged

Az eredmények beszélnek. Mindenki a mi emberünk, aki a táblázatokban található. Megérdemlik, hogy ott legyenek, mert nagyon sokat kellett tenni, alkotni és dolgozni azért, hogy bekerüljenek az eredményes sportolók és versenyzők, az olimpikonok közé. Mindenkire büszkék vagyunk.

Még további eredményeket is leírhatok: Újpest négyszer egymás után lett a „Legsportosabb Város”. A legújabb rekordunk pedig éppen kialakulóban van. A tanév megkezdése utáni első toborzások eredményeként Újpest összes sportegyesületében annyi gyerek fog sportolni, amennyit eddig még egyetlenegyszer sem mértek.

Hajrá, Újpest!

Hajrá, Magyarok!

Farkas Ágnes

A tettes ismeretlen...

70 éve halt meg Halassy Olivér

Halassy (Haltmayer) Olivér 1909. július 31-én született és 1946. szeptember 10-én halt meg Újpesten.

Az Újpesti Torna Egylet (UTE) tagja volt, 1930 és 1939 között tízszeres magyar bajnok vízilabdában. Mint úszó, 25-szörös egyéni bajnok, továbbá 2 váltó- és 9 folyami csapatbajnokságot nyert. A Balaton-bajnokságokon is kiemelkedő sikereket aratott, egyéniben és csapatban egyaránt. 1923 és 1931 között nyolcszor volt tagja az úszóválogatottnak, 1928 és 1940 között 91 alkalommal szerepelt a vízilabda-válogatottban.

Eredményei a világversenyeken

(vízilabda):

- olimpiai bajnok: 1932, Los Angeles,
1936, Berlin
- olimpiai ezüstérmes: 1928, Amszterdam
- Európa-bajnok: 1931, Párizs
1934, Magdeburg
1938, London

(úszás):

Európa-bajnok (1500 m gyorsúszás):

1931, Párizs (alig több mint egy órával a vízilabdában elért győzelem után)

Gyermekkorában – közlekedési (villamos-) baleset következtében – bal lábát bokától lefelé elvesztette. Rendkívüli akarateréje és kitartó edzésmunkái segítségével mégis korának egyik legkiemelkedőbb sportolójává vált – az egészségesek között.

A harmincas években a világ legjobb vízipólócsapatának volt a tagja. Sajnos a világháború véget vetett e nagyszerű csapat sikersorozatának.

Legendákat meséltek a rendre szorongatott helyzetben játszó Halassyról. Játékosársai a meccs hevében hangos kurjantásokkal biztatták egymást. Amikor nemzetközi mérkőzéseken a medencében egy-egy labdaátadást megelőzően felharsant az „Oli elé” kiáltás (amelynek lényege az volt, hogy a labdát Halassyhoz kell passzolni), az ellenfél csapata szinte megbénult a magyarok félelmetes, érthetetlen, dallamosan ívelő diadalordításán, amelyet általában – „Oli” jóvoltából – gól követett.

Az 1936-os berlini olimpián a döntőben a csapatok egymás elleni eredményei számítottak. A verseny igen szoros volt, az aranyérmét végül is a jobb gólarány döntötte el a magyar válogatott javára. Halassy elégedetlen volt az

eredményekkel, és – csapattársaihoz hasonlóan – rendkívül idegesen várta az események alakulását. Már arra gondolt, hogy nem is várja meg az utolsó mérkőzést, hazautazik, de önfegyelme mégis maradásra készítette. A győzelem másnapján aztán vonatra ült, hogy jó húszórás zötykölődés után, a hazaérkezését követő napon kilencedszer is megnyerje a folyamúszó magyar bajnokságot a Dunán. A Szentendrei-sziget alsó végétől a Margitsziget alsó csúcsáig tartó távon hatalmas fölényrel győzött.

Sportpályafutása befejezése után az újpesti Városházán dolgozott.

Halála körülményei máig tisztázatlanok. A hivatalos sporttörténetírás évtizedeken keresztül, jóval a rendszerváltás után is, egészen a közelmúltig többnyire három szóval intézte el a gyilkosságot: „rablótámadás áldozata lett”. Halálát követően megindult ugyan a nyomozás, de az újpestiek pontosan tudták, hogy nem lesz eredménye. Halassy Olivért ugyanis szovjet katonák rabolták ki és lőtték le. Az eset nem volt példa nélküli azokban az időkben, épp csak személyében egy ismert, közmegbecsülésnek és -szeretetnek örvendő polgár volt az áldozat. Temetése tüntetésszámba ment: számos megbecsült közéleti személy, színészek, sportolók és több ezer ember kísérté utolsó útjára. 37 éves volt.

Újpest őrzi emlékét. Egykori iskolája (ma katolikus általános iskola) falán emléktábla látható, uszodát és iskolát neveztek el róla, sírját Újpesten, a Megyeri temetőben gyakran felkeresik tisztelői.

E számunk szerzői

- Ádám Tamás** (1954) – költő, szerkesztő, újságíró, Budapest
- Babics Imre** (1961) – költő, szerkesztő, Bakonyszűcs
- Bakonyi Péter** (1949) – újságíró, előadóművész, szociológus, dramaturg, Budapest
- Balázs Géza** (1959) – nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár, Budapest
- Ballai Attila** (1964) – újságíró, Budapest
- Bella István** (1940–2006)
- Berda József** (1902–1966)
- Borsi Kálmán Béla** (1948) – történész, Budapest
- Elmer István** (1952) – író, szerkesztő, Budapest
- Erdélyi Z. János** (1947) – költő, műfordító, Szekszárd
- Farkas Ágnes** – könyvtáros-múzeológus, Budapest
- Fericsán Kálmán** (1945) – pedagógus, helytörténész, kutató, Budapest
- Fodor Miklós** (1967) – zenész, zenetanár, költő, esztéta, Isaszeg
- Görög Dániel** (1989) – kritikus, Budapest
- Gráfik Imre** (1944) – etnográfus, muzeológus, Szombathely
- Handó Péter** (1961) – író, költő, szerkesztő, kulturális antropológus, Sósartyán
- Harasztý István** (1934) – kinetikus szobrász, Budapest
- Hegyi Botos Attila** (1970) – költő-filozófus, alkotóművész, Budapest
- Hegyi Zoltán Imre** (1967) – biciklis futár, antikvárius, blogger, költő, kritikus, Budapest
- Horváth Ferenc** (1948) – sakktanár, költő, Veresegyház
- Ircsik Vilmos** (1944) – író, műfordító, esszéista, Veszprém
- Jeszzenszky Géza** (1941) – történész, nagykövet, Budapest
- Káplán Géza** (1954) – költő, Kaposvár
- Kelemen Lajos** (1954) – költő, író, kritikus, Kaposvár
- Király Farkas** (1971) – költő, író, műfordító, szerkesztő, Budapest
- Ködöböcz Gábor** (1959) – irodalomtörténész, szerkesztő, Eger
- Kukorelly Endre** (1951) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Légrádi Gergely** (1975) – pályakezdő, Budapest
- Lukáts János** (1943) – irodalomtörténész, novellista, Budapest
- Németh István Péter** (1960) – könyvtáros, költő, irodalomtörténész, Tapolca
- Novák Valentin** (1969) – költő, író, Budapest
- Nyakas Szilárd** (1944) – kommunikációs tanácsadó, rádiós szerkesztő, Budapest
- P. Papp Zoltán** (1949) – költő, főszerkesztő, Budapest
- Perneczky Géza** (1936) – művészettörténész, képzőművész, író, Köln (Németország)/Budapest
- Petz György** (1955) – író, költő, tanár, szerkesztő, Budapest
- Pósa Zoltán** (1948) – író, költő, szerkesztő, Budapest
- Radnai István** (1939) – költő, író, Budapest
- Radnóti Miklós** (1909–1944)
- Saitos Lajos** (1947) – költő, szerkesztő, Székesfehérvár
- Szakolczay Lajos** (1941) – irodalom- és művészettörténész, kritikus, Budapest
- Szlafkay Attila** (1953) – költő, műfordító, Budapest
- Takács Ferenc** (1938) – filozófus, szakíró, Budapest
- Tamási Orosz János** (1953) – költő, újságíró, Budapest
- Temesi Ferenc** (1949) – író, Budapest
- Varga Benedek** (1982) – grafikus, Tata-bánya
- Végh Alpár Sándor** (1943) – író, újságíró, Nagymaros
- Villányi László** (1953) – költő, Győr
- Virányi Zsolt** (1974) – sportriporter, Budapest
- Wehner Tibor** (1948) – író, művészettörténész, Budapest
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Zsankó László** (1966) – festő, grafikus, Budapest

NYÚT-LEVÉL

2016

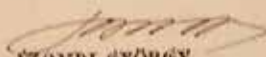
ŐSZI DELELŐN A CÉDRUS MŰVÉSZETI ALAPITVÁNY
KÖSZÖNI

SZEPES FERENCNEK,

HOGY ÉLETE TEREDÉKÉVEL, ALKOTÓ-ÉS KUTATÓMŰVÉSZETÉVEL
A TÁGASSÁG SZÍNÉVEL GAZDAGÍTOTTA LÁTOKÖRÜNKET -
-MÁSOKRA ÉS ANNŰI MÁSRÁ ÉRZEKENYEN, TISZTESSÉGGEL.
KÖSZÖNTJÜK A BETELED PÁLYÁJÁN HÍVETEK HALADÓT,
MERT BEJEDÜL EGYÜTT JOBB.

BUDAPEST, 2016.
SZEPTEMBER 22.

SZONDI GYÖRGY
ELNÖK

A gombfocitól az Everestig

„Az ember győzni akaró állat. Győzz, ha tudsz, veszíts, ha muszáj, de sose add fel. Nem veszítettünk, csak kifutottunk az időből. Ez a helyes hozzáállás. Hinned kell magadban, akkor is, amikor senki más nem hisz benned. Ezt teszi a győztes. Jack Dempsey, a bokszozó mondta volt, a múlt század húszas éveiben: Bajnok az, aki föláll, amikor nem tud. Nem vagy vesztes, míg tovább próbálkozol.” (Temesi Ferenc)

„az amit így neveznek / közmegegyezés / valamely embercsoport megegyezik valamely koherens szisztémában-szabályokban / rendszerben / mondjuk törpedobás / ki bírja messzebb hajítani a falu törpéjét” (Kukorelly Endre)

„De ez a két varázslatos júniusi hét már akkor is elvehetetlen, és akár évtizedekre előre hordozza az ígéretet, hogy lapátoljunk bármennyi földet is a legnépszerűbb sportágra, alatta nem huny ki a parázs. És a remek gólok mellett örökre feledhetetlen élmény, hogy nemzeti színekbe öltözött az ország, a pesti villamos, a szegedi Tisza-part, a miskolci taxi, szertettük a focit, a válogatottunkat, egymást és a hazánkat.” (Ballai Attila)

„A legendás magyar labdarúgó-válogatott, az ún. »Aranycsapat« népszerűsítette a gombfocit is. Megjelentek a műanyagból készült gombfocicsapatok az »Aranycsapat« játékosainak képével. A különböző műanyagok felhasználása (plexi, bakelit, danamit stb.) fokozatosan kiszorította a hagyományos csontgombokat, mely utóbbiak mára már csak féltve őrzött ereklyék, bizonyítva a játék eredetét.” (Gráfik Imre)

„József Attila az emberi szabadság egyik legszebbikének tartotta a játékot, melynek minden válfaját szerette, egész életén vezérfonalként húzódott át ez a sora: »egy kis játékot én is érdemelnék...«” (Takács Ferenc)

Ára: 800 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputonline.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

A folyóirat támogatói:

